

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ
ANABİLİM DALI**

**ERZURUM VE BURSA İL MÜFTÜLÜKLERİNE
SORULAN SORULAR IŞIĞINDA
TÜRKİYE'DEKİ AİLE HAYATININ
SOSYOLOJİK ANALİZİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

**Esmâ SİMAV
700524001**

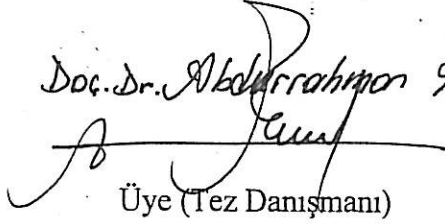
**Danışman
Doç. Dr. Abdurrahman KURT**

BURSA 2009

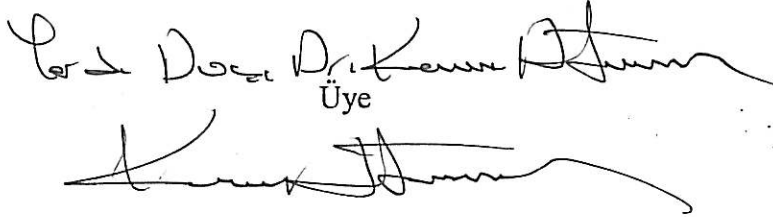
TEZ ONAY SAYFASI
T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda 700524001 numaralı Esmâ Simav'ın hazırladığı "Erzurum ve Bursa Müftülüklerine Sorulan Sorular Işığında Türkiye'deki Aile Hayatının Sosyolojik Analizi" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 04/08/2009 günü ..11.00. - 12.00. saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna .....(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Sınav Komisyonu Başkanı

Doç. Dr. Abdurrahman KURT

Üye (Tez Danışmanı)

Doç. Dr. Vejdi BİLGİN

Üye

Doç. Dr. Kenan HANCI

Üye

Üye

Ana Bilim Dalı Başkanı

...../...../20.....
Enstitü Müdürü

ÖZET

Yazar : Esmâ Simav
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Ana
Bilim Dalı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xvi + 191
Mezuniyet Tarihi : ..../..../2009
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Abdurrahman Kurt

ERZURUM VE BURSA MÜFTÜLÜKLERİNE SORULAN SORULAR IŞIĞINDA TÜRKİYE'DEKİ AİLE HAYATININ SOSYOLOJİK ANALİZİ

Türkiye'deki aile hayatını konu alan bu çalışma, Erzurum ve Bursa İl Müftülüklerine sorulan aile konulu soruların toplanıp sosyolojik analize tabi tutulmasıyla oluşturulmuştur.

Toplam üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde ailenin kuruluş aşamasında gelen sorular, ikinci bölümde ise aile kurumunun temel unsurları olan çocuklar, anne-baba, kayınvalide-kayınpeder ilişkileriyle ilgili gelen sorular, son bölümde de ailenin parçalanmasıyla ilgili gelen sorular ele alınmıştır. En çok soru gelen konu, ailenin parçalanması konusudur. Ailenin parçalanmasıyla ilgili en çok soru ise, kadının boşanma isteği, boşama sözleri ve aile içi huzursuzluk konularından gelmiştir. En az sorulan soru ise, ailenin temel unsurlarıyla ilgilidir. Bu sonuçlar, toplumun en küçük yapıtaşları olan ailelerde var olan bir çözülmenin işareti olarak yorumlanabilir.

Sonuç olarak ise Erzurum ve Bursa müftülüklerine gelen aile konulu 268 adet sorunun incelenmesiyle müftülüklere en çok başvuranların %84'lük oranla kadınlar olduğu tespit edilmiştir. Müftülüklere en çok soru, %53'lük oranla 25-40 yaş aralığından gelmiştir. Soruları en çok %40'lık oranla ev hanımları sormuştur. Soru soranların eğitim durumları incelendiğinde, ortaöğretim mezunlarının %24'lük oranla en yoğun grubu oluşturdukları görülmüştür. Ancak kişilerin eğitim ve meslek durumlarıyla ilgili bilgilerin, ilgili evraklarda eksik olmaları, bu bilgilerle ilgili olarak net bilgi verilmesini engellemiştir. Soruların %42'si Erzurum'dan, %58'i Bursa'dandır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aile İrşat ve Rehberlik Büroları,

ABSTRACT

Author	: Esmâ Simav
University	: University of Uludağ
Main Department	: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
Quality of Thesis	: Master's Thesis
Page's Number	: xvi + 191
Date of Graduation	: ...../ ...../2009
Advisor	: Abdurrahman Kurt, Ph. D., Associate Professor of Sociology of Religion

SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF FAMILY LIFE IN TURKEY IN THE LIGHT OF THE QUESTIONS ADDRESSED TO THE MUFTI'S OFFICES OF ERZURUM AND BURSA

This study, which is referred to family life in Turkey, is composed by compiling the questions on the subject of family, which were addressed to The Mufti's Offices of Erzurum and Bursa, and by analysing them sociologically.

This study consists of three chapters. In the first chapter, the questions about starting a family; in the second chapter, the questions about relations among children, parents, mother-in-law and father-in-law as essential elements of family; in the final chapter, the questions about family dissolution are examined. The subject to which the most of the questions are related is the subject of family dissolution. The questions about family dissolution were mostly related to woman's demand of divorce, divorce words and unrest in family life. The subject most rarely asked is related to essential elements of family. These results can be interpreted as an indication of dissolution of families as the smallest element of society.

Consequently, examining 268 questions about family, which were addressed to the Mufti's Offices of Erzurum and Bursa, it was observed that the most requests are from women in percentage of 84%. The most questions addressed to the Mufti Offices are from age group of 25 to 40 in percentage of 53%. The questions are mostly asked by housewives in the percentage of 40%. When comparing the levels of education, it was found that the largest group is of secondary school graduates in percentage of 24%. However, incompleteness of the education and vocational status information in relevant documents prevented to obtain accurate results. 42 percent of questions were addressed to the Mufti's Office of Erzurum and 58 percent to the Mufti's Office of Bursa.

Key Words: Family, Family Leading and Guidance Branches

ÖNSÖZ

Aile toplumu oluşturan en küçük birimdir. Ailenin hem toplum için hem bireyler için önemi bilinen bir gerçektir. Aile, yeni nesillere kültürel kimliğin, dini ve ahlaki değerlerin kazandırılması; tarihsel ve toplumsal bilincin aktarılması; sevgi, saygı ve hoşgörü esasına dayanan tutum ve değerlerin yerleştirilmesi; cinsellik ve neslin devamı; çocukların bakımı ve yetiştirilmesi gibi temel fonksiyonları üstlenmekte ve yerine getirmektedir. Ancak her aile bu temel fonksiyonları yerine getirememektedir. Hızlı kentleşme, yeni yaşam biçimleri, ekonomik problemler gibi nedenlerle aile içi huzursuzluklar yaşanmaktadır. Bu huzursuzluklar, hem ailedeki bireyleri hem de toplumu olumsuz olarak etkilemektedir.

Aile bireyleri, aile içerisinde ortaya çıkan sorunların çözümü için çaba göstermezlerse ailenin dağılması söz konusu olabilir. Özellikle karı-koca arasındaki problemlerin çözülmesi için çiftler bir şey yapmıyorsa boşanmanın gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Eşler veya ailedeki diğer bireyler, bir sorunla karşılaştıklarında doğru veya yanlış bu sorun için bir şeyler yaparlar. Bu yöntemler, bazen sorunu görmezden gelme, bazen fiziki güç kullanma, bazen en yakınına sorununu anlatma ve çok az da olsa uzman desteği alma şeklindedir. Bunlardan biri de kişilerin her il ve ilçede bulunan müftülüklere başvurmasıdır. Bireylerin müftülüklere başvurmasında, özellikle dini bakımdan toplumun önünde olan din görevlilerine güven duyması, sırrının başkalarına anlatılmayacağından emin olması ve problemine dini yönden çözüm araması gelmektedir. Müftülüklerde verilen hizmetin ücretsiz olması da kişilerin özellikle ev hanımlarının başvurusunda bir etkidir. Müftülüklerde bayan din görevlilerin bulunması kadınların problemlerini rahatça anlatmalarını sağlamış ve kadınların başvurularının sayıca fazla olmasını sağlamıştır.

Bu çalışmada Erzurum ve Bursa illerinde bulunan müftülüklere ve müftülük bünyesinde açılan Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına aile sorunlarının çözümü için yapılan başvurular ele alınarak sosyolojik analize tabi tutulmuştur. Aile içi sorunlar için başvuranlar sadece karı-koca değil, ailedeki diğer bireyler yani çocuklar ve kayınvalide-kayınpederdir. Çalışma için bütün bireylerin başvuruları ele alınmıştır.

Bu çalışma, giriş bölümü ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, yapılan bu çalışmanın amacı ve önemi üzerinde durulmuş, çalışmada kullanılan yöntem ve kaynaklar belirtilmiş ve bu çalışmada incelenen soruların alındığı İl Müftülükleri bünyesinde açılan Aile İrşat ve Rehberlik Büroları hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Birinci bölümde ailenin kuruluş aşamasındaki konularla ilgili gelen sorular ele alınmıştır. Bu bölümde evlilik engelleri, nişanlılık, nikâh ve cinsel beraberlik konularıyla ilgili gelen sorular sosyolojik analize tabi tutulmuştur. İkinci bölümde karı-koca dışında aileyi oluşturan temel unsurlar, yani çocuklar, anne-baba, kayınvalide-kayınpeder, akraba ilişkileriyle ilgili gelen sorular incelenmiştir. Üçüncü bölümde, ailenin parçalanmasıyla ilgili problemler ele alınmıştır. Bu bölümün alt başlıkları şunlardır: Aile içi huzursuzluk, eşler arası yaşanan geçici ayrılıklar, evlilikte aldatma, boşanmayla ilgili genel problemler, kadının boşanma isteği, boşama sözleri, üç talak ve cinsel yasaklar.

Hayatım boyunca her türlü destekleriyle yanımda olan ve bu çalışmam sırasında da bana yardımcı olan sevgili aileme, bu çalışmamı yaparken karşılaştığım zorluklar ve yaşadığım sıkıntılar karşısında çalışmamı yapabilmem için her türlü desteği sağlayan kıymetli eşime teşekkür ediyorum. Erzurum ve Bursa müftülüklerindeki kayıtlı sorulara ve her iki il müftülüklerindeki Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu kartekslerine ulaşmamda ve çalışmalarım sırasında bana yardımcı olan görev arkadaşlarıma, Bursa İl Müftü Yardımcısı Suzan Yıldırım'a ve özellikle bürolarda kayıtlı olmayan fakat Ankara DİB merkezinde kayıtlı olan sorulara ulaşmamda bana yardımcı olan Din Hizmetleri Uzmanı Hatice Güler'e teşekkür ederim. Ayrıca bana maddi ve manevi destek veren bütün dostlarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Lisans dönemi sonrasında akademik çalışmalarına devam etmem için beni yönlendiren ve destekleyen tüm hocalarıma ve özellikle yaptığım bu çalışmada benden yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Abdurrahman Kurt'a şükranlarımı sunarım.

Esma SİMAV
2009 / BURSA

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xvi
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ.....	1
A. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	1
B. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLARI	2
C. AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROLARI	3

BİRİNCİ BÖLÜM AİLENİN OLUŞUMU

A. EVLİLİK ÖNCESİ	6
1. Evlilik Engelleri.....	6
a) Devamlı Evlenme Engelleri.....	6
(1) Kan Hısımlığı	6
(2) Sıhrî Hısımlık	6
(3) Süt Hısımlığı	7
(4) Aynı Cinsten Olma.....	9
b) Geçici Evlenme Engelleri.....	10
(1) Başkasının Eşi Olma	10
(2) İki Akraba ile Birden Evlenme	13
(3) Üç Kere Boşanma	14
(4) Din Farkı	14
c) Akraba Evliliği.....	17
d) Evlilik Engelleriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler	18
(1) Cinsiyet Bilgileri	18
(2) Yaş Bilgileri	19
(3) Eğitim Bilgileri.....	19

(4) Meslek Bilgileri.....	20
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	21
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler.....	21
2. Nişanlılık.....	22
a) Nişanlılıkta Dini Nikâh.....	22
b) Nişanlılıkta Verilen Hediyeler.....	26
c) Evlenmede Rıza	28
d) Nişanlılıkta Güven.....	29
e) Nişanlılıkla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler	31
(1) Cinsiyet Bilgileri	31
(2) Yaş Bilgileri	31
(3) Eğitim Bilgileri.....	32
(4) Meslek Bilgileri.....	33
(5) Şehirle İlgili Bilgileri	33
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler.....	34
B. EVLİLİK.....	34
1. Nikâh.....	34
a) Geçerli Bir Nikâh İçin Gerekli Şartlar.....	34
b) Gizli Nikâh	36
c) Velayet.....	38
d) Mehir	40
e) Resmi Nikâh-Dini Nikâh İkilemi.....	41
f) Nikâhla İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler	46
(1) Cinsiyet Bilgileri	46
(2) Yaş Bilgileri	47
(3) Eğitim Bilgileri.....	47
(4) Meslek Bilgileri.....	48
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	48
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler.....	49
2. Cinsel Beraberlik	49
a) Eşler Arası Yaşanan Cinsel Problemler.....	49
b) Cinsel Beraberlikle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler	52

(1) Cinsiyet Bilgileri	52
(2) Yaş Bilgileri	52
(3) Eğitim Bilgileri.....	53
(4) Meslek Bilgileri.....	54
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	54
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler	55

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE KURUMUNUN TEMEL UNSURLARI

A. ÇOCUKLARLA İLİŞKİLER	57
1. Çocuk Sahibi Olma ve Korunma Yöntemleri.....	57
a) Doğum Kontrol Yöntemleri.....	58
b) Çocuk Sahibi Olma ve Korunma Yöntemleriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler	59
(1) Cinsiyet Bilgileri	59
(2) Yaş Bilgileri	59
(3) Eğitim Bilgileri.....	60
(4) Meslek Bilgileri.....	61
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	61
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler	62
2. Kürtaj	62
a) Kürtaja Yol Açan Sebepler	62
b) Kürtajla İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler	65
(1) Cinsiyet Bilgileri	65
(2) Yaş Bilgileri	66
(3) Eğitim Bilgileri.....	66
(4) Meslek Bilgileri.....	67
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	67
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler	68
3.Çocuk Eğitimi	68
a) Çocuk Eğitimiyle İlgili Gelen Problemler	68
b) Cinsel Kimlik Sorunları.....	72
c) Çocuk Eğitimiyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler	72

(1) Cinsiyet Bilgileri	72
(2) Yaş Bilgileri	73
(3) Eğitim Bilgileri.....	73
(4) Meslek Bilgileri.....	74
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	74
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler	75
B. ANNE-BABA İLE İLİŞKİLER	75
1. Anne-Baba İle İlişkiler.....	75
a) Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Genel Problemler.....	75
b) Anne Baba İlişkileriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler.....	77
(1) Cinsiyet Bilgileri	77
(2) Yaş Bilgileri	77
(3) Eğitim Bilgileri.....	78
(4) Meslek Bilgileri.....	78
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	79
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler	79
2. Kayınvalide-Kayınpeder İle İlişkiler	79
a) Kayınvalide-Kayınpeder İlişkileriyle İlgili Genel Problemler	79
b) Kayınvalide-Kayınpeder İlişkileriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler ..	82
(1) Cinsiyet Bilgileri	82
(2) Yaş Bilgileri	83
(3) Eğitim Bilgileri.....	83
(4) Meslek Bilgileri.....	84
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	84
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler	85
C. AKRABALARLA İLİŞKİLER	85
1. Akraba İlişkileriyle İlgili Genel Problemler	85
2. Akraba İlişkileriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler	86
a) Cinsiyet Bilgileri.....	86
b) Yaş Bilgileri.....	87
c) Eğitim Bilgileri	87
d) Meslek Bilgileri	88
e) Şehirle İlgili Bilgiler	88

f) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler.....	88
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM AİLENİN PARÇALANMASI

A. BOŞANMA ÖNCESİ PROBLEMLER.....	90
1. Aile İçi Huzursuzluk.....	90
a) Aile İçi Huzursuzluk Sebepleri.....	90
b) Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler.....	97
(1) Cinsiyet Bilgileri.....	97
(2) Yaş Bilgileri.....	98
(3) Eğitim Bilgileri.....	98
(4) Meslek Bilgileri.....	99
(5) Şehirle İlgili Bilgiler.....	99
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler.....	100
2. Eşler Arasında Yaşanan Geçici Ayrılıklar.....	100
a) Geçici Ayrılıklarda Dini Nikâhın Durumu.....	102
b) Eşler Arasında Yaşanan Geçici Ayrılıklarla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler.....	104
(1) Cinsiyet Bilgileri.....	104
(2) Yaş Bilgileri.....	104
(3) Eğitim Bilgileri.....	105
(4) Meslek Bilgileri.....	106
(5) Şehirle İlgili Bilgiler.....	106
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler.....	106
3. Evlilikte Aldatma.....	107
a) Evlilikte Aldatmanın Sebep ve Sonuçları.....	107
b) Evlilikte Aldatmayla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler.....	115
(1) Cinsiyet Bilgileri.....	115
(2) Yaş Bilgileri.....	116
(3) Eğitim Bilgileri.....	116
(4) Meslek Bilgileri.....	117
(5) Şehirle İlgili Bilgiler.....	117
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler.....	117
B. BOŞANMA.....	118

1. Boşanma İle İlgili Genel Problemler	118
a) Boşanma Sonrası Yaşanan Problemler	121
b) Boşanmayla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler.....	122
(1) Cinsiyet Bilgileri	122
(2) Yaş Bilgileri	123
(3) Eğitim Bilgileri.....	123
(4) Meslek Bilgileri.....	124
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	124
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler.....	124
2. Kadının Boşanma İsteği.....	125
a) Kadının Boşanma İsteğindeki Nedenler	126
(1) Aldatma	128
(2) Erkeğin Karakterinin Evliliğe Zarar Vermesi	131
(3) Şiddet.....	134
(4) Hastalıklar ve Cinsel Problemler	138
aa. Erkeklerde Bulunan Hastalık Ve Kusurlar:.....	138
bb. Beraber Yaşamayı İmkânsız Hale Getiren Hastalıklar:	140
(5) Ailedeki Diğer Fertlerden Kaynaklanan Problemler.....	141
(6) Eşler Arası Sevginin Olmaması	142
b) Kadının Boşanma İsteğinin Önündeki Engeller	143
(1) Ekonomik Nedenler	143
(2) Dini Kaygılar.....	144
(3) Duygusal Nedenler.....	146
(4) Toplumsal Nedenler	147
c) Kadının Boşanma İsteğiyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler.....	148
(1) Cinsiyet Bilgileri	148
(2) Yaş Bilgileri	149
(3) Eğitim Bilgileri.....	150
(4) Meslek Bilgileri.....	151
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	151
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler.....	152
3. Boşama Sözleri	152
a) Boşama Sözleri Kullanılarak Kadının Tehdit Edilmesi.....	157

b) “Üçten Dokuza Şart Olsun” İfadeleri	158
c) Nikâh Üzerine Yemin Etme.....	159
d) Dini Değerlere Kötü Söz Söyleme	160
e) Boşama Sözleriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler.....	161
(1) Cinsiyet Bilgileri	161
(2) Yaş Bilgileri	161
(3) Eğitim Bilgileri.....	162
(4) Meslek Bilgileri.....	163
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	163
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler	164
4. Üç Talak.....	164
a) Üç Talakın Aynı Anda Kullanılması	164
b) Üç Talakın Farklı Zamanlarda Kullanılması	166
c) Tek Talak Kullanıldığı Halde Üç Talakla Karıştırılan Durumlar.....	168
d) Üç Talakla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler.....	171
(1) Cinsiyet Bilgileri	171
(2) Yaş Bilgileri	172
(3) Eğitim Bilgileri.....	172
(4) Meslek Bilgileri.....	173
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	173
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler	174
5. Cinsel Yasaklar	174
a) Encest İlişkiler	175
b) Cinsel Yasaklarla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler	177
(1) Cinsiyet Bilgileri	177
(2) Yaş Bilgileri	178
(3) Eğitim Bilgileri.....	178
(4) Meslek Bilgileri.....	179
(5) Şehirle İlgili Bilgiler	179
(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler	179
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	180
KAYNAKÇA.....	189
ÖZGEÇMİŞİM	191

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Evlilik Engelleriyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	18
Grafik 2: Evlilik Engelleriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	19
Grafik 3: Evlilik Engelleriyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	19
Grafik 4: Evlilik Engelleriyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	20
Grafik 5: Evlilik Engelleriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	21
Grafik 6: Nişanlılıkla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	31
Grafik 7: Nişanlılıkla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	31
Grafik 8: Nişanlılıkla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	32
Grafik 9: Nişanlılıkla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	33
Grafik 10: Nişanlılıkla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	33
Grafik 11: Nikâhla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	46
Grafik 12: Nikâhla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	47
Grafik 13: Nikâhla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	47
Grafik 14: Nikâhla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	48
Grafik 15: Nikâhla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	48
Grafik 16: Cinsel Beraberlikle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	52
Grafik 17: Cinsel Beraberlikle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	52
Grafik 18: Cinsel Beraberlikle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	53
Grafik 19: Cinsel Beraberlikle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	54
Grafik 20: Cinsel Beraberlikle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	54
Grafik 21: Çocuk Sahibi Olma-Korunma Yöntemleriyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	59
Grafik 22: Çocuk Sahibi Olma-Korunma Yöntemleriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	59
Grafik 23: Çocuk Sahibi Olma-Korunma Yöntemleriyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	60
Grafik 24: Çocuk Sahibi Olma-Korunma Yöntemleriyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	61
Grafik 25: Çocuk Sahibi Olma-Korunma Yöntemleriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	61
Grafik 26: Kürtajla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	65
Grafik 27: Kürtajla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	66
Grafik 28: Kürtajla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	66
Grafik 29: Kürtajla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	67
Grafik 30: Kürtajla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	67
Grafik 31: Çocuk Eğitimiyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	72
Grafik 32: Çocuk Eğitimiyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	73
Grafik 33: Çocuk Eğitimiyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	73
Grafik 34: Çocuk Eğitimiyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	74
Grafik 35: Çocuk Eğitimiyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	74
Grafik 36: Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	77
Grafik 37: Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	77
Grafik 38: Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	78
Grafik 39: Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	78
Grafik 40: Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	79
Grafik 41: K. valide-K. peder İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	82
Grafik 42: K. valide-K. peder İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	83
Grafik 43: K. valide-K. peder İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	83
Grafik 44: K. valide-K. peder İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	84
Grafik 45: K. valide-K. peder İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	84
Grafik 46: Akraba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	86
Grafik 47: Akraba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	87
Grafik 48: Akraba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	87
Grafik 49: Akraba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	88
Grafik 50: Akraba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	88

Grafik 51: Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	97
Grafik 52: Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	98
Grafik 53: Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	98
Grafik 54: Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	99
Grafik 55: Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	99
Grafik 56: Eşler Arası Geçici Ayrılıkla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	104
Grafik 57: Eşler Arası Geçici Ayrılıkla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	104
Grafik 58: Eşler Arası Geçici Ayrılıkla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	105
Grafik 59: Eşler Arası Geçici Ayrılıkla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	106
Grafik 60: Eşler Arası Geçici Ayrılıkla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	106
Grafik 61: Evlilikte Aldatmayla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	115
Grafik 62: Evlilikte Aldatmayla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	116
Grafik 63: Evlilikte Aldatmayla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	116
Grafik 64: Evlilikte Aldatmayla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	117
Grafik 65: Evlilikte Aldatmayla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	117
Grafik 66: Boşanmayla İlgili Genel Konularda Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	122
Grafik 67: Boşanmayla İlgili Genel Konularda Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	123
Grafik 68: Boşanmayla İlgili Genel Konularda Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	123
Grafik 69: Boşanmayla İlgili Genel Konularda Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	124
Grafik 70: Boşanmayla İlgili Genel Konularda Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	124
Grafik 71: Boşanma İsteğinde Bulunan Kadınların Boşanma Taleplerinin Nedenlere Göre Dağılımı	127
Grafik 72: Kadınların Boşanma Talebiyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	148
Grafik 73: Kadınların Boşanma Talebiyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	149
Grafik 74: Kadınların Boşanma Talebiyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	150
Grafik 75: Kadınların Boşanma Talebiyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	151
Grafik 76: Kadınların Boşanma Talebiyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	151
Grafik 77: Boşama Sözleriyle İlgili Soru Soranların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı	161
Grafik 78: Boşama Sözleriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	161
Grafik 79: Boşama Sözleriyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	162
Grafik 80: Boşama Sözleriyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	163
Grafik 81: Boşama Sözleriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	163
Grafik 82: Üç Talakla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	171
Grafik 83: Üç Talakla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	172
Grafik 84: Üç Talakla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	172
Grafik 85: Üç Talakla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	173
Grafik 86: Üç Talakla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	173
Grafik 87: Cinsel Yasaklarla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı	177
Grafik 88: Cinsel Yasaklarla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	178
Grafik 89: Cinsel Yasaklarla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	178
Grafik 90: Cinsel Yasaklarla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	179
Grafik 91: Cinsel Yasaklarla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı	179

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
AİRB	:	Aile İrşat ve Rehberlik Büroları
AİRBKK	:	Aile İrşat ve Rehberlik Büroları Kişisel Karteks
bkz.	:	Bakınız
bs.	:	Baskı, basım
c.	:	Cilt
ev.	:	Çeviren
Der.	:	Derleyen
DİB	:	T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	:	Editör
Gen. Yay. Dir.:	:	Genel Yayın Direktörü
Matb.	:	Matbaacılık
s.	:	Sayfa
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	:	Ve benzeri
ve ark.	:	Ve arkadaşları
Yay.	:	Yayınları, yayınevi
Yay. Haz.	:	Yayına Hazırlayan

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Aile bütün medeniyetlerde, dinlerde ve hukuk sistemlerinde toplum için hayati önem taşıyan bir kurumdur. Son yıllarda aile kurumu üzerine pek çok araştırmanın yapıyor olması ailenin önemini ortaya koymaktadır. Literatüre bakıldığında aile konusu üzerinde yapılan araştırmaların sayısının fazla olduğu görülmektedir. Din ve toplumun birbiriyle ilişkili iki kavram olduğu bir gerçektir ve bu iki kavram üzerinde de çok araştırma yapılmıştır. Sayısı az olmakla birlikte Türkiye’de resmi bir kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığına veya çeşitli il müftülüklerine sorulan soruları ele alan çalışmaların olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye’deki aile hayatıyla ilgili sorunların müftülüklerle yansımaları inceleyen bir çalışma olmamıştır. Bu çalışmada Doğu ve Batı bölgelerinden birer il seçilerek aile konusunda bu il müftülüklerine yansıyan soruların ele alınması ve sosyolojik analize tabi tutulması hedeflenmiştir. Türkiye’nin Doğu bölgelerindeki iller için merkez il sayılan Erzurum ve Türkiye’nin gelişmiş Batı illerinden olan Bursa seçilerek Türkiye’nin farklı bölgelerindeki illerde müftülüklerle sorulan sorulara ulaşılması hedeflenmiştir. Toplumun, aile sorunlarıyla ilgili olarak daha çok hangi konularda müftülüklerle başvurduğu ve başvurularla ilgili sayısal bilgilerin açığa çıkarılması da bu araştırmanın hedefleri arasındadır.

Bu araştırma, Türkiye’nin Doğu ve Batı bölgelerinden seçilen iki il müftülüklerine sorulan aile konulu soruları ele alması, toplumdaki aile problemlerini genel hatlarıyla ortaya çıkarması açısından önemlidir. Araştırmadan elde edilecek sonuçlar, toplumun aileye ilişkin konularda DİB’e ihtiyaç duyduğunu ortaya çıkaracaktır.

Bu araştırma ile şu soruların açığa çıkarılması hedeflenmiştir:

1. Müftülüklerde bayan din görevlilerinin artması sonucu, kadınların; dini, sosyolojik ve psikolojik olarak her konuda problemlerini paylaşmak ve

- çözüm aramak için müftülüklerde erkeklerden daha çok başvurup başvurmadıkları,
2. Sütkardeşlikten kürtaja, eşler arasındaki güvensizlikten çocuk eğitime kadar pek çok problemin müftülüklerdeki yetkililerle paylaşılıp çözüm istenip istenmediği,
  3. Evliliklerdeki aldatmalarda genelde erkeğin eşine ihaneti söz konusu iken son dönemlerde kadının ihanetinin de söz konusu olup olmadığı,
  4. Baskıcı aile yapısının etkisiyle dini kaygılardan dolayı nişanla birlikte dini nikâh yapılmasının, resmi nikâh yapılmaması nedeniyle pek çok problemi beraberinde getirip getirmediği,
  5. Kadınların yaşadıkları ailevi problemlere rağmen, ekonomik problemlerin boşanmalarının önündeki en büyük engel olup olmadığı,
  6. Boşanmalardaki nedenlerin neler olduğu,
  7. Türkiye’de ve özellikle Erzurum’da örf ve adetlerin kendini baskın olarak hissettirip hissettirmemesi.

B. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırma için Erzurum ve Bursa il müftülüklerine ve her iki il müftülük bünyesinde çalışan Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına gelen sorular toplanmıştır. 2005 ve 2008 yılları arasında sorulan soruların hepsi tek tek incelenip bütün sorular arasından 268 adet aile konulu soru ele alınmıştır. Soruların 113’ü Erzurum İl Müftülüğünden, 155’i Bursa İl Müftülüğündendir. Aile konulu sorular, 3 ana başlık altında incelenmiştir: Ailenin Oluşumu, Ailenin Temel Unsurları, Ailenin Parçalanması. Sorularda tek problem değil birden fazla problem olması nedeniyle soruları gruplandırmada zorluk yaşanmıştır. Aynı soruda nişanlılık, aldatma, kürtaj gibi pek çok konu iç içe girmiştir. Ancak soruların gruplandırılmasında, soruda geçen tüm konular değil, sorunun sorulmasındaki asıl amaç yani sorunun kendisi ele alınmıştır. Soruda, kürtaj sorusu soruluyorsa, soru kürtaj bölümünde; aldatma problemi varsa evlilikte aldatma bölümünde ele alınmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda belirtilmiştir:

- Araştırma Erzurum ve Bursa müftülüklerine gelen aile konulu sorularla sınırlıdır.
- Araştırma sadece kayıt altına alınan sorularla sınırlıdır.
- Araştırma, il müftülükleri bünyesinde kurulan Erzurum ve Bursa Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarında kayıt altına alınan soruları ve her iki il müftülüklerinde soruların kaydedildiği “Şifahi Sorular Kayıt Defteri”ndeki soruları kapsamaktadır.
- Araştırma, 2005-2008 yılları arasında gelen sorularla sınırlıdır. Araştırmaya başlanması, 2008 yılının ilk aylarında olması nedeniyle, 2008 yılının son 6 ayında gelen sorular araştırma kapsamında değildir.

Bu araştırmada, soruları gruplandırmada ve aileyi sosyolojik olarak incelemede en çok yararlanılan kaynak, Abdurrahman Kurt’un “Bursa Sicillerine göre Osmanlı Ailesi” kitabıdır. Din Sosyolojisiyle ilgili genel konular için İzzet Er’in “Din Sosyolojisi” kitabı yardımcı olmuştur. Aile ile ilgili genel konular ve istatistikî bilgiler için T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü’nün yayınladığı kitap ve dergilerden yararlanılmıştır. Vehbe Zuhayli’nin “İslam Fıkhı Ansiklopedisi” ve Hayreddin Karaman’ın “İslam’da Kadın ve Aile” isimli eserleri aile konusuyla ilgili İslam hukukuna ait meselelerde başucu kitabı olmuştur. Din görevlilerinin sorulara DİB ilmihali kaynak olarak cevap verdikleri göz önünde tutularak, DİB İlmihali de İslam hukukuna ait meselelerde kaynak alınan temel eser olmuştur. Nevin Meriç’in “Değişen Kentte Dini Hayat ve Fetva Soruları” isimli eseri, soruları değerlendirme ve yorumlamada yardımcı olmuştur. Erzurum’un dini ve geleneksel yapısını yorumlamada, Ünver Günay’ın “Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat” isimli kitabından faydalanılmıştır.

C. AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROLARI

Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumu aile konusunda aydınlatmak, aile içinde yaşanan problemlerin çözümüne katkıda bulunmak amacıyla çeşitli İl Müftülükleri bünyesinde Aile İrşat ve Rehberlik Büroları kurmuştur. Aile İrşat ve Rehberlik Büroları, İl Müftülükleri bünyesinde açılmış olup, aile konusunda sözlü, yazılı ve telefonla sorulan sorulara cevap vermek amacı taşımaktadır. AİRB personeli sorulan sorulara

cevap vermenin yanında aile konusunda toplumu bilinçlendirmek amacıyla çeşitli konferans ve paneller düzenlemekte ve illerde bulunan yetiştirme yurtları, sığınma evleri, bakım evleri, rehabilitasyon merkezleri gibi sosyal merkezlerde de hizmet vermektedirler.

2003 yılında ilk defa Adana, Ankara, Elazığ, İstanbul, İzmir ve Samsun olmak üzere 6 ilde açılan Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarının sayısı, 2009 yılında Bolu, Düzce ve Kırıkkale illerinde de açılmasıyla 52 olmuştur. Bürolarda, müftülüklerde çeşitli alanlarda görev yapan din görevlileri çalışmaktadır. Bürolarda görevlendirilen personel için çeşitli zamanlarda hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenmiştir.

Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına gelen sorular, soru-cevap şeklinde standart kartekslere aktarılıp aylık raporlarla Din Hizmetleri Dairesine internet ortamında gönderilmektedir. Her 6 ayda bir ise Daireye ulaşan kartekslere Access veri tabanında incelenip, AİRB'e başvuranlarla ilgili sayısal bilgiler, değerlendirmeler ve öneriler bir rapor halinde AİRB personeline bildirilmektedir.

Ülke genelinde AİRB'e başvuranlar daha çok kadınlardır. Bu durum bu araştırmada da görülmektedir. Bunun sebebi Din Hizmetleri Dairesi tarafından bürolarda aktif olarak görev yapanların çoğunun kadın olmasına, kadınların sorunlarını paylaşmasında daha dışa dönük bir yapısı olmasına ve sosyolojik olarak boşanma ve nikâh gibi konularda kadınların daha çok mağduriyet yaşamalarına bağlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
AİLENİN OLUŞUMU

A. EVLİLİK ÖNCESİ

1. Evlilik Engelleri

İslâm hukukunda belirli akrabalarla evlenilmesi yasaklanmıştır.¹ Kendileriyle evlenilmesi yasak olan bu kadınlara muharremât denmektedir. Bu yasak bazı durumlarda devamlıdır; hiçbir hal ve durumda ortadan kalkmaz. Bazen da bu yasak sürelidir; belli sürelerin geçmesi veya bazı durumların gerçekleşmesi halinde bu kimselerle evlenilebilir.²

a) Devamlı Evlenme Engelleri

İslâm hukukunda devamlılık arz eden, yani tarafların birbiriyle evlenmesine ebedî olarak engel olan sebeplerdir. Devamlı evlenme engelleri dört grupta toplanır. Devamlı evlenme engelleriyle ilgili en çok soru, süt hısımlığıyla ilgili gruptan gelmiştir.

(1) Kan Hısımlığı

Kan hısımlığı sebebiyle evlenilmesi yasak olan akrabalar dört grupta toplanır. 1. Usul (üst soy hısımları); 2. Fürû (alt soy hısımları); 3. Ana babanın fürûu; 4. Dede ve ninenin sadece çocukları. Buna göre kişinin kendi annesi, ninesi, kızı, kız torunları, kız yeğenleri veya onların kızları, teyze ve halasıyla evlenmesi yasaktır.³ Bu konuyla ilgili Erzurum ve Bursa il müftülüklerine herhangi bir soru gelmemiştir.

(2) Sıhrî Hısımlık

Evlenmeden doğan hısımlık sebebiyle kendileriyle evlenilmesi yasak olanlar da keza dört gruptur. 1. Usulün eşleri yani üvey anne ve üvey nine. Üvey ninenin baba veya anne tarafından olması fark etmez. 2. Fürûun eşleri, yani gelinler. 3. Eşin usulü, yani kayınvalide ve eşin her iki taraftan nineleri. 4. Eşin fürûu, yani üvey kızlar veya

---

¹ Nisâ, 4/22, 23

² Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz., Zuhayli, Vehbe, İslam Fıkhı Ansiklopedisi, C.9, Feza Yay., İstanbul, 1990, s.104-143

³ Nisa, 4/23, Ayrıca bkz., Döndüren, Hamdi, Aile İlmihali, İstanbul, 1995, s.169-170

bu durumda olan kız torunlar. Ancak bu son grupta evlenme engelini doğması için sadece nikâh yetmemekte, evliliğin zıfıfla da fiilen başlaması gerekmektedir.⁴

Erzurum ve Bursa müftülüklerine sorulan sorular arasında, hısımlıkla ilgili ilginç bir örnek bulunmaktadır. Örnekte, erkeğin üvey kız kardeşiyle evlenip evlenemeyeceği sorusu vardır. Ancak soruya konu olan şahıslar, gerçekte baba bir kardeşirler. Soruyu, erkeğin hanımının sorması daha da ilginçtir. 29 yaşındaki ev hanımı Urfalı; eşi ise Gazianteplidir. Sekiz yıllık evliliğine rağmen çocuklarının olmaması, erkeği farklı arayışlara yöneltmiştir. Ancak kadın, eşinin evliliği konusunda tereddüt yaşamaktadır ve böyle bir evliliğin olup olmayacağını öğrenmek için Bursa AİRB’i aramıştır:

“Sekiz yıllık evli ve çocuğu yok. Kocasının baba bir, anne ayrı 16 yaşında kız kardeşi var. Kocas bu kız kardeşi ile dini nikâh yaparak evlenmek istiyormuş. Kadın, böyle bir nikâhın olup olmayacağını, dinin buna izin verip vermediğini öğrenmek için gelmiş.”⁵

(3) Süt Hısımlığı

Çocukla, öz annesi dışında kendisine süt veren kadın ve onun belirli derecedeki yakınları arasında meydana gelen akrabalığa süt hısımlığı adı verilir. Süt hısımlığı miras hakkı doğurmasa da bir evlenme engeli teşkil eder. Bu gruptaki hısımlar da kendileriyle sürekli olarak evlenilmesi yasak olan akrabalar grubunda yer alırlar. Süt hısımlığı sebebiyle evlenilmesi yasak olanlar şunlardır: 1. Süt usul, yani sütanne, baba, sütnine ve dede. 2. Süt fûrû, yani süt çocuklar ve torunlar. 3. Sütanne ve babanın nesep ve süttten olan fûrûu, yani sütkardeşler ve onların çocukları. 4. Süt dede ve ninenin sadece çocukları ki bunlar süt halalar ve süt teyzeler olmaktadır. 5. Eşin sütannesi ve ninesi. 6. Eşin süttten olan kız çocukları ve kız torunları. Burada söz konusu olan koca eşin süt çocuğu emzirirken evli bulunduğu koca değildir. O zaten süt usul olarak yukarıda zikredildi. Buradaki koca, sütanne ile daha sonra evlenmiş bulunan kimsedir. Bu son durumda kız çocuk ve kız torunların yasak olabilmesi için

⁴ Aydın, M. Akif, “Aile Hayatı”, İlmihal, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., C. II, Ankara, 2006, s.215

⁵ AİRBKK., No:10, Bursa, Temmuz, 2007

nikâh yetmeyip evliliğin zifafla fiilen başlaması da gerekmektedir. 7. Sütbaba ve dedenin sütanne ve nine olmayan eşleri. 8. Sütten olan fürûun eşleri.⁶

Fakihçilerin çoğunluğuna göre çocuğun ilk iki yaş içerisinde emdiği süt az olsun çok olsun süt hısımlığının meydana gelmesi için yeterlidir. İmam Şafii ise süt hısımlığının oluşabilmesi için ilk iki yaş içinde beş fasıllı ve doyurucu emişin şart olduğunu söylemektedir. İki yaşından sonra emmiş olduğu süt, müctehidlerin çoğuna göre bu tür bir hısımlık ve evlenme yasağı doğurmaz.⁷

Sütkardeşlikle ilgili örneklerden, Türk toplumunda, bazen ihtiyaç gereği, bazen de çocuklar arasında ileride mahremlik oluşturmak amacıyla sütkardeşlik geleneğinin devam ettiği anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili tüm örneklerin Erzurum'dan gelmiş olması, sütkardeşliğin Doğuda daha yaygın olduğunu göstermektedir. Ancak bireylerin zihninde konuyla ilgili net bilgiler mevcut değildir. Özellikle İslam dininde sütkardeşliğin evliliğe engel olması, sütkardeşlikle ilgili sorular için müftülüklere başvurmayı gerektirmiştir.

24 yaşındaki lise mezunu bir ev kızı, annesinin emzirdiği bir çocuğun diğer kardeşlerinin, kendisine mahremiyetiyle ilgili danışmak için müftülüğe başvurmuştur:

“Annem kız kardeşime emzikliyken komşumun kızını emzirmiş ve o kız ölmüş. Ölen kızın sonra erkek kardeşi olmuş. O kızın erkek kardeşleriyle ben mahrem miyim yoksa bize nikâh düşer mi?”⁸

25 yaşındaki lise mezunu bir genç kız sütkardeşlikle ilgili şöyle bir soru sormuştur:

“Asuman Hanım ve Amcaoğlu Murat, Asuman'ın annesi Filiz Hanımdan emmişler. Asuman'ın kızı Kübra Murat'ın kardeşi Selim ile evlenebilir mi?”⁹

Bu konuyla ilgili bir başka soru şu şekildedir:

“Nebahat hanımın kızı amca hanımı Lemiye'den emmiş. Dolayısıyla Lemiye'nin kızıyla Nebahat'ın kızı sütkardeş olmuşlar. Bu durumda Nebahat'ın oğlu Lemiye'den emmemiş. Bu oğlan kız kardeşinin sütkardeşiyle evlenebilir mi?”¹⁰

⁶ Aydın, a.g.m., s.215-216

⁷ Döndüren, a.g.e., s. 171-172

⁸ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:75

⁹ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:423

¹⁰ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:388

48 yaşındaki bir esnafın sorusu ise şöyledir:

“Rabia ile Güler karşılıklı olarak çocukları Ayşe ve Günnaz’ı emzirmişler. Bu hanımların diğer çocukları İbrahim ile Pınar evlenebilirler mi?”¹¹

(4) Aynı Cinsten Olma

Bu madde, İslam hukukunda evlilik engelleri arasındaki maddelerde yer almaz. Çünkü prensip olarak zaten iki farklı cinsin evliliği üzerinde konuşulur. Evlenme genel olarak, bir erkekle kadının, ortak bir hayat sürmek için gerekli bağı oluşturmak üzere yaptıkları bir akittir.¹²

Toplumsal değişimin çok sert yaşandığı kozmopolit kent ortamında en sert değişim, cinsel davranış biçimlerindeki farklılaşmalar olarak belirlenebilir. Modern kent hayatı geleneksel cinsel davranış biçimlerinin değişimine zemin hazırlama yanında normalleşmesine de imkân sağlamaktadır.¹³ Bursa Aile İrşat ve Rehberlik bürosuna gelen bir soru, kişiler arasındaki çarpık ilişkilerin ne boyuta ulaştığını ortaya koymaktadır:

“Kız kardeşim Almanya’da çalışıyor. İzinli olarak Türkiye’ye geldi. Dindar bir erkekle evlendirmek istedik. Evlenmek istemedi. ‘Benim sevgilim var’ dedi. Biz de ‘seni sevgilinle evlendirelim’ dedik. Artık Almanya’ya bekâr gitmesini istemiyoruz. Fakat kız kardeşimin sevgilisi bir kadın, erkek değil. Hocam ne demek istediğimi anladınız değil mi? Benim kız kardeşim bir kadını seviyor ve onunla yaşıyormuş. Lütfen bize yardımcı olun. Ne yapacağımızı bilmiyoruz.”¹⁴

Bu konuyla ilgili sorular, İstanbul müftülüğüne de gelmektedir. Bunlardan biri şu şekildedir:

“Kardeşim askerden yeni geldi. İş bulma telaşı içindeyken, geçen gün bir erkekle birlikte olduğunu söyledi. Çalışmasına gerek yokmuş. Böyle daha çok para

---

¹¹ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:153

¹² Kurt, Abdurrahman, Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1998, s.13

¹³ Meriç, Nevin, Modernleşme, Sekülerleşme ve Protestanlaşma Sürecinde Değişen Kentte Dini Hayat ve Fetva Soruları, Kapı Yay., İstanbul, 2005, s.54

¹⁴ AİRBKK., No:6, Bursa, Ocak, 2007

kazanıyormuş. Beynimden vurulmuşa döndüm. (...) Kardeşime nasıl yardımcı olabilirim? Onu bu hayattan nasıl uzaklaştırabilirim?”¹⁵

Bazı durumlarda bireyler dini inanışlarına rağmen farklı/gayrimeşru cinsel tercihler yapabilmektedir. Konuyla ilgili soruları, genelde kişinin bu durumunu hazmedemeyen kişi sorarken, bir soruda problemi yaşayan kişinin bizzat kendisi İstanbul müftülüğünü arayarak, dini eğilimleri olduğunu fakat homoseksüel olduğunu ifade etmiş, homoseksüelliğin dindeki yerini sormuştur.¹⁶

b) Geçici Evlenme Engelleri

Ortadan kalkmaları mümkün olan, bu sebeple de devamlı evlilik engeli oluşturmayan sebepler şunlardır:

(1) Başkasının Eşi Olma

İslam, kadın için tek evlilik prensibini benimsemiştir. Bu nedenle kadın için evli bulunmak, aynı anda bir başka evlenmeye engel teşkil eder.¹⁷ Evli olan veya boşanmış veya kocası ölmüş olup da henüz iddet beklemekte bulunan kadınlarla evlenmek yasaktır.¹⁸

Bu konuyla ilgili sorular, geçici evlilik engelleriyle ilgili soruların çoğunluğunu oluşturmaktadır. Örnekler ele alındığında bu durumun resmi nikâh-dini nikâh ikileminden kaynaklandığı söylenebilir.¹⁹ Son iki yıldır eşinden haber alamayan bir kadının, eşiyle resmi nikâhlı iken bir başkasıyla evlenmeyi düşünmesi, toplumdaki resmi nikâh-dini nikâh ikilemini göstermektedir. Buradaki soruda, kadının kocasından boşanmak için gereken süreçleri bilmediği veya buna cesaret edemediği sonuçları çıkarılabilir.

“Eşimle akrabayız, 13 yıl evli kaldık, iki çocuğumuz var ve biri özürlü. Eşim 5-6 yıldır beni başka kadınlarla aldattı. Son iki yıldır ise bizimle hiç ilgisi yok eve bile

---

¹⁵ Meriç, a.g.e., s.54-55

¹⁶ Meriç, a.g.e., s.54-55

¹⁷ Döndüren, a.g.e., s.178

¹⁸ Aydın, a.g.m., s.216

¹⁹ Resmi nikâh- dini nikâh ikilemi, “Dini Nikâh” hususunda ele alınacaktır. Ancak bu problem hemen her bölümde karşılaşılan bir problemdir.

gelmiyor tamamen ilişkimiz koptu. Bırak beni, çocuklarını bile aramıyor, şu an nerede olduğunu bile bilmiyorum. Resmi nikâhımız duruyor. Eşimin anne ve babası akrabam ve bu durumdan onlar da rahatsız oldukları için benim başkası ile dini nikâhla evlenmeme razı oldular. Resmi nikâh ile boşanmadan başkası ile dini nikâhla evlenebilir miyim?” diye sordu.²⁰

Resmi nikâh-dini nikâh ikilemi şu soruda da görülmektedir:

“Formalite icabı resmi nikâhlı olan bir kadın, dini nikâh yaparak başka bir erkekle evlenebilir mi?”²¹

Aynı durum bir başka örnekte 24 yaşındaki lise mezunu ve serbest meslek sahibi bir genç tarafından nişanlıken nikâhlanan kız için sorulmuştur:

“Nişan ve nikâhı yapılan bir kız, nikâhlısı olan erkek boşanmadan bir başkasıyla evlenebilir mi?”²²

Evliliğin ölüm, boşanma veya fesih sebeplerinden biriyle sona ermesi halinde kadının yeniden evlenebilmek için beklemek zorunda olduğu süreye “iddet” denir.²³ Kadın, iddet beklerken nikâhının caiz olmadığı ittifakla kabul edilmişken²⁴ bu süre içerisinde kadına evlilik teklifi yapma veya nişanlanma ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. İddet bekleyen bir kadına ister boşanmış, ister kocası vefat etmiş olsun yabancı bir kimsenin açıktan açığa evlilik teklifinde bulunması caiz değildir. Boşanma iddeti esnasında, evlilik teklifinin üstü kapalı yapılması da caiz değildir. Ancak ölümden dolayı iddet bekleme halinde evlilik teklifi, Kuran’ın izin vermesi²⁵ üzerine caizdir.²⁶

Bu konuda iddet süresinde bir başka erkekle nişanlanan 25-30 yaşlarındaki bir kadın, nişan ve nikâh ikileminde kalarak müftülüğe şu soruyu sormuştur:

“Ailesinin haberi olmadan bir gençle –daha rahat görüşebilmek için- dini nikâh yapar. Daha sonra anlaşamaz ve ayrılırlar ve çocuk ‘boş ol’ kelimesini de kullanarak dinen de boşar. Ancak aralarında cinsel ilişki vs. gibi bir durum yok. Sadece buluşmak ve görüşmek için dini nikâh yapmışlar. Ayrılıp boşanma sözü de söylendikten sonra 4

²⁰ AİRBKK., No:4, Bursa, Şubat, 2008

²¹ AİRBKK., No:5, Bursa, Mayıs, 2008

²² Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:13

²³ Döndüren, a.g.e., s.175; Ayrıntılı bilgi için bkz., Zuhayli, a.g.e., s.488-526

²⁴ Zuhayli, a.g.e., s.142

²⁵ Bakara S., 2/235

²⁶ Zuhayli, a.g.e., s.512

ay 10 gün bekleme süresi içinde başka biriyle nişanlanmış. “Ben dinen yanlış bir şey yaptım mı” diye soruyor.”²⁷

Madde bağımlılığından dolayı eşiyle iki defa boşanma durumunda kalan 35 yaşındaki erkek, kendisinin iyileşmesi üzerine tekrar hanımıyla evlenebilmesinin mümkün olup olmadığını sormak için Bursa il müftülüğünü aramıştır.

“Üç yıllık evli ve üç senedir de maddeye bağımlılıktan dolayı tedavi görüyor. Maddeye bağımlı yaşadığı için eşi ile iki defa boşanmışlar ve Bakırköy’de “Maddeye bağlı psikoz” rahatsızlığı ile tedavi olmuş. Bu madde bağımlılığı 18 yaşında başlamış. Bir buçuk yıldır da “İnsanın doğasını anlama ve yaşatma” derneğinin seminerlerine katılmış. Şimdi namaza başlamış eşi ile tekrar evlenmek istiyor. Evlenebilir mi? Bunu öğrenmek için gelmiş.”²⁸

42 yaşındaki bir erkek ise eşiyle boşandıktan sonra bir evlilik yapıp ayrılmıştır. Tekrar eski eşiyle evlenebilmek için müftülüğe danışmıştır:

“Erkek ilk eşinden ayrılıp bir başkasıyla evlenip boşandıktan sonra tekrar eski eşiyle evlenebilir mi? Dinen sakıncası var mı?”²⁹

54 yaşındaki bir erkekle 51 yaşındaki bir kadın, 20 yıllık evliliklerini çeşitli nedenlerle bitirdikten sonra 10 yıl ayrı kaldıklarını ve şimdi tekrar evlenmek istediklerini belirterek, İslam dininin bu durumu nasıl değerlendirdiğini sormak için Bursa müftülüğüne gelmişlerdir.

“20 yaşında evlendi. 20 yıl evli kaldıktan sonra eşi başka kadını sevince ve çocuk olmuyor bahanesiyle boşandılar. Eşinin o kadından da çocuğu olmadı ve eşi o kadınla 10 yıl evli kaldıktan sonra ondanda boşandı. “ Eşim şimdi benimle tekrar evlenmek istiyor. Boşandığım eşimle ikinci. kez evlenmemin dinen bir sakıncası var mı?” diye sordu.”³⁰

Bir başka örnekte 40 yaşındaki bir kadın, müftülüğü arayarak çocuğu olan dul bir kadının ikinci kez evlenemeyeceğini çevreden duyduğunu belirterek, bunun doğruluğunu sormuştur:

---

²⁷ AİRBKK., No:10, Bursa, Nisan, 2007

²⁸ AİRBKK., No:7, Bursa, Ocak, 2008

²⁹ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:21

³⁰ AİRBKK., No: 8, Bursa, Nisan, 2008

“ Bir kadın evlense çocuğu olsa, kocası ölse ya da boşansa ve ikinci defa evlenebilir mi? Çevrede insanlar çocuğu olan kadının ikinci kez evlenmesinin haram olduğunu söylüyorlar, bu doğru mu?”³¹

(2) İki Akraba ile Birden Evlenme

İslâm hukukunda bir erkeğin belirli şartlarla birden fazla kadınla evlenmesi mümkündür. Ancak bir erkek iki yakın akraba ile aynı anda evli olamaz. Bu ilişkinin akrabalık ilişkisine zarar vereceği düşünülmüştür. Bu yakınlığın ölçüsü iki kadından her birini ayrı ayrı erkek kabul edildiğinde bunların birbirleriyle evlenemeyecek derecede yakın akraba olmalarıdır. Teyze ile yeğen buna örnek gösterilebilir. Çünkü hangisi erkek kabul edilirse edilsin diğeriyle evlenmesi hukuken mümkün değildir. Bu durumda bunların aynı kişinin nikâhında birleşmeleri de söz konusu olamaz.³²

İslam dini, kadın-erkek ilişkilerini düzenlerken sadece namahrem olan bireyler arasında değil, mahrem bireyler arasında da edebe aykırı davranılmamasının üzerinde durmuştur. Özellikle kan hısımlığı olmayan ve ebedi evlenme engelleri bulunmayan, gelin-kayın veya baldız-enişte gibi geçici mahrem olan bireyler çok dikkatli davranmalıdırlar. Bu hususta yaşanan aile içi felaketlere hemen her gün gazetelerde veya çeşitli yayın kuruluşlarında rastlanılmaktadır. Bu konuyla ilgili en ilginç soru olup evlilik engellerinin de en ilginç örneğini oluşturan soru, iki kız kardeşin aynı erkeğin nikâhı altında bulunup bulunamayacağı sorusudur. Bununla ilgili örnekte içki ve çiğnenen mahremiyet kuralları, 32 yaşında bir ablayı istenmeyen bir duruma sokmuştur. Ne kız kardeşinin yuvasının bozulmasını isteyen ne de kendi nefsanî duygularını eğitebilen bu kadın, durumu Bursa AİRB'e gelerek şöyle anlatmıştır:

“Bir düğün merasiminde kız kardeşinin kocası içkili iken baldızına elle cinsel tacizde bulunur. Aradan bir zaman geçtikten sonra bu sefer aynı bayan, damatlarına yani kız kardeşinin kocasına cinsel teklifte bulunur. Daha sonra bu teklif erkek tarafından kabul edilir ve zaman zaman birlikte olurlar. Soru şu: “Kardeşimin yuvasının yıkılmasını istemiyorum, eğer yıkılacak olursa ben intihar ederim, fakat

³¹ AİRBKK., No:11, Bursa, Mart, 2008

³² Aydın, a.g.m., s.216

*kardeşimin beyi beni de dini nikâhı altında bulunduramaz mı? Ondan maddi hiçbir beklentim yok, eniştemi çok seviyorum*³³

Geçici mahremlik kişinin eşinin ölmesi veya boşanması ile ortadan kalkmaktadır. Bununla ilgili olarak hanımının ölmesi üzerine hanımının yeğeniyle aynı evi paylaşmak durumunda kalan 60 yaşlarındaki bir erkeğin örneği vardır:

*“Çocuğu olmayan bir adam, hanımının erkek kardeşinin kızını evlatlık alıyor. Bunu büyütüp evlendiriyor. (...) kadın daha sonra kocasından boşanıp tekrar halası ile eniştesinin evine yani evlatlık olduğu eve tekrar dönüyor. Bu arada halası ölüyor ve eniştesi (evlatlık babası) ile aynı evde yaşıyorlar. Çevreden herkes birbirlerine dinen haram olduğunu söyleyince bize adam şunu sordu: “dini nikâh yapsak da haramlık kalksa ancak ben onunla resmen evlenemem. Çünkü resmiyette evladım olarak görünüyor.”*³⁴

Bu tür aile facialarının Bursa’da yaşanıp Erzurum’da görülmemesi dikkat çekicidir. Bu tür aile facialarının Erzurum’un geleneksel ve kapalı toplum yapısı nedeniyle yaşanmadığı veya kişiler tarafından dile getirilmediği düşünülebilir.

(3) Üç Kere Boşanma

İslam’a göre bir erkek üç boşama ile boşanmış olduğu eşi ile tekrar evlenemez. Bakara suresinin 227. ayetinde, "Boşanma iki keredir; sonra ya iyilikle tutmak veya güzel bir biçimde bırakmak (gerekir)" buyrulmuştur. Bu konuyla ilgili örnekler “Ailenin Parçalanması” bölümünde “Üç Talak” başlığı altında ele alınmıştır.

(4) Din Farkı

Müslüman bir erkeğin Ehl-i Kitap yani Yahudi ve Hıristiyan olmayan bir kadınla evlenmesi yasaktır. Kur’ân-ı Kerim’de, "Müşrik kadınlarla iman edinceye kadar evlenmeyin..." buyrulmaktadır.³⁵ Müşrik Allah'ın birliğine inanmayan, ona ortak koşan kimse demektir. Yahudi ve Hıristiyan kadınlarla evlenilebilir.³⁶ Buna mukabil

³³ AİRBKK., No:5, Bursa, Ağustos, 2007

³⁴ AİRBKK., No:1, Bursa,Nisan, 2007

³⁵ Bakara, 2/221

³⁶ Maide, 5/5

Müslüman bir kadının gayrimüslim bir erkekle isterse bu erkek Ehl-i kitap olsun evlenmesi dinen mümkün değildir. İslâm hukukçuları bu konudaki görüşlerinin Mâide suresinin 5. ve Mümtehine suresinin 10. ayetlerine dayandırmaktadırlar. İslâm hukukçularının bu ayetleri gayrimüslim erkeklerle evlenmeyi yasaklayacak biçimde yorumlamaları, Ehli-i kitap da olsa başka bir din mensubuyla evlenmenin kadının ve doğacak çocukların dinini menfi olarak etkilemesi endişesine dayanmaktadır. Ancak tabiatıyla bu engeller geçicidir. Gerek erkeğin gerekse kadının Müslüman olarak bu engelleri bertaraf etme imkânı her zaman vardır.³⁷

Din farkıyla ilgili sorularla, yurt dışına giden gençlerin, Müslüman olmayanlarla evlenmek istemesi sonucu karşılaşılmaktadır. Özellikle kadınların yabancı bir erkekle evlenmek istemesi aileleri tarafından kabul görmemiştir. Bir örnekte erkek din değiştirdiği halde oluşan tereddütler görülmektedir. Bu tereddütleri 32 yaşındaki bir kadın yaşamaktadır. Örnek, Bursa AİRB kartekslerinde şu şekilde yer almaktadır:

“Bayan İngilizce eğitimi için Malta’ya gider, orada bir İtalyan ile tanışır. Evlenmeye karar verirler. İtalyan Bey Müslüman olmaya karar vermiş, erkek Müslüman olunca evlenmeleri için bir engelin olup olmadığını öğrenmek için gelmişler.”³⁸

Bir başka kartekte eğitim için Malta’ya giden kızının, Avusturyalı bir gençle evlenmek istemesini kabul etmeyen ve evlendiklerinde hanımını boşamakla tehdit eden bir baba örneği vardır.

“Bayan dil öğrenmek için Malta’ya gider. Orada Avustralyalı bir genç ile tanışır ve evlenmeye karar verirler. Ancak kız, erkeğin Müslüman olmasını ister ve genç Müslüman olmaya karar verir. Fakat kızın babası “Ben gâvura kız vermem” diyerek bu evliliğe karşı çıkar. (...) “Çocuk, Müslüman oldu, şimdi de “anneni boşarım” diyor ve bana beddua ediyor. Babamın bedduaları beni tutar mı? Babam zavallı annemi her şeyi bahane ederek hemen hemen her gün dövüyor. Bu şartlar altında evlenmem mümkün değil. Üstelik çocuk Müslüman olmasına rağmen ona da yalancı çıktım. Ben bu durumda ne yapmalıyım?” diye sordu.”³⁹

Anlaşılan odur ki, bazı aileler karşı taraf din değiştirse bile çocuklarının yabancı bir gençle evlenmesini istememektedirler. Bu konuda söz konusu kız çocukları olunca, konu daha da hassas bir hale gelmektedir.

³⁷ Aydın, a.g.m., s.217

³⁸ AİRBKK., No:10, Bursa, Ekim, 2007

³⁹ AİRBKK., No:5, Bursa, Haziran, 2007

Din farkıyla ilgili örnekleri daha çok mezhep farklılığıyla ilgili sorular oluşturmuştur. Mezhep farklılığıyla ilgili örneklerin bu bölümde ele alınmasının sebebi, kişilerin mezhep farklılıklarını din farklılığı gibi yorumlamaları sebebiyledir. Mezhep farklılığıyla ilgili örneklerin konusu ise Alevilik ve Alevi olanlarla evlenmedir. İslam dininde bir inanç mezhebi olan Alevilik, toplumda farklı bir din olarak algılanmaktadır.

Kızının Alevi bir gençle evlenmek istemesi üzerine baba, Alevilikle ilgili bilgi almak için Aile İrşat ve Rehberlik Bürosuna başvurmuştur.

“Kızım bir buçuk yıldır bir asker ile görüşüyormuş. Çocuk kızımı istemeye gelecek, çocuğun alevi olduğunu öğrendik. Kızım çocuğu beğeniyor ve onunla evlenmek istiyor ben de Aleviye kız vermek istemiyorum. Bana aleviler hakkında bilgi verir misiniz?”⁴⁰

45 yaşındaki bir bayan memur bir yakınının alevi bir gençle ilişkisi üzerine Erzurum İl Müftülüğünü aramıştır:

“Bir yakınımız alevi bir kızı sevmiş. Evlenmeleri caiz midir?”⁴¹

25 yaşındaki bir üniversite öğrencisi Alevi biriyle evlenilip evlenilemeyeceğini sormaktadır:

“Alevi bir insanla evlenilir mi?”⁴²

25 yaşında lise mezunu bir ev hanımını, kız kardeşinin Alevi bir gençle evlenmek istemesi tedirgin etmiş ve yardım istemek için müftülüğü aramıştır:

“Kız kardeşim alevi bir gençle evlenmek istiyor. Bu konuda bana yardımcı olur musunuz?”⁴³

Farklı bir mezhepten evlenmek isteyen kişilerin kendileri değil de çoğunlukla bu evliliğin kurulmasına şüpheyle bakan yakınları müftülüklere başvurmuşlardır.

Doğrudan din veya mezhep farklılıklarına girmese de, evlenmek istediği bayanla, dini kaygılardan dolayı evlenmekte tereddüt eden 60 yaşındaki bir erkeğin örneği de bu bölüme dâhil edilmiştir. Bir başkasıyla evlenmede kişileri tereddüde düşüren endişelerden biri karşı tarafın dinin emirlerini yerine getirip getirmemesiyle ilgilidir.

⁴⁰ AİRBKK., No:1, Bursa, Mart, 2008

⁴¹ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:240

⁴² Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No: 480

⁴³ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:579

“İkinci bir evlilik yapmak istiyorum. Evleneceğim kadın 45 yaşında yalnız bir şartla evlenmeyi kabul ediyor. O şart da başını kapatmak istememesidir. Ne yapayım? Bu kadınla evlenmemin bir sakıncası var mı?”⁴⁴

Oğlu, farklı mezhepten olmasa da farklı bir Türk boyu olan Karapapaklardan bir kızla evlenmek isteyen annenin ifadelerinden ailelerin çocuklarını farklı kültürlere sahip kimselerle evlendirmek istemedikleri anlaşılmaktadır. Evlenecek kişilerin farklı kültürlere sahip olması aileleri endişelendirmektedir.

“Oğlum bir kıızı seviyor. İlla tutturdu onunla evleneceğim başka kız olmaz diye... Ama ne kızın ne de ailesinin töresi bize uyuyor. Karapapakmış kız ve ailesi. Ben buna hiç yanaşmıyorum ama oğlum da inat ediyor. Ne yapacağım hocam, bana bir akıl verin. Uygun mu böyle bir kızla evlenmesi?”⁴⁵

Karapapak; Borçalı-Kazak boyundan gelen, Kıpçak Kuman, Bulgar ve Hazar Türklerinin Ön-Asya'daki koludur. Kafkasya'da ve yakın bölgelerde dağınık bir vaziyette yaşayan Karapapak Türklerine, siyah astragan kalpak giydikleri için komşuları bu adı vermişlerdir. Genel olarak Türkiye’de Erzurum, Sivas, Tokat, Amasya, Ardahan, ve Ağrı illeri ve çevresinde yaşamaktadırlar.⁴⁶ Karapapaklar Sünni’dir. Elde mevcut tek rakam, 1883 yılında Kars dahil o zaman Rusya’nın kontrolünde olan bölgelerde 11.721 Sünni olduğudur.⁴⁷

c) Akraba Evliliği

İslam’da anne, kız kardeş, teyze, hala gibi birinci dereceden yakın akrabalarla evlenmek yasaktır.⁴⁸ Ancak amcakızı, dayıkızı derecesinde veya daha uzak akrabalarla evlenmeyi yasak etmemekle beraber tavsiye etmemiştir. Kuzen derecesinde yakın akrabalarla evlenmenin sıhhi, sosyal ve psikolojik olarak pek çok yönden mahzurları olabilmektedir.

İslam hukukunda, kuzenlerin birbiriyle evlenmesi serbest olmasına rağmen bu tarz evliliklerin meşruiyeti sıklıkla sorulmaktadır. Akraba evlilikleriyle ilgili sorularda günümüzde halen Türk toplumunun akraba evliliklerine olumlu baktığı fakat bununla ilgili tereddütlerin yaşandığı görülmektedir.

⁴⁴ AİRBKK., No:3, Erzurum, Nisan, 2007

⁴⁵ AİRBKK., No:3, Erzurum, Temmuz, 2007

⁴⁶ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Karapapak>, Erişim tarihi=25.12.2009

⁴⁷ Yıldız, Yaçın; http://www.karapapak.com/turkce/konu_detay.aspx?id=2, Erişim tarihi=25.12.2009

⁴⁸ Nisa, 4/22,23

Evlilik engelleriyle ilgili soruların içerisinde çok az sayıda, yaklaşık %8 gibi bir oranda akraba evlilikleriyle ilgili soru gelmiştir. 21 yaşında lise mezunu bir erkek akraba evliliğini sormuştur:

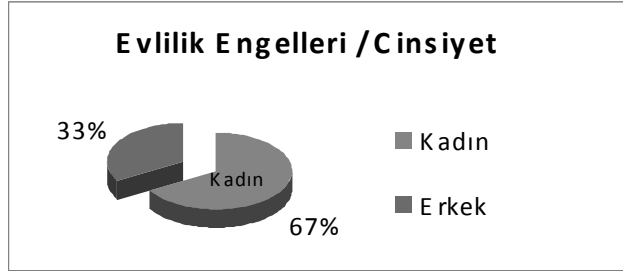
“Amcakızıyla evlenmek caiz midir?”⁴⁹

Erzurum’un geleneksel çevreleriyle köylerde sünnet dolayısıyla oldukça şatafatlı törenler düzenlenmektedir. Bu çevrelerde “kirve” bulmak çok önemli olmaktadır. Çünkü sünnet yaparken çocuğu tutan kişiye verilen ad olan kirve, toplumsal yakınlıklar, dostluklar ve mahremiyetleri de beraberinde getiren önemli bir hizmet olarak kabul edilmektedir.⁵⁰ Bununla ilgili bir soru da, kirve çocuklarının evlenip evlenemeyeceğiyle ilgilidir. Doğu bölgelerinde kirve, aileden biri sayıldığı için, kirve çocuklarının evlendirilmesinde tereddütler yaşanmaktadır. 35 yaşındaki bir bayan şöyle sormuştur:

“Kirve çocukları birbirleriyle evlenebilir mi?”⁵¹

d) Evlilik Engelleriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

Grafik 1: Evlilik Engelleriyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

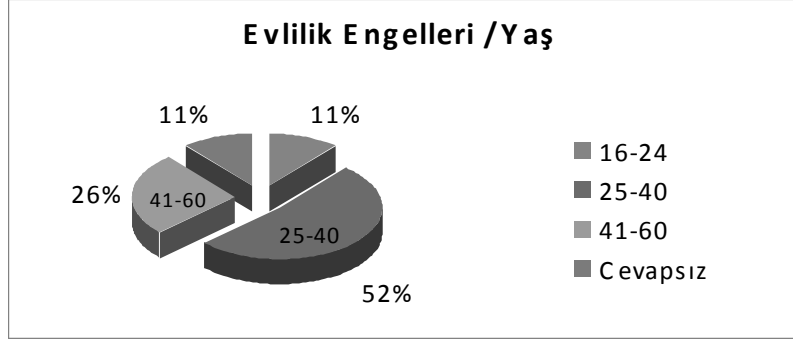
Erzurum ve Bursa müftülüklerine evlilik engelleriyle ilgili 27 adet soru sorulmuştur. Bunlardan 18’i kadın, 9’u erkektir. Genellikle olduğu gibi evlilik engelleri konusunda başvuranların yarısından fazlası kadındır. Kadınların dini konularda daha hassas oldukları ve özellikle evlilik gibi önemli konularda dini hükümleri öğrenmek için müftülüklere başvurdukları gözlenmiştir.

⁴⁹ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:274

⁵⁰ Başar, Zeki, Erzurum’da Tıbbi-Mistik Folklor Araştırmaları, Atatürk Üniversitesi Yay., No: 217, Erzurum, 1972, s.122

⁵¹ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:427

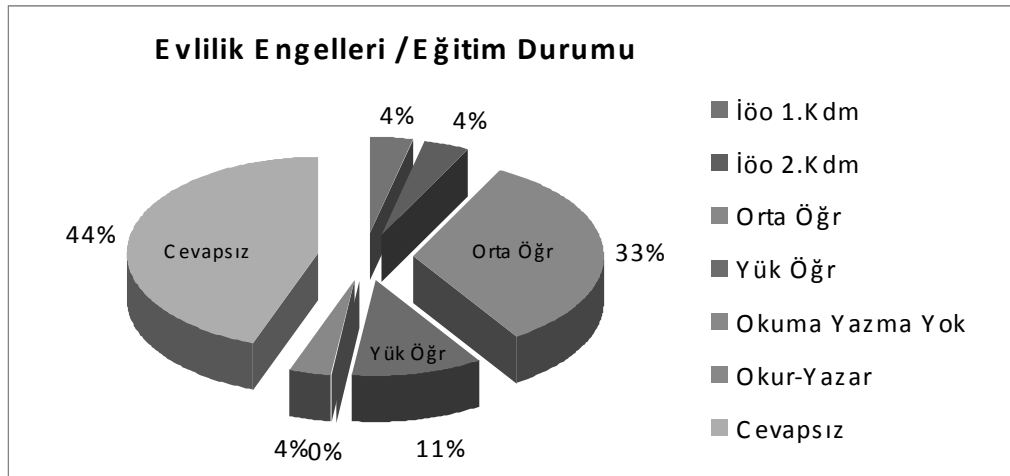
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 2: Evlilik Engelleriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Evlilik engelleriyle ilgili soru soranların yaş ortalaması 25-40 yaş arasında yoğunlaşmaktadır. Bu konuyla ilgili sorular için genelde evlenmek isteyen gençler veya aileleri müftülüklere başvurmuştur. Ancak özellikle ailelerin istemediği evliliklerde ve farklı mezhepten biriyle evlenmek gibi konularda aileler müftülüklere başvurarak bu durumun dini açıdan durumunu öğrenmek istemişlerdir. Soruları, evlenecek gençlerin kendilerinin değil, ailelerinin sorması yaş ortalamasını beklenenden daha yüksek olmasına sebep olmuştur. 16-24 yaş aralığından üç, 25-40 yaş aralığından 14, 41-60 yaş aralığından yedi kişi başvurmuştur. Üç tane soruda ise soruyu soranın yaş durumuyla ilgili bilgi yoktur. 25-40 yaş aralığından soru soranlar, %52'lik dilimi oluşturmaktadır.

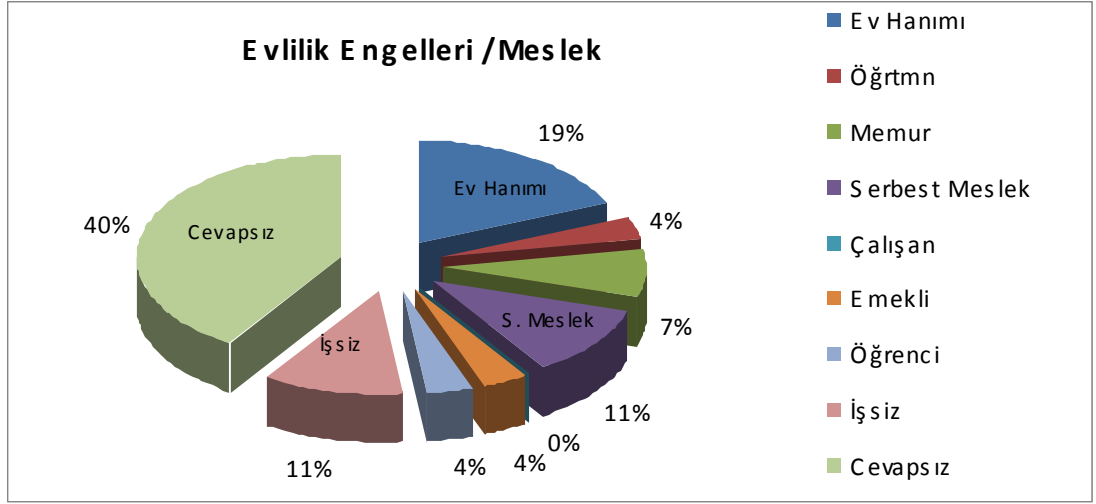
(3) Eğitim Bilgileri

Grafik 3: Evlilik Engelleriyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Evlilik engelleri konusundaki soruların yaklaşık yarısına yakın bir kısmının, %44'ünün yani 12'sinin eğitim bilgileri eksiktir. %33'lük oranla ortaöğretim mezunları, cevapsızlardan sonra en büyük paydayı oluşturmuştur. %11 oranında yüksek öğrenim mezunu kimse bu konu için Erzurum ve Bursa müftülüklerine başvurmuştur. Bu konuda soru soranların biri İlköğretim 1. kademe mezunu, biri İlköğretim 2. kademe mezunu ve biri de sadece okur-yazardır.

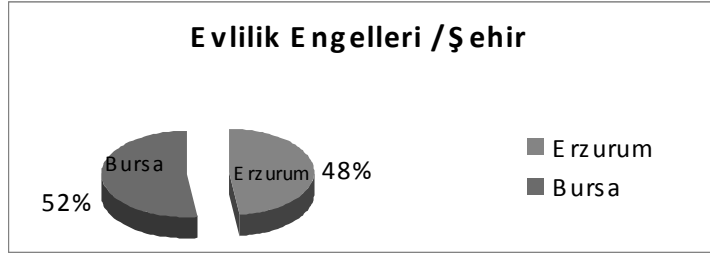
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 4: Evlilik Engelleriyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Genel dağılımda olduğu gibi bu konuda da meslek bilgilerinde önemli oranda eksiklik göze çarpmaktadır. Bu konuda soru soran 27 kişiden 11'iyle ilgili meslek bilgileri evraklarda eksiktir. Evlilik engelleri konusunda bilgi almak için beş ev hanımı, üç serbest meslek sahibi, üç işsiz, iki memur başvurmuştur. Başvuranlardan biri öğretmen, biri öğrenci, biri emeklidir.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 5: Evlilik Engelleriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Her iki il müftülüklerine de evlilik engelleri konusunda hemen hemen aynı sayıda soru gelmiştir. 13 soru Erzurum'dan, 14 soru Bursa'dandır. Erzurum müftülüğüne genelde sütkardeşlikle ve Alevilik gibi farklı mezhepten kimselerle evlenme konusunda sorular sorulmuştur. Bursa müftülüğüne ise, üvey kız kardeşle evlenmek, hemsiniyle evlenmek, farklı din mensubu olup Müslüman olmuş bir kimseyle evlenmek gibi sorular sorulmuştur.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Bu konuyla ilgili soruların %56'sı AİRB'de, %44'ü Şifahi Sorular Kayıt Defterinde kayıtlıdır. Genel itibariyle bu konuyla ilgili sorular, aile problemi olarak değil, bilgi almak amaçlı olduğu için yarıya yakın soru, Şifahi Sorular Kayıt Defterinde kayıt altına alınmıştır.

Evlilik engelleriyle ilgili soruların 14'ü yani %52'si telefon yoluyla sorulmuştur. %33'ü yüz yüze sorulmuştur. %15'iyle ilgili bilgi yoktur. Müftülüğe soru sorma ihtiyacı içerisinde olan kimseler, müftülüklerine en rahat telefon vasıtasıyla ulaşabilmektedirler. Soruların yüz yüze sorulmasının genel ortalamasıyla bu konudaki ortalama birbirine yakındır. Soruların hepsinin yüz yüze sorulma ortalaması %32 iken bu konuyla ilgili sorular da %33 oranında yüz yüze sorulmuştur.

Bu konudaki soruların %59'u 2007 yılında, %30'u 2008 yılının ilk altı ayında sorulmuştur. %11'i 2006 yılında sorulmuştur. 2006 yılıyla 2007 yılında sorulan sorular arasında sayıca çok fark olması, her iki ilde de AİRB'in 2006 yılında olmayıp 2007 yılından itibaren faaliyete geçmesiyle bağlantılıdır. AİRB kurulduktan sonra aile konulu sorularda belirgin bir artış gözlenmektedir.

2. Nişanlılık

Nişanlılık, evliliğe geçişte önemli bir süreçtir. Evlilikte olduğu gibi bu süreçte de çiftler arasında bazı problemler yaşanabilir. Erzurum ve Bursa İl Müftülüklerine ve Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına 2005-2008 yıllarında nişanlılıkla ilgili gelen sorular ele alındığında nişanlılık sürecinde en çok yaşanan problemler şunlardır:

- Tarafların resmi nikâhtan önce dini nikâh yaptırmış olmaları sonucu; resmen olmasa da dinen evli oldukları için, nikâh akabinde yaşanan olumsuz hadiselerin, her iki tarafı da zor durumda bırakması,
- Tarafların birinin veya her ikisinin nişanlılık döneminde yapılan dini nikâha itiraz etmeleri ve bunun sonucunda ailelerinin veya çevrenin nişanlı çiftler üzerinde baskı oluşturması,
- Nişanlılıktaki sınırların tam anlamıyla bilinmemesi (ya aşırıya kaçma yani evlilikte yaşanacak şeyleri nişanlılıkta yaşama ya da eş adayların birbirine çok mesafeli durup birbirlerini yeterince tanıyamama),
- Ailelerin baskıcı veya serbest tutumları nedeniyle nişanlı olan gençlerin zarar görmeleri, sıkıntıya düşmeleri,
- Nişanlı olan gençlerin bu dönemi iyi değerlendirememeleri, birbirlerini yeterince tanıyamamaları.

a) Nişanlılıkta Dini Nikâh

Geleneksel toplum eskiden beri, evlenmeden önce eşlerin birbirlerini görmelerini hoş görmemiş ve hatta uğursuzluk getireceğini, günah olduğunu kabul ederek; evlenmeden önce kız ve oğlanın görüşmemelerini dini bir inanç temeline dayandırmıştır.⁵² Bu da geleneksel çevrelerde henüz nişanlılık sürecinde gençler arasında dini nikâh yapılmasına sebep olmuştur. Özellikle Doğu illerinde, nişanlılık sürecinde dini nikâh yapılmasının yaygın olması, anlaşmazlık olsun veya olmasın nişanlı gençleri zor durumda bırakmaktadır. Çiftler, evlenmeye bir hazırlık niteliği taşıyan nişanlılığı, dini nikâhlı olarak yaşadıkları takdirde dinen evli oldukları için evliymiş gibi sorumlulukların altına girmektedirler. Özellikle tarafların resmi nikâhlı olmadıkları halde özel birliktelikler yaşamaları ve sonrasında da anlaşamayıp ayrılmak

⁵² Günay, Ünver, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1999, s.198

istediklerinde birçok sorunun gündeme gelmesi, tarafları özellikle nişanlı olan genç kıızı zor duruma sokmaktadır.⁵³

Gelen sorular ele alındığında insanların zihinlerinde nişanlılığa dair tam olarak netleşmeyen meseleler olduğu görülmektedir. Özellikle nişanlılık sürecinde çiftlerin, sınırları bilmemesi bunlardan birisidir. Soru soran birçok çiftin dini nikâh yapmış olmaları, toplumda ve özellikle doğu bölgelerinde kişilerin nişanlılık sürecini nasıl yaşayacaklarını tam olarak bilmediklerini göstermektedir. Nişanlıyken birbirleriyle oturup konuşmalarının yanlış hatta haram olduğunun düşünülmesi, çiftlerin birbirlerini nikâh yokken tanıyamayacaklarının zannedilmesi, kişileri dini nikâh yapmaya yöneltmektedir.

Bununla ilgili 25 yaşındaki bayan üniversite öğrencisinin sorduğu soru, kişilerin nişanlılıkta görüşmeyle ilgili yanlış bilgilere sahip olduğunu göstermektedir:

“Kişi evlenmeyi düşündüğü gençle üç defa görüşebilir diyorlar. Bunun doğruluk derecesi nedir?”⁵⁴

Geleneksel toplum, eskiden beri evlilik öncesi gençlerin görüşmesini hoş görmemiş ve hatta uğursuzluk getireceğini, günah olduğunu kabul ederek evlenmeden önce kız ve oğlanın görüşmemelerini dini bir inanç temeline dayandırmışlardır.⁵⁵ Geleneksel aile tipinin yaygın olduğu Erzurum’da gençlerin nişanlılıkta görüşebilmesinin tek yolu dini nikâh yaptırabilmektir. Hâlbuki sınırları belli olduktan sonra evlenme niyetinde olan ve bunu nişan ile herkese ilan eden çiftlerin uygun bir şekilde görüşüp konuşmalarında bir beis yoktur. İslam dini helal daire içerisinde evlenecek olan adayların birbirlerini tanımalarına izin vermiş hatta teşvik etmiştir.

22 yaşında üniversite mezunu bir bayan memurun, nişanlılıkta dini nikâh yaptırma konusunda ailesinin ve çevresinin baskısı altında kaldığını ve nişanlılıktaki sınırları tam bilemediği için tereddütte kaldığı, Erzurum AİRB kartekslerinde ortaya çıkmaktadır:

“Yakın bir zamanda sözlendim. Şu anda ise sözlüm ve ailesi hemen nişan kıyılmasını ve düğünün olmasını istiyorlar. Ben ise kendimi buna hazır hissetmiyorum.

---

⁵³ Bkz., AİRBKK., No:5, Erzurum, Nisan, 2007; AİRBKK., No:13, Bursa, Mayıs, 2007; AİRBKK., No:1, Erzurum, Nisan, 2008; AİRBKK., No:6, Erzurum, Haziran, 2008.

⁵⁴ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:581

⁵⁵ Günay, a.g.e., s.198

Ve bir de dini nikâh meselesi var. Sözlüm ve ailesi, nişanla birlikte hemen dini nikâh olmasını istiyor. Hem çevremdeki insanlardan da hep bu sözü işitiyorum; Ne yani nikâhsız mı gezeceksiniz? Yani çevremde de bir baskısı var üzerimde. Ben şunu öğrenmek istiyorum. Nişanla birlikte illa ki nikâh mı lazım? Yoksa günaha girmiş mi oluyorum?”⁵⁶

Üzerlerinde aile baskısı da olsa gençlerin, nişanlılıkta dini nikâh konusunda tereddütlerinin arttığı, gelen sorulardan anlaşılmaktadır. 23 yaşında, lise mezunu bir bayan bu konuyu sormak için aramıştır:

“Nişanlılık döneminde dini nikâh kıymak doğru mudur?”⁵⁷

Bazı aileler, dini nikâh kıydırıp kıydırmama konusunda tereddütte kalmış ve müftülüğü aramışlardır:

“Kız çocuğumu nişanlıyorum. Resmi nikâh olmadan dini nikâh kıydırabilir miyiz?”⁵⁸

Aileler, nişanlılıktaki sınırları tam olarak bilmedikleri ve çocukları üzerinde tam denetimi gerçekleştiremeyip onların yanlış yapmalarından korktukları için gençler arasında dini nikâh kıymakta ve onları artık karı-koca olarak görmekte dirler.

“Nişanlıyım. Nişanım bize geliyor ve bize geldiği zaman da birlikte bir odada oturuyoruz. Annemler de bizi rahatsız etmemek için odaya girmiyorlar. Zaten bazı geceler nişanım bizde kalıyor ve benim de onun odasında kalmama annem ve babam ses çıkarmıyorlar. Bizi karı koca olarak görüyorlar. Bu durumda nişanlımla çok ileri olmasa da bazı şeyler yapıyoruz. Bunun günahı var mı?”⁵⁹

27 yaşında üniversite mezunu bir bayan memur, eğitimli ve meslek sahibi olmasına rağmen nişanlılıkta dini nikâh yaptırmış ve düştüğü sıkıntı içinden kurtulmak için Erzurum AİRB’e başvurmuştur:

“Kendi aramızda nişan yaptık. Nişan peşinden de hemen dini nikâh kıydırdık. Şu anda ben ayrılmak istiyorum. Fakat nişanım ayrılmak istemiyor ve boşanmak istemiyor. Ne yapmalıyım?”⁶⁰

Nişanlılık döneminde yapılan nikâh, taraflar ayrılmak istediklerinde problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Tam tanımadan yapılan nikâh, özellikle kız tarafına zarar

⁵⁶ AİRBKK., No:1, Erzurum, Temmuz, 2007

⁵⁷ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:566

⁵⁸ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:278

⁵⁹ AİRBKK., No:1, Erzurum, Mayıs, 2007

⁶⁰ AİRBKK., No:5, Erzurum, Nisan, 2007

vermektedir. Çünkü erkek tarafı düşmanlık olsun diye kızı boşamamakta, kendisi ikinci bir kadınla evlenirken, kız tarafını ortada bırakmaktadır. Gençler zor durumda kalırken aileleri çözüm aramak için müftülöklere başvurmuşlardır. 50 yaşlarında ev hanımı bir anne, kızı daha nişanlılık döneminde şiddet gördüğü için; lise mezunu bir baba da kızının nişanlısı yanlış işlerde bulunduğu için, nişanı bozmak istediklerini belirtmişler ve müftülüğe çözüm aramak için Erzurum AİRB'e başvurmuşlardır.

“Kızım bir buçuk yıldır nişanlı, damat bize karşı saygılı, fakat kızımı çok sevmesine rağmen onu dövüyor. Bir kaç gün önce kızımı ailesinin yanına götürmüştü. Kızım ondan izin almadan eve geldiği için tartışma çıkarmış hatta yüzüğü atmış, bir müddet geçtikten sonra yaptıklarına pişman oluyor buna benzer durumlar daha önce de olmuştu. Kızım onun bu tutarsız davranışlarından bıkmış ayrılmak istiyor. Fakat damat tehdit ediyor. Benden başkasıyla evlenemezsin, ya seni ya da kendimi öldürürüm diyor. Hatta ruhsatlı tabancası da var. Beyimle ne yapacağımızı şaşırdık. Mayıs ayında düğünleri yapılacak. Kızım daha evlenmeden şiddet görmeye başladı. Ayrıca aralarında dini nikâh olduğundan beraberliklerine de göz yummuştuk. Şimdi ise çok pişmanım. Hepsi bizim cehaletimizin sonucu. Ne yapacağımı bilemiyorum. Benim de ruhsal durumum bozulmaya başladı. Bana nasıl davranmam konusunda bir fikir verir misiniz?”⁶¹

“Kızımı nişanladım. Nişan esnasında dini nikâh kıydık. Sonradan öğrendik ki kızımızın nişanlısı olan erkek çok yanlış işlerde bulunuyormuş. Kızımı onlara vermem mümkün değildir. Şimdi nişanı bozmak istiyoruz ancak erkek tarafı nişanı bozmak istemiyor; başta dini nikâh da yaptığımız için ne yapmamız gerekir?”⁶²

20'li yaşlarda bir genç kız da nişanlılıkta karşı tarafla daha rahat görüşebilmek için dini nikâh yaptırmıştır. Fakat bu nikâh, daha sonra ayrılıp bir başkasıyla nişanlanmak istediğinde önüne problem olarak çıkmıştır.

“Bir genç kız nişanlanır. Nişanlısı ve ailesi çok dindar olduğu için ve daha rahat görüşmek için kızın ailesinin haberi olmadan dini nikâh yaparlar. Dini nikâhtan erkeğin ailesinin haberi vardır. Daha sonra anlaşamazlar ve nişandan dönerler. Erkek akabinde başkası ile evlenir. Bu arada kız da bir başkası ile nişanlanır. İlk nişanlısı ile nikâh problemini halletmek için erkeği telefon ile arar ve kendisini dinen boşamasını ister. Fakat erkek “dinen boşamayacağını...” belirterek telefonu kapatır. Kız: “ben yakında

⁶¹ AİRBKK., No:1, Erzurum, Nisan, 2008

⁶² AİRBKK., No:6, Erzurum, Haziran, 2008

diğer nişanlım ile evleneceğim bunu nasıl çözebilirim, üstelik bu nikâhtan ailemin haberi yok” dedi.”⁶³

Bir başka örnekte nişanlısından ayrılmak isteyen 22 yaşındaki bir genç kızın, dini nikâh kıydırdığı için boşanma yollarını aramak zorunda kaldığı görülmektedir:

“Nişanlıyım, nişanlıma kızdım ve yüzüğü attım, “üç defa boş ol” dedim. Nikâhım düştü mü? Nişanlım iyi biri ama ondan ayrılmak istiyorum, onunla görüşmek istemiyorum. Ne yapmalıyım?”⁶⁴

Çiftler dini nikâhlı olmasalar, nişanlılık dönemini daha objektif, daha bağımsız yaşayabilirler ve son karar olan evlilik kararını daha sağlıklı verebilirler. Ama dini nikâhın oluşturduğu imkânlar, günah da olmadığı düşüncesiyle çiftler tarafından kullanılmakta ve sonuçlarına katlanılmak zorunda kalınmaktadır. Hâlbuki adı üstünde nişanlılık, nişanlılık gibi; evlilik de evlilik gibi yaşanmalıdır. Eğer çiftler karı-koca olacak şekilde birbirlerini tanıdıklarını düşünüyorlarsa süreci uzatmadan evlenmelidirler. Ancak hem nişanlı hem evli olma, kişileri ve ailelerini tam bir ikilemde bırakmaktadır.

Çiftler birbirlerini tanımadan resmi nikâh yapmaktan nasıl kaçınıyorlarsa aynı hassasiyeti dini nikâh yapmakta da göstermelidirler. Çünkü dini nikâh Allah huzurunda kişileri evli kılmaktadır. Bunun sonucunda da dini nikâh, erkeğe resmi nikâhla birlikte gelen hakları kısmen vermekte ve evlilik sürecinde yaşanması gerekenleri yaşamasına izin vermektedir. Oysa kadın, resmi nikâhla gelen haklara dini nikâhla sahip olamamaktadır. O yüzden özellikle kadın nişanlıyken daha hassas olmalı ve resmi nikâhtan önce dini nikâh yaptırmaktan uzak durmalıdır. Zaten resmi nikâhtan önce dini nikâh yaptırmak Türk Ceza Kanunu’nun 237’nci maddesinde yasaklanmıştır.

b) Nişanlılıkta Verilen Hediyeler

Nişanlılıkta verilen hediyeler, nişanın bozulması durumunda, taraflar arasında ister anlaşma olsun, ister olmasın; problem olmakta ve kafalarda soru işaretleri bırakmaktadır. Müstakbel eşler nişanlılıkları süresince kendilerini daha yakından tanıma fırsatını bulmakta, herhangi bir durumda mahkemeye gelerek, isterseler nişanı bozabilmektedirler. İslam hukukunun, nişanlılara evlenme mecburiyeti yüklediği gibi

⁶³ AİRBKK., No:13, Bursa, Mayıs, 2007

⁶⁴ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:216

nişanı bozana bir müeyyide de uygulamadığı bilinmektedir. Ancak tarafların, yiyecek maddeleri dışındaki takı ve elbise, gömlek gibi birbirlerine verdikleri hediyeleri geri ödemeleri gerekmektedir.⁶⁵

Nişanlılıkta verilen hediyelerle ilgili tüm soruların Erzurum'dan gelmesi, Erzurum'da yaygın olan nişanlılıkta dini nikâh yapmayla ilintilendirilebilir. Dini nikâh yapıldığı için hediyeler, basit olmaktan çıkıp içine ziynetin, altının da girdiği yüklüce bir mal varlığına dönmektedir. Nişan bozulduğunda, erkek tarafının kendi rızalarıyla hediyeleri kız tarafına bırakmasında, daha önce yapılan nikâhın ve dini olarak verilmesi zorunlu olan mehrin etkisi büyüktür. Bununla ilgili örnekler şöyle sıralanabilir:

"Hocam biz teyze çocuklarını nişanladık ve dini nikah kıydık. Fakat damat yurt dışında olduğu için bunlar birbirlerini bir kere dahi görmediler. Bir iki telefon görüşmesinden sonra biz arkalarından kıydık nikahlarını... Şimdi oğlan tarafı hediye vermişlerdi önceden, takı filan, onu kız tarafına vermek istiyor. Kız tarafı da hediyeleri kabul etmek istiyor. Acaba bunun dinen bir mahzuru var mı? Yani hediyeleri alsalar günaha girerler mi?"⁶⁶

"Beni geçen sene ailem görücü usulüyle nişanladı ve nişan merasiminde dini nikah da yapıldı. Ancak ben tahsili, mesleği ve başka nedenlerden dolayı bir türlü bu beraberliğe ısınamamıştım.(...) Ancak en son kavgamız sonucu ayrıldık. 'sen yoluna ben yoluna' diye konuştuk ve bağları kopardık. Bende onların bana nişanda verdiği hediyeler var ve 50 gr.lık bilezik var. 'Bunları almaya gelin' dediğimde 'onlar onda kalsın ve benimde borcum varsa ödeyin' demiş, vekil tayin ettiği eniştesine. Ben bu hediyeleri kullanabilir miyim ve ziynet eşyası ne olacak?"⁶⁷

Nişan bozduktan sonra verilen ziynet dışı hediyeler geri alınır mı?"⁶⁸

Erzurum'da nişanlı genç kıza kurban bayramında hediye olarak koç gönderilir. Bununla ilgili soruda bu kurbanın hükmü sorulmuştur:

"Nişanlılık döneminde gelin adaylarına gönderilen koçun hükmü nedir?"⁶⁹

⁶⁵Karaman, Hayreddin, İslam'da Kadın ve Aile, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006, s.71, Kurt, a.g.e., s.24

⁶⁶ AİRBKK., No:4, Erzurum, Haziran, 2007

⁶⁷ AİRBKK., No:5, Erzurum, Haziran, 2008

⁶⁸ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:261

⁶⁹ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:10

c) Evlenmede Rıza

Geleneksel ailelerde evlenme kararının alınışında ve eşlerin seçiminde büyüklerin oldukça fazla rolü bulunmaktadır. Buna karşılık modern ailelerde bunun yerini çoğunlukla gençlerin kendi evliliklerine kendilerinin karar vermeleri ve kendi eşlerini kendilerinin seçmeleri durumu almaktadır. Ünver Günay 1975-1977 yıllarında yaptığı bir çalışmada “Evli iseniz eşinizle ne şekilde evlendiniz?” sorusuna Erzurum ve çevre köylerinden %73 oranında aile rızasıyla, %18 kendi aralarında anlaşarak, %5 kaçırarak evlendiklerini belirtmektedirler.⁷⁰ Elbette günümüzde anlaşarak evlenmeler artmakta ve Erzurum’un geleneksel aile yapısı zamanla değişmektedir. Erzurum’dan gelen sorular ele alındığında, aile baskısı, nişanlılıkta nikâh kıydırmada ortaya çıkmakta ve bu konuda geleneklerden vazgeçilememektedir.⁷¹

Bursa’ya gelen sorularda da aile baskısının çoğunlukla geleneksel ailelerde olduğu ve evlilik kararının alınışında etkili olduğu görülmektedir. Bursa’nın geleneksel aile yapısının yaygın olduğu dağ ilçelerinden birinde yaşayan 24 yaşındaki bir genç kız, Bursa AİRB’i arayarak zorla evlendirilmek istediğini söylemiştir.

“Ben Keles’ten arıyorum. Bekârim. İstemeye gelen pek olmuyor, gelenlere de içim ısınmıyor. Şimdi biri var; ailem onunla evlenmemi istiyor. Benimse hiç içim ısınmıyor. Sevmediğim biri ile evlenmek istemiyorum, ailem de baskı yapıyor. Evlenmem için ben ne yapayım?”⁷²

Aileler arası dargınlıklar, gençlerin evlenememesine sebep olabilmektedir. Kız tarafının Erzurumlu, erkek tarafının Ağrılı olduğu belirtilen örnekte, 22 yaşındaki bir erkeğin sorusu şu şekildedir:

“Kız arkadaşımın babası ile benim babam çok samimi arkadaş iken aralarında bir olaydan sonra kavga çıkmış ve birbirlerine küsmüşler. Şimdi birbirleri ile konuşmuyorlar. Biz de kız arkadaşımın arada kaldık. Biz kız arkadaşımınla evlenmek istiyoruz. Babam “ben o adamın kızını almam” diyor ne yapacağımızı şaşırdık. Siz bize ne tavsiye edersiniz?”⁷³

Bir örnekte kişi, babası tarafından istemediği bir evliliğe zorlanmakta, aksi takdirde evlatlıktan reddedilmekle tehdit edilmektedir:

---

⁷⁰ Günay, a.g.e., s.197

⁷¹ “Nişanlılıkta Dini Nikah” konusunda ailelerin nikah yapma konusunda baskısından bahsedilmiştir.

⁷² AİRBKK., No:10, Bursa, Mart, 2008

⁷³ AİRBKK., No:6, Bursa, Nisan, 2008

“Bir genç nisanlısından ayrılmış. Daha sonra birisini sevmiş, nişandan ayrıldığını ileri sürerek kızın ailesi, kızı vermemiş. Çocuk, babasının baskısı ve zorlaması ile başka bir kızla nişanlanmış. Düğün yaklaşmış bu zorla nişanlandığı kızla evlenmek istemiyor, hiç sevmiyor ve ayrılmak istiyor fakat babası istemiyor. “ Bu nişanı da atarsan seni evlatlıktan reddederim, seni maldan- mülkten reddederim, ölünce ölüme bile gelme” diyerek baskı yapıyor. Erkek “zaten babamın zorlaması ile nişanlandım, kızı hiç sevmiyorum ve evlenmek istemiyorum. Ben ne yapacağım?” diye sordu.”⁷⁴

d) Nişanlılıkta Güven

Kişiler genellikle Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına bir problemle karşılaştıklarında, zor durumda kaldıklarında, rahatlamak için, danışmak için veya problemlerine çözüm aramak için başvurumaktadırlar. Çok az sayıda da olsa henüz problemle karşılaşmadan, tehlike sinyallerini görür görmez yardım için müftülüklere veya Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına başvurular yapılmaktadır. Başvurulan konulardan biri nişanlılık döneminde karşı tarafa duyulan şüphe, tereddüt ve tedirginlikler ile ilgilidir.

“Hocam ben yeni nişanlandım görücü usulüyle... Nişanımı şimdilerde yeni yeni tanıyorum. Ama ne zaman birlikte olsak cep telefonuna ikide bir mesaj geliyor ve ya çalıyor. Ben de şüphelendim bundan, ne oluyor diye... Telefonunu istedim bakacağım kim mesaj atıyor diye. O da bana önceden bir kız arkadaşı olduğunu ondan ayrıldığını fakat kızın bunun peşini bırakmadığını söyledi. Bende kendisine inandım çünkü mesajlarına cevap vermiyor hiç, hem de yeminler etti. Fakat ben bazen şüpheleniyorum, hata mı yaptım nişanlandım diye... Acaba evlendiğim zaman böylesi sorunlarımız olur mu, yoksa ne yapmalıyım? Açıkçası kararsızım ve yardımınızı istiyorum.”⁷⁵

Nişanlılıkta, kişinin, nişanlılık öncesi hayatının ne kadarını karşı tarafa anlatılması gerektiği ile ilgili sorular bulunmaktadır. Kişiler, özellikle kız tarafı daha önce herhangi bir erkekle olan ilişkisini saklamak istemekte fakat dinen de bundan endişe duymakta, danışmak için müftülüklere başvurumaktadır:

⁷⁴ AİRBKK., No:8, Bursa, Haziran, 2007

⁷⁵ AİRBKK., No:5, Erzurum, Mart, 2007

“Nişanlıyken dini nikâh kıydırmıştım. Daha sonra ayrıldım. Nişanlım beni boşadı. Bu nişanlılık ve dini nikâhı daha sonraki nişanlandığım kişiye söylemem doğru mudur?”⁷⁶

Türk toplumunda evlenilecek kadında aranılan en önemli özelliklerden birisi, bakire olmasıdır. Bakirelik aynı zamanda, kızların iffetlilik ve namusluluklarının önemli bir göstergesidir.⁷⁷ Kızları evlilik dışı bir ilişkide bekâretini kaybetmiş olan bir aile; bu durumu, kızlarının şu an evlenmek istediği erkekten saklamak istemekte ancak dini yönden sakıncasının olup olmadığından şüphe duymaları üzerine Bursa Aile İrşat ve Rehberlik Bürosuna başvurmuşlardır.

“Kızları bir erkekle istenmeyen bir ilişki yaşamış ve o erkekten ayrılmış. Şimdi kızıyla başka birisi evlenmek istiyor. Telefondaki bayan, ilişkiyi yaşayan kızın ‘kızlık zararını’ diktirmelerinin dinen bir sakıncası olup olmadığını sordu.”⁷⁸

Daha önce beraber olduğu erkek arkadaşından hamile kalan ve kürtaj yaptıran bir kadın, evlenmek üzere olduğu kişiye durumu söyleyip söylememeye ilgili olarak Erzurum AİRB’e başvurmuştur.

“Birkaç yıl önce dersane hocamla birlikte olduk. Hamile kalmışım. Bana evlilik vaadinde bulundu. Sonra çocuğu istemedi. Ben de kürtaj oldum. Ailemin bundan haberi yok. Sonra o şahıs benimle evlenmekten vazgeçti. Şimdi amcamın oğlu benimle evlenmek istiyor. Bana değer veriyor. Benim durumum öğrenilirse töre cinayeti çıkar. Ailem Ağrılı. Durumumu gizlesem günah olur mu?”⁷⁹

Erkeğin evlilik vaatleriyle başlayan ilişkiler hem zinaya, hem zina sonucu oluşan bebeğin canına kast etmeye sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra, evlilik gerçekleşmediğinde kadın ortada kalmakta ve daha sonraki evliliklerinde de problem oluşturmaktadır. Evlilik dışı ilişkiler, özellikle doğu bölgelerinde cinayetlere bile sebebiyet vermektedir.

---

⁷⁶ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:23

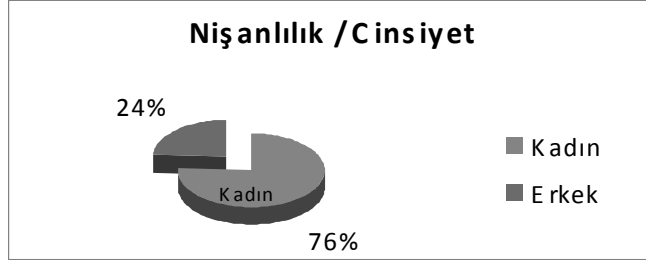
⁷⁷ Kurt, a.g.e., s.16

⁷⁸ AİRBKK., No:8, Bursa, Nisan, 2007

⁷⁹ AİRBKK., No:3, Bursa, Eylül, 2007

e) Nişanlılıkla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler

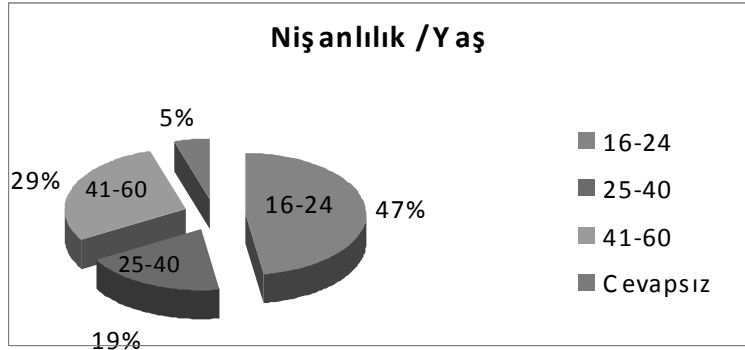
(1) Cinsiyet Bilgileri

Grafik 6: Nişanlılıkla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Nişanlılıkla ilgili sorulan 21 sorudan 16'sını kadınlar sormuştur. Beş erkek, nişanlılık konusunda başvurmuştur. Kadınların daha fazla soru sormuş olması, nişanlılık sürecinde yaşananlardan etkilenenin daha çok kadın olduğunu göstermektedir. Problem yaşayan nişanlıların annelerinin müftülüklerle başvurması da kadın oranını yükseltmektedir.

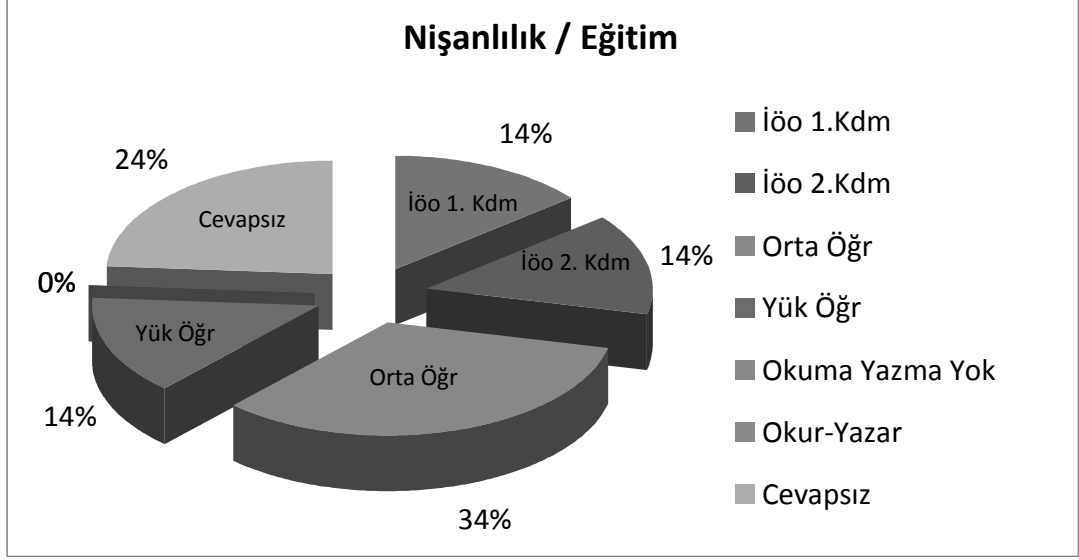
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 7: Nişanlılıkla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Nişanlılıkla ilgili sorular, çoğunluk itibariyle 16-24 yaş arası gençler tarafından sorulmuştur. Erzurum ve Bursa müftülüklerine 16-24 yaş arasında toplam 31 kişi başvurmuştur. Bunlardan 10 tanesinin sorusu, nişanlılıkla ilgilidir. 16-24 yaş aralığındaki kimselerin en çok başvurduğu konu nişanlılıktır. 25-40 yaş aralığından dört kişi, 41-60 yaş aralığından altı kişi başvurmuştur. 41-60 yaş aralığındaki grup, genel itibariyle çocuklarıyla ilgili problemleri öğrenmek için başvurmuşlardır.

(3) Eğitim Bilgileri

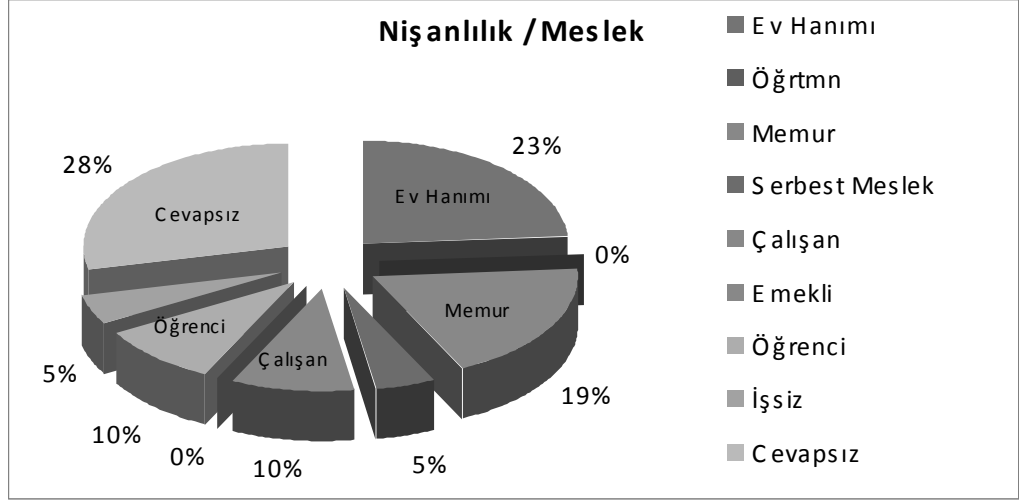

Grafik 8:Nişanlılıkla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Nişanlılık konusunda en çok soruyu ortaöğretim mezunları sormuştur. Bu konuyla ilgili gelen 21 sorudan yedisi yani 1/3'ü ortaöğretim mezunları tarafından sorulmuştur. Üç soru İlköğretim 1. Kademe mezunlarından, üç soru İlköğretim 2. Kademe mezunlarından ve üç soru da yüksek öğrenim mezunlarından sorulmuştur. Beş soruyla ilgili bilgi yoktur. Bu konuda soru soranların yarıya yakını ortaöğretim ve yüksek öğrenim mezunudur. Soru soranların yarıya yakınının 16-24 yaş arasında olması eğitim seviyesinin yüksek olmasını sağlamıştır.

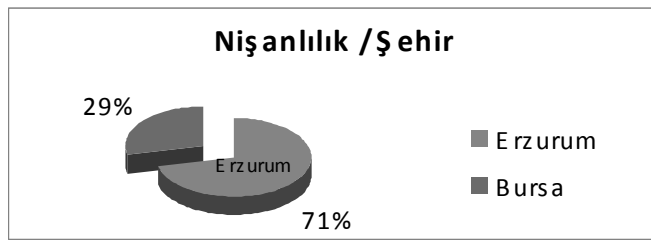
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 9: Nişanlılıkla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Nişanlılık konusunda soru soranların mesleklerinde çeşitlilik göze çarpmaktadır. Beş ev hanımı, dört memur, bir serbest meslek sahibi, iki çalışan, iki öğrenci, bir işsiz nişanlılık konusunda soru sormuştur. Altı kişiyle ilgili bilgiler mevcut değildir. Toplamda sadece beş öğrenci müftülüklere başvururken, bu beş öğrencinin ikisi nişanlılıkla ilgili soru sormuştur. Bu konuda soru soranların 24 yaş altında yoğunlukta olması, ev hanımların oranının diğer konulara nazaran az olmasına yol açmıştır.

(5) Şehirle İlgili Bilgileri

Grafik 10: Nişanlılıkla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Nişanlılık konusunda en çok soru Erzurum'dan gelmiştir. Bu durum, Erzurum'da nişanlılıkta dini nikâh yapmanın yaygınlığıyla ilgilidir. Erzurum'da nişanlılıkta dini nikâh yapılmaktadır. Nişanın bozulması durumunda ise bu durum, özellikle kız tarafı için problem oluşturmaktadır.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Nişanlılık konusundaki soruların % 67'si AİRB kartekslerinde kayıtlıdır. Soruların %33'üne ise Şifahi Sorular Kayıt Defterlerinden ulaşılmıştır.

Soruların 11'i yani %53'ü telefonla sorulmuştur. Soru soranların %33'ü müftülöklere bizzat gelerek sorularını sormuşlardır. Soruların %14'üyle ilgili bilgi mevcut değildir.

Sadece bir soru 2006 yılında sorulmuştur. 13 soru 2007 yılında, yedi soru 2008 yılının ilk altı ayında sorulmuştur. 2007 yılında sorulan soruların oranı %62 iken, 2008 yılında sorulan soruların oranı %33'tür. Evlilik öncesi kritik bir dönem olan nişanlılıkla ilgili AİRB'in kurulmadığı 2006 yılında neredeyse hiç soru gelmemiş olması dikkat çekicidir.

B. EVLİLİK

1. Nikâh

Dini nikâh, hemen her zaman için resmi nikâhın yanı sıra yapılmaktadır. Evlenirken dini nikâh yaptırmadığını veya yaptırmayacağını söyleyen deneye rastlanmamıştır. Geleneklere bağlılığın yanı sıra, dini inancın da bunu gerektirdiği belirtilmekte ve büyük çoğunluk, evlilik dışındaki her türlü ilişkiyi hoş karşılamamaktadır. Her ne kadar İslam'da nikâh ameliyesi şahitler huzurunda tarafların evlenmelerine dair rızalarını açıkça belli etmelerinden ibaret olan kolay bir sözleşmeden ibaretse de, zamanla bu iş, nikâhı kıyan hocanın okuduğu Kuran ve dualarla toplumda büyük bir dini önem kazanmış ve nikâh törenlerine ayrı bir kutsallık atfedilmeye başlanmıştır. Öyle ki, dini nikâh kıyılmadan gerçekleştirilecek bir evlilik sıhhatli görülmemekte, çünkü evliliğin ancak dini nikâhla meşrulaşacağı ve karı-kocanın birbirlerine helal olabilecekleri kabul edilmektedir.⁸⁰

a) Geçerli Bir Nikâh İçin Gerekli Şartlar

Ailelerin evlenmeyle teşekkül ettiği açık bir husustur. Evlenme, aralarında evlilik engeli bulunmayan bir erkek ile kadının, ortak bir hayat sürmek ve evlât

---

⁸⁰ Günay, a.g.e., s.201

yetiştirmek amacıyla gerekli bağı getirmek üzere yaptıkları bir akit olarak tarif edilebilir.⁸¹

Geçerli bir evliliğin yapılabilmesi, o evlilikte birtakım unsur ve şartların bir araya gelmesi ile mümkün olur. Bu unsur ve şartlardan birinin eksik olması evliliğin ya hiç doğmamasına veya eksik doğmasına yol açmaktadır.⁸²

Nikâhla ilgili olarak gelen en ilginç örnek dua ederek nikâhın olmuş olabileceğini düşünen gençlerin sorusudur:

“İki kız arkadaş sevdiğimiz birinin ismini söyleyerek nikâh duası yaptık. Daha sonra o kişiye böyle bir şey yaptığımızı söyledik. Aramızda nikâh olmuş mudur?”⁸³

Evliliğin unsurları denince, evlenme akdini oluşturan temel öğeler kastedilir. Bunlar da evlenecek tarafların varlığı ile onların evlilik akdini kuran irade beyanlarıdır.

Bu unsurlara ilâve olarak bu unsurlarda bulunması gereken niteliklerle ilgili birtakım şartlar daha aranmıştır ki buna İslâm hukuku literatüründe evlilik akdinin kuruluş şartları denir. Gerek unsurlara gerekse bu grupta yer alan şartlara riayetsizlik aynı sonucu doğurur; akdi geçersiz kılar. Kuruluş şartları şunlardır:⁸⁴

1. Ehliyet
2. Meclis Birliği
3. Evlenme Engelinin Olmayışı
4. Evliliğin Şartsız Olması

Kuruluş şartlarıyla ilgili olarak evlilik engelleriyle ilgili sorular gelmiştir. Bu konuyla ilgili sorular da “Evlilik Engelleri” konusunda ele alınmıştır.

Geçerlilik şartları, evlilik akdinin geçerli (sahih) olarak doğması için aranan şartlardır. Bunlar ise şöyle sıralanabilir⁸⁵:

---

⁸¹ Kurt, a.g.e., s.13

⁸² Aydın, a.g.m., s. 203

⁸³ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:448

⁸⁴ Aydın, a.g.m., s. 204, 205

⁸⁵ Aydın, a.g.m., s.206-208

1. Şahitler
2. Evlenme Engelinin Olmaması
3. İkrahin Olmaması
4. Evlenmenin Gizlenmemesi

b) Gizli Nikâh

Nikâhın geçerli olmasının şartlarından biri nikâhın şahitler dışında topluma da ilan edilmesidir. Bu şart sadece Malikiler tarafından ileri sürülmüştür. Onlara göre şahitlerle anlaşarak yapılan evlenmenin gizlenmesi ve etrafa duyurulmaması sıhhat şartlarına aykırıdır; dolayısıyla böyle olan nikâhlar geçersizdir. Diğer üç mezhep bunu bir sıhhat şartı olarak kabul etmez, şahitlerin duyduğu nikâh artık gizlilik sınırını aşmıştır derler. Ne var ki günümüzde resmî şekil ve kayıt bulunmadığı sürece iki şahidin, özellikle büyük yerleşim merkezlerinde alenîliği sağlamaya yetmeyeceği ortadadır. Fakihlerin çoğunluğunun iki şahidi yeterli görmesi, dönemlerinin toplumsal telakkileriyle yakından ilgili olup böyle bir gizliliği tasvip ettikleri şeklinde anlaşılmalıdır. Bu itibarla, ülkemizde iki şahitle fakat gizlilik içinde kıyılan nikâhların taşıdığı sakıncalar göz önüne alındığında Malikilerin bu görüşünün de tamamen yabana atılmaması gerektiği ortaya çıkmaktadır.⁸⁶

Erzurum ve Bursa müftülüklerine 2005-2008 yılları arasında gizli nikâh ile ilgili sorulardan; erkeklerin ikinci evliliklerini, hanımından ve çevresinden gizli yaptığı veya yapmak istediği anlaşılmaktadır. Bu konuya başka bir açıdan bakarsak, müftülüğe başvuran kadınların, evli erkeklerle evlendiklerini gizlemek istedikleri de görülebilir. İki dul bayandan gelen sorulardan, kendilerinin -dinen bir mahzur yoksa- resmi olarak başkasıyla evli olan erkeklerle ikinci evliliklerini yapmak istedikleri anlaşılmaktadır:

“Maddi durumu iyi olan ve dul olan bir kadın, evli ve iki çocuğu olan bir adamla dini nikâh yaparak evlenebilir mi? Bu nikâhı hiç kimse bilmeyecek.”⁸⁷

“Eşinden boşanmış bir bayan bir kaza esnasında avukat bir beyle tanışır. Beyefendi evlidir fakat eşi ile anlaşamadığı için ayrı yaşarlar. Beyefendi, hanıma dini

---

⁸⁶ Aydın, a.g.m., s.208

⁸⁷ AİRBKK., No:9, Bursa, Nisan, 2007

nikâh ile evlenme teklif eder. Hanım, evliliğe sıcak bakıyor ancak endişelerinden dolayı müftülüğe bu evliliğin gerçekleşip gerçekleşemeyeceğini sordu.”⁸⁸

Eşleri, gizli olarak başka bir bayanla evlenen hanımların sorularında da gizli bir isyan hissedilmekte ve eşlerinin ikinci evliliklerinin dinen sahih olmadığı konusundaki düşüncelerinin doğruluğunu müftülüğe sorarak ispat etme amacı taşımaktadır:

“17 Yıllık evli ve üç çocuğu var. Eşi ikinci bir kadınla dini nikâhla evlenmiş. Nikâhtan hem kadının (eşinin evlendiği kadının) anne ve babasının haberi yok hem de erkeğin anne ve babasının haberi yok. Kadın böyle bir nikâhın geçerli olup olmayacağını soruyor. Eşi çok dindar bir insanmış, hacca ve 9 defa umreye gitmiş.”⁸⁹

“Kadının ikinci evliliği ve bir çocuğu var, birinci kocasından da bir çocuğu var. İkinci kocası dini nikâh ile başka bir kadın ile evlenmiş ve kadın yeni öğrenmiş, boşanmayı düşünmüyor. Kadının sorusu şu: “Benim rızam olmazsa kocamın yaptığı dini nikâh geçersizmiş, bu doğru mu?”⁹⁰

Toplum tarafından ikinci eşle evlenmek onaylanmadığı için erkek, ikinci evliliğini; kadın da bir erkeğin ikinci hanımı olduğunu saklamaya çalışmaktadır. Kadınlar, eşlerinin ikinci evliliğini kabul etmezken, bir erkeğin ikinci hanımı olmaya razı olmaktadır. Gizli nikâhla ilgili soruların hepsinin Bursa’da sorulmuş olması, Erzurum’da ve doğuda ikinci evliliklerin olmadığı anlamına gelmemelidir. Tüm illerde olduğu gibi Erzurum ve çevresinde de evlilikler monogamdır. Bununla birlikte gerek kentte ve gerekse kırsal kesimde çok ender de olsa çok eşli evliliklere rastlanmaktadır. Öyle anlaşılmaktadır ki, bu ender durumlarda, dini inanç ve kanaatlerden çok, başka toplumsal zorunluluklar rol oynamaktadır.⁹¹ Erzurum AİRB’e, gizli nikâhla ilgili hiçbir soru gelmemiş olması, evliliklerde poligami olmadığını göstermez. Belki yapılan ikinci evliliklerin gizlenmediğini ve istenmeyen bir durum olsa da kadınlar tarafından kabul edildiğini göstermektedir. Erzurum AİRB’e gelen bir kadın, evli olan oğlunun şehir dışına çalışmaya gittiğini fakat orada

⁸⁸ AİRBKK., No:1, Bursa, Ağustos, 2007

⁸⁹ AİRBKK., No:8, Bursa, Ocak, 2008

⁹⁰ AİRBKK., No:4, Bursa, Kasım, 2007

⁹¹ Günay, a.g.e., s.200

başka bir kadını sevdiğini anlatır ve oğluna ilk hanımını boşamamasını şart koşarak, ikinci hanımı da gelinleri olarak kabul ettiklerini söyler.

Ancak bu konuyla ilgili soruların Bursa'dan gelmesi düşünülmesi gereken bir meseledir. Özellikle son yıllarda gerek yazılı ve görsel basın yoluyla gerek reklamlar vasıtasıyla cinsellik teşhir edilmiş ve kişinin tek bir amaç için, cinsellik için yaşaması gerektiği fikri aşılarmaya çalışılmıştır. Bu da evliliklerde aldatmaların bir sebebi olmaktadır. Kişilerin biraz dini hassasiyeti varsa da, kendi hanımını aldattığı kadına, dini nikâh yaparak vicdanını rahatlatma yolunu seçmektedir. Dolayısıyla kendisince dinin emirlerini çiğnememiş olmaktadır. Ancak Kuran-ı Kerim'de ikinci evliliğe ancak eşler arasında adaleti gözetebilecekse izin verilmiştir.⁹² Günümüzde her iki eşin de resmi nikâha sahip olmaması, başka hiçbir sebep olmasa da eşler arasında adaletin sağlanamaması demektir. Zaten sorulardan kadınların eşlerinin ikinci evliliğine izin vermedikleri görülmektedir.

c) Velayet

Hukuk dilinde velâyet, başkaları adına onların rızaları aranmaksızın hukukî işlemde bulunma yetkisini ifade eder. Aile hukukunda velâyet eksik ehliyetli ve ehliyetsizlerin bir yakını tarafından rızaları alınarak veya alınmaksızın evlendirilme yetkisidir. Özellikle Hanefilerin dışındaki mezheplerde kadınlar, bazı durumlarda rızaları aransa bile, ancak velileri aracılığıyla evlenebildikleri için velâyetin bu alanda özel bir önemi vardır.⁹³

Evlilikte velâyet kurumunun ön plana çıkması, hayat boyu birlikteliği başlatacak olan evlilik akdinin gerekli araştırmalar yapılarak mümkün olduğu ölçüde sağlam temellere oturtulması, telâfi edilmesi ve geri dönülmesi âdeta imkânsız olan hataların önceden görülmesi ve önlenmesi, bir yönüyle de evlenecek tarafların aileleri arasında kaynaşmanın kolay sağlanması gibi hedeflere yöneliktir.⁹⁴

Anne-babalar, çocuklarının evliliklerinde çok etkin bir role sahiptir. Bu rol, kimi zaman bazen annenin bazen babanın, çocuklarının seçtiği kişiyle evlenmesine razı

---

⁹² Nisa, 4/77

⁹³ Aydın, a.g.m., s. 211

⁹⁴ Aydın, a.g.m., s.212

olmama şeklinde ortaya çıkarken kimi zaman da anne-babanın çocuklarını, istemediği biriyle zorla evlendirmesi şeklinde olmaktadır.

Anne-babaların bu baskıcı tutumunda, bazen annenin hayatta yalnız kalması, bazen babanın dini hassasiyetleri, bazen de çevrenin etkisi rol oynamaktadırlar. Aileler, bu gibi farklı sebeplerle çocuklarının hayatlarındaki en önemli olaya, evliliğe, baskıcı bir tarzda müdahale etmektedir. Kimi anne-baba çocuklarını evlatlıktan reddetmekle, kimisi maldan mülkten menetmekle tehdit etmektedirler. Bir kayıtta 37 yaşına kadar evlenmemiş bir hanımın evlenme isteğine annesinin tepki gösterdiği ve kendisini tehdit ettiği bu konuda en ilginç örnektir:

“Bu yaşa kadar evlenmemiş. 18 ay önce babası vefat etmiş, annesi ile kalırken şimdi kendisini isteyen biri çıkmış ve evlenmek istiyor. Ancak annesi evlenmesini istemiyor ve “ne yapacaksın evlenmeyi bundan sonra beraber oturalım eğer evlenirsen seni evlatlıktan reddederim” diyor ve evlenmesine karşı çıkıyormuş. Bayan “Annemin rızası olmadan evlenebilir miyim? Günaha girer miyim?” diye sordu.⁹⁵

Bir örnekte de babanın, kızına, annesini yani kendi hanımını boşamakla tehdit ederek baskı yapması ailelerin bu konuda ne kadar baskıcı olduğunu göstermektedir.⁹⁶

Müftülüğü arayan bireyler, evlilikte aile rızasının İslam dininde şart olup olmadığını sormaktadırlar. Bu soruların sorulması, kişilerin hangi tehdit altında olurlarsa olsunlar, dinen bir engelleme olmadığı sürece hayatlarındaki en önemli birliktelik olan evliliğe, kendi görüşleri doğrultusunda karar vermede ısrarcı olduklarını göstermektedir. 28 yaşındaki üniversite mezunu bir bayan memur ve 22 yaşındaki lise mezunu bir genç kız, aileden izinsiz evlenmenin dini hükmünü sormak için Erzurum müftülüğüne başvurmuşlardır.

“Altı yıldır birisiyle görüşüyorum. Fakat ailem evlenmeme izin vermiyor. Onların izni olmadan evlenmemin bir sakıncası var mıdır?”⁹⁷

“Ailemin haberi olmadan nikâh kıydırabilir miyim?”⁹⁸

---

⁹⁵ AİRBKK., No:9, Bursa, Ocak, 2008

⁹⁶ AİRBKK., No:5, Bursa, Haziran,2007

⁹⁷ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:189

⁹⁸ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:569

d) Mehir

Mehir evliliğin kadına tanıdığı haklardan birisidir. Kuran-ı Kerim’de evlenen erkeğin hanımına vermek zorunda olduğu mehirle ilgili olarak pek çok ayet vardır.⁹⁹

İslam hukukunda, evlilik süresi içerisinde mehr-i müeccelini herhangi bir sebeple alamayan kadın, boşandığı zaman veya kocası öldüğünde mehir hakkını kaybetmiş sayılmaz; gerektiğinde şahit göstererek onun malından mehrini alabilmektedir. Kendisi öldüğü takdirde mehir alacağı, varislerine intikal etmektedir. Kadınlar, gerek evlilikleri sırasında, gerek evlilikleri bitiminde özellikle mehirlerini vermeyen eşlerini mahkemeye şikâyet ederek mehir alacaklarını tahsil edebilmişlerdir.¹⁰⁰

17. y.y.’da şeyhulislama mehir ile ilgili gelen sorulardan hareketle, Gökçe Art mehrin erkeğe kadın üzerinde, evlilikten gelen iktidarı kurmak için meşru bir zemin hazırladığını iddia etmektedir.¹⁰¹ Hâlbuki mehir, erkeğin eşini boşamasını zorlaştıran ve ayrılık vuku bulduğunda kadının geçimini kolaylaştırması için kadına tanınan maddi bir haktır.

Ancak günümüzde, mehir, resmiyette kadına tanınmış bir hak değildir. Kadın, resmiyette hak iddia edememesi, eşinin verdiği sözü yerine getirmemesi gibi sebeplerle din tarafından verilen bu hakkına istediği gibi sahip çıkamamaktadır. Yeni evlenmiş ve altı aylık hamile olan 21 yaşındaki kadının sorusundan bazı ailelerde, mehir istemenin bile suç sayıldığı anlaşılmaktadır.

“Evlendirirken erkeğin ailesi kızı istememiş, erkeğin kendi ailesine baskı yapması sonucunda evlilik olmuş. Nikâh kıyılırken kız mehir olarak üç kilo altın istemiş. Üç kilo altının çok olduğu söylenerek 51 cumhuriyet altınına nikâh kıyılmış ve evlilik gerçekleşmiş. Evlendikten sonra kıza, mehirden vazgeçmesi ve hakkını helal etmesi için erkek tarafı baskı yapıyor, kız da içinden istemeyerek baskıdan dolayı hakkını helal ettiğini söylüyor ve mehir hakkından vazgeçiyor. Eşi şimdi “annemden de 51 cumhuriyet altını istediğin için özür dileyeceksin yoksa seni boşarım” diye tehdit ediyormuş. Kız özür dilemenin dini boyutunu ve istemeyerek, baskıyla vazgeçmek zorunda olduğu mehrinin onlara dinen helal olup olmadığını soruyor.”¹⁰²

⁹⁹ Nisa, 4/ 4,25

¹⁰⁰ Kurt, a.g.e., s.35

¹⁰¹ Art, Gökçen, Şeyhulislam Fetvalarında Kadın ve Cinsellik, Çiviyazıları Yay., İstanbul, 1996, s.100

¹⁰² AİRBKK., No:7, Bursa, Haziran, 2007

İki kişi arasında nikâh yapılmış fakat evlilik olmadan ayrılık meydana gelmişse mehrin durumu İslam hukukuna göre şöyledir:

Eğer sahih halvet veya zifaf olmuşsa mehrin hepsi, olmamışsa mehrin yarısı verilir. Ancak ayrılığa kadın sebep olmuş ve zifaktan önce ayrılık olmuşsa kadın, hiç mehir alamaz. Bununla ilgili 53 yaşında bir erkek memur, evlenmeden bozulan dini nikâhın kadına ne kadar mehir hakkı tanıdığını sormak için Erzurum müftülüğüne başvurmuştur.

“Düğün yapmadan önce nişanlısından boşanan kadının mehir hakkı nasıldır?”¹⁰³

Bu sorudan da anlaşılacağı gibi, Erzurum ve çevresinde, nişanlılık, nikâhlanmak demek olduğu için, ‘nişanlıdan ayrılmak’ değil, ‘nişanlıdan boşanmak’ tabiri kullanılır.

Mehirle ilgili çok az sorunun gelmesi bu konuda bir problem olmadığını değil, toplumun bu konuda çok az bilgisi olduğunu göstermektedir. Genel olarak, düğünde veya düğünden önce geline takılan takılar mehir olarak kabul edilmekte ve geline ait kabul edilmektedir. Bunun dışında geline ne kadar mehir istediği sorulmamaktadır.

e) Resmi Nikâh-Dini Nikâh İkilemi

Dini nikâh, hemen her zaman için resmi nikâhın yanı sıra yapılmaktadır. Ünver Günay’ın Erzurum ve çevresiyle ilgili yaptığı bir çalışmada evlenirken dini nikâh yaptırmadığını söyleyen kimsenin olmadığını belirtmesi,¹⁰⁴ toplumda resmi nikâhla birlikte dini nikâhın da yapılmasının çok yaygın olduğunu göstermektedir.

İslam’a göre evlenecek erkek ile kadın arasında akdedilen nikâhın geçerli olması için resmi bir memurun veya din adamının huzurunda yapılması gerekli değildir. Bunun için iki erkek şahit yeterlidir. Ne var ki, nikâhın önemi ve sosyal hayattaki etkisi sebebiyle oldukça erken devirlerden itibaren, akdin hukuki yönünü bilen bir kişi huzurunda yapılmasına itina gösterilmiştir.¹⁰⁵ Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından sonra, nikâh kıyma işleminin, kadınlardan veya imamlardan resmi makamlara geçmesiyle resmi nikâh-dini nikâh ikilemi toplumda yaşanmaya başlamıştır.

¹⁰³ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:43

¹⁰⁴ Günay, a.g.e., s.200

¹⁰⁵ Aydın, M.Akif, İslam-Osmanlı Hukuku, M.Ü.İ.F.Y., İstanbul, 1985, s.85

Günümüzde “resmi nikâh” adıyla gerçekleştirilen akit, bizzat İslam’ın elde etmek istediği maksat ve gayeleri gerçekleştirmektedir. Şahitlerin seçimi ve süt akrabalığı meselesi, zaten kişilerin özel hayatını ilgilendiren ve tercihin kendilerine bırakıldığı bir mevzudur. Kişiler, akit sonrası kısılan nikâh için dua edebilirler. Ancak bugün yapılan ve herhangi bir sebeple ayrılmanın gerçekleşmesi durumunda resmi kayıtlara geçmediği için, çoğunlukla kadının mağdur olmasıyla neticelenen dini nikâh, bu yönüyle dinin özüne yakışmayan sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Hukuki niteliğe sahip resmi nikâh pek çok faydasının yanı sıra günümüzde dört hususu garanti etmektedir. Bunlar; ilişkinin/birlikteliğin yasallığı, doğan çocuklar için nesebin sahipliği, ölüm halinde mirasçı olabilme ve kadının nafaka hakkıdır. Kadınların kendi menfaatleri, سلامتleri, acı tecrübeler yaşamamaları ve manevi sorumluluk altına girmemeleri bakımından bu konuda dikkatli davranmaları gerekmektedir.¹⁰⁶

Erzurum ve Bursa müftülüklerine gelen nikâhla ilgili soruların çoğunu resmi nikâh-dini nikâh ikilemi oluşturmuştur. Toplumda nikâhla ilgili olarak zihinlerde net olmayan meseleler -eldeki sorular ışığında- şu alt başlıklar altında incelenebilir:

- Yurt dışında yapılan nikâhların dini nikâh yerine geçip geçmemesiyle ilgili tereddütler
- Resmi nikâh olmadan dini nikâhla yaşamanın hükmü
- Resmi nikâh yapılmasına rağmen dini nikaha gerek olup olmadığı
- Resmen boşanınca dinen de boşanılmış olup olmadığı

Bursa’da Balkan ülkelerinden göç edenlerin çok olması, Bursa müftülüğünün yurt dışında yapılan nikâhla ilgili sorulara muhatap olmasına sebep olmuştur. 45-50’li yaşlarda bir kadın, evlendiğinden beri nikâhının olup olmamasıyla ilgili hep tereddütlerinin olduğunu belirtmiş ve şöyle sormuştur:

“20 yıl önce Bulgaristan’da evlenmişler. Orada resmi nikâhın yanında, sıradan bir vatandaş tarafından dini nikâhları da kıyılmış. 1989 yılında Türkiye’ye gelmişler. Evlendiklerinden beri kadının kafasında bir soru olarak kalmış ve “Acaba bizim dini nikâhımız var mı? Yoksa zina mı ediyoruz?” diye bir soru sordu.”¹⁰⁷

¹⁰⁶ Yadsıman, Necla, Kuran-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları, Kanyılmaz Matb., İzmir, 2003, s. 100,101

¹⁰⁷ AİRBKK., No:4, Bursa, Ağustos, 2007

57 yaşında bir ev hanımı da Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelince komşularının kendisini nikâh konusunda şüphede bırakması üzerine eşiyle birlikte müftülüğe başvurmuştur.

“Bulgaristan'dan Türkiye'ye 8 yıl önce gelip yerleşmişler, Bulgaristan'da resmi nikâh ile evlenmişler. Türkiye'ye gelince komşuları “dini nikâh yapın, gâvurun nikâhı geçerli değil” demişler ve bize dini nikâh yapmalarının gerekli olup olmadığını sordu.”¹⁰⁸

Yurt dışında yapılan nikâha güvensizlik, yapılan resmi nikâhla birlikte dini nikâhın yapılmamasından veya yetkili bir hoca tarafından yapılmamış olduğundan kaynaklanmaktadır.

Resmi nikâh ile dini nikâhın getirdiği sonuçlar, birbirinden önemli ölçüde farklılık gösterir. Resmi nikâhla birlikte dini nikâhla sağlanan haklara hemen hemen sahip olunurken¹⁰⁹ dini nikâh için aynı şey söylenemez. Dini nikâhlı çiftler, resmîyette evli olarak kabul edilmemektedir. Bu özellikle kadın için, çoğunlukla dezavantaj olurken bazı durumlarda avantaj olmaktadır. Mesela devlet, ölen babadan kalan maaşı, geride kalan kızı bekârsa, kızına devretmektedir. Gelen sorularda resmi evliliği yapmayıp, devletin evli olmayanlara sağladığı avantajlardan yararlanmanın hükmü sorulmuştur. 50 yaşında bir üniversite mezunu ikinci evliliğinden resmen boşanır, fakat daha sonra dini nikâhlı olarak tekrar evlenir. Örnek Bursa AİRB karteklerinde şu şekilde geçmektedir:

“Kadın 10 yıl önce eşinden ayrılmış ve iki çocuğu olan bir adamla evlenir. (...) Eşi ile resmen boşanırlar. Aradan biraz zaman geçince babası kızını da evden kovar kadının gidecek yeri olmayınca boşandığı kocasının yanına gider ve dini nikâh yaparak tekrar birlikte yaşamaya başlarlar. Bu arada kadının babası vefat eder. Baba asker emeklisi olduğu için emekli maaşı fazladır. Kadının arkadaşları, kadına “Resmi nikâh yapma, dini nikâhla yaşa ve babanın maaşını al” derler. Kadın “Böyle yapsam vebal altında kalır mıyım?” diye sordu.”¹¹⁰

Dini nikâhlı olduğu halde devletten, babasının emekli maaşını alan 28 yaşındaki kadının sorusu ise şöyledir:

¹⁰⁸ AİRBKK., No:9, Bursa, Kasım, 2007

¹⁰⁹ Resmi nikâhta kadına sorulmayan tek konu mehirle ilgilidir. Dini nikâhta kadına ne kadar mehir istediği sorulmaktadır. Ancak resmi nikâhta böyle bir şey söz konusu değildir. Ancak mehir sorulmamış veya belirtilmemiş olsa da nikâh geçerlidir. Kadın, emsalinin aldığı mehri alır.

¹¹⁰ AİRBKK., No:5, Bursa, Mart, 2008

“Kadın Bursalı ve bir çocuğu var. Kendisinden ayrıldıktan sonra kocası başka bir kadınla evlenir. Kocası ikinci hanımı ile de anlaşamaz ve ayrılır. Bursa’ya gelir. Erkek ikinci hanımından boşanmak için mahkemeye müracaat eder. Fakat bu arada ilk karısı ile dini nikâh yaparak evlenir. Adam ikinci karısından ayrılmak için mahkemesi sürdüğünden ikinci kez evlendiği ilk hanımına resmi nikâh yapamaz. Kadın da bu süre içerisinde dini nikâhlı olmasından dolayı babasından da emekli maaşını alır. Bu iki yıl içinde hem babasının emekli maaşını alır hem de dini nikâhlı olarak evliliğine devam eder. Kocası ikinci hanımından boşanır boşanmaz ilk hanımına resmi nikâh yapacaktı. Devlet çeyiz parası veriyormuş. Hem emekli maaşının hem de çeyiz parasının helal olup olmadığını sordu.”¹¹¹

Resmi olarak boşanmaların uzun sürmesi, bu süre zarfında evlenmek isteyen kimselerin dini nikâh yaparak evlenme yolunu seçtiği görülmektedir. Bununla ilgili bir başka örnek, eski eşiyile tekrar evlenmek isteyen kadının, eşi resmi olarak boşanmaya kadar dini nikâh yaptırıp yaptıramayacağı sorusudur.

“Eşinden boşanmış, aradan beş yıl geçmiş, boşandığı eşi başka bir kadınla evlenmiş. Beş yıl sonra boşandığı eşiyile irtibat kurmuş ve adamın ikinci eşiyile aralarının açılmasına sebep olmuş. Eşine altı ay süre vermiş ki karısından boşanıp kendisi ile tekrar evlenmesi için. Soruları şunlar:

- 1. Resmen evleninceye kadar dini nikâh yapabilir miyiz?*
- 2. Onlar boşanınca benim bunda bir günahım olur mu?”¹¹²*

Resmi nikâh-dini nikâh ikileminde en çok gelen soru, resmen boşanınca dini nikâha ne olduğudur. Toplumda resmi nikâhın dini nikâhtan ayrı düşünülmesi, resmen boşanınca dinen de boşanmak için ayrı bir prosedüre ihtiyaç olduğunun zannedilmesine yol açmıştır. Hatta yurt dışına çıkabilmek için farklı nedenler gereğiyle boşanan kimselerin nikâhının devam edip etmediği yakın tarihte tartışılan konulardan bir tanesiydi. Erzurum ve Bursa müftülüklerine, resmen boşanan kimseler, dini nikâhlarının devam edip etmediğini öğrenmek için başvurmuşlardır. Karı-koca Yozgatlı olan bir çift resmen boşandıklarını belirtip dinen nikâhlarının devam edip etmediğini öğrenmek için Bursa AİRB’na başvurmuşlardır.¹¹³

¹¹¹ AİRBKK., No:3, Bursa, Mayıs, 2007

¹¹² AİRBKK., No:18, Bursa, Mart, 2007

¹¹³ AİRBKK., No:9, Bursa, Mart, 2007

40 yaşındaki bir kadın ise eşiyle resmen boşandıkları halde dini nikâhlarının devam ettiği düşüncesiyle eşinin, dinen de kendisini boşamasını istediğini, fakat boşamadığını söyleyerek Bursa AİRB'ndan yardım istemektedir:

“Eşimle biz mahkeme kararı ile boşandık. Dinen boşanmak için de eşimin beni boşaması gerekiyormuş. Fakat eşim beni dinen boşamıyor. Ben dinen de boşanmak için ne yapmalıyım?”¹¹⁴

Bir örnekte de, kadın, eşi kendisini aldattığı için resmi olarak boşanma sürecini başlatmış fakat mahkeme sonucu belli olmadan eşini affetmiş ve dini nikâh yaparak aile hayatlarına devam etmişler. Dini nikâhlı oldukları süre içerisinde ise boşanma tebligatı gelmiş. Dini nikâhlarının olup olmadığını sormaktadır.

“15 gün önce boşandık. Fakat bana tekrar yemin etti kadınla ayrıldığına dair, ben de affettim. Resmi nikâhımız yok ama dini nikâhımız var. Resmen boşanınca dini nikâha bir zarar gelir mi?”¹¹⁵

Erkeklerin, ikinci evliliklerinin resmi olabilmesi için hanımlarına, resmi olarak boşanmaları gerektiğini fakat dini olarak nikâhlarının devam edeceği konusunda baskı yapması, resmi nikâh-dini nikâh ikileminin hangi boyutlarda olduğunu göstermektedir. Dört çocuğu olmasına rağmen eşinin kendisiyle sadece dini nikâhlı olarak evli kalmaları hususunda baskı gören kadının örneği şu şekilde kayıtlara geçmiştir:

“Beyimin kız kardeşi yani görümcem evli dört çocuk annesi kocasının genç bir kızla yasak ilişkisi var. Bunu öğrendiğinde epey sıkıntılı günler geçirdi. Her şeye rağmen çocuklarının hatırına evliliğini devam ettirdi. Fakat kocası bu ilişkisini bitireceğine bu kişiyle evlenmek istediğini resmi nikâhın yeni hanıma verilmesi için mahkemeye başvurup ayrılmalarını, kendisinin de dini nikâhla evliliğini devam ettirmesi için zorluyor. Ailede kimse buna rıza göstermiyor. Bu şekilde mahkemeyle ayrılınca dini nikâhla yaşamaları uygun olur mu? Ya da bu hususta nasıl davranması gerekir. Bize bir çıkar yol gösterir misiniz?”¹¹⁶

Sadece dini nikâh yaptırmış olup resmi nikâh yaptırmamış olan kimselerin evliliğinin toplum tarafından kabul görmediği gelen sorulardan anlaşılmaktadır.

“Benim bir komşum var. Çok zenginler, bir oğlu var. Oğlu çalışmıyor; gayr-i menkulleri, daireleri, dükkânları olduğu için hazır yiyor. Çocuğun zaten işe de ihtiyacı

¹¹⁴ AİRBKK., No:3, Bursa, Ocak, 2007

¹¹⁵ AİRBKK., No:8, Bursa, Ocak, 2007

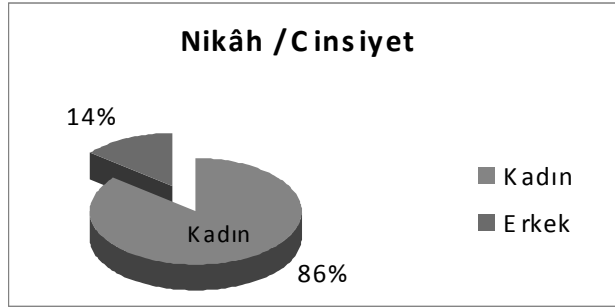
¹¹⁶ AİRBKK., No:2, Bursa, Mayıs, 2008

yok. Bu çocuk daha önce bir evlilik yaptı ve hanımından ayrıldı. Şimdi bir kadınla dini nikâhla yaşıyor. Çocuk 40-45 yaşlarındadır. Oğlanın ailesi kızı istemediği için resmi nikâh yapmıyorlar. Ben zaman zaman onları ziyarete gidiyorum. Resmi nikâhları yok, dini nikâhları var. Onların evinde bir şey yiyip içmemin dinen bir sakıncası var mıdır? Oğlanın ailesi, “oğlumuz şimdilik onunla gönlünü eğlendirişin” diye düşünüyorlar. Bu zihniyetteki insanların evinde yemek içmek doğru mudur?”¹¹⁷

Son örnek, evliliğin resmileştirilmek istenmediği durumlarda dini nikâhın kullanıldığını açıkça göstermektedir. Çünkü resmi nikâh yapıldığında karşılıklı haklar doğacak ve boşanma durumunda, malların paylaşımı, nafaka yükümlülüğü gibi birçok sorumluluğu beraberinde getirecektir.

f) Nikâhla İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

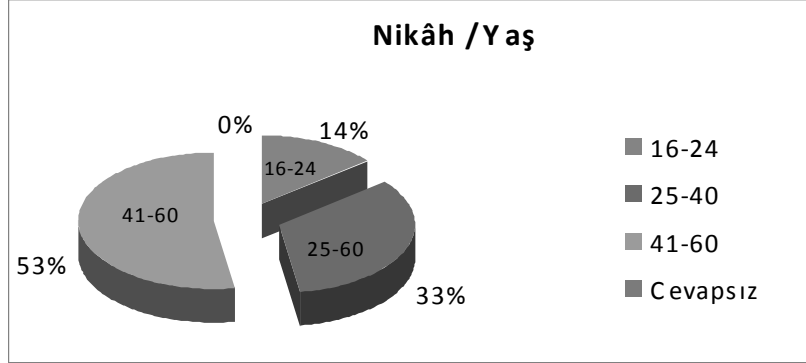

Grafik 11:Nikâhla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Nikâhla ilgili sorulan 21 sorudan 18'ini kadınlar sormuştur. Kadınların dini konularda daha hassas olmaları başvurularında kadınların sayısını arttırmıştır. Nikâhla ilgili mevzularda dini nikâhın erkeğin lehine kullanılıp kadınların mağdur olması da kadınların buna itiraz ederek beraberinde müftülüklere başvurmalarını getirmiştir. Özellikle kocası dini nikâh yaparak 2. evlilik yapan kadınlar, nikâhın geçerlilik şartlarını sorgulamaktadırlar. Evli bir erkekle gizli nikâh yaptırmak isteyen kadınların başvuruları da dikkat çekmektedir. Yapılacak gizli nikâhla ilgili soruyu kadının sorması, erkeğin dini hükümleri kendi lehine kolayca yorumlarken kadının bu konuda daha hassas olduğu şeklinde yorumlanabilir.

¹¹⁷ AİRBKK., No:11, Bursa, Ocak, 2007

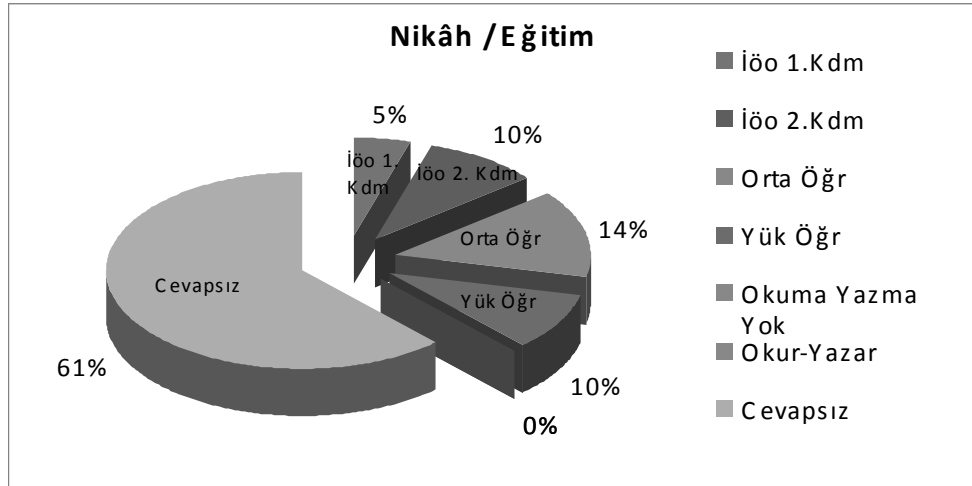
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 12: Nikâhla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Nikâhla ilgili olarak en az soru, 24 yaş altından gelmiştir. 16-24 yaş altından bu konuda sadece üç soru gelmiştir. En çok soru 41-60 yaş aralığından gelmiştir. 41-60 yaş aralığından 11 soru vardır. Çünkü 41-60 yaş aralığı, boşanma ve yeniden evlenme ihtimallerinin en yüksek olduğu yaş aralığıdır. Bu durum, nikâhla ilgili gelen soruların daha çok orta yaş grubundan sorulmuş olmasını doğurmuştur. Yedi soru da 25-40 yaş aralığından gelmiştir.

(3) Eğitim Bilgileri

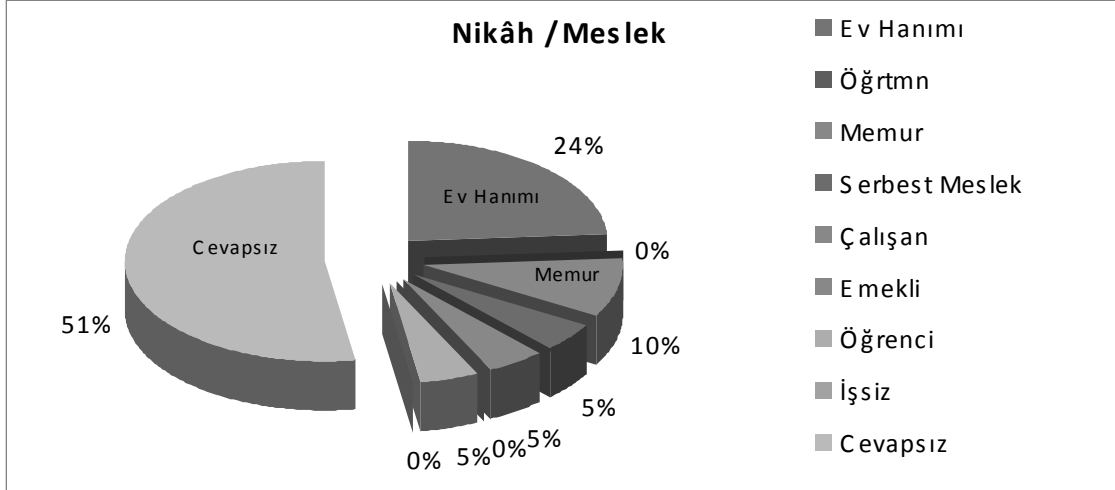

Grafik 13: Nikâhla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Nikâh konusunda soru soranların % 61'inin yani 13 başvurunun eğitim bilgileri yoktur. Ortaöğretim mezunu olan üç kişi, yüksek öğrenim mezunu olan iki kişi nikâh konusunda soru sormuştur. İki kişi İlköğretim 1. kademe mezunu olduğunu belirtirken

bir kişi İlköğretim 2. Kademe mezunudur. Soru soranların yarısından fazlasının eğitim bilgileri belirtilmeyince bu konuda yorum yapmak da zorlaşmaktadır. Ancak yoğunluğun orta öğretim mezunlarında olduğu görülmektedir.

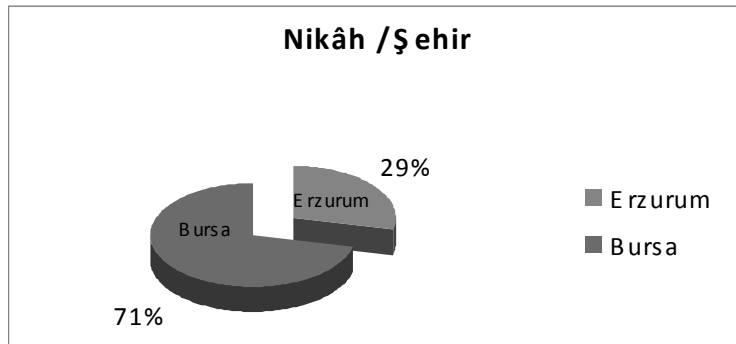
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 14: Nikâhla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Nikâh konusunda soru soranların meslek bilgilerinde yarısından fazlasında, % 51'inde eksiklik vardır. Beş ev hanımı, iki memur, bir serbest meslek sahibi, bir çalışan ve bir öğrenci nikâh konusunda soru sormak ve bilgi almak için müftülöklere başvurmuşlardır.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 15: Nikâhla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Nikâh konusunda en çok soru Bursa'dan gelmiştir. Erzurum'da nikâh konusunda gelen soruları erkek din görevlileri cevaplamakta ve onların cevapladığı sorular AİRB kartekslerine çoğunluk itibariyle geçmemektedir. Bu araştırmada sadece kayıtlı olan sorular dikkate alındığı için bu durum, Erzurum'da nikâh konusunda daha az soru sorulmuş olduğu sonucunu vermektedir.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Bu konuyla ilgili soruların % 76'sı AİRB kartekslerinde, %24'ü Şifahi Sorular Kayıt Defterlerinde kayıtlıdır.

Nikâh konusundaki soruların % 43'ü telefonla, % 33'ü yüz yüze sorulmuştur. %24'üyle ilgili bilgi verilmemiştir.

Nikâh konusundaki soruların %14'ü 2006 yılında, % 62'si 2007 yılında, %24'ü 2008 yılının ilk 6 ayında sorulmuştur.

2. Cinsel Beraberlik

a) Eşler Arası Yaşanan Cinsel Problemler

Cinsel mutluluk kadın erkek ilişkilerinde en özel duygudur. Ailelerin huzurlu olması bir yönüyle bu özel ve önemli duygunun eşler arasında tam olarak paylaşılabilmesine bağlıdır. Ailede huzur ve sükûn halinin yaşanması için cinselliğin yeri ve öneminin de doğru kavranması ve aile içinde olması gereken yere oturtulması gerekir.

Eşlerin meşru şekilde birbirinin cinsel yönlerinden yararlanma hakkı vardır. Evlilik süresince eşlerin cinsel hayatı, evliliğin devamını sağlayacağı ve iyi geçime yardımcı olacağı için, dini bakımdan vacip görülmüştür. Kocanın iktidarsızlığı durumunda, kadının belli bir süre sonra evliliği feshettirme hakkı doğar.^{118*}

Bazen erkekten bazen kadından kaynaklanan fiziksel veya psikolojik sebepler, evlilikte cinsel hayatın yaşanmasını olumsuz yönde etkiler. Özellikle kadınların ifadelerinden, kadınların vesvese problemlerinin olduğu anlaşılmaktadır:

25 yaşında lise mezunu bir kadın problemini şöyle belirtmiştir:

---

¹¹⁸ Döndüren, a.g.e., s.254

*Cinsel problemlerin kadını boşanmaya götürdüğü örnekler, "Kadının Boşanma İsteği" başlığı altında incelenecektir.

“Kocam ile cinsel ilişki kuramıyorum. Cinsel ilişki kurduğum zaman Allah’a karşı geliyormuşum, Allah’ın emirlerini çiğniyormuşum gibi duyguya kapılıyorum. Sanki kocam benimle değil de hâşâ Allah ile ilişkiye giriyor ve buna da ben sebep oluyor muşum duygusuna kapılıyorum.”¹¹⁹

13 yıllık evlilikleri ve üç çocukları olmasına rağmen aile hayatı yaşayamayan çiftin durumu da, kadının vesvese probleminden kaynaklanmaktadır.

Kadın, “Eşimle cinsel ilişki kuramıyorum, eşimle cinsel ilişki kuracağım zaman sanki eşim değil de başka erkeklerle yatıyormuşum gibi oluyorum, bu yüzden de eşimle ilişkiye giremiyorum ayrıca tespih falan çekerken içimden Allah’ı inkâr gibi düşünceler geçiyor, ben dinden çıktım mı?” diye sordu.¹²⁰

Karı-koca arasındaki cinsel problemlerin, ailelere yansıdığı ve bu durumun eşleri daha da tedirgin ettiği örneklerden anlaşılmaktadır. Problemler sadece eşler arasında kalsa ve doktor kontrolünde zamana bırakarak çözüm aransa daha sağlıklı sonuçlar alınabilir. Çevreye yansıdığı zaman sadece doktora değil, bu konuda hiç bilgisi olmayan büyücülerden de ailelerin yardım istediği görülmektedir. Çözümü eşlerin değil, ailelerin aradığı görülmektedir.

“Erkeğin annesi müftülüğe gelerek sordu: “Oğlum anlaşarak evlendi. Bir aylık evli fakat hala karı koca olamadılar. Doktora gittiler doktor ameliyat olmasını söyledi. Hocaya gitti hoca ‘siz başlısınız onun için karı koca olamıyorsunuz’ dedi. Oğlum bunu onur meselesi yaptı gidip doktora ameliyat olmuyor. Biz ne yapabiliriz?” diye sormak için gelmiş.¹²¹

Eşler arasındaki ilişkinin nasıl olması,¹²² ne kadar aralıklarla olması¹²³ gerektiği ve kişinin ilişki sırasında vefat ettiğinde durumunun ne olduğu konusundaki¹²⁴ sorular, kişilerin cinsellikle ilgili bilgileri; evlenmiş olsalar bile aileden öğrenmemiş olduklarını göstermektedir. Veya kulaktan dolma bilgilerle yetinmeyip, müftülüklerle başvurarak işin en doğrusunu öğrenme amaçlarının olduğu da söylenebilir. Kişilerin sorularından halk arasında yanlış inanışların halen hüküm sürdüğü söylenebilir.

¹¹⁹ AİRBKK., No:9, Bursa, Mayıs, 2007

¹²⁰ AİRBKK., No:3, Bursa, Ocak, 2008

¹²¹ AİRBKK., No:1, Bursa, Şubat, 2007

¹²² Bkz., AİRBKK., No:10, Bursa, Ocak, 2007

¹²³ Bkz., Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:285

¹²⁴ Bkz., Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:265

Ancak bunlara kesin bilgi gözüyle bakılmayıp işin uzmanına, müftülöklere sorulması iyi bir gelişmedir.

“Bayram, kandil geceleri gibi mübarek gecelerde eş ile cinsel ilişkiye girmenin haram olduğunu söylüyorlar. Doğru mudur?”¹²⁵

Günay, araştırmasında kutsal gecelerde cinsi temasta bulunanların çocuklarının sakat doğacağı kabul edeceği inancının Erzurum ve çevresinde hüküm sürdüğünü söylemektedir. Bu nedenle, özellikle geleneksel çevrelerde, çocuğun, kutsal kandil gecelerinde, arefe ve bayram günlerinde, hıdrellezde anne rahmine düşmemesine dikkat edilmesi gerektiği söylenmektedir.¹²⁶

Eşler cinsi temastan sonra cünüplükten çıkıp, dinen temiz hükmünü kazanmaları için gusül abdesti almaları gerekmektedir. Ancak bu konuda ihmalkâr olan erkeklerin olduğu ve hanımlarının bu durumu düzeltmediği, ne yapmalarıyla ilgili müftülöklere başvurdukları görülmektedir. Evde dikiş dikerek ailesinin geçimini sağlayan 43 yaşında bir kadın, 18 yıllık evliliğinde çektiği sıkıntıyı şöyle anlatmaktadır:

“Kocam sinirlenince Allah’a, kitaba küfrediyor ve gusül abdesti almıyor. Bu durumda ben ne yapayım?”¹²⁷

28 yaşındaki bir kadın ise eşinin cinsi münasebetten sonra gusül abdesti almadığı için onunla aile hayatı yaşamak istemediğini ve evde huzursuzluk çıktığını ifade etmiştir.

“Kocamın ailesi tarikat ehlidir. Kocam Kuranı bitirmesine 20 sayfa kala bırakmış. tır şoförü, kumar oynar ama bizi hiç ihmal etmez. Tartışmamızın sebebi: kocam cinsel ilişkiden sonra gusül abdesti almıyor. Ben çok üzülüyorum. (...) Abdest almadığı için ben de onunla birlikte olmak istemiyorum. Bu yüzden evde kavga çıkıyor.”¹²⁸

Bulaşıcı hastalıklar veya hamilelik dönemindeki sağlık problemleri nedeniyle yasaklanan cinsel hayat aile içi huzursuzluğa sebep olmaktadır.

“Eşim hepatit C ve siroz hastası... Doktor hastalığın bulaşıcı olduğunu söylüyor. Cinsel ilişkiyi yasakladı. Kendisi cinsel ilişki istiyor fakat ben yanaşmıyorum. Bana beddua ediyor, evde huzursuzluk çıkıyor.”¹²⁹

¹²⁵ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:116

¹²⁶ Günay, a.g.e., s.192

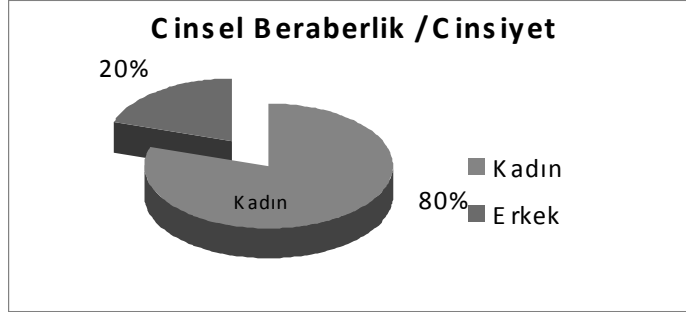
¹²⁷ AİRBKK., No:3, Bursa, Nisan, 2007

¹²⁸ AİRBKK., No:13, Bursa, Mart, 2007

¹²⁹ AİRBKK., No:4, Erzurum, Ocak, 2007

b) Cinsel Beraberlikle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgileri

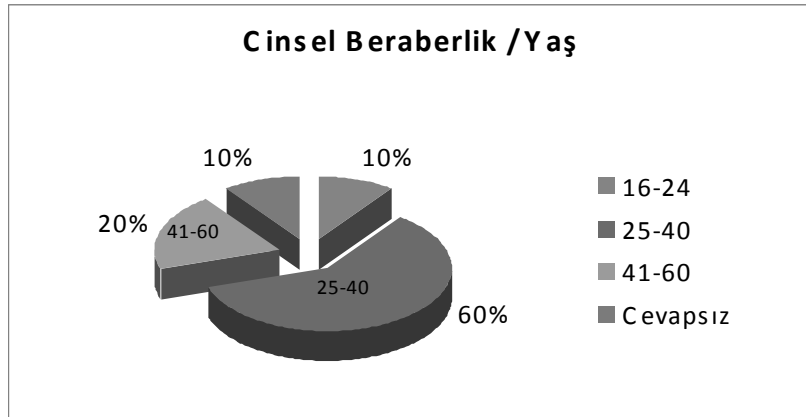
(1) Cinsiyet Bilgileri

Grafik 16: Cinsel Beraberlikle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsel beraberlikle ilgili sorunun en çok kadınlardan geldiği görülmektedir. Bu konuda gelen 10 konudan sekizini kadınlar sormuştur. Gerek kendisinden gerek kocasından kaynaklanan cinsel problemler nedeniyle aile içi huzursuzluk yaşayan kadınlar müftülüklere başvurmuştur. Nedeni ne olursa olsun aile içinde huzursuzluk yaşandığında bundan etkilenen hem kadın hem erkektir. Ancak aile içinde problem yaşandığında müftülüklere başvurma ihtiyacı duyan kadındır. Özellikle cinsel kaynaklı problemlerini bir başkasıyla paylaşamayan kadın, güvendiği, özel hayatıyla ilgili bilgileri bir başkasıyla paylaşmayacağına inandığı ve hemcinsi olma yönünden sıkıntılarını rahatlıkla paylaştığı bayan din görevlilerine başvurmaktadır. Kadın, kendi cinsinden birine mahrem konularda rahatlıkla soru sorabilirken, erkek hemcinsine bile durumunu anlatmayı bir gurur meselesi yapmakta ve küçük düşeceğine inanmaktadır.

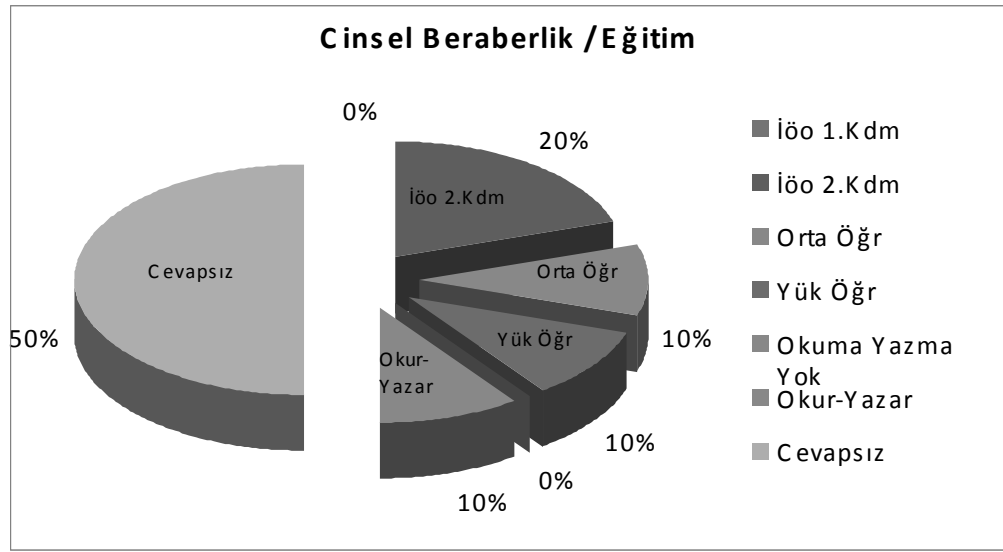
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 17: Cinsel Beraberlikle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Cinsel beraberlik konusunda 25 yaş altından sadece bir soru gelirken, soruların yoğunlukla geldiği yaş aralığı, 25-40 yaş aralığıdır. 25-40 yaş aralığından dört soru, 41-60 yaş aralığından iki soru gelmiştir. Bir soruyla ilgili yaş bilgileri kayıtlı değildir.

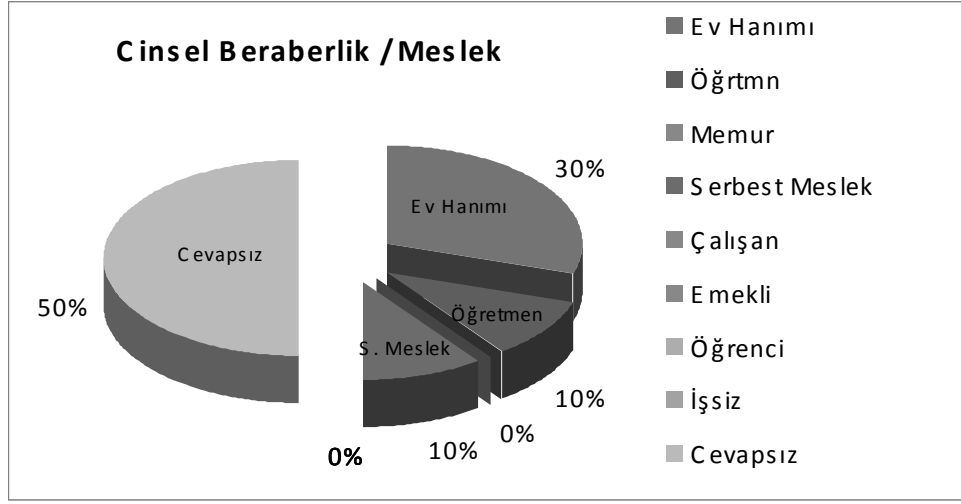
(3) Eğitim Bilgileri

Grafik 18: Cinsel Beraberlikle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Karı-koca arası yaşanan cinsel kaynaklı problemler nedeniyle müftülüklere başvuranların %50'sinin eğitim durumlarıyla ilgili bilgilerde eksiklik vardır. Bu durum, konunun karı-koca arasında yaşanan mahrem durumları ele almasıyla da bağlantılıdır. Sadece ilkokul mezunu olduğunu belirtilen kişiye rastlanılmazken sadece okur-yazar olduğu belirtilen iki kişi mevcuttur. Kişilerin kendilerini saklamak amacıyla mezuniyet derecelerini söylememeleri veya kendilerini sadece okur-yazar olarak göstermeleri de karşılaşılan problemlerdendir. İki kişi ilköğretim 2. kademedен, bir kişi ortaöğretimden mezunken bir kişi de üniversite mezunudur.

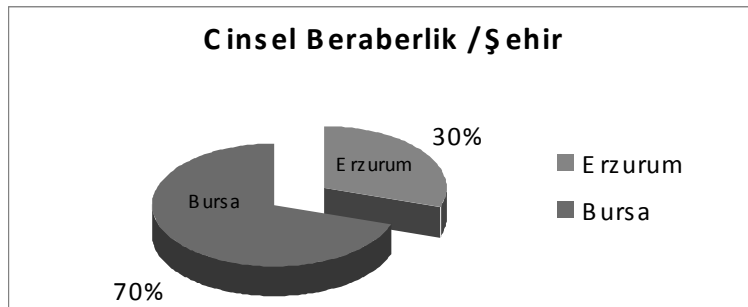
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 19: Cinsel Beraberlikle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Cinsel kaynaklı problemler nedeniyle başvuranların yarısı meslek durumuyla ilgili bilgi vermemiştir. Bu durum eğitim bilgilerindeki eksikliğin nedeniyle yani mahrem bir konu sorarken kişinin kendine ait bilgileri vermek istememesiyle bağlantılıdır. Başvuranlardan üç kişi ev hanımı olduğunu belirtirken, bir kişi öğretmen ve bir kişi de serbest meslek sahibi olduğunu belirtmiştir. Ev hanımlarının cinsel kaynaklı problemlerini müftülüklerde anlatabilmesi, müftülüklerde AİRB'in bulunması ve bayan din görevlilerin görev yapmaları etkin rol oynamaktadır.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 20: Cinsel Beraberlikle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Karı-koca arası yaşanan cinsel kaynaklı problemler nedeniyle başvuranların yedisi Bursa'dan, üçü Erzurum'dandır. Bu konuyla ilgili soruların en çok Bursa'dan sorulmuş olması, Erzurum'da problemlerin geleneksel toplumun baskıcı yapısıyla

yetişmiş bireylerin yaşanan bu tür problemleri anlatamamasıyla ilgisi olduğu söylenbilir.

(6) rneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Bu konuyla ilgili soruların %70'ine AİRB kartekslerinden, %30'una şifahi Sorular Kayıt Defterlerinden ulaşılmıştır.

Konuyla ilgili soruların %40'ı telefonla sorulmuştur. %30'u yüz yüze sorulurken, %30'unun soruyu soruluş şekli belirtilmemiştir.

Soruların %80'i 2007 yılında, %20'si 2008 yılının ilk altı ayında sorulmuştur. 2006 yılında bu konuyla ilgili hiç soru gelmemiş olması, 2007'den önce Erzurum ve Bursa'da AİRB'in kurulmamış olmasıyla bağlantılıdır.

İKİNCİ BÖLÜM
AİLE KURUMUNUN TEMEL UNSURLARI

A. ÇOCUKLARLA İLİŞKİLER

1. Çocuk Sahibi Olma ve Korunma Yöntemleri

Toplumda çocuk sahibi olma, doğum kontrolü, kısırlaştırmayla ilgili inançlar, zihniyetler ve davranışların sosyo-kültürel yapıyla sıkı bir ilişkileri bulunmaktadır. Çocuk ailenin bir üyesidir. Öyle ki, evlenmenin en önemli amaçlarından birisi, çocuk sahibi olmaktır. Ancak bazı problemler nedeniyle çiftler çocuk sahibi olamamaktadırlar. Tedavi olmak için doktora gittiklerinde önerilen yöntemler hakkında şüphe ve tereddütleri varsa, tedavinin dini yönünü öğrenmek için müftülüklere başvurumaktadırlar.

Bu bölümdeki en ilginç örnek, tüp bebek yönteminde çiftlerin hücreleri arasında tohumlanma sağlanamayınca yabancı bir kişinin hücreleriyle çocuk sahibi olunup olunamayacağıdır. Üstelik bu durum İstanbul'da bir hastane tarafından önerilmiştir. Yabancı hücreyle döllenmenin sağlanmasının Türkiye'de yasak olması, doktorların, hastalarını bu konuda serbestliğin olduğu yerlere yöneltmesine sebep olmaktadır. 30 yaşındaki lise mezunu ev hanımının ifadeleri şöyledir:

“Üç kere tüp bebek denedik olmadı. Ben de bir problem var. İstanbul'da hastanede eşime bir başka kadının yumurtaları ile çocuk sahibi olabileceğimiz söylendi. Kıbrıs'ta bu uygulama varmış. Caiz midir?”¹³⁰

Çocuğun cinsiyetinin ne olduğu, anne karnında iken anlaşılabilir. Ancak geleneksel çevrelerde, çocuğun cinsiyetinin öğrenilmesine dini kaygılardan dolayı şüphayle bakılmaktadır. Bunun nedeni gaybı öğrenmeyle ilgili bağlantı kurulması olabilir. Kuran-ı Kerim'de gaybı sadece Allahın bileceği ifadeleri vardır. Çocuğun doğmadan cinsiyetinin öğrenilmesi dinin bu prensibiyle zıt zannedilmektedir. Bu konuyla ilgili soru şöyledir.

“Hamile bir bayanın karnındaki ceninin erkek mi yoksa kız mı olduğunu öğrenmesinde dinen bir sakınca var mıdır?”¹³¹

¹³⁰ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:255

¹³¹ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:294

a) Doğum Kontrol Yöntemleri

İslamiyet'te doğum kontrolü konusu çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Meşru bir sebebe bağlı olarak çocuk istemeyen çiftin tedbir almasına genel olarak izin verildiği söylenmiştir. Alınan tedbirlerin en eskisi, azildir. Peygamberimiz zamanında sahabelerin azil yaptıklarını ve Peygamberimizin bunu bildiği halde yasaklamamasını ölçü alan âlimler çeşitli doğum kontrol yöntemlerinin de caiz olacağı görüşüne varmışlardır. Ancak bu doğum kontrol yöntemlerinin dinen caiz olması için şu sakıncalardan uzak olması gerekmektedir: kişinin sağlığına zarar vermesi,, avret yerini yabancıya açması, aşılınmış yumurtayı imha etmesi. Bu sakıncaları taşımadığı müddetçe her türlü doğum kontrol yöntemi caizdir.¹³²

24 yaşında lise mezunu bir ev hanımı, dinin, doğum kontrol yöntemlerine izin verip vermediğini sormaktadır:

“Hamilelikten korunma yöntemleri caiz midir?”¹³³

İslam'da üzerinde farklı tartışmalar yapılıyor olsa da genel itibariyle doğum kontrolüne izin verilmiştir. Ancak kadını kısırlaştıran yöntemlere kesinlikle izin verilmemiş; bu, yaratılışı değiştirmeye aynı kategoride değerlendirilmiştir. 36 yaşında lise mezunu olan bir kadının sorusu şöyledir.

“Çocuğu doğurduktan sonra bir daha çocuk olmasın diye kordonları bağlıyorlar. Bu caiz midir?”¹³⁴

Ancak bu konudaki sorular yok denecek kadar azdır. Bu meseleyle ilgili soruların aile problemi olarak düşünülmediği için, sorulan soruların kaydedilmemiş olma ihtimali olabilir.

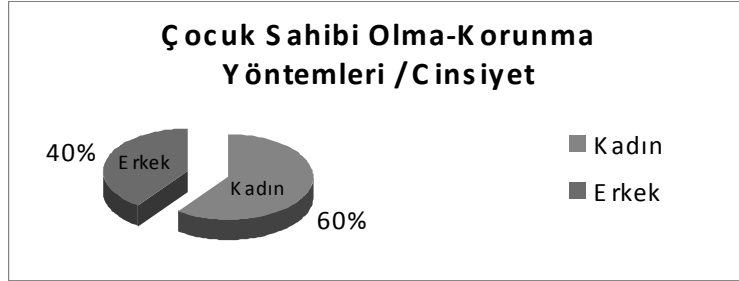
¹³² Karaman, a.g.e., s.245

¹³³ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:167

¹³⁴ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:105

b) Çocuk Sahibi Olma ve Korunma Yöntemleriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler

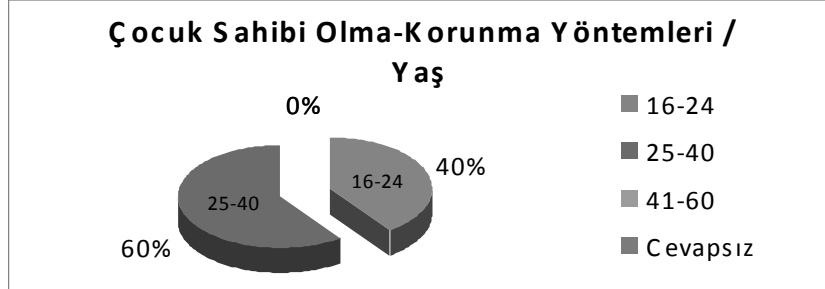
(1) Cinsiyet Bilgileri

Grafik 21: Çocuk Sahibi Olma-Korunma Yöntemleriyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Çocuk sahibi olma ve korunma yöntemleri konusunda çok az sayıda soru gelmiştir. Toplam gelen 268 adet sorunun sadece beşi bu konuda gelmiştir. Bu beş sorunun üçünü kadınlar, ikisini erkekler sormuştur.

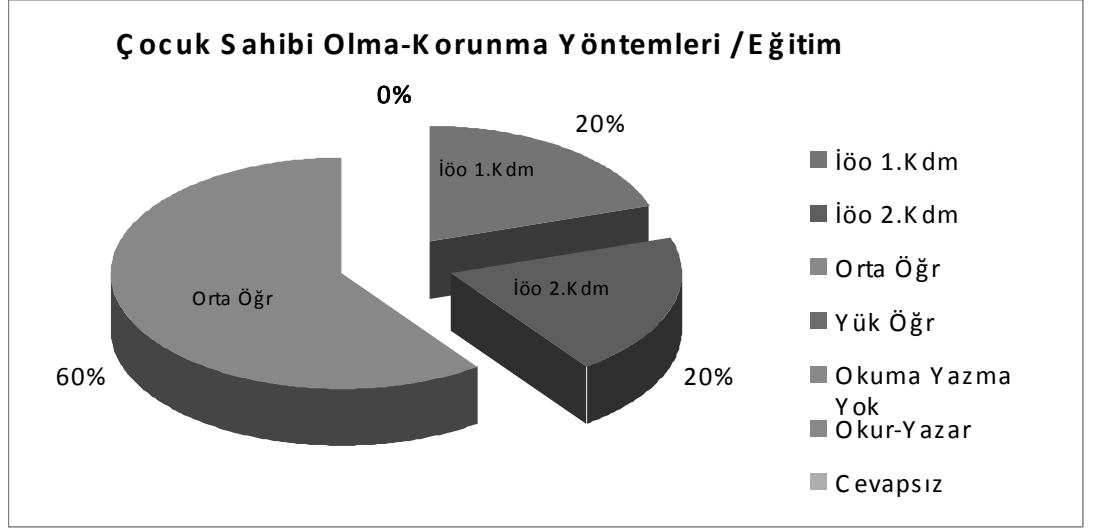
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 22: Çocuk Sahibi Olma-Korunma Yöntemleriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuda gelen sorular, 16-24 yaş aralığından ve 25-40 yaş aralığındandır. 40 yaş üstünden hiç soru gelmemiştir. Çünkü 40 yaş üstü kadınlar menopoz dönemine girip çocuk sahibi olma riskini atlattıkları için 40 yaş üstünden doğum kontrolüyle ilgili soru gelmemiştir.

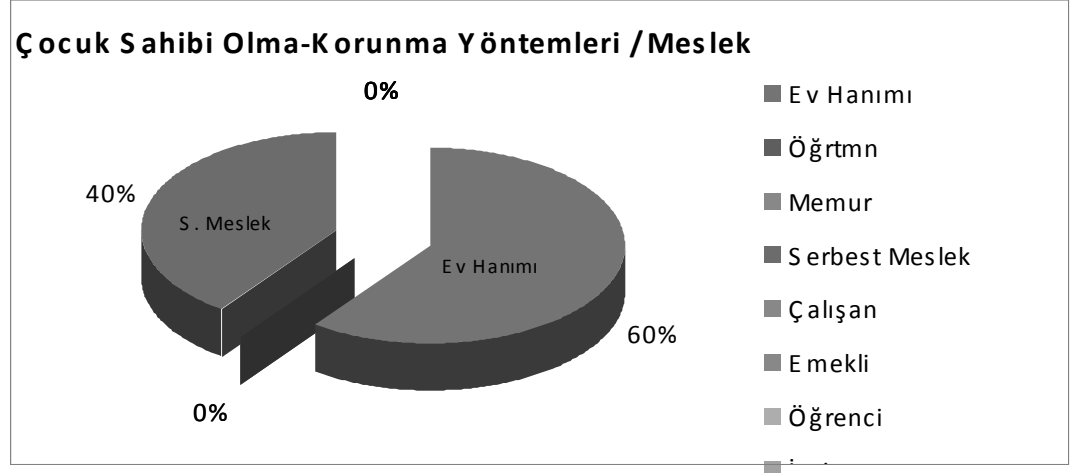
(3) Eğitim Bilgileri

Grafik 23: Çocuk Sahibi Olma-Korunma Yöntemleriyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuda soru soranların hepsi eğitim almış kimselerdir. Ancak soru soranların eğitim durumları incelendiğinde hiç üniversite mezunu görülmemektedir. Bu da, üniversite mezunu kimselerin bu konuyla ilgili bilgilere farklı yerlerden ulaşabildiğini göstermektedir. İlköğretim 1. ve 2. Kademe mezunu olan iki kişi, ortaöğretim mezunu olan üç kişi bu konuyla ilgili müftülüklere başvurmuştur.

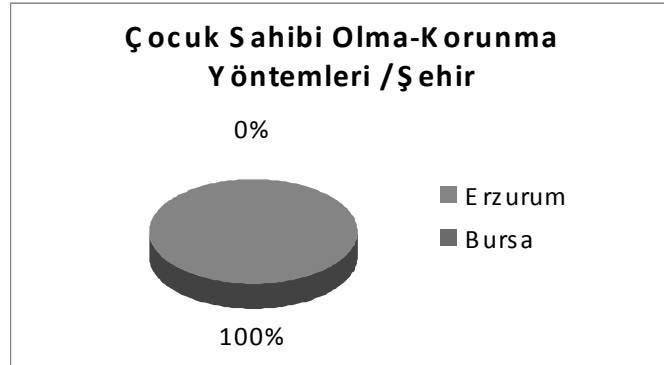
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 24: Çocuk Sahibi Olma-Korunma Yöntemleriyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Çocuk sahibi olma ve korunma yöntemleriyle ilgili olarak üç ev hanımı, iki serbest meslek sahibi soru sormuştur.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 25: Çocuk Sahibi Olma-Korunma Yöntemleriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuyla ilgili soruların hepsi Erzurum'dandır. Bursa'da doğum kontrolünün caiz olup olmaması meselesi ve çocuk sahibi olma yöntemleriyle ilgili hiç soru gelmemiştir.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Bu konuyu din görevlileri aile problemleri içerisine değil de sadece fetva alma amaçlı sorulan soruların arasında değerlendirdikleri için bu konuyla ilgili soruların hepsi Şifahi Sorular Kayıt Defterine kaydedilmiştir.

Bu konuyla ilgili soruların hepsi telefonla sorulmuştur. Nikâh gibi, boşanma gibi çözümü zor olan meselelerde genellikle müftülüklere bizzat gelip soru sorulurken, sadece bilgi alma amaçlı sorular telefonla sorulmaktadır.

Tüm konularda sorunun en az sorulduğu yıl 2006 olurken, bu konuda soruların %60'ı yani üçü 2006 yılında sorulmuştur. İki de 2007 yılında sorulmuştur. 2008 yılında bu konuyla ilgili hiç soru gelmemiştir.

2. Kürtaj

a) Kürtaja Yol Açan Sebepler

Kürtaj sebepleri; yasak ilişki, bebeğe hazır olmama, bebeğin sakat doğma ihtimali, evlilikteki problemler ve çevresel etkenler olarak sıralanabilir.

Dinen yasak olmasına rağmen, belli bir günü doldurmadığı takdirde resmi olarak kürtajın yapılabilen olması, insanlara bu kapıyı aralamaktadır.

Normal bir bebeği öldürmek, hiçbir annenin kabul edebileceği bir şey değilken, çeşitli sebeplerle, henüz doğmamış bir bebeğin hayatına son vermek, günlük hayatta karşılaşılan olaylardandır.

Aile içi huzursuzluklarda, evliliğin devamı konusunda şüpheye düşen kadın, kürtaj yaptırmaya daha meyilli olmaktadır. 23 yaşında, yeni evli bir kadın, eşiyle aralarındaki problemler sebebiyle ve çevresinin de etkisiyle eşinden ayrılmayı düşünmekte ve iki aylık hamileliğini sonlandırmak istemektedir.

“Yeni evliyim, eşimle ilgili bir problemim yok aslında... Fakat bir gün eşim kayıinvalidemlerle birlikte otururken onlar dolduruşa getirmişler, eşim telefon açtı bana ve o sinirle beni boşayacağını söyledi. Sonradan da bunları kendi anlatıyor. Şu an ise pişman ve tekrar evliliğe devam etmek istiyor. Ben ise şu an annemlerin evindeyim, eşim ise başka bir şehirde... Ailem boşanmamı istiyor. Şu an hamileyim, iki aylık... Çevremdeki herkes kürtaj olmamı istiyor. Ailem aldır diye baskı yapıyor. (...) Yalnız

kafam karıştı, herkes çocuğu aldır diyor. Eşimle konuşmak istemiyorum, çok kırıldım, ne yapayım, kürtaj yaptırayım mı?”¹³⁵

Kişinin birden fazla çocuğunun olması ve özellikle çocuklarının büyümüş olması, tekrar çocuk sahibi olmaktan çekinmesine, hamileyse kürtaj olmak istemesine neden olmaktadır.

“Korunduğum halde hamileyim. Büyük yaşta çocuklarım var. Bu çocuğu aldırma istiyorum. Caiz midir?”¹³⁶

Evliliklerde, kocanın çocuğu istememesi ve kadının ise çocuğu doğurmak istemesi tartışmalara ve aile içi huzursuzluklara sebep olmaktadır. Kadının çocuğu dünyaya getirmek istemesi eşinden tehdit almasına bile sebep olmaktadır.

“(…) Kız kardeşi ikinci çocuğa hamile kalınca kocası istemez. Çocuğu aldırması için baskı yapar. Kardeşi kocasını zorla ikna ederek ikinci çocuğu doğurur. Bu arada kocası psikolojik tedavi altına giriyor ve ilaç kullanıyor. Şimdi kız kardeşi üçüncü çocuğa hamile kalmış. Kocası kesinlikle doğum yapmasını istemiyor, evde huzursuzluk çıkmış, kocası tehdit ediyormuş, aile huzuru bozulmuş. Kardeşi bu çocuğu aldırıldığında günah olup olmayacağını soruyor.”¹³⁷

Bir başka örnekte erkeğin, çocuğu istememesi nedeniyle kürtaj yaptırılması düşünülmekte ve dini hükmü sorulmaktadır.

“Arkadaşım hamile ve eşi çocuğu istemiyor. Bebek birkaç aylıktır. Kürtajın dinen hükmü nedir?”¹³⁸

Bir başka örnekte de erkeğin çocuğu istememesi, aile huzurunu bozmuştur. Maddi sıkıntılar nedeniyle üçüncü çocuğu istemeyen bir erkeğin, öğretmen olan eşine baskı yaptığı ve aile huzurunun kalmadığı örnek, kartekslerde şu şekilde geçmektedir.

“15 yıllık evliyiz. Kocam deri işi ile uğraşiyor. 200 milyar borcumuz var. İki çocuğumuz var ve üçüncüye hamileyim. Eşim, “şu an çok borçluyuz, üç çocuğa bakamayız, bunu aldır” diye bana baskı yapıyor. Ben öğretmen olduğum için açığım ama beş vakit namazımı kılar, orucumu tutarım. Kürtajın haram olduğunu biliyorum. Allah’tan korkarım, bu çocuğu aldıraram. Fakat eşimle huzurumuz kalmadı. Bana

¹³⁵ AİRBKK., No:5, Erzurum,Şubat, 2007

¹³⁶ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:117

¹³⁷ AİRBKK., No:12, Bursa, Mart, 2007

¹³⁸ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:223

*devamlı baskı yapıyor ve her gün kavga yapıyoruz çocuk yüzünden. Ne yapacağımı şaşırdım.*¹³⁹

Doktorların, doğacak olan bebeğin özürlü olacağını söylemeleri, kişilerin kürtaj yaptırmayı düşünmelerine sebep olmaktadır. Dini hassasiyeti olanlar ise, konuyu sormak için müftülüklere başvurmaktadırlar.

*“Kızım dört aylık hamile. Kendi rahatsızlığı nedeniyle kullandığı ilaçlar bebeğe zarar vermiş. Doktorlar %60 zihinsel engelli olacağını söylediler. Çocuğu aldırırsak günah olur mu?”*¹⁴⁰

*“İki çocuğum var. Spiralli iken hamile kaldım. Bu arada röntgen çektirdim ve ilaç kullandım. Kürtaj olabilir miyim?”*¹⁴¹

*“Hamileyim. Doktor çocuğun %90 özürlü olacağını söyledi. İki tane daha özürlü çocuğum var. Bunu aldırabilir miyim?”*¹⁴²

Kişilerin yaşadığı yasak ilişkiler veya evlilik öncesi ilişkiler sonucu hamile kalması durumunda, yaşanmış olan yanlışlığın ortaya çıkmaması için çözüm olarak hamileliklerin sonlandırılması düşünülmektedir. 40-45 yaşlarındaki bir anne, kızının düştüğü zor durum için Bursa AİRB'e telefonla soru sormuştur.

*“Kızını nişanlamışlar, kızı anlaşılamamış, nişanlısından ayrılmış ve başka birisi ile evlenmiş. Damat askerde. Kız iki aylık evli fakat üç aylık hamile. Kızı nişanlısı ile ilişkiye girmiş ve hamile olduğu anlaşılmadan akabinde evlendirilmiş. Çocuk ayrıldığı nişanlısına ait, çocuğun aldırılıp aldırılmayacağını sordular. Çocuğun doğum tarihi ile evlilik tarihi karşılaştırılınca başkasına ait olduğu ortaya çıkacağından bir aile faciasını önlemek için aldırma istediklerini söylediler.”*¹⁴³

*“Bir erkek, baldızı ile ilişki yaşar ve baldızı hamile kalır. Çocuğu aldirmaya karar verirler. (...)”*¹⁴⁴

Akli dengesi yerinde olmayan bir kızın uğradığı tecavüzler sonucu kalınan hamileliğin sonlandırılıp sonlandırılmayacağı sorusu ise, sebebi ne olursa olsun istenmeyen gebelikler sonucu olan çocuğun da kabul edilmediğini göstermektedir.

¹³⁹ AİRBKK., No:5, Bursa, Mart, 2007

¹⁴⁰ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:74

¹⁴¹ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:5

¹⁴² Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:8

¹⁴³ AİRBKK., No:1, Bursa, Haziran, 2007

¹⁴⁴ AİRBKK., No:9, Bursa, Temmuz, 2007

“Psikolojik rahatsızlığı olan kız kardeşim zaman zaman evden kaçıp gidiyor (...) (daha önce) evden kaçtığında bir hafta sonra polis yardımı ile bulduk aradan dört ay geçtikten sonra hamile olduğunu öğrendik ve o çocuğu aldıramadığımız için doğum yaptı ve o çocuğa annem baktı büyüttü. Şimdi yine böyle sık sık evden kaçıyor ve her seferinde tecavüze uğrayıp hamile kalıyor. Biz de bu çocukları aldırma istiyoruz, dinen bir vebali var mı?”¹⁴⁵

Berberce kürtaj yaptırmaya karar vermiş ve kürtaj yaptırmış bir çift ise kürtaj işleminden sonra yaptıkları bu işin günah olup olmadığını sormak için müftülüğü aramışlardır:

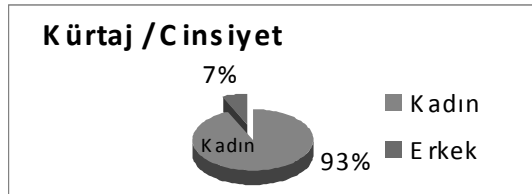
“Bir iki hafta önce kürtaj yaptırdım. Bebeğim 45 günlüktü. Bir sorunu yoktu. Sırf babasıyla birlikte ben de istemediğim için çocuğu aldurdım. Günah olur mu?”¹⁴⁶

Kürtaj yaptıran pişman olan kimseler ise affedilmenin yollarını sormak için aramışlardır.

“Kürtaj yaptırmıştım. Şimdi pişmanım. Affedilmek için ne yapmam lazım?”¹⁴⁷

b) Kürtajla İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

Grafik 26: Kürtajla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

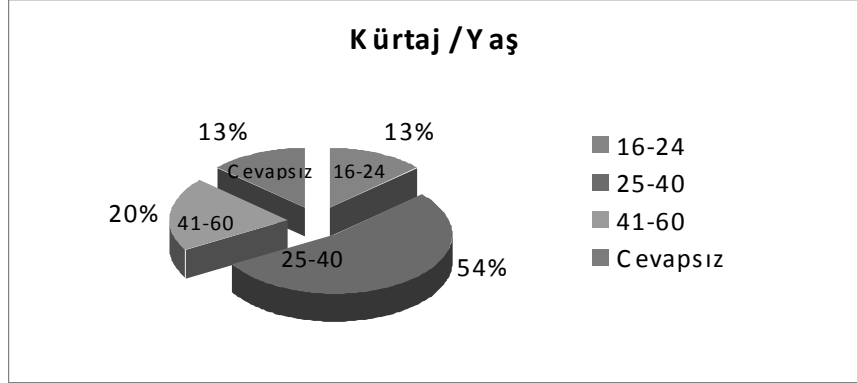
Kürtaj konusunda sorulan 15 sorudan 14'ünü kadınlar sormuştur. Sadece bir soru erkeklerden gelmiştir. Çünkü kürtaj öncesi veya sonrası sıkıntıyı yaşayan kadındır. Erkek her ne kadar çocuğun babası da olsa konuyla doğrudan ilgilenmemekte ve psikolojik sıkıntı yaşamamaktadır.

¹⁴⁵ AİRBKK., No:1, Bursa, Aralık, 2007

¹⁴⁶ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:81

¹⁴⁷ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:228

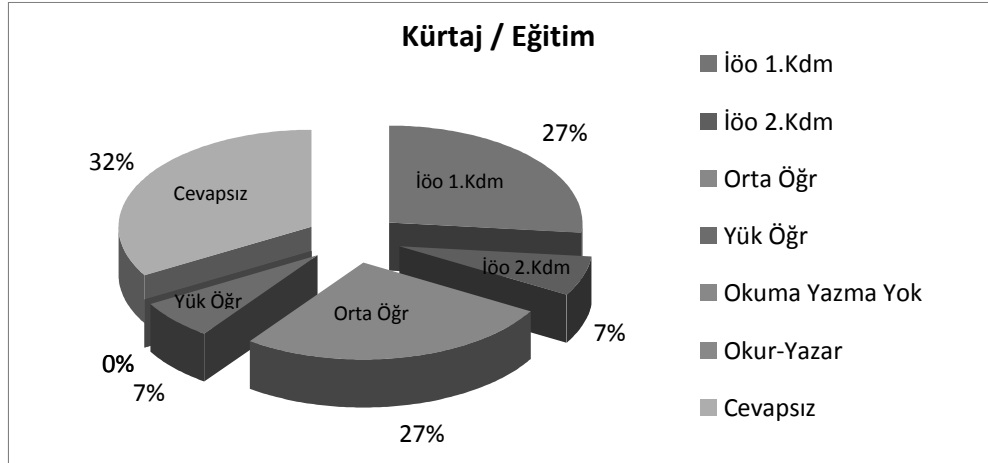
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 27: Kürtajla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Kürtajla ilgili sorular, 25-40 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. Çünkü bir kadının çocuk sahibi olması, hamile kalması bu yaş aralığına denk düşmektedir. Sekiz soru 25-40 yaş aralığından gelirken, üç soru 41-60 yaş aralığından, iki soru 16-24 yaş aralığından gelmiştir. İki adet soruda soruyu soranın yaş durumuyla ilgili bilgi verilmemiştir.

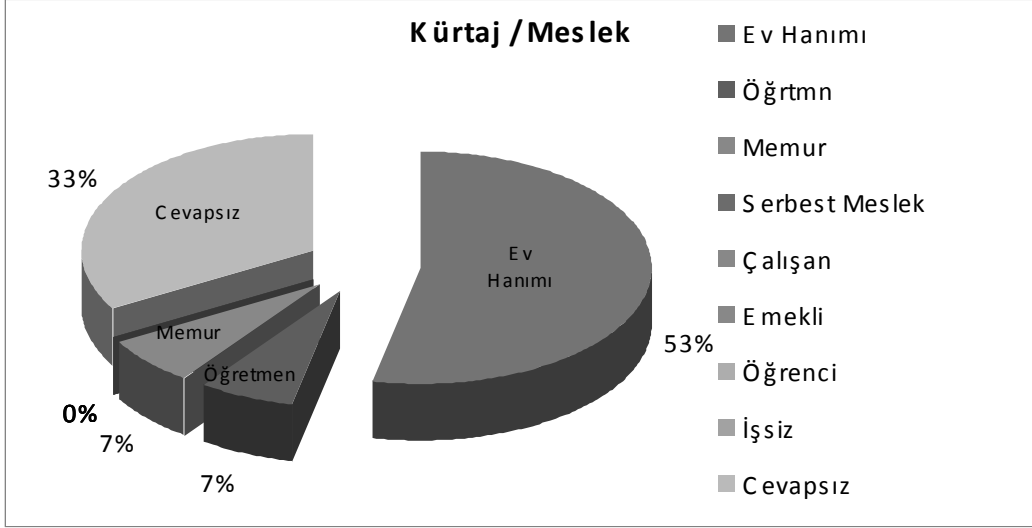
(3) Eğitim Bilgileri

Grafik 28: Kürtajla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Kürtajla ilgili soruların 15 sorunun beşiyle ilgili eğitim bilgileri eksiktir. İlköğretim 1. kademe mezunlarından ve ortaöğretim mezunlarından dörder kişi bu konuyla ilgili soru sormuştur. İlköğretim 2. kademe mezunu ve yüksek öğrenim mezunu birer kişi soru sormuştur.

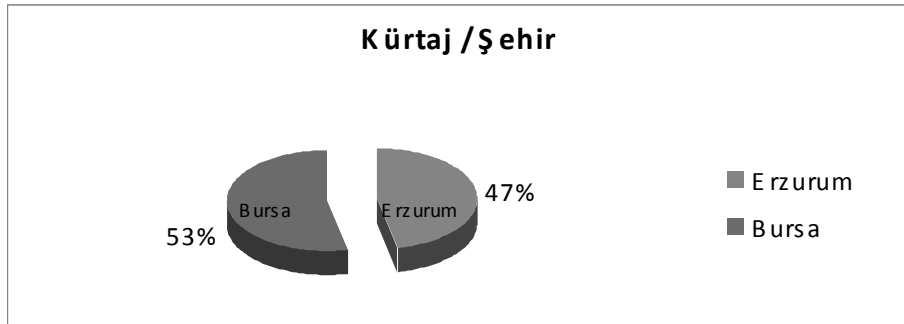
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 29: Kürtajla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Kürtaj konusundaki soruların yarısından fazlasını ev hanımları sormuştur. Ev hanımlarının bu konuyla ilgili sekiz sorusu olmuştur. Bir memur ve bir öğretmen bu konuda soru sorarken, diğer meslek gruplarından soru gelmemiştir. Beş soruda meslek bilgileri verilmemiştir.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 30: Kürtajla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Kürtaj konusundaki soruların şehirlere göre dağılımı dengelidir. Yedi soru Erzurum'dan, sekiz soru Bursa'dan gelmiştir. Bursa, Erzurum'a göre daha modern yapısıyla bilinirken kürtaj konusunda Erzurum'dan daha fazla soru sorulmuş olması, Bursa'nın modern yapısıyla birlikte dini konularda hassas olduğunu göstermektedir.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Kürtajla ilgili soruların %60'ı Şifahi Sorular Kayıt Defterinde kayıtlıdır. %40'ı AİRB kartekslerinden alınmıştır. Dokuz soru Şifahi Sorular Kayıt Defterindeyken, altı soru AİRB kartekslerindedir. Konu itibariyle bakıldığında bu konuda gelen soruların AİRB görevlileri tarafından cevaplandırılması ve AİRB kartekslerinde yer alması gerekmektedir. Ancak konuyla ilgili soruların çoğunun Şifahi Sorular Kayıt Defterinde olması, bu konuyla ilgili soruların sorulduğu zamanla ilgilidir. Çünkü konuyla ilgili 15 sorunun yedisi 2006 yılında sorulmuştur. 2006 yılında ise Erzurum ve Bursa müftülükleri bünyesinde henüz AİRB kurulmamıştır. Dolayısıyla 2006 yılında gelen soruların hepsinin Şifahi Sorular Kayıt Defterinde olduğu göz önüne alındığında toplamda soruların çoğunun AİRB'te olmamasının sebebi açığa çıkmaktadır. Sekiz soruda 2007 yılında sorulmuştur. 2008 yılında bu konuyla ilgili soru kaydedilmemiştir.

3.Çocuk Eğitimi

a) Çocuk Eğitimiyle İlgili Gelen Problemler

Çocuk eğitimi, toplumun temel yapısını oluşturan aile için en zor fakat en önemli konulardan birisidir. Çocuk eğitiminin ilk başladığı yer ailedir.

Çocuk sahibi olan aileler çeşitli problemlerle karşı karşıyadır. Çocukların söz dinlememesi, çocuğun aile içi kurallara uymak istememesi, çocukların eğitim ve özel hayatlarındaki tercihlerinin aile tercihlerinden farklı olması, çocukların başarısızlık ve mutsuzluk neticesinde hayatı sonlandırma isteği, çocukların anne ve baba arasında kalması veya annenin baba ve çocukları arasında kalması bu problemlerden bazılarıdır. Evli çocukların, kendi aile içi yaşadıkları problemlerini anne-babaya yansıtmaları, çocukların evden kaçması veya ailenin kabul etmediği birisiyle evlenmekte ısrarcı davranması, anne veya babanın çocuğa olumsuz yönde tesir eden davranışları ve bundan dolayı çocuğun olumsuz yönde etkilenmesi AİRB kartekslerinde karşılaşılan diğer problemlerdir.

Ailede çocuk eğitimi, çocuğun doğmasıyla başlar. Uzun yıllar yanlış eğitim vermiş bir ailenin çok kısa zamanda çocuğunu düzeltmesi çok zordur. Bu sebeple çocuk eğitiminde sabır, devamlılık, anlayış, hoşgörü çok önemlidir. Bütün bunların yanı sıra iç disiplinin de çocuk eğitiminde yeri vazgeçilmezdir.

Çocukların eğitim ve özel hayatlarındaki tercihlerinin, aile tercihlerinden farklı olması, aileleri zor durumda bırakmakta ve çözüm bulmakta zorlandıkları için Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına başvurarak yardım talep etmektedirler. Aileler çocuklarını, ailenin istediği okulu okuma, ailenin istediği mesleği seçme, vs. konusunda zorlamaktadırlar. Aileler, çocuklarının kendilerinden ayrı birer birey olduğunu kabul edip çocuklarına rehber olabildiklerinde ebeveyn-çocuk çatışmaları önemli ölçüde azalacaktır.

35 yaşında lise mezunu bir ev hanımı, ailenin okul tercihini kabul etmediğinden dolayı oğluyla çatışmaya girmiş ve müftülükten çözüm konusunda yardım istemektedir.

“ Oğlum İHL de okuyor. Fakat derslerine çalışmak istemiyor ve okuldan ayrılmak istiyor. Ben ne ise onun bu okula devam etmesini istiyorum. Ne yapmalıyım? Zorlayayım mı? Yoksa hiç ses çıkarmadan bekleyeyim mi?”¹⁴⁸

Çocuklarının ileriki hayatlarında, aileyle aynı dini hassasiyeti taşımamaları, aileleri endişeye sevk etmektedir. Çocuğun farklı dini yaşayışı, çocuğun aldığı eğitime bağlanmakta, aile kendini suçlu olarak gördüğü için çözüm olarak diğer çocuklarını okutmamayı düşünmektedir. 53 yaşında, eşinden şiddet gördüğü için ayrılmak zorunda kalan bir ev hanımı, çeşitli zorluklarla mücadele ederek çocuklarını büyütüştür. Ancak çocuklarını nasıl yetiştireceği noktasında tereddütleri bulunmakta ve Bursa AİRB'e başvurmaktadır.

“ (...) Kadın son olaydan sonra kocasından boşanır. Kadın kızlarını okutur. Büyük kızı turizmçiliği bitirir. Antalya'da işe girer. Fakat kızının dinden uzak yaşaması kadını endişelendirir. Şimdi kızı kendisini dinlemez, çok açık-saçık giyinir. Kadın “kızımın bu şekilde yaşamasından dinen sorumlu muyum” diye soruyor. Küçük kızını büyük kız gibi olur diye okutmamayı düşünüyor.”¹⁴⁹

Aile içi şiddet ve aşırı baskı, bazen çocuğun silik bir kişiliği olmasına ve özgüven eksikliğine bazen de çocuğun aşırı hırçın olmasına hatta aileden kopmasına sebep olmaktadır. Babası tarafından şiddet gören kızının evden kaçtığını ifade eden 45 yaşındaki kadın, çocuğunun eve dönmesi için çözüm yolları aramaktadır.

“Erzurumluyum. İki kızım var. Biri boşandı geldi. Küçük kızımı okuldan çıkınca çalışsın diye kuaförün yanına verdik. İşten eve geç geliyordu. Beyim de dövüyordu.

¹⁴⁸ AİRBKK., No:4, Erzurum, Nisan, 2007

¹⁴⁹ AİRBKK., No:5 Bursa, Mayıs, 2007

Kızım evden kaçtı ve arkadaşlarıyla kalıyor. Tekrar eve gelmesi için ona kurban kesebilir miyim?”¹⁵⁰

Bazı aileler, çocuğun her istediğini yapmayı çocuk eğitiminde en iyi yöntem olarak görmektedirler. Ancak nasıl aşırı baskı, çocuğun gelişimine zarar veren bir yöntem ise, aşırı serbest tutum da çocuğun gelişiminde olumsuz etkileri olan bir yöntemdir. Ergenlik çağındaki kızlarının intihar girişimi üzerine çözüm bulabilmek için müftülüğe başvuran ev hanımı anne ve piyanist baba, kızlarının her istediğini yaptıklarını, buna rağmen kızlarının üst üste sınıfta kaldığını ve iki kere intihar denemesinde bulunduğunu anlatmışlardır.¹⁵¹

55 yaşındaki Bingöllü bir kadın, 32 yaşındaki evli oğlunun madde bağımlılığından kurtulması için çözüm aramakta ve Bursa AİRB’e bununla ilgili bir dua veya ayet olup olmadığını sormak için başvurmuştur.¹⁵² Aileler, müftülüklerden karşılaştıkları problemleri anında ortadan kaldıracak sihirli bir çözüm veya dua beklemektedirler.

Anne-baba arası iletişimsizlik veya huzursuzluk, çocuğu olumsuz yönde etkilemektedir. Babanın kötü alışkanlıkları ve anne-baba arasındaki tartışmalar aile huzurunu bozmakta ve çocukların gelişimini olumsuz olarak etkilemektedir. Bu durumda, suçu tamamen babaya yükleyen anne, kocasıyla ayrıldıklarında çocuklarına daha güzel bir ortam sağlayacağına inanmakta ve çözüm ve destek için Erzurum AİRB’e başvurmuştur.

“Eşim ile 14 yıldır evliyiz. Devamlı içki içiyor, evde huzursuzluk çıkarıyordu. Ayrıca işi de yoktu Yıllarca onun her türlü kötülüğüne katlandım. Şu an devamlı bir işi var. Bir yıldan beri içkiyi de bıraktı Fakat bütün bunlara rağmen sınırları çok bozuk, evde devamlı huzursuzluk var. Çocuklara ve bana kötü laflar kullanıyor. Bir anne olarak çocuklarımın bu ortamda yetişmesini istemiyorum. Ne yapabilirim?”¹⁵³

Anne-baba arası iletişimsizlik veya huzursuzluk, ebeveynlerden birinin, çocukları kendi tarafına çekmek ve karşı tarafı yalnız bırakmak için çeşitli yollara başvurmalarına sebep olmaktadır. Bu da, ebeveyn-çocuk iletişimini olumsuz olarak etkilemektedir. Bununla ilgili örnek şu şekilde geçmektedir:

¹⁵⁰ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:17

¹⁵¹ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:6

¹⁵² AİRBKK., No:5 Bursa, Nisan, 2008

¹⁵³ AİRBKK., No:1, Erzurum, Ekim, 2007

“Kocam bana değer vermiyor çocuklar karşısında küçük düşürüyor. Çocukların eğitiminde söylenen doğruların zıddını yapıyor. Çocukları maddi rüşvetle kendine bağlıyor. Bu yüzden kızım benim sözümü dinlemiyor, kötü arkadaşlara takılıyor. Zararlı alışkanlıkları var. Ben, bu ve benzeri konularda kızımla çatışma içindeyim. Ne yapabilirim?”¹⁵⁴

Kötü çevre ve kötü arkadaş ortamı da çocuğun gelişiminde olumsuz etkenlerdendir. Bu sebeple çıkan problemleri doğrudan çocuktan kaynaklanan bir problem gibi görüp çeşitli cezalara başvurmaktaansa asıl sebebi araştırıp engellemek gerekir. Asıl sebebi engellemedikçe, ne ceza ne ödül, çocuğun davranışını değiştirmede etkili olur.

Çocukların gençlik hissiyatının etkisiyle erken yaşlarda evlenmek istemesi, aile içi tartışmalara sebep olmakta ve ebeveynler çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmakta zorlanmaktadırlar.

“Açık öğretimde okuyan bir oğlum var. Daha yeni, birinci sınıfta... Fakat bir kızla tanıştı ve onunla evlenmek istiyor. İlla da ‘gidip bu kıızı bana alacağız, hiç olmazsa söz keseceğiz’ diyor. Fakat oğlumun yaşı daha çok küçük... Geçici bir heves olabilir, hem okulu askerliği derken altı yedi yıldan önce düğün filan olmaz. Zaten maddi durumumuz daha erkeni kaldırmaz. Ne yapacağımı bilmiyorum hocam bana bir akıl verin...”¹⁵⁵

Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına, çocuğuna hangi ismi koyacağıyla ilgili sorular sorulmakta, verilecek olan ismin manası sorulmakta ve dine uygun olup olmadığı sorulmaktadır. Bazı aileler ise koyacakları ismin Kuran-ı Kerim’de geçip geçmediğini sormaktadırlar.¹⁵⁶ Oysa Kuran’da geçen her kelime, bebeğe konulması uygun olan isim anlamına gelmemektedir.

Bebeğin ilk dönemlerinde alacağı en önemli gıda, anne sütüdür. Anne sütü, çocuğun fiziksel ve psikolojik gelişiminde en önemli besindir. Anneler, önemli bir mazeretleri olmadıkça bebeklerini bu gıdadan mahrum etmemeleri gerekir. Ancak çeşitli nedenlerle bebeğini emzirmekten kaçınan kimseler, vicdanlarını rahatlatmak için dinden kendilerine destek olacak bir söz veya izin aramakta ve müftülüklere başvurmaktadırlar.

¹⁵⁴ AİRBKK., No:5, Erzurum, Ocak, 2007

¹⁵⁵ AİRBKK., No:1, Erzurum, Haziran, 2007

¹⁵⁶ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:530

“Yeni doğmuş bir çocuğum var. Eğer istersem dinen emzirmeme gibi bir hakkım olduğunu duydum Bu doğru mu? Eğer doğru ise bu hakkımı kullanabilir miyim?”¹⁵⁷

b) Cinsel Kimlik Sorunları

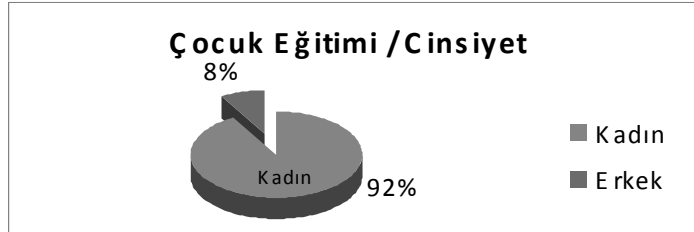
Cinsel kimlik, bireyin kendi bedenini ve benliğini belli bir cinsiyet içinde algılayışı, kabullenışı, duygu ve davranışlarında buna uygun biçimde yöneliştir. Örneğin, erkeğin kendini erkek olarak algılaması, kabullenmesi; güdü ve duygu davranışlarında dişiye doğru yönelişi, normal denilebilecek bir cinsel benlik duygusunun kişiye yerleşmiş olduğunu ve erkek cinsel kimliğinin varlığını gösterir.¹⁵⁸

Çocuklarının farklı cinsel tercihi olabileceğinden endişe eden 40-50 yaşlarındaki Bulgaristan göçmeni bir kadın, Bursa AİRB’e başvurarak problemi şöyle anlatmıştır:

“27 yaşında bir kızım var ve kızım kendisini erkek gibi hissedip, erkek gibi giyinip, erkek gibi davranıyor. Hatta göğüsleri belli olmasın diye göğüs bölgesine korse bile takıyor. Ne yapmalıyım?”¹⁵⁹

c) Çocuk Eğitimiyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

Grafik 31: Çocuk Eğitimiyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Çocuğun eğitimi hem annenin hem babanın sorumluluğundayken, bu konuda daha çok annelerin kendilerini sorumlu hissettikleri müftülüklere gelen sorulardan da anlaşılmaktadır. Çocuk eğitimiyle ilgili 12 soru sorulmuştur ve bunların sadece bir tanesi baba tarafından sorulmuştur. Kalan 11 soru annelerden gelmiştir.

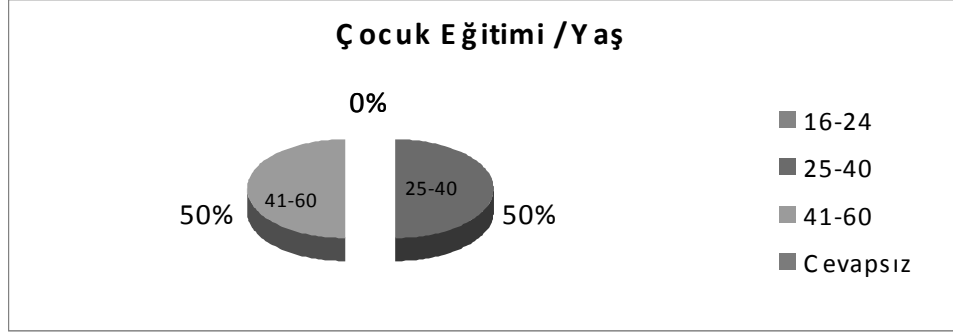
¹⁵⁷ AİRBKK., No:2, Erzurum, Nisan, 2007

¹⁵⁸ Kalaycı, Ahmet Rasim(Yay. Haz.), Aile Eğitim Rehberi Ruhsal ve Duygusal Özürlüler, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2006, s.28

¹⁵⁹ AİRBKK., No:9 Bursa, Nisan, 2008

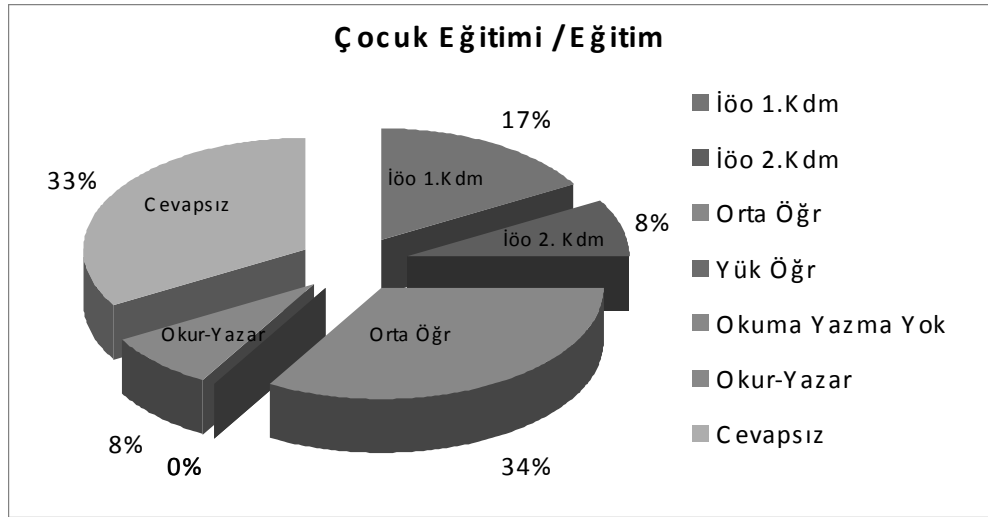
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 32: Çocuk Eğitimiyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Çocuk eğitimi konusunda 24 yaş altından ve 60 yaş üstünden hiç soru gelmemiştir. Sorular 25-40 yaş aralığından ve 41-60 yaş aralığından yarı yarıya olacak şekilde gelmiştir. Altı soru 25-40 yaş aralığından, altı soru 41-60 yaş aralığındandır. Çocuk sahibi olma, çocukların eğitimi ve evlendirilmesi gibi sorumlulukların olduğu dönem orta yaş grubu ve erken yaşlılık dönemidir.

(3) Eğitim Bilgileri

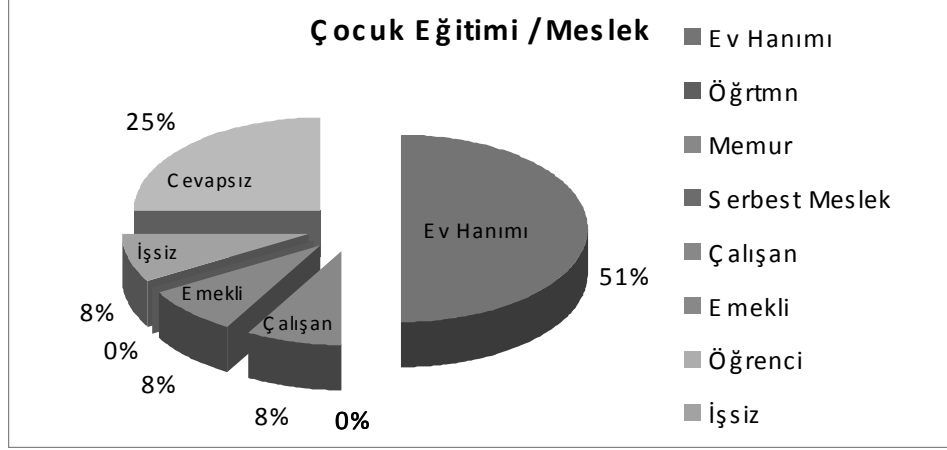

Grafik 33: Çocuk Eğitimiyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Çocuk eğitimiyle ilgili soruların ikisini İlköğretim 1. Kademe mezunları, birini İlköğretim 2. Kademe mezunları, dördünü ortaöğretim mezunları sormuştur. Yüksek öğrenim mezunları bu konuyla ilgili soru sormamıştır. Yüksek öğrenim

mezunları çocuk eğitimi konusunda müftülüklerden bilgi almaya ihtiyaç duymamaktadır. Çocuk eğitimiyle ilgili soruların dördünde eğitimle ilgili bilgi yoktur.

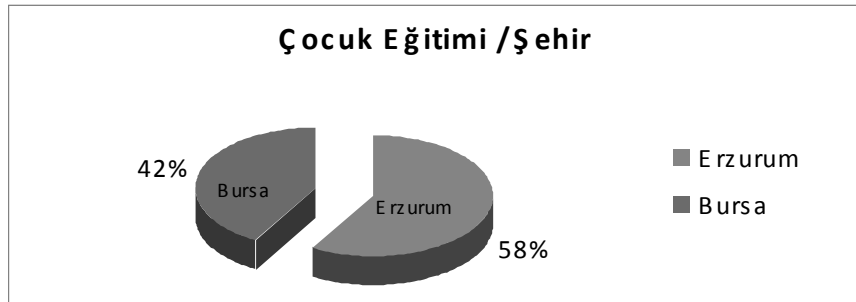
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 34: Çocuk Eğitimiyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Çocuk eğitimiyle ilgili olarak soru soranların meslek durumlarına bakıldığında, altı ev hanımı, bir çalışan, bir emekli ve bir işsiz olduğu görülmektedir. Üç soruyla ilgili bilgi verilmemiştir. Ev hanımları, müftülükleri her konuda bilgi alınabilecek güvenilir bir kurum olarak görmektedirler.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 35: Çocuk Eğitimiyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Çocuk eğitimi konusunda yedi soru Erzurum'dan, beş soru Bursa'dan gelmiştir. Erzurum'un Bursa'ya nazaran küçük bir şehir olmasına rağmen müftülüklere başvuru sayısının Bursa'yla aynı olması veya daha fazla olması, Erzurum'da müftülüğe güvenin daha fazla olduğunu göstermektedir.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Çocuk eğitimiyle ilgili soruların %75'i AİRB'de kayıtlıdır.

Çocuk eğitimiyle ilgili soruların dördü yani % 33'ü yüz yüze, üçü yani %25'i telefonla sorulmuştur. Beş sorunun nasıl sorulduğuyla ilgili bilgi verilmemiştir.

Soruların ikisi yani % 17'si 2006 yılında, yedisi yani % 58'i 2007 yılında, üçü yani % 25'i 2008 yılında sorulmuştur.

Çocuk eğitiminin önemi göz önünde bulundurulursa sorulan sorunun sayısı çok azdır. Genelde problem çıkmadan değil, problemin içinden çıkılmaz hale geldiğinde müftülüklerle başvurulmaktadır.

B. ANNE-BABA İLE İLİŞKİLER

1. Anne-Baba İle İlişkiler

a) Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Genel Problemler

Anne-baba ile ilgili problemler, genel itibariyle anne ve/ya babanın evli olan evlatlarının yanında kalma zorunluluğu oluşunca ortaya çıkmaktadır. Ebeveynden birinin veya her ikisinin evladının yanında kalma isteği, kız evlat ise kocası, erkek evlat ise hanımı tarafından istenilmemekte ve aile içi huzursuzluklara sebep olmaktadır. Anne-babasına bakmak ile aile huzurunu tercih etmek zorunda kalan birey, bu ikilemin içinden çıkabilmek için müftülüklerle bağlı bulunan AİRB'e yönelmektedir.

38 yaşında ilkokul mezunu bir kadın, annesine baktığı için, eşinden boşanma tehditleri aldığını ifade etmektedir. Geleneksel aile yapısının hâkim olduğu Erzurum'da böyle bir olayın yaşanması, anne-babaya kız çocuğunun değil de erkek çocuğunun bakmasının zorunlu olduğu görüşüne dayanmaktadır. Sekiz çocuk yetiştirmiş bir annenin yatalak duruma geldiğinde, bakımını üstlenecek bir evladının olmaması, günümüz aile yapısının, milli ve manevi değerlerinin değişmesiyle açıklanmaktadır.

"Bizler sekiz kardeşiz. Yatalak yaşlı bir annem var. Sadece üç kardeş annemize bakıyoruz. Diğer kardeşlerim ailevi, eş vb. durumlarından dolayı anneme bakmıyorlar. Benim eşim de anneme benim bakmamı istemiyor. Ancak anneme daima birisine

bırakacak durumum yoktur. Eşim bazen bu yüzden hakkını helal etmeyeceğini söylüyor ve bazen boşanmayı dile getiriyor. Ne yapmam gerekiyor?”¹⁶⁰

Büyüklerle saygı ve itaat, genellikle toplumun tüm katlarında paylaşılmakta ise de özellikle gençlerin körü körüne itaatten yana olmadıkları anlaşılmaktadır.¹⁶¹ İtaatte zorlanan gençler, kendilerine dini dayanak aramakta ve anne-babanın dinin gereklerini yerine getirmemesini onlara bakmamak için gerekçe olarak göstermektedirler. Bu konuyla ilgili olarak gelen sorular şu şekildedir:

“Ahlakı ve gidişatı kötü olan bir anneye evladın itaat etmesi gerekir mi?”¹⁶²

“Dinimizde anne ve babanın yeri duyduklarımıza göre çok önemli. Ama bir anne babanın size karşı tavrı dinle bağdaşmıyorsa, sizi bu açıdan zor durumda bırakıyorsa. Bizim ne yapmamız ve nasıl bir tavır almamız gerekiyor?”¹⁶³

Evlat, anne-babasına bakmak zorunda kaldığında, eşi kesinlikle buna müsaade etmiyorsa, çözüm olarak ebeveynini huzurevine götürmeyi düşünmekte, ancak dini kaygılarından dolayı müftülüğe danışmaktadır. 33 yaşında üniversite mezunu bir kadın, eşinin tutumundan dolayı babasını huzurevine götürmeyi düşünmüştür.

“Annem öldü, babam yalnız kaldı. Eşim babamı yanımıza getirdi. (...) Huzurum bozuldu. Babamı hem kendisi getirdi hem de şimdi istemiyor.(...) Bunu babamın yüzüne söylemiyor ama adama yapmadık hakaret bırakmıyor. Ben şimdi babamı huzurevine götürüp bıraksam, evlat olarak günahkâr olur muyum?”¹⁶⁴

Anne-baba, evladının yanında kaldığında, kendisini çocuğuna yük olarak görmekte ve evdeki ağır işleri yapmaya çalışmaktadır. 30 yaşındaki ev hanımı yanında kalan annesinin, evde iş yapması nedeniyle çatışma yaşamaktadır.

“Annem yalnız olduğundan dolayı yanımda kalmaktadır. Bu hal annemi aciz olma psikolojisiyle karşı karşıya bırakmıştır. Zaman zaman annem sıhhati elvermemesine rağmen evde ağır temizlik işlerini yapıyor. Ben de sinirlenerek anneme kırıcı sözler söylemekteyim. Bununla da günah işlediğimi düşünüyorum. Fakat kendimi de frenleyemiyorum. Ne yapabilirim?”¹⁶⁵

¹⁶⁰ AİRBKK., No:3, Erzurum, Aralık, 2007

¹⁶¹ Günay, a.g.e., s.225

¹⁶² Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:55

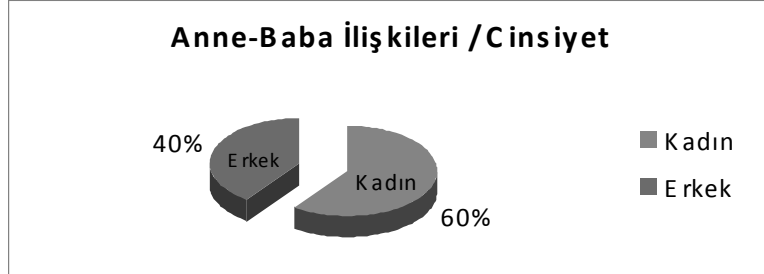
¹⁶³ AİRBKK., No:3, Bursa, Şubat, 2008

¹⁶⁴ AİRBKK., No:15, Bursa, Mart, 2007

¹⁶⁵ AİRBKK., No:2, Erzurum, Kasım, 2007

b) Anne Baba İlişkileriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler

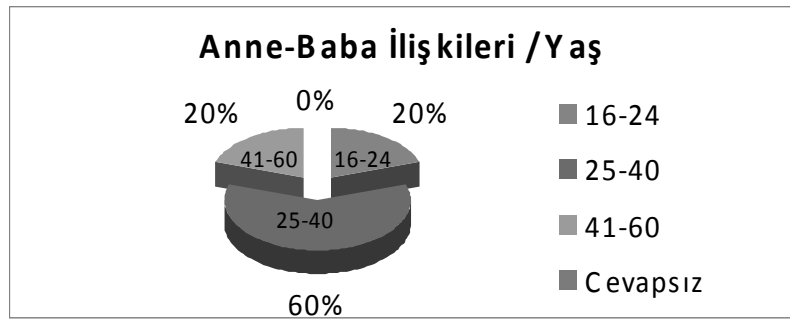
(1) Cinsiyet Bilgileri

Grafik 36: Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Anne-baba ilişkileriyle ilgili olarak gelen soru sayısı oldukça azdır. Bu konuyla ilgili toplam beş soru gelmiştir. Bunların üçü kadınlardan, ikisi erkeklerden gelmiştir. Genelde erkeklerin sorusu bilgi alma amaçlıyken, kadınlar bilgi almanın yanı sıra sıkıntılarını da paylaşmaktadırlar.

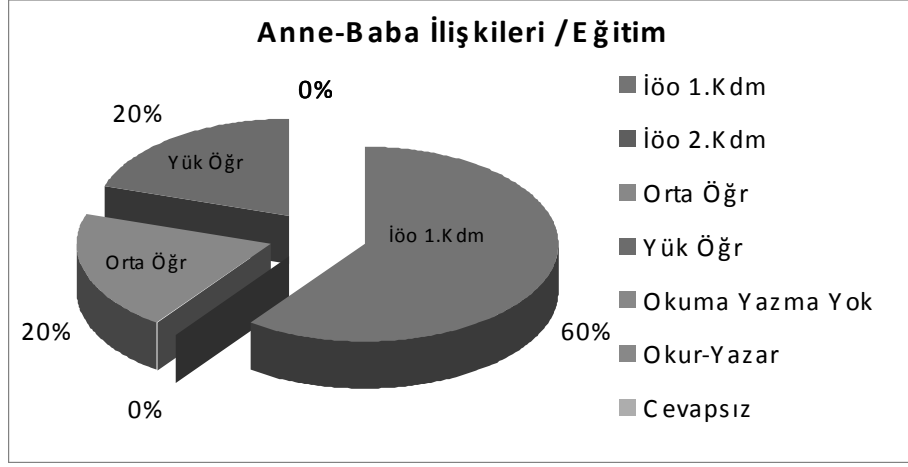
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 37: Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Anne-baba ilişkileriyle ilgili soruların % 60'ı 25-40 yaş aralığından gelmektedir. Üç soru 25-40 yaş aralığından gelirken, birer soru 16-24 ve 41-60 yaş aralıklarından gelmektedir. Evlenip yuvadan ayrılma ve anne-babaya bakmanın sorumluluğunun başladığı dönem orta yaş olduğu için bu gruptan daha fazla soru gelmiştir.

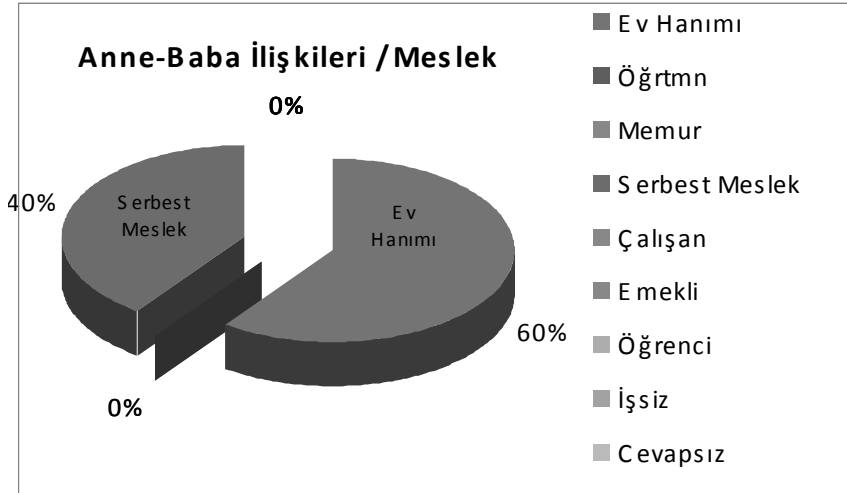
(3) Eğitim Bilgileri

Grafik 38: Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Anne-baba ilişkileri konusunda soru soranların hepsinin eğitilmiş olduğu görülmektedir. Üç adet İlköğretim 1. Kademe mezunlarından, birer tane orta öğretim ve yüksek öğrenim mezunlarından soru sorulmuştur.

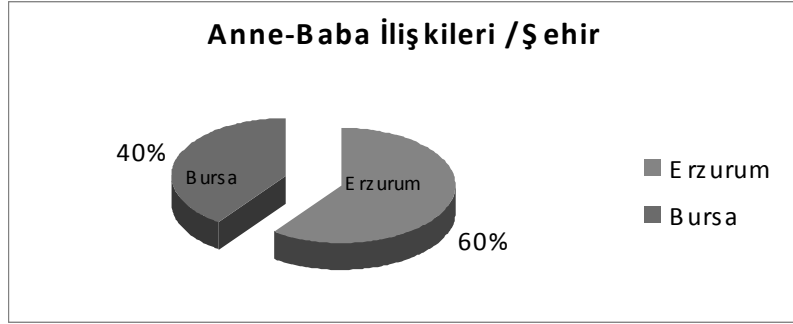
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 39: Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Anne-baba ilişkileri konusunda soru soranların meslek durumları incelendiğinde sadece ev hanımları ve serbest meslek sahiplerinden soruların geldiği görülmektedir. Meslek dağılımının olmaması, konuyla ilgili çok az sorunun gelmesi nedeniyledir.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 40: Anne-Baba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Anne-baba ilişkileri konusunda üç soru Erzurum'dan, iki soru Bursa'dan gelmiştir.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Bu konudaki soruların dördü AİRB'te, biri Şifahi Sorular Kayıt defterinde kayıtlıdır.

Üç soru bizzat müftülüğe gelinerek sorulmuştur. Bir soru telefonla sorulmuştur. Bir soruyla ilgili bilgi verilmemiştir.

Üç soru 2007 yılında sorulurken, birer soru 2006 ve 2008 yılında sorulmuştur.

2. Kayınvalide-Kayınpeder İle İlişkiler

a) Kayınvalide-Kayınpeder İlişkileriyle İlgili Genel Problemler

Ataerkil aile yapısına sahip olan Türk toplumunda, anne-baba ile oturulacaksa genellikle gelin, eşinin evine gittiğinden gelin-kayınvalide problemleri sıklıkla görülür.

Kayınvalide-gelin ilişkilerinde kayınvalideden kaynaklanan problemler, kayınvalidenin oğlunu kıskanması, gelini çekememesi, oğluna kendi istediği kızı eş olarak alamaması, gelininin kendi beklentilerine cevap verememesi, oğlunu karısı aleyhine kışkırtması şeklinde sıralanabilir. Gelinden kaynaklanan problem ise; kayınvalidesine hizmet etmek istememesi ve eşiyle arasında geçen özel durumların veya tartışmaların başkası tarafından bilinmesini istememesi gibi gerekçelerle kayınvalide ile aynı evde oturmak istememesi olarak söylenebilir.

1839-1876 yılları arasında Bursa'da evlilik hayatını kocasının evinde sürdüren kadının, eşinin anne-babası gibi yakın akrabalarıyla ve varsa diğer hanımlarıyla birlikte

oturma mecburiyeti yoktur. Böyle durumlarda kendisine ayrı bir konut tahsis edilmesini istediğinde, kocasının bu talebi yerine getirmesi gerekmektedir.¹⁶⁶

Günümüzde ise geleneksel ailelerde, gerek geleneklerin etkisi, gerek ekonomik sıkıntılar sebebiyle, sayısı az da olsa, gelin-kayınvalide birlikte yaşam görülmektedir. Kadınlar, dinen eşlerinin ailesine bakmak zorunda olup olmadığını öğrenmek için Bursa ve Erzurum AİRB'e başvurmuşlardır.

*"10 yıllık evli iki çocuğu var ve eşi ailenin tek erkek çocuğu. Bayan eşinin anne ve babasına hizmetin Kuran'da olup olmadığını öğrenmek istedi."*¹⁶⁷

*"Kayınvalidem ile birlikte oturuyoruz. Fakat ben bu durumdan razı değilim ve ayrılmak istiyorum. Kayınvalidemle birlikte oturmak zorunda mıyız?"*¹⁶⁸

Eşinin ailesinden bağımsız bir evi ve yaşamı olmasını isteyen kadın, kayınvalidesiyle birlikte yaşamak istememektedir. Ayrı yaşama isteğine kocası karşı çıkan kadın, kendi tabiriyle hocaya gidip bu işi çözecek bir iksir, dua veya muska istemeyi tek çözüm olarak görmekte, yardım talebiyle Erzurum AİRB'e başvurmaktadır.

*"Bir yıllık evliyim. Kayınvalidem bana çok karışıyor. Birlikte yaşıyoruz. Hiçbir yere gitmeme izin vermiyor. Gittiğimde de çok hakaret ediyor, çok kötü sözler söylüyor. Eşim de annesini tutuyor. Bildiğiniz bir dua var mı? Hocaya mı gitsem?"*¹⁶⁹

Oğlunun, kendi istediği kızla değil de sevdiğiyle evlenmesi durumunda, kayınvalide, intikamını gelinden almaya çalışmaktadır. Bu tür durumlarda en sık karşılaşılan durum, kayınvalidenin gelini dışlaması ve karı-kocayı birbirinden soğutma çabalarıdır. Gelin de, evde kayınvalide tarafından istenmediğini bildiği için, kayınvalidenin her tavrını kendisine karşı yapılmış saymakta veya kendisine gelen her kötülüğü ondan bilmektedir.

"Eşimle birbirimizi severek evlendik. Bir çocuğumuz var fakat kayınvalidem beni kabullenmek istemiyor. Eşim bana soğuk davranmaya başladı. Kayınbiraderimin eşi bana büyü yaptırdığını söyledi. Ben de onlarda bir şey yediğim zaman karnımın

---

¹⁶⁶ Kurt, a.g.e., s.35

¹⁶⁷ AİRBKK., No:6, Bursa, Temmuz, 2007

¹⁶⁸ AİRBKK., No:1, Erzurum, Nisan, 2007

¹⁶⁹ AİRBKK., No:3, Erzurum, Şubat, 2007

ağrıdığıını hissediyorum. Bu durumu eşime söylediğimde kabullenmek istemiyor. Çok bunaldım ne yapmalıyım?”¹⁷⁰

İkinci evliliğini bekâr bir erkekle yapan 33 yaşındaki kadın da kayınvalidesinin kendisini istememesinden kaynaklanan sıkıntıları yaşamaktadır.

“İlk eşim içkiciydi sürekli bana şiddet uyguluyordu. Ondan boşandım bekâr bir erkekle severek evlendim. Kayınvalidem beni ilk günden beri sevmeydi. Kocamla aramız çok iyiydi hamile kaldım. Kayınvalidem bana ve karnımdaki çocuğa ağza alınmayacak küfürler ediyor be devamlı beddua ediyordu. Eşime devamlı beni kötüledi. Büyü de yapıyormuş. Şimdi eşimle sürekli kavgalıyız bana ve çocuğumuza karşı ilgisiz. Annesinin sözünden çıkmıyor. İkinci kez evlendim diye ben gerçekten kötü bir kadın mıyım? Bunları hak ediyor muyum?”¹⁷¹

Erkeğin ailesi, gelinin çalışıp çalışmayacağına kadar müdahale edince, bu huzursuzluk karı-koca arasındaki ilişkileri olumsuz olarak etkilemektedir. İki buçuk yıllık evliliği ve bir çocuğu olan Trabzonlu bir ev hanımı, eşinin ailesinin, aile içi işlerine müdahale etmesi üzerine, evini terk edip annesinin yanına gitmiştir. Problemlerini anlatmak ve çözüm istemek için Bursa AİRB’e başvurmuştur.

“ (...) Eşimin ailesi beni sindirmeye, kişiliğimi yok etmeye çalışıyorlar. Bana evlenmeden önce verilen sözlerin hiç biri yerine getirilmedi. Örneğin Kuran kursunda çalışma izni verdiler, şimdi istemiyorlar. (...) Ben de evi terk edip annelere gittim.”¹⁷²

Gelin-kayınvalide ilişkilerinde en önemli görev erkeğe düşmektedir. Bir taraf için hayat arkadaşı olan, diğer taraf içinse yıllardır büyüttüğü evlat olan erkek, her iki taraf için de çok dengeli bir tutum izlemek zorundadır. Erkek, annesinin tarafını tutar ise eşine baskı yapar, eşinin sözünü dinlerse annesine karşı evlat görevini yerine getiremeyebilir. Hiçbir şeye karışmamayı çözüm olarak benimsemesi de huzur getirmez. İki tarafı karşı karşıya getirmeden, kendi üzerine düşen görevi yapan erkek iki taraf arasındaki gerginliği azaltır. Gelin-kayınvalide ilişkilerinde çoğunlukla kadınlar arayıp sıkıntılarını paylaşıırken, hanımıyla annesi arasındaki sıkıntılar dolayısıyla ne yapması gerektiğini sormak için Erzurum AİRB’e serbest meslek sahibi bir erkek başvurmuştur.

¹⁷⁰ AİRBKK., No:7, Erzurum, Şubat, 2007

¹⁷¹ AİRBKK., No:3, Erzurum, Mart, 2007

¹⁷² AİRBKK., No:9, Erzurum, Ocak, 2007

“Anne-babam ile hanımın arasında uyuşmazlık var. Aynı evde oturuyoruz. Annem gerekirse hanımı boşamamı söylüyor. Ben zaman zaman annemin baskıları sonucu hanımı dövdüğüm olmuştur. Aslında hanımın bir kötülüğünü de görmedim. Ne yapmam gerekiyor? Hanımdan boşanmalı mıyım?”¹⁷³

b)Kayınvalide-Kayınpeder İlişkileriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

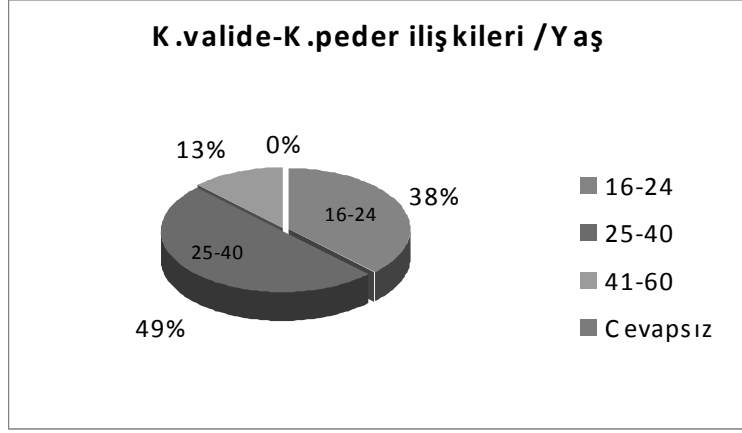

Grafik 41: K.valide-K.peder İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Kayınvalide-kayınpeder ilişkilerinde problem en çok gelin-kayınvalide arasında görülmektedir. Gelin-kayınvalide problemleriyle ilgili olarak gelen 7 soruyu da gelin sormaktadır. Problemini eşine, kendi ailesine ve çevresine anlatamayan kadın, kendisinin problemini ayrıntılarıyla dinleyecek, kendisine dini yönden çözüm bulacak ve en önemlisi sırrını kimseye açmayacak birine yani din görevlisine sıkıntısını anlatma ihtiyacı duymaktadır. Bu konuyla ilgili bir erkekte soru gelmiştir. Hanımı ve annesi arasında kalan erkek çözüm aramaktadır.

¹⁷³ AİRBKK., No:4, Erzurum, Aralık, 2007

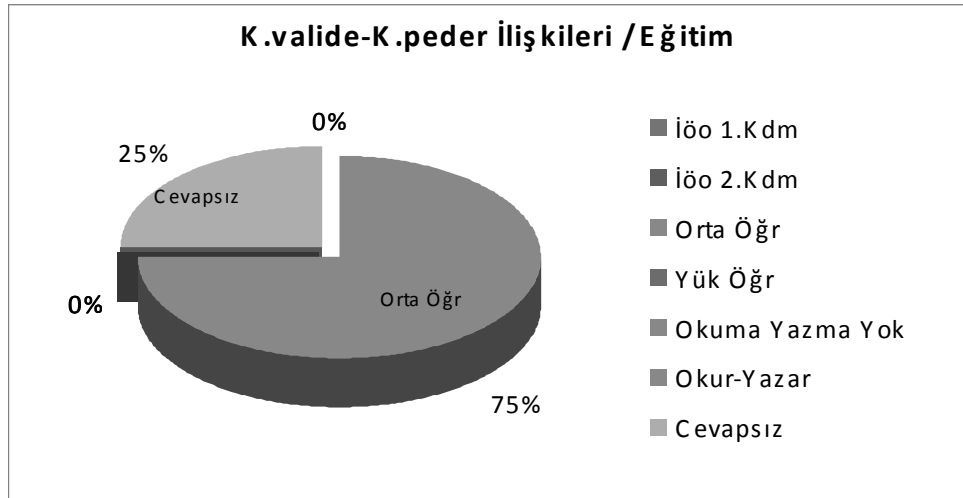
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 42: K.valide-K.peder ilişkileriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Kayınvalide-kayınpeder ilişkileri konusunda soru soranların yaş ortalaması düşüktür. Bu durum, soruları gelinin sormasından kaynaklanmaktadır. 40 yaş üstünden sadece 1 soru gelirken, 16-24 yaş aralığından 3 soru, 25-40 yaş aralığından 4 soru gelmiştir.

(3) Eğitim Bilgileri

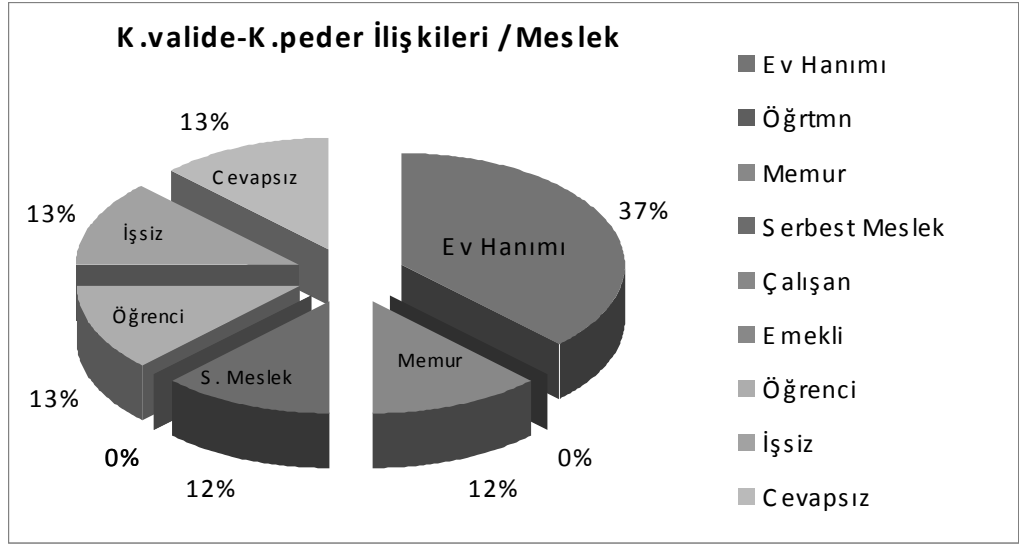

Grafik 43: K.valide-K.peder ilişkileriyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuda soru soranların eğitim durumlarıyla ilgili 2 soruda bilgi yokken, diğer 6 sorunun hepsini ortaöğretim mezunları sormuştur. Özellikle lise eğitimi almış kimselerin gelin kayınvalide beraber yaşamı kaldıramadıkları gözlenmektedir. Halbuki Erzurum'da geniş aile tipi yaygındır ve farklı sebeplerle halen gelin-kayınvalide birlikte

yaşamaktadır. Kendi annelerinden de geniş aile şeklinde yaşamı gören kadınlar bunu yadırgamamaktadır. Ancak eğitim almış ve özellikle meslek sahibi kadınlar, çekirdek aile şeklinde yaşamı benimsemekte ve aile işlerine büyüklerin müdahale etmesinden rahatsız duymaktadırlar.

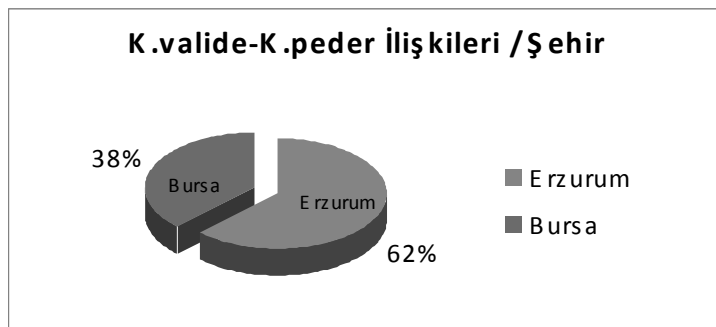
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 44: K.valide-K.peder ilişkileriyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuda soru soranların eğitim durumları çeşitlilik göstermezken, meslek durumları çok çeşitlidir. Bu konuyla ilgili soruları üç ev hanımı, bir memur, bir serbest meslek sahibi, bir öğrenci, bir işsiz sormuştur. Bir soruyla ilgili bilgi verilmemiştir. Serbest meslek sahibi olan dışında soruları soranların hepsi kadındır.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 45: K.valide-K.peder ilişkileriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Beş soru Erzurum'dan gelirken, üç soru Bursa'dandır. Erzurum'da geleneksel aile yapısının etkisini sürdürmesi ve gelin-kayınvalide birlikte oturulması, gelin-kayınvalide problemlerinin sıklıkla yaşanmasına sebep olmaktadır.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Bu konudaki soruların hepsi AİRB kartekslerinden alınmıştır.

Bir soru telefonla, üç soru yüz yüze sorulmuştur. Dört soruyla ilgili bilgi yoktur. Bu durum, AİRB'in ilk kartekslerinde sorunun soruluş şekliyle ilgili bilginin sorulmamasıyla ilgilidir.

Bu konudaki bütün sorular 2007 yılında sorulmuştur.

C. AKRABALARLA İLİŞKİLER

1. Akraba İlişkileriyle İlgili Genel Problemler

"Ailenin Temel Unsurları" konusunda, çocukla ilgili sorulardan sonra; en çok soru, kayınvalide-gelin ilişkileriyle ilgili gelirken kardeşler ve akrabalar ile ilgili gelen sorusu oldukça azdır. Bu, kardeşler arasındaki problemlerin müftülüklere yansiyacak kadar çok ve önemli olmadığını bir sonucu olabilir.

Akraba ilişkileriyle ilgili gelen soruların çoğunun konusu, dargınlık ve küskünlüktür. Mahremiyet esaslarına dikkat edilmemesi ve geçimsizlik, akraba ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Bazen de küs olan kimseler, dargın olduğu kimseyle kendi ailesinin de darılmasını istemektedir. 37 yaşında lise mezunu bir ev hanımı, annesinin dargın olduğu geliniyle konuştuğu için problem yaşamış, ya geliniyle küs kalma veya annesinin sözünü dinleme durumlarından birini tercih etme zorunda bırakılmıştır.

*"Gelinim annemle birlikte oturuyordu. Daha sonra (üç aydır) ayrıldılar. Annem onlara küs ve bizim de küs olmamızı istiyor. Ben hacca gideceğim. Kimseyle küs olmak istemiyorum. Gelinim geçenlerde davet etmişti ve ben davete gittim. Annem bunu duyunca bana darıldı. Annemi hiçbir zaman üzmemiştim. Şimdi ne yapacağımı bilmiyorum."*¹⁷⁴

---

¹⁷⁴ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:592

40 yaşındaki bir kadın ise dedikodu yüzünden aile fertleri arasında dargınlık meydana geldiğini, dargınlığın dinimizdeki yerini sormaktadır.

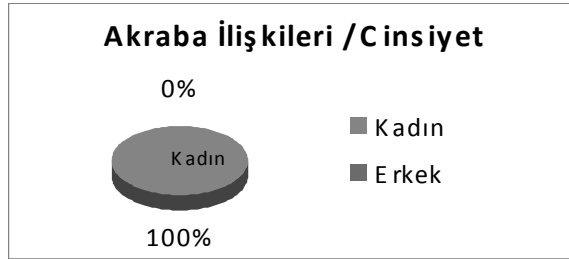
“Bursalıyım. İlk evlendiğim kişiden ayrıldım ve ikinci evliliğimi yaptım. Erkek kardeşlerimin hanımlarından biri kaynıma yakınlık gösteriyor ve bu yakınlığın neticesinde dedikodu üretiliyor. Bu da aile fertleri arasında küslük meydana getiriyor. Küslüğün dinimizdeki yeri nedir?”¹⁷⁵

İki kişi arasında birbirlerine olan güvensizlik, çevrenin etkisi de eklenince iyice içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Gelin-görümce arasındaki güvensizlik sebebiyle aile huzurunun bozulduğu örneği kartekslerde şu şekilde geçmektedir:

“Eşimin ablası kendisine büyü yaptırdığımı söyleyip bana hakaret ediyor. Bir hocaya gitmiş o da böyle söylemiş. Görümcem de çok inanıyor buna ve çok üstüme geliyor. Karşılık versem mi söyledikleri çok ağırıma gidiyor. Eşim beni tanıyor böyle bir şeyi yaptıracağım ihtimal vermiyor fakat görümcemi ikna etmem çok zor. Ne yapmamı tavsiye edersiniz.”¹⁷⁶

2. Akraba İlişkileriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler

a) Cinsiyet Bilgileri

Grafik 46: Akraba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Akraba ilişkileri, sorunun en az geldiği konulardan biridir. Bu konuyla ilgili toplam dört soru gelmiştir ve bütün soruları kadınlar sormuştur. Bu durum, akrabalar arası dargınlıkların daha çok kadınlar arasında yaşandığı şeklinde yorumlanmasına sebep olabilir.

¹⁷⁵ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:19

¹⁷⁶ AİRBKK., No:6, Erzurum, Şubat, 2007

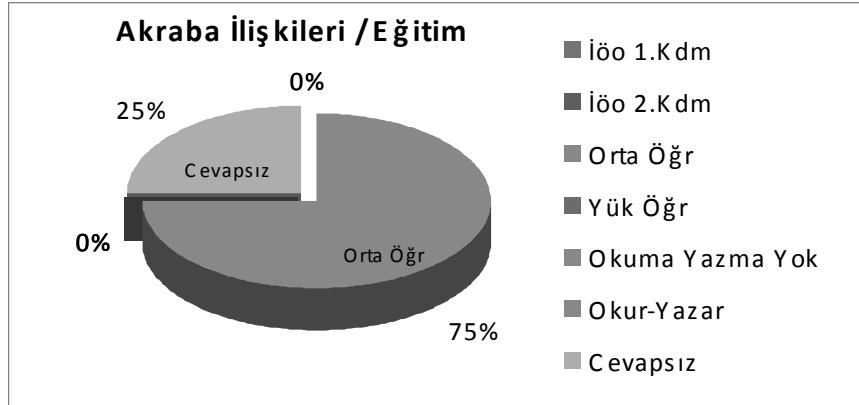
b) Yaş Bilgileri

Grafik 47: Akraba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Bu konudaki soruların hepsi 25-40 yaş aralığından gelmiştir. Özellikle bu konuyla ilgili gelen soruların dargınlıklarla ilgili olduğu göz önüne alınırsa akrabalar arası tartışmaların yoğun olarak yaşandığı dönem orta yaş grubudur denilebilir.

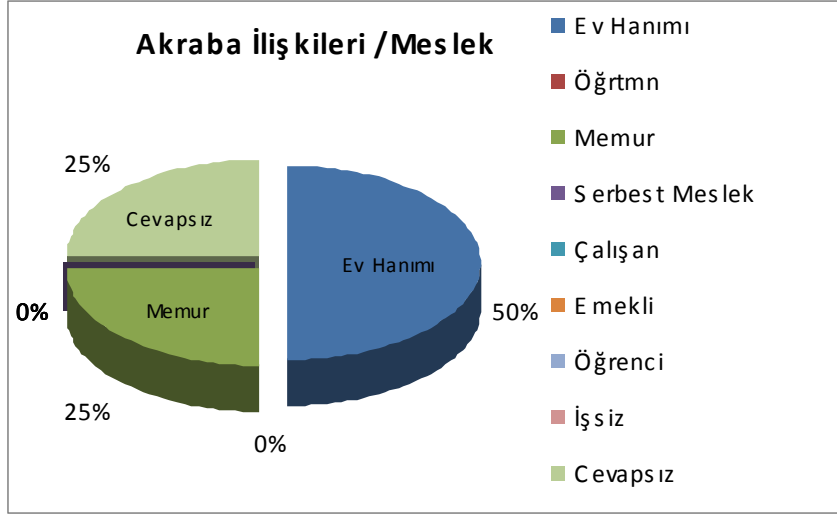
c) Eğitim Bilgileri

Grafik 48: Akraba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Akraba ilişkileriyle ilgili soru soran üç kişi orta öğretim mezunudur. Bir kişinin eğitim durumuyla ilgili bilgiler eksiktir.

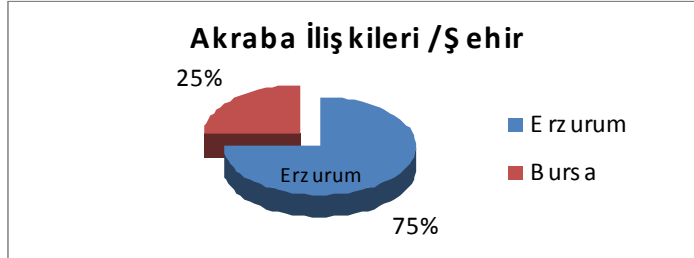
d) Meslek Bilgileri

Grafik 49: Akraba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Bu konudaki soruların yarısını ev hanımları sormuştur. Soru soran kadınlardan biri memurken, biriyle ilgili bilgi yoktur.

e) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 50: Akraba İlişkileriyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Akraba ilişkileri konusundaki soruların üçü Erzurum'dan, biri Bursa'dandır. Soruların yoğunlukla Erzurum'dan gelmesinin sebebi Erzurum'da geniş aile tipinin yaygın olmasından kaynaklanmaktadır.

f) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Akraba ilişkileriyle ilgili soruların yarısı AİRB'te, yarısı Şifahi Sorular kayıt Defterindedir.

Üç soru telefonla sorulurken, bir soru yüz yüze sorulmuştur.

2006 yılında akraba ilişkileriyle ilgili hiç soru gelmemiştir. Üç soru 2007 yılında, bir soru 2008 yılında sorulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AİLENİN PARÇALANMASI

A. BOŞANMA ÖNCESİ PROBLEMLER

1. Aile İçi Huzursuzluk

a) Aile İçi Huzursuzluk Sebepleri

Aile; eşler, çocuklar, aile çatısı altında bulunan yakın akrabalar ile aileye dışarıdan katılan kimseler tarafından teşekkül etmektedir. Toplumun en küçük birimi olan ailenin bir bütünlük içerisinde devamı, bu unsurların üzerlerine düşen görevleri hakkıyla ifa etmelerine bağlıdır. Üyeler sorumluluklarını yerine getirmedikleri takdirde, huzursuzluk başlar ve aile birliği sarsılabilir.¹⁷⁷

Aile içi huzursuzluk sebepleri; maddi sebepler, karşılıklı iletişim eksikliği, ailelerin tutumu, şiddet, çocuk sahibi olunamaması, eşlerin birbirine denk olmaması, karşılıklı veya tek taraflı ilgisizlik, sevgi noksanlığı, eşlerin birbirine karşı sorumluluklarını yerine getirmemeleri ve anlayışsızlık olarak sıralanabilir.

Aile içi huzursuzluk, karşılıklı oturulup halledilmediği takdirde, eşler arası geçici ayrılıklara hatta boşanmalara yol açabilmektedir.

Aile içi huzursuzlukların sebeplerinden biri, eşlerin evliliklerinin yeni olması, birbirlerini çok iyi tanıyamamış olmalarıdır. Kişi, hayatı paylaşmak için yola çıktığı birinin hassasiyetlerini, karakterini, olaylar karşısındaki tutumunu, duygu ve düşüncelerini hemen bilemez. Aynı hayatı, aynı evi, aynı yastığı paylaşmak üzere yola çıkan kişilerin birbirlerini yeterince tanımaları zaman alacaktır. Bu süreç içerisinde kırgınlıkların ve dargınlıkların olması normaldir. Bu olumsuzluklar, karşılıklı konuşarak, birbirini tanımaya çalışarak, karşıdakinin fikir ve görüşlerine saygı duyularak giderilmeye çalışılmalıdır. Aile içerisindeki problemler, karşılıklı oturup konuşmadıkça halledilemez. Aradaki iletişim sağlıklı olarak gerçekleşmediği takdirde problemler, içinden çıkılmaz hale gelir.

30 yaşında üniversite mezunu bir kadının yaşadığı problem, iletişim eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

---

¹⁷⁷ Kurt, a.g.e., s.33

“Evliliğimin ikinci yılına girdim. Bir yaşında çocuğum var. Eşimle aramızda şu anda birtakım problemler var. Problemin sebeplerini anlayamıyorum. Başlangıçta ona karşı sabırlı olmaya çalıştım. Ona karşı elimden geldiği kadar hanımlık görevlerimi aksatmamaya çalıştım. Fakat buna rağmen bana karşı çok kaba ve durmadan hakaretler ediyor. Ben de görev ve sorumluluklarımı yapmayarak onu cezalandırmak istedim. Bu da fayda etmedi nasıl davranacağımi bilemiyorum çok mutsuzum. Ne yapabilirim bana yardımcı olur musunuz?”¹⁷⁸

Eşler arasındaki iletişim kopukluğu, ortaya çıkan problemlerin çözülememesine ve aile içi huzursuzluğun artmasına sebep olur. Eşlerin problemlerini karşılıklı konuşamamaları, problemlerini konuşarak halledemeyip birbirlerine darılmayı tercih etmeleri aile içi huzursuzluğa sebep olmakta ve çocukların gelişimini olumsuz olarak etkilemektedir. Eşlerin ileri yaşta olması da aradaki iletişim kopukluğunun önüne geçememektedir.

55 yaşında olan bir kadın eşiyile aralarında kırgınlıklarının uzun sürmesi nedeniyle rahatsız olmuş ve sıkıntısını paylaşmak için Erzurum AİRB’e başvurmuştur.

“Eşimin beni anlamadığını düşünüyorum. Ufak bir nedenden dolayı neredeyse bir ay küsüyor, benimle konuşmuyor hatta yemek bile yemiyor. Çocukların ve benim psikolojim bozuldu. Aslında eşim dini bilen ve iyi yaşayan birisi... Hacca da gitti. Ama bana karşı tavırlarında bir değişiklik yok. Ne yapabilirim?”¹⁷⁹

Evlilikten beklentileri çok yüksek olan ve beklentilerinin hemen gerçekleşeceğini ümit eden kimseler, beklentileri gerçekleşmeyince boşanmayı tercih etmektedirler. Kadının ev işlerini tam olarak bilememesi, eşinin ailesini, kendi ailesi gibi kabullenememesi aile içi huzursuzluğu arttıran sebeplerdendir. 36 yaşında yeni evli bir öğretmenin, hanımıyla problemlerinin çözülmeyeceğine inanmış olması, henüz bir yıllık bile olmayan evliliklerini, sona erme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır.

“İlkokul öğretmeniyim, çocukları çok seviyorum ama çocuğumun olmasını istemiyorum. Çünkü evliliğin devam etmeyeceğini sanıyorum. Hanımım yemek yapamıyor, bilmiyor. Kendi akrabalarına gösterdiği ilgiyi benim annem ve babama göstermiyor. Bir cemaate mensup ve onların etkisi altında kalmaktadır.”¹⁸⁰

¹⁷⁸ AİRBKK., No:1, Erzurum, Aralık, 2007

¹⁷⁹ AİRBKK., No:3, Erzurum, Mayıs, 2007

¹⁸⁰ AİRBKK., No:5, Bursa, Nisan, 2007

İkamet edilecek yer, eşler arasında huzursuzluk çıkarıcı sebeplerden birisidir. Ataerkil aileye sahip olan Türk toplumunda erkek, oturulacak yerin neresi olduğuna tek başına karar vermek istemekte, kadının buna karşı çıkması durumunda ise aile içi huzursuzluklar meydana gelmektedir. Aile reisi koca olduğu için konutun yerini tespit de ona aittir. Bursa sicilleri üzerine yapılan çalışmalarda, oturulacak yerle ilgili problemlerde mahkemelerin, yaşanılacak konutu belirleme hakkının kocaya ait olduğu görüşünden hareketle karar verdikleri tespit edilmiştir.¹⁸¹ Ancak Osmanlı hukukunda, erkeğin bu hakkı kullanma süresi bazı sınırlarla kısıtlanmıştır. Erkek, evlendiği kadını evlendikleri yerden ‘yolculuk süresi çok uzak’ bir yere zorla götüremez.¹⁸² Bu kararda, hem kadını korumak hem de kadına, dinin izin verdiği belli sürelerle anne-babasını ziyaret etme hakkını kullanmaktan mahrum bırakmamak vardır.

10 yıllık evli ve iki çocuğu olan 29 yaşındaki bir kadın, mesken yeri problemi yüzünden tartıştıkları için Bursa AİRB’e başvurmuştur.

“Eşi ile Kırşehir’de tanışıp evlenmişler. Eşinin anne-babası hala Kırşehir’de yaşıyorlar. Kocasının işi olmadığı için anne-babası “Bursa’ya gidin, orada belki iş bulursunuz” diye Bursa’ya gönderiyorlar. Kocasını Bursa’da iş bulmuş ve Bursa’ya yerleşmişler. Maddi durumları düzelince adam Kırşehir’e dönmek istiyor, hanım istemiyor. Karı-koca tartışıyor. Adam evden ayrılıyor ve üç ay kadın kocasından haber alamıyor. Bu arada işini de bırakmış oluyor. (...)”¹⁸³

Çocuk, ailenin önemli bir üyesidir. Öyle ki, evlenmenin en önemli amaçlarından biri, çocuk sahibi olmaktır. Geleneksel ailelerde kısır kadın, “süt vermeyen ineğe” veya “meyvesiz ağaca” benzetilmektedir.¹⁸⁴ Eşlerin çocuk sahibi olamamaları, aile içi huzursuzlukları arttıran nedenlerden biridir. Çocuğu olmayan kadına, kocası ve kocasının ailesi tarafından “işe yaramayan” gözüyle bakılmakta, fiziksel ve psikolojik şiddet uygulanmaktadır. 21 yıldır evli olmasına rağmen çocuk sahibi olamayan 40 yaşındaki kadın, eşi ve ailesi tarafından şiddet görmekte ve psikolojik rahatsızlık yaşamaktadır.

“21 yıldır evliyim ve çocuğum olmuyor. Yıllarca eşim ve ailesi bu durumu benden bildi ve bu yüzden beni aşağıladılar. Eşimin bana karşı şiddeti de var. (...)

¹⁸¹ Kurt, a.g.e., s.34-35

¹⁸² Art, a.g.e., s.101

¹⁸³ AİRBKK., No:7, Bursa, Mayıs, 2007

¹⁸⁴ Günay, a.g.e., s.188

*Hakaretlerine artık dayanamıyorum. Ama onu çok seviyorum. Ne yapacağımı bilemiyorum psikolojim çok bozuldu. Devamlı baş ağrılarım var...*¹⁸⁵

Eşinin arkadaşıyla yaşadığı yasak ilişki nedeniyle eşinden resmen boşanıp, eşinin arkadaşıyla dinen nikâhlanan 35 yaşındaki kadın, ikinci eşinden şiddet gördüğünü söyleyerek yardım istemek için Bursa AİRB'e başvurmuş, oradaki görevliye eşinin darp izlerini göstererek derdini anlatmıştır. Örnek kartekslerde şu şekilde geçmektedir:

*"Kadın evli ve kocası kapıcılık yapıyor. Kocasının şoför arkadaşı zaman zaman bunların evine geliyor. Bu eve gelen adam çok para ile geliyor, zenginliğini ifşa ediyor ve bir zaman sonra kadını kandırıyor. Kadın evli iken bu adamla –kocasını bırakıp- kaçıyor. Daha sonra ilk eşinden resmen boşanıyor. Dini nikâhlı ikinci eşi kadını döver. Bu eşinden bir çocuğu olmuş. Bunalımda olduğunu, ne yapması gerektiğini sordu."*¹⁸⁶

Karşılıklı sevgi ve anlayışla kurulan evliliklerde, maddi sıkıntılar problem olmakta, aile içi huzursuzluğa sebebiyet vermektedir. Özellikle erkeğin işiyle olan problemlerini, eşine ve çocuklarına yansıtması karı-koca arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkilediği gibi, çocuklara da olumsuz bir şekilde yansımaktadır. Üniversite mezunu bir erkeğin işindeki problemler sebebiyle psikolojik olarak sıkıntı çekmekte olduğu ve bunu ailesine yansıttığı hanımının ifadelerinden çıkarılmaktadır.

*"Eşimle severek ve anlaşarak evlendik. Evlendiğimiz zamanlarda herhangi bir problemimiz yoktu; zaten birbirimizi deli gibi seviyorduk. Fakat zamanla ve eşimin işinin stresi ile eşim çok agresif oldu. Hem bana hem çocuklara evde huzur vermiyor. (...)"*¹⁸⁷

Bir başka örnekte erkeğin yaşadığı sıkıntılar nedeniyle, Karadenizli karı-koca arasında tartışma yaşanır ve erkek, kadını çocuğuyla birlikte evden kovar. Kadın da Bursa AİRB'e sığınır.¹⁸⁸

Evliliklerin kurulmasında maddi değerler ön planda olduğunda, maddi değerlerin kaybı, aile içi huzursuzluklara sebep olmaktadır. 41 yaşında üniversite mezunu bir kadının babasının iflas etmesi, aile huzurlarının bozulmasına sebep olmuştur.

"12 yıldır evliyim. Eşimle hiç mutlu olamadım. Birbirimizi severek evlenmiştik. Fakat sonradan öğrendiğime göre eşimin benimle evlenme niyeti ailemin zengin

¹⁸⁵ AİRBKK., No:2, Erzurum, Mayıs, 2007

¹⁸⁶ AİRBKK., No:17, Bursa, Mart, 2007

¹⁸⁷ AİRBKK., No:2, Bursa, Şubat, 2008

¹⁸⁸ AİRBKK., No:1, Bursa, Nisan, 2008

olmasıymış. Benimle evlenince ev, araba sahibi olurmuş vs. Babam ticaretle uğraşıyordu. İflas etti. O zaman eşim ve ailesinin gerçek yüzleri ortaya çıktı. Beni aşağılamaya hor ve hakir görmeye başladılar.”¹⁸⁹

Ailelerin olumsuz tutumları, karı-koca arasındaki huzursuzluğu arttıran faktörlerden birisidir. Ailelerin düşünceleri ve görüşleri karı-kocayı etkilemekte, bu da eşlerin gereksiz yere tartışmalarına yol açmaktadır. Aileler, aile içi huzursuzluğu olan evli çocuklarına destek olup yapıcı bir rol üstlendikleri gibi, evli olan çocuklarını olumsuz yönde etkileyerek yıkıcı rolde de olabilmektedirler.

Ailesi tarafından zorla evlendirilen kimselerin, evliliklerine devam etseler bile mutlu olamadıkları, 25 yaşındaki bir kadının sorusundan anlaşılmaktadır.

“Kadın ailesi tarafından hiç tanımadığı ve sevmediği birisi ile zorla evlendirildiğini ve dünyada birbirlerine katlandıklarını söyledikten sonra ahirette de birbirlerine katlanıp katlanmayacaklarını sordu.”¹⁹⁰

Bakıma muhtaç hastalığa yakalanan eşler ileri yaşlarına rağmen birbirlerine sahip çıkmalıdırlar. ‘İyi günde-kötü günde’ birbirine arkadaş olmak için söz vererek evlenen çiftler, her türlü zor durumda birbirlerine arkadaş olmaları gerekmektedir. Ancak yaşlılık ve hastalık psikolojisi birbirine eklenince bakıma muhtaç olan kimseye bakmak güç bir hale gelebilmektedir. 55 yaşında Trakyalı bir kadın, rahatsız olan eşine elinden geldiğince yardımcı olmakta, ancak eşinin kendisine olan davranışları sebebiyle incinmektedir.

“35 yıllık evliyim. Eşim 10 yıldır şeker hastası, dört yıl önce de ayağı kesildi, eve hapis oldu. Sabah akşam TV seyrediyor. (...) Bazen bastonu ile üzerime yürüyor, beni dövmeye yelteniyor. Bu adam bakıma muhtaç, ben bunu bırakıp bir yere gidemem, ama bana bastonuyla vurup yaralamasından korkuyorum. Hakaretler ve küfürler de cabası. Bana ne yapmam, nasıl davranmam gerektiğini söyler misiniz?”¹⁹¹

Ekonomik bağımsızlığı olan kadınlar, eşleriyle ekonomik olarak çatışma içerisinde olabilmektedirler. Kadın, kendi kazandığını harcama yetkisini yine kendisinde görürken, ataerkil bir aile yapısına sahip olan Türk toplumunda kendisini evin reisi olarak kabul eden erkek, bütün yetkilerin ve hakların kendisine toplandığını, dolayısıyla kadının çalıştığı parayı da kendi harcama yetkisinde olduğunu

¹⁸⁹ AİRBKK., No:2, Erzurum, Aralık, 2007

¹⁹⁰ AİRBKK., No:3, Bursa, Mart, 2008

¹⁹¹ AİRBKK., No:12, Bursa, Ocak, 2007

düşünmektedir. Kendisine uygulanan ekonomik şiddete karşı kadının çok da etkili bir şekilde mücadele ettiği söylenemez. Kadın, kocasının kendi çalıştığı parayı almaya dini olarak hakkı olup olmadığını öğrenmek için müftülüklere başvurmuştur.

“Çalışan bir hanımım. Maaşımı eşim alıyor ve kendi harcıyor. Ben bunu ona helal etmiyorum. Ne dersiniz?”¹⁹²

“Çalışan bir bayanım eşim de çalışıyor ve ev harcamalarını beraber ortaklaşa üstleniyoruz. Eşim kendi akrabalarına çok cömert davranıyor ama benim akrabalarıma gelince huzursuzluk çıkıyor. Bu durum benim çok ağırıma gidiyor. Kendi paramı istediğim gibi harcama hakkım var mı?”¹⁹³

Karı-koca arasındaki mal kullanımı ile ilgili olarak erkeğin kazandığı parayı kadının istediği yere harcama yetkisiyle ilgili sorular da sorulmuştur.

“Kadın kocasından habersiz olarak sadaka verebilir mi?”¹⁹⁴

Erkeğin kadına uyguladığı ekonomik şiddet, kadının psikolojik rahatsızlıklar yaşamasına sebep olmaktadır. Eğer erkek, ailesinin de etkisi altında ise problem iyice karmaşık bir hale gelmekte ve kadın iyice yalnız kalmaktadır. Kadının üniversite mezunu olması da ekonomik şiddete uğramasını engellememektedir.

“Kocam maaşımı alıyor zaruri ihtiyaçlarımı bile harcama yapmamı istemiyor. Kendi aileme karşı aşırı saygısız ve onları istemiyor, kendi ailesinin baskısı altında özgür hareket edemiyor. Ruhsal çöküntü yaşıyorum. Yeni evliyim, ne yapmalıyım?”¹⁹⁵

Maddi gücün sadece erkeğin elinde olması, çeşitli sıkıntılara yol açmaktadır. Erkeğin hanımının nafakasını karşılama zorunluluğuna rağmen, eşinin kazandığı parayı da eşinden alması kadını zor durumda bırakmaktadır. Böyle bir problemle karşı karşıya gelen 40 yaşındaki kadının çözüm olarak bulduğu yöntem, eşinden gizlice para almaktır. Bu durumdan vicdanen rahatsız olunca ise Erzurum AİRB'e başvurmuştur.

“Çalışıyorum, fakat maaşımı kuruşuna kadar kocam çekiyor, bana sadece yol paramı veriyor. Eşim de çalışıyor, maddi durumumuz iyi ancak kocam çocukların temel ihtiyaçlarını bile zoraki alıyor, kendisi sıkıntı çektiği için çocukların da o duyguyu yaşamasını istiyor. Annemin maddi durumu iyi değil, ilacını almamı bile istemiyor. Hâlbuki onlar beni ne zorluklarla okuttu. Ben hem aileme hem de çocuklarıma karşı

---

¹⁹² Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:242

¹⁹³ AİRBKK., No:5, Erzurum, Mayıs, 2007

¹⁹⁴ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:187

¹⁹⁵ AİRBKK., No:3, Erzurum, Ocak, 2007

mahcup oluyorum. Kocamın paraları koyduğu yerden gizlice paraları alıyorum ancak bunu sadece temel ihtiyaçlarda kullanıyorum. Fakat vicdan azabı çekiyorum acaba günah mı işliyorum diye?”¹⁹⁶

İslam’da karı-koca arasında mallar ayrılığı prensibi uygulanmaktadır. Erkek mali güce sahipse erkek, kadın mali güce sahipse kadın, zengin olan kişilere farz olan ibadetleri (zekat, hac gibi) yapmak zorundadır. Bu ibadetler, temel olarak, kurban, zekât ve hacdır. Ancak müftülöklere gelen sorularda belli bir mal varlığı olan kadınların ibadet edebilmek için kendi paralarını harcamalarına eşleri itiraz etmişlerdir. Tunceli Alevilerinden Allah inancı olan bir erkekle evlenen Karslı bir hemşire, emekli parasıyla hacca gitmeyi istediği için eşiyile huzursuzluk yaşamaktadır.

“Ben hemşireyim, çalışıyorum. Emekli olup kendi paramla hacca gitmek istiyorum. Kocam izin vermiyor, ondan izinsiz hacca gidebilir miyim?”¹⁹⁷

Babasından kalan miras ile hacca gitmek isteyen 62 yaşındaki kadının kocası da kadına izin vermemektedir. Bu durumu da dini temellere dayandırarak, kadının erkeğe itaate mecbur olduğu görüşünden yola çıkarak savunmaktadır.

“Kocam izin vermezse hacca gidemez miyim? Ben kendi paramla gideceğim, onun cebinden para çıkmayacak.”¹⁹⁸

Ataerkil aile yapısına sahip olan Türk ailesinde evlilik süresinde kazanılan mallar, genellikle erkeğin üzerine yapılmaktadır. Beraber alınan ev veya arabanın kadın üzerine olmasını, erkek gurur meselesi yapmakta ve aile içi huzursuzluklar yaşanmaktadır. 38 yıllık evliliklerinin sonunda, aldıkları evin kadın üzerine olmasını problem yapan 61 yaşındaki erkek, eve gelmemektedir.

“Eşim alkol kullanıyor.10 yıl önce bir kooperatife girdik. Kooperatifteki ev benim üzerime oldu. Ev bitti ve eve taşındık. Bir yıldır bu evde oturuyoruz. Bir yıldır da eşim eve gelmiyor, dükkânında yatıp kalkıyor. Evin benim üzerime olmasını gurur meselesi yaptı. Araya kim girdi ise eve gelmesi konusunda ikna edemediler. Evi onun üzerine vereceğim ama eşim çok içki içiyor, parasız kalınca evi satıp parasını alkole verir diye korkuyorum. Bütün ihtiyaçlarını banyo vs. dışarıda karşılıyor. Ben şimdi ne yapayım?”

199

¹⁹⁶ AİRBKK., No:2, Erzurum, Şubat, 2007

¹⁹⁷ AİRBKK., No:11, Bursa, Mart, 2007

¹⁹⁸ AİRBKK., No:10, Bursa, Mart, 2007

¹⁹⁹ AİRBKK., No:4, Bursa, Mart, 2008

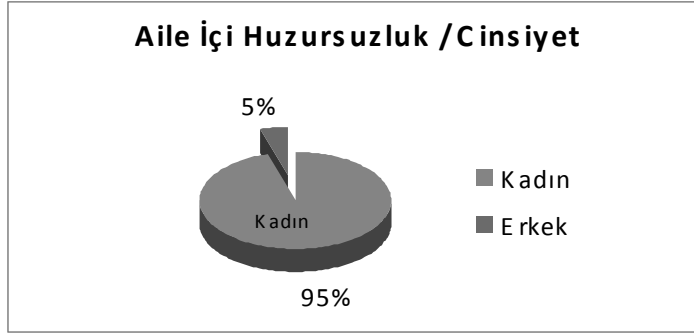

Kadının, kocasının dışarıdan eve getirdiği yiyeceğin helalliğinden şüphe etmesi, karı-koca arası tartışma yaşanmasına sebep olmaktadır. 12 yıllık evliliği olan Sivaslı bir kadın, eşinin çalıştığı otelden patronunun haberi olmadan eve getirdiği yiyecekleri istemeyince problem büyümüş ve kadın Bursa AİRB'e başvurmuştur.

*"Kocam, otelden zaman zaman yiyecek, içecek getiriyor. Bu yiyeceklerin bazısından patronun haberi var, bazısından çoğunlukla haberi yoktur. Ben "bunlar haram olur, getirme. Ben kuru ekmeğe razıyım" diyorum. Ama beni dinlemiyor. Bu yüzden evde kavga çıkıyor."*²⁰⁰

b) Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

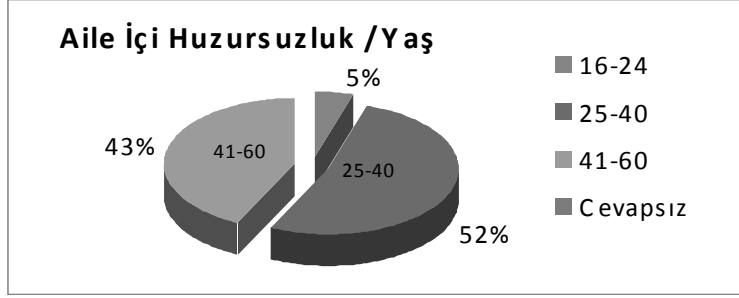

Grafik 51: Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Aile içi huzursuzluklarda maddi-manevi her yönden en çok etkilenen kadındır. Müftülüklere en çok başvuran da kadındır. Bu konuyla ilgili sorulan 21 sorunun 20'sini kadınlar sormuştur. Ailevi problemlerde en çok etkilenen kadın olsa da erkeğin hiç etkilenmediği söylenemez. Ancak aile içi huzursuzluk yaşayan ailelerde erkekler problemlerini müftülüklere anlatma ihtiyacı hissetmemişlerdir.

²⁰⁰ AİRBKK., No:14, Bursa, Mart, 2007

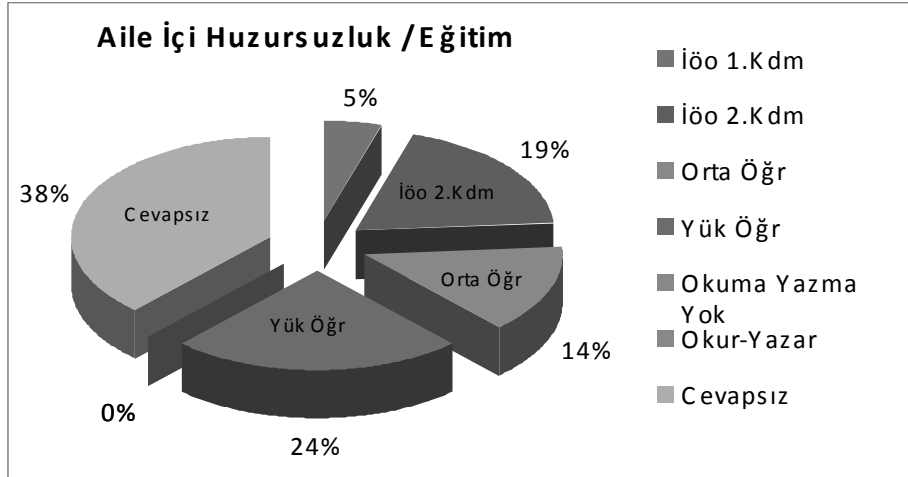
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 52: Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Aile içi huzursuzluğu olup da soru soranların yaş ortalaması 25-40 ve 41-60 yaş aralıklarında değişmektedir. 11 soru 25-40 yaş aralığından, dokuz soru 41-60 yaş aralığından gelmiştir. Sadece bir soru 16-24 yaş aralığından gelmiştir. Aile içi huzursuzluk yaşayan çiftlerin yarıya yakınının 41-60 yaş aralığında olması, yaşın ileri olmasının problemleri gidermediğini göstermektedir. Aile içi huzursuzluklar, orta yaş ve erken yaş döneminde görülmektedir.

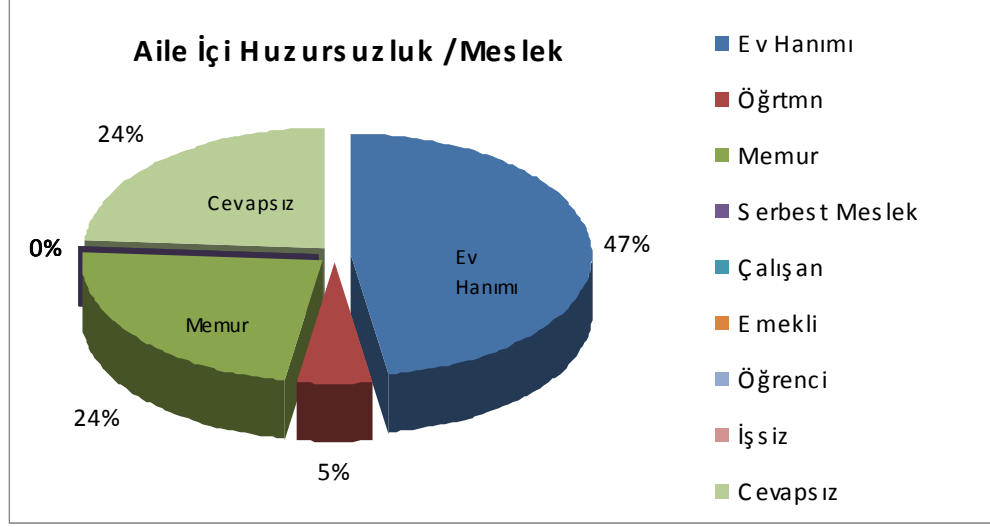
(3) Eğitim Bilgileri

Grafik 53: Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Aile içi huzursuzluk konusunda soru soranların eğitim durumları çeşitlilik arz etmektedir. Bir kişi İlköğretim 1. Kademe mezunu, dört kişi İlköğretim 2. Kademe mezunu, üç kişi ortaöğretim mezunu, beş kişi yüksek öğrenim mezunudur. Bir kişi hariç soru soranların hepsinin kadın olduğu göz önüne alınırsa soru soran kadınların eğitim seviyesinin yüksek olduğu görülmektedir. Sekiz kişinin eğitim bilgisi yoktur.

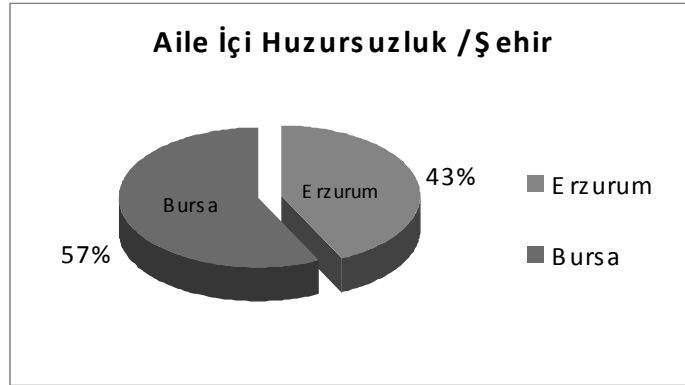
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 54: Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Aile içi huzursuzluk konusunda soru soranların yarıya yakın kısmı ev hanımıdır. Bu konuda 10 ev hanımı müftülüklere sıkıntısını paylaşmak ve çözüm aramak için başvurmuştur. Bir öğretmen ve beş memur da bu konu için müftülüklere başvurmuştur. Bu konuda soru soran beş kişinin mesleğiyle ilgili bilgi yoktur.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 55: Aile İçi Huzursuzlukla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Aile içi huzursuzluk konusunda soru soranların 9'u Erzurum'dan, 12'si Bursa'dandır.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Aile içi huzursuzlukla ilgili gelen soruların % 90'ı AİRB'te kayıtlıdır. Soruların %10'u Şifahi Sorular Kayıt Defterlerinden alınmıştır.

Soruların %33'ü yüz yüze, %29'u telefonla sorulmuştur. %38'inin nasıl sorulduğuyla ilgili bilgi verilmemiştir. Bu soruların kaydedildiği kartekslerdeki şeklin değişmesiyle ilgilidir.

Soruların %5'i 2006 yılında, %71'i 2007 yılında ve % 24'ü 2008 yılında sorulmuştur.

2. Eşler Arasında Yaşanan Geçici Ayrılıklar

Eşler arası geçici ayrılıklar bölümünde aile içi huzursuzluklar nedeniyle, eşlerden birinin, kısa süreli evden ayrılması ve bu ayrılık sebebiyle oluşan problemler ele alınacaktır.

Eşler arasında kısa süreli ayrılıkların yaşandığı dönem çok önemlidir. Bu dönemde, aile içi huzursuzluklar artmış, boşanmanın eşiğine gelinmiştir. Evlilikler için kritik bir dönem olan bu süreçte eşlerin tutumu, ailelerin yaklaşımı, çevrenin etkisi çok önemlidir.

Aile içi huzursuzluklara neden olan iletişim eksikliği, iki tarafın ailelerinin olumsuz tutumlarının karı-koca arasını açması gibi problemler aşamadığında eşler birbirlerinden uzaklaşmayı tercih etmektedirler. Eşler, birbirleriyle sağlıklı iletişim kurabilirlerse, bu zor dönemi atlatabilmektedirler.

Eşler arasında yaşanan geçici ayrılıklarda, çiftler tam olarak boşanmaya karar vermemişler, evliliği devam ettirme ile son verme arasında bir aşama yaşamaktadırlar. Bu dönemde, ailelerin yapıcı tutumları, evliliklerin devam etmesini sağlayabilir. Karı-koca arasını düzeltmek, bazen kardeşlere bazen anne-babaya düşmektedir.

Oğluyla gelininin arası bozulan 60 yaşlarındaki bir kadın, çözüm aramak üzere Bursa AİRB'e başvurmuştur.

*"Oğlumun biri eşi ile kavga yapmış. Eşi çocuklarını alıp anne-babasının evine gitmiş. Ben yeni öğrendim. Oğlum şu an benim yanımda. Karısına çok kızmış."*²⁰¹

Kadın, oğlu ve gelini arasındaki tartışmalarının sebebini şu şekilde açıklıyor.

---

²⁰¹ AİRBKK., No:16, Bursa, Mart, 2007

“Gelinim kuaför ve çok açık giyiniyor. Oğlum 10 yıllık evli ve iki çocuğu var. Önceden gelin iyiydi. Annesigil yanına taşındıktan sonra çok değişmiş. Anne ve babası ile gece 1-2'lere kadar çay bahçesi, park vs. geziyor. Oğlum da işten geldikten sonra evde çocuklara bakıyormuş. Bu her gece böyle olunca benim oğlan da patlamış, kavga yapmışlar. Gelin çocuklarla annesine gitmiş.”²⁰²

Abisiyle yengesinin tartışmaları ve iki aydır ayrı yaşamaları sebebiyle Bursa AİRB'e başvuran kadın da, aileyi barıştırmak için yardım istemektedir.

“Yengem, 16 yıllık evli, iki çocukları var, ağabeyim ile kavga yapmışlar ve iki aydır ayrı yaşıyorlar. İnat yüzünden bir araya gelmiyorlar, ailenin bir araya gelmesi için ne yapalım?”²⁰³

Eşler arasındaki problemlerde, eşleri barıştırmak yerine ayrılmaları için destekleyen eşlerin aileleri de bulunmaktadır. Eşlerin çocuklarının olmaması, eşlerin ailelerinin bu evliliğin devam etmesini istememede bir etken olmaktadır. Eşiyle ailesi arasında kalan bir kadının ifadeleri şu şekildedir:

“Çorum da oturuyorum. Çocuğum yok, kayınvalidemle birlikte yaşıyoruz. Kayınvalidemler eşimle aramı açmaya çalışıyorlar. Erzurum'a ailemin yanına geldim. Ailem ise ayrılmamı istiyor. Eşimi seviyorum, ne yapmam gerekiyor?”²⁰⁴

Evliliklerde karı-koca arası problem yaşayıp kısa süreli ayrılık yaşayan sonra tekrar barışmak isteyen ve eşiyle aralarının düzelmesi ve aile huzurunun sağlanması için çözüm aramak üzere Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına başvuran kadındır. Kendisini annesinin evinde bırakıp kendi ailesine giden kocasıyla aralarını düzeltmek isteyen 38 yaşındaki kadın, sıkıntısını şöyle anlatmıştır:

“13 Yıllık evliyiz çocuğumuz yok. Biz annemlerin evinde oturuyoruz. Şimdi eşim beni annemlerin evinde bıraktı ve kendi ailesinin yanına gitti. Biz yıllarca ailemin yanında kaldık bize de çok ekonomik destekleri oldu. Eşimin tekrar eve dönmesi için ne yapayım”²⁰⁵

51 yaşındaki bir kadın ise eşiyle aralarının düzelmesi için gösterdiği gayretlerin işe yaramaması üzerine destek almak ve sıkıntısını paylaşmak üzere Bursa AİRB'e başvurmuştur.

---

²⁰² AİRBKK., No:16, Bursa, Mart, 2007

²⁰³ AİRBKK., No:3, Bursa, Kasım, 2007

²⁰⁴ AİRBKK., No:4, Bursa, Şubat, 2007

²⁰⁵ AİRBKK., No:2, Bursa, Kasım, 2007

“Ben kocamdan boşanmak istemiyorum, barışmak için her şeyi yaptım barışmadı, şimdi ne yapayım?”²⁰⁶

Barışmak için çaba harcayan hanımların evliliklerinin uzun süreli olduğu göze çarpmaktadır.

a) Geçici Ayrılıklarda Dini Nikâhın Durumu

Eşler arası yaşanan kısa süreli ayrılıklar sonrasında barışma durumunda, eşler – çoğunlukla kadınlar- dini nikâhlarının devam edip etmediği konusunda şüpheye düşmüşler ve Aile İrşat ve Rehberlik bürolarına başvurmuşlardır.

25 yaşında ve bir yıllık evli olan kadın, eşiyle aralarında çıkan bir tartışma sonrası evi terk ederek annesinin evine gider. Çevresinin aracı olmasıyla eşiyle barışan Diyarbakırlı kadın, dini nikâhının devam edip etmediğini Bursa AİRB’e giderek sormuştur.²⁰⁷

Dört yıllık evli ve bir çocuğu olan 30 yaşındaki erkeğin problemi Bursa AİRB kartekslerinde şu şekilde yer almıştır:

“Biz dört aydır ayrı yaşıyoruz. Dini nikâhımız duruyor mu ?”²⁰⁸

Beş yıl önce evlenip anlaşamayınca boşanma davası açan fakat mahkeme süresinde çevrenin desteğiyle tekrar evliliklerine devam eden çift, dini nikâhları konusundaki tereddütlerini şöyle dile getirmişlerdir:

“Dört yıl ayrı kaldık. Bizim dini nikâhımız duruyor mu?”²⁰⁹

13 yıllık evli ve bir çocuğu olan kadın ise eşiyle kısa süreli ayrılık sonrası barıştığını ifade ederek dini nikâhla ilgili sorusunu sormuştur:

“Ben zaman zaman eşimle kavga yapınca ayrılmak niyetiyle evine gittim, evimi terk ettim. Şimdi eşimle barıştık bizim dini nikâhımız düştü mü, duruyor mu?”²¹⁰

Evliliklerde yaşanan problemler ve kısa süreli ayrılıklar, uzun süreli evliliklerde çözülmesi daha zor hale gelmekte ve boşanma olmasa bile aynı evde ayrılıklar yaşanmakta, karı-koca birbirine yabancı gibi davranmakta, aile hayatı yaşanmamaktadır.

²⁰⁶ AİRBKK., No:9, Bursa, Haziran, 2007

²⁰⁷ AİRBKK., No:9, Bursa, Mart, 2008

²⁰⁸ AİRBKK., No:1 Bursa, Ekim, 2007

²⁰⁹ AİRBKK., No:1, Bursa, Haziran, 2008

²¹⁰ AİRBKK., No:1, Bursa, Ocak, 2008

Eşiyle yaşadıkları problemler devam eden, aynı evde kalmalarına rağmen eşiyle ayrı yaşayan kadınların dini nikâhlarının devam edip etmediği ile ilgili soruları, evde mahremiyete uymanın gerekliliğiyle ilgilidir.

Kocasıyla aynı evde kalmalarına rağmen, yaptıkları bir kavga sonucu, dokuz ay boyunca ayrı yatıp ayrı yiyip içen bir kadın ise hala barışmadıklarını ve bu dargınlık sebebiyle dini nikâhlarının devam edip etmediğini sormaktadır.²¹¹

30 yıldır evli olan iki çocuk sahibi Bulgaristan göçmeni bir kadının yaşadığı problem şöyledir:

*“İki yıldır kocası kendisi ile aynı yatakta yatmadığı gibi eve de gelmiyor. İş yerinde kalıyor. İki yıldır kocası ile beraber olmadıklarından nikâhlarının olup olmadığını soruyor. Çevreden eğer 40 gün karı koca birbirleri ile olmazlarsa nikâh düşer diye duymuş.”*²¹²

35 yıldır evli ve iki çocuğu olan Artvinli bir kadın, eşinin öğretmen olmasına rağmen hem fiziksel hem psikolojik şiddete uğradığını, 10 yıldır ise eşiyle farklı odalarda yattıklarını anlatarak dini nikâhlarının devam edip etmediğiyle ilgili sorusunu Bursa AİRB’e şöyle aktarmıştır:

*“Bu yaşa geldim hala kavga yaparız ve 10 yıldır da ayrı yatıyoruz. Bizim dini nikâhımız duruyor mu?”*²¹³

Bir örnekte de darılıp ayrı yaşadıktan sonra barışan bir çiftin dini nikâhlarıyla ilgili soruyu kendileri değil anneleri müftülüğe sormuştur:

*“Benim oğlum ve gelinim kavga yapıp ayrılmaya karar verdiler ve bir ay birbirlerinden ayrı kaldılar. Dinen, resmen boşanmadılar. Bir ay ayrıldıktan sonra tekrar birleştiler. Dini nikâh gerekir mi?”*²¹⁴

---

²¹¹ AİRBKK., No:2 Bursa, Ekim, 2007

²¹² AİRBKK., No:2, Bursa, Mayıs, 2008

²¹³ AİRBKK., No:1 Bursa, Eylül, 2007

²¹⁴ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:18

b) Eşler Arasında Yaşanan Geçici Ayrılıklarla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

Grafik 56: Eşler Arası Geçici Ayrılıkla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Eşler arası yaşanan kısa süreli ayrılıklarda müftülüklere en çok başvuran kadındır. Bir erkeğin sorduğu soru dışındaki bütün sorular, kadınlardan gelmiştir. Eşler arası yaşanan ayrılıklarda en önemli problem nikâhla ilgilidir. Nikâhın devam edip etmediği konusunda şüpheye düşen kadın, eşine mahrem mi namahrem mi olduğunu öğrenmek ve eşiyile barıştığına nasıl davranması gerektiğini sormak için müftülüklere başvurmuştur. Bu konuda olduğu gibi bütün sorularda nikâh konularında kadının daha hassas olduğu görülmektedir.

(2) Yaş Bilgileri

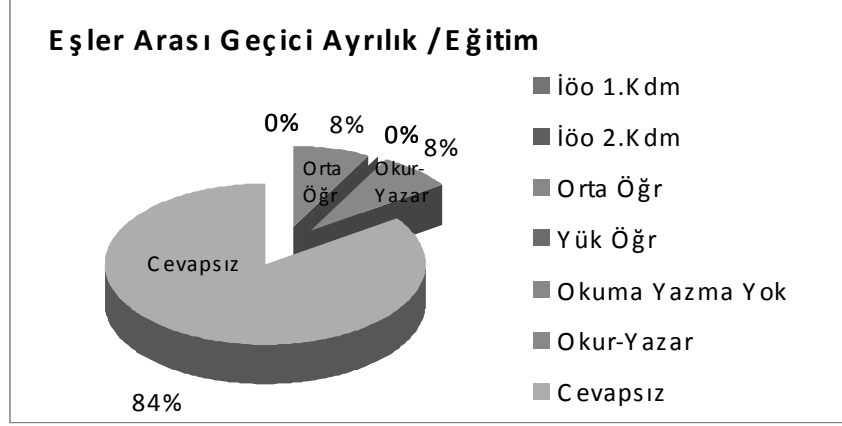
Grafik 57: Eşler Arası Geçici Ayrılıkla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Aile içi huzursuzlukta olduğu gibi bu konuda da soru soranların yaş durumu, 25-40 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. Evliliklerin, genel olarak yirmili yaşlardan sonra yapıldığı düşünülürse, eşler arasında yaşanan problemlerin evliliğin ilk yıllarında yaşandığı söylenebilir. Aile içi huzursuzluklar çözülemediğinde eşler arasında kısa süreli ayrılıkların yaşanmasına sebep olmaktadır. Yaşanan bu ayrılıklar da genel

itibariyle evliliğin ilk yıllarında olmaktadır. Bu konuda 24 yaş altından hiç soru gelmezken 25-40 yaş aralığından yedi soru gelmiştir. 41-60 yaş aralığından beş soru gelmiştir. Bir soruyla ilgili yaş bilgisi verilmemiştir.

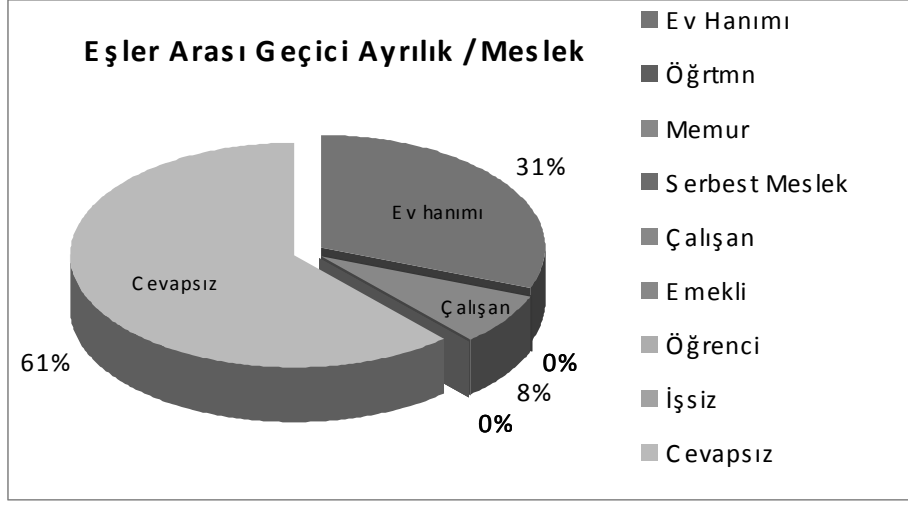
(3) Eğitim Bilgileri

Grafik 58: Eşler Arası Geçici Ayrılıkla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuda soru soranların eğitim bilgilerinin tamamına yakını verilmemiştir. Bu durum soruların -biri hariç- hepsinin Bursa'da kayıtlı olmasıyla ilgisi vardır. Çünkü Bursa AİRB kartekslerinde AİRB'in yeni kuruluyor olması, din görevlisinin muhatabına özel bilgileri soramıyor olması, sorunun telefonla sorulmuş olması gibi nedenlerle bütün bilgiler verilememiştir.

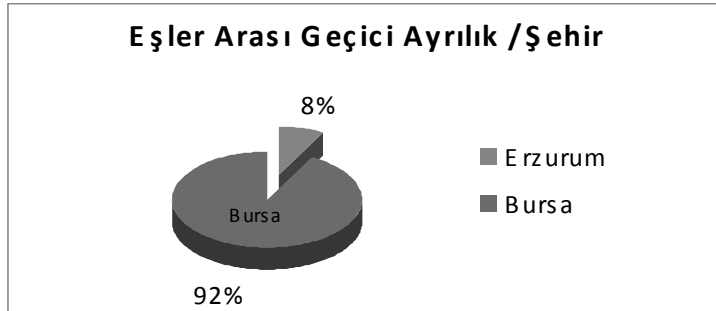
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 59: Eşler Arası Geçici Ayrılıkla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuda soru soranların, eğitim bilgilerinde olduğu gibi meslek bilgilerindeki eksiklik de göze çarpmaktadır. Dört ev hanımı ve bir çalışan, konuyla ilgili soru sorarken, diğer meslek gruplarından hiç soru gelmemiştir. Ancak bu durumu değerlendirirken, sekiz kişiyle ilgili bilginin olmadığı unutulmamalıdır.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 60: Eşler Arası Geçici Ayrılıkla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuyla ilgili soruların %92'si Bursa'dan gelmiştir. Sadece bir soru Erzurum İl Müftülüğünden alınmıştır. Erzurum'da dini nikâhla ilgili soruların genelde erkek din görevlileri tarafından cevaplanması ve bu cevaplanan soruların kayda geçirilmemesi, Erzurum'da bu konuyla ilgili soru sorulmamış izlenimini uyandırmaktadır.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Bu konudaki soruların %92'si AIRB'te kayıtlıdır.

Yedi soru telefonla, dört soru yüz yüze sorulmuştur. İki sorunun nasıl sorulduğuyla ilgili bilgi verilmemiştir.

Bir soru 2006 yılında, sekiz soru 2007 yılında ve dört soru 2008 yılının ilk altı ayında sorulmuştur.

3. Evlilikte Aldatma

a) Evlilikte Aldatmanın Sebep ve Sonuçları

Aile içi huzursuzluklar, eşlerin birbirine karşı yerine getirmesi gereken görevleri aksatması, dünyadaki tüm zevkleri yaşama hırsı, ahiret inancının zayıflığı, istediğini sınırsızca yaşama isteği aldatmanın önemli sebeplerindendir. Bazen kadının erkeği mutlu edememesi, bazen de erkeğin farklı heyecanlar araması, toplum için en önemli kurum olan aileyi uçuruma sürüklemektedir. Bunun için uçurumun kenarındayken kurtulma çabaları aramak yerine uçuruma gidecek yolları kapatacak önlemler almak gerekir. Bu araştırmanın kapsamı içerisindeki sorularda, tüm konularda olaylar kangrenleştikten sonra yardım talebinde bulunulmuştur. Erken teşhis çoğu kez hayat kurtarır. Problem hissedilir hissedilmez çözüm aransa evliliklerin bitmesinin gündeme gelmesi daha az olur.

Hem kadın hem erkekte aldatma olayı görülmektedir. Fakat bu olayları ifade eden ve çözüm arayışına giren kadındır. Erkekler pişmanlık yaşasa bile bu durum kadınlarda daha belirgindir. Erkeğin dini nikâh yaparak, ikinci evliliğini yapması pişmanlığını aza indirgeyen bir faktördür.

Erkekler genelde aldatma olayını gizleme ihtiyacı duymamaktadır. Erkeğin hanımı, aldatıldığını öğrense bile evlilikler devam etmekte hatta kadın eşinin kendisine geri dönmesini, yaptığı yanlışın vazgeçmesini ümitle beklemektedir. Fakat kadın, genelde aldatma olayını eşine söyleyememekte, söylerse evliliğinin biteceğini düşünmektedir. Toplumda bu olgu çok nettir. Erkek ve kadın için zina fiili aynı derecede günah iken, erkeğin eşini aldatması, toplumda yapılabılır bir davranış olarak kabul edilmiştir. Kadın ise aldatma olayında evliliğinin bitmesi ve toplumun dışlanması gibi ağır bedeller ödemektedir. Fakat erkek, evlilik dışı ilişkiler yaşadığında toplumun baskısı daha az olur ve eşi de gerek ekonomik özgürlüğü olmadığından gerek kendisinin ve çocuklarının babaya duydukları psikolojik ihtiyaç gereği eşini affeder ve eşi kendine

döndüğünde evliliklerini devam ettirir. Toplum arasında yaygın olan “erkek yaparsa elinin kınası, kadın yaparsa yüzünün karası” şeklindeki anlayışın devam ettiği görülmektedir.

Kadınların birçoğu mutsuz bir evliliğe ve kötü bir eşe çocukları sebebiyle ve maddi yetersizlikler sebebiyle katlanmakta, genellikle boşanmayı düşünmemektedir.²¹⁵ Erkekler ise nefsanî arzularının tatmini için kadının mağduriyetini ve çocuklarının durumunu düşünmeden hareket etmektedir. Bu konuda erkeklerin bilinçlendirilmesi çok önemlidir. Bu dünyadaki güzelliklerin geçici olduğu, sonsuz güzellikler için fedakârlıklar yapılması gerektiği anlatılmalıdır. Çocuklarına ve nikâhı altına giren hanımına karşı sorumlulukları olduğu, kadının erkek üzerindeki hakları olduğu, erkeğin bu hakları gözetmesi gerektiği, İslam dininin de tek eşliliği teşvik ettiği konusunda erkekler bilgilendirilmelidir.

Eşinin kendisini aldattığını anlayan kadın, bir boşluğa düşmekte ve ne yapacağını şaşırılmaktadır. Psikolojik rahatsızlıkların da başladığı bu kritik dönemde, kadınlar, Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına başvurarak sıkıntılarını anlatmış ve yardım talep etmişlerdir. Bürolardaki görevlilerin hemcinsleri olması, kadınların, sıkıntılarını rahat bir şekilde muhatabıyla paylaşmasında önemli bir etken olmuştur.

25-40 yaş grubundaki iki çocuk sahibi bir kadın, eşinin kendisini aldatması karşısında ne yapacağını sormak üzere Bursa AİRB’e başvurmuş, çözüm istemiştir.

“Kocamın hayatında başka bir kadın var, ne yapayım?”²¹⁶

Başka bir kadınla birlikte olan erkek, evini her yönden ihmal etmekte, dolayısıyla evin hem maddi hem manevi yükü, aldatılan eşe kalmaktadır. Aldatılmış olmanın sıkıntısı yanı sıra çocuklarla ilgilenmek, evin geçimini sağlamak gibi sorumluluklar da üzerine kalan kadın kritik bir dönem geçirmektedir. Bu dönemde ihanete uğrayan kadın, psikolojik rahatsızlıkların yanında intihara meyilli olmaktadır. Dört çocukları ve uzun süreli evlilikleri olmasına rağmen aldatılan 38 yaşındaki bir kadın, hem eşinin kendisine dönmesini ümitle beklemekte hem de çektiği sıkıntıların altında iyice ezilmektedir.

---

²¹⁵ Evlilikte kocasının kendisini aldatması nedeniyle boşanmayı düşünen bayanların örnekleri ‘Kadınların Boşanma Talebi’ konusunda ele alınacaktır.

²¹⁶ AİRBKK., No:6, Bursa, Mart, 2007

“Eşim şehir dışında iş kuracağım diye evimizi sattı ve bizi kayınvalidemin yanına yerleştirdi. Meğer buradan bir kadınla oraya evlenmeye gitmişler. (...) Başlarında babaları olmadığı çocuklar çok asi oldular ve onlara kızmamı kayınvalidem istemiyor. Çok bunaldım. Hem maddi hem manevi bunalıma girdim. Psikologa gitmem gerektiğini biliyorum ama elimde maddi imkân yok. Eşim çocuklarına çok düşküdü. Annesi, “çocuklarına çok düşküdü mutlaka geri döner” dedi. Gelmelerini bekliyorum. Onu hala seviyorum ve ona ihtiyacım var biliyorum. Ama sabrım kalmadı. Çok sıkıntıdayım. Bazen canımdan bile vazgeçiyorum.”²¹⁷

Aldatılan kadın, eşinin kendisini aldatmasından dolayı kendini sorgulamakta, kendini suçlamaktadır. Eşiyle 17 yıldır evlilikleri süresinde çocuk sahibi olamayan bir kadın, eşinin başka bir kadınla kurduğu irtibattan dolayı kendini şu şekilde sorgulamaktadır:

“Eşimin başka birisi ile ilişki kurduğunu telefon kayıtlarından tespit ettim. Baştan inkâr etse de durumu itiraf etti, özür diledi ve bir daha yapmak istemediğini belirtti. Benim ona destek olmamı istedi. Ancak ben bir hafta sonra tekrar telefonla konuşmalarını yakaladım. Kayınvalidemle kalıyoruz, ona belli etmemeye çalışıyorum ama o da etkileniyor evdeki huzursuzluktan. Çocuğumuz olmadı. Bundan dolayı mı aldatılıyorum desem kısırlık problemi eşimde. İlkokul mezunuyum acaba o yüzden mi? Hep kendimi sorguluyorum niçin diye? Sıkıntımı paylaşmak için sizi aradım.”²¹⁸

Mahremiyet esaslarına dikkat edilmemesi, kadın veya erkek için evlilik dışı ilişki yaşamada bir etkidir. Erkeğin evlilik dışı yaşadığı ilişkiler, ailesinin dağılmasına, çocuklarının kendisinden kopmasına ve kötü alışkanlıklar kazanmasına sebep olmaktadır. Erkek, ilişkisi olduğu kadına dini nikâh yaptığı için kendisini vicdan azabından kurtarmaktadır. Çok eşli evliliklerde, erkeğin ilk eşine ve çocuklarına kötü muamelede bulunduğu örneklerden anlaşılmaktadır. 54 yaşındaki Giresunlu bir kadının uzunca anlattığı hikâyesinden, aldatılan kadının ne kadar yalnız kaldığı, çocuklarının eğitiminde ve evlendirilmesinde babanın hiç yardımcı olmadığı anlaşılmaktadır. Kadınlar, maddi gelirlerinin olmaması nedeniyle hem aldatılmaya hem fiziksel ve psikolojik şiddete sabretmektedirler. 54 yaşındaki kadının örneğinde, resmi nikâhın da elinden alacağı korkusunun yaşandığı görülmektedir:

²¹⁷ AİRBKK., No:4, Erzurum, Eylül, 2007

²¹⁸ AİRBKK., No:3, Erzurum, Şubat, 2008

“Kocam 45 yaşında iken iki kızımızı okutmak için Kıbrıs’a gitti. Orada iken kızlarımın ev arkadaşı ile duygusal bir ilişkiye girmiş. Kızlarım bu durumu fark edince, arkadaşları ile kavga yaparlar ve kız olayı eşime anlatır. Bunun üzerine eşim kızlarımı Kıbrıs’tan ve okuldan aldı okutmadı. Ama o kız ile ilişkisi devam etti. Kızın bütün masraflarını karşıladı, kızın okulu bitirmesini sağladı. Şimdi o kız ile evli ve 2 çocuğu var. Kocam onunla beraber olduktan sonra evde kendi çocuklarına çok kötü davranmaya başladı. (...) Oğlum evlenecek yaşa geldi, kapalı dindar bir kız var onunla evlenmek istiyor, eşim kız istemeye gitmeyi kabul etmiyor. Eşimin mermer fabrikası var oğlumun işe dahi almıyor. Eşim ufacık bir sebepten veya evde her şeyi bahane ederek beni döver, söver, bağırır, çağırır çeker öbür hanımının yanına gider. Oturduğum ev benim üzerime şimdilerde eşim, ‘evi sat, parası ile işimi büyüteceğim’ diye bana baskı yapıyor. Resmi nikâh bende ama ben biliyorum onu da benden alıp diğer hanımına yapacak. Ben şimdi ne yapayım?”²¹⁹

Kadının, maddi geliri olmaması nedeniyle eşinin, kendisine karşı yaptığı yanlışlara sabretmenin yanı sıra eşinin kendisini aldattığı kadına da hizmet etmek zorunda kalması, kadının ekonomik bağımlılığı nedeniyle düştüğü zor durumu göstermektedir.

“On üç yıldır evliyim. Üç çocuğum var. Kocam içki kullanıyor. Beni değişik kadınlarla birkaç kere aldattı ve hala devam ediyor. Islah olur diye her seferinde sabrettim. Çocuklarım için katlandım. Şimdi birlikte olduğu kadını eve getiriyor, bana hizmet ettiriyor. Kadın maddi olarak bize yardım ediyor. Çünkü kocamın maaşı ipotekli durumdadır. Kocamı sevdiğim için bütün bunlara katlanıyorum. Ama dayanacak gücüm kalmadı. Ne yapmam lazım ve o kadından aldığım parayı çocuklarım için kullanabilir miyim?”²²⁰

Kadınlardan bazıları, eşinin kendisini aldatması üzerine hayattan kopup intihara meyilli olurken bazı kadınlar, hayata daha çok bağlanmayı ve dini kuralları yerine getiren ve Yaraticısıyla olan ilişkisini arttıran bir hayat tarzını tercih etmektedirler.

“(…) Bu hal beni Rabbime yöneltti. İnanır mısınız seccademi seriyorum ve saatlerce Rabbimle konuşuyorum. Onunla birlikte olmak, O’nun varlığını hissetmek bana daha çok güç veriyor. Bu hal çocuklarıma da aksediyor halimize sabretmeyi ve Allah’a şükretmeyi öğrendik. Gençliğimde çok açık saçık olan, eğlence peşinde gününü

²¹⁹ AİRBKK., No:3, Bursa, Nisan, 2007

²²⁰ AİRBKK., No:1, Erzurum, Eylül, 2007

*gün yapan biriydim. Şimdi ise eşim ve onunla ilişkisi olanları kıskanmak şöyle dursun onlara sadece acıyorum.*²²¹

Aldatılan kadın, genellikle çocukları nedeniyle boşanmayı talep etmemekte ve evliliğini devam ettirmeye çalışmaktadır. Eşi kendisine ne kadar ihanet etmiş olursa olsun, kadın gerek kendi gerek çocukları için eşine ihtiyaç duymaktadır.²²² Bu durum bazen açıkça belirtilmiştir.

*“Onu hala seviyorum ve ona ihtiyacım var biliyorum”*²²³

Eşini, eve ve kendisine bağlamak için bazen kadın akli ve bilimsel olmaktan uzak yöntemlere başvurmakta sonra da bundan dolayı pişmanlık duymaktadır.

*“Bir kişiden duydum köpek kemiğini kurutup ufalayıp da kocana bir şekilde yedirirsen kocan evine bağlanırmış... Dışarıda gözü olmazmış. Ve ben de bunu yaptım. Ama şimdi çok pişman oldum, nasıl yaptım bunu diye kendi kendimi yiyorum.”*²²⁴

Evlilikte aldatma olaylarında kadının kocasını aldattığı durumlar da azımsanmayacak ölçüde fazladır. Erkeklerin aldatma sebepleri duygusal olabildiği gibi çoğunlukla anlık cinsel dürtüler sebebiyledir. Kadınların aldatması ise genellikle duygusal kaynaklıdır.²²⁵ Eşinden yeterli ilgi göremeyen, boşanmanın eşiğinde olan, eşiyi iş, vs. gereği uzun süreli ayrılıklar yaşayan, evlilik öncesinde erkek arkadaşlarıyla görüşmeye devam eden kadınların eşlerini aldatmaya daha meyilli oldukları sorulardan anlaşılmaktadır. İnternet ve cep telefonunun, evlilik dışı ilişkilerde üçüncü şahısla irtibat kurmayı sağlayan en önemli araç olmasının yanı sıra, aldatma olaylarını ortaya çıkarma gibi bir fonksiyonu da vardır. 30 yaşında üniversite mezunu bir erkek, yine üniversite mezunu hanımının internette yabancı erkeklerle chatleşmesini fark etmesi üzerine hanımını boşamayı düşünür ve Bursa AİRB’e boşamasının dindeki yerini öğrenmek üzere başvurur.

---

²²¹ AİRBKK., No:1, Erzurum, Mart, 2008

²²² AİRBKK., No:3, Bursa, Nisan, 2007, AİRBKK., No:1, Erzurum, Mart, 2008,

²²³ AİRBKK., No:4, Erzurum, Eylül, 2007

²²⁴ AİRBKK., No:7, Erzurum, Ocak, 2007

²²⁵ Tan, Oğuz, “Evlilikte Aldatmak Affedilir mi?”, Psikohayat Dergisi, s.31

“Eşimin ben yokken yabancı bir erkekle duygusal bir şekilde chatleşmesi ve yazdıkları midemi bulandırdı. Elimden bir kaza çıkmadan boşanmak istiyorum. Bundan dolayı günaha girer miyim?” diye sordu.”²²⁶

Eşinin kendisini aldattığını cep telefonu aracılığıyla fark eden 30 yaşındaki bir işçi erkek de boşanmanın dindeki yerini öğrenmek için Bursa AİRB’e başvurmuştur.

“Bir yıllık evliyim, eşimi başka bir erkek ile cep tel. ile mesajlaşırken yakaladım ve kesin tespit ettim. Görüştüğü adamı da tespit ettim ve eşim de itiraf etti. Akrabalar bana “bizzat cinsel ilişki anında yakalamadıysan boşayamazsın” dediler. Ama benim içime sinmedi ve mahkemeye müracaat ettim. Boşanmak için fakat dinen vebal altında kalır mıyım?”²²⁷

Kadınlar aldatıldıklarında maddi nedenler sebebiyle ve eşine maddi, manevi ihtiyaç duymasından dolayı sabretmekte ve eşlerinden ayrılmayı düşünmeyip evliliklerine devam ederken, erkekler, aldatıldıklarında hemen ayrılmayı düşünmektedirler. Erkekler, eşlerini boşama olayında boşamanın dindeki yerini öğrenmek için müftülöklere çok az başvurmuşlardır.

Gelinin evlilik öncesi erkek arkadaşıyla ilişkisi olduğunu fark eden bir kayınvalide arada torunun da olması hasebiyle bu durumu oğluna aktarmakta tereddüt etmiş ve Bursa AİRB’e başvurmuştur.²²⁸

Aile içi huzursuzlukların olduğu dönemlerde kadın, başka erkeklerle ilişki yaşamaya meyilli olmaktadır. Eşi ile ayrı olduğu dönemde yaşadığı yasak ilişki nedeniyle rahatsız olan 25-30 yaşlarındaki kadın, yaşadığı yasak ilişkinin aldatma olup olmadığını sormak için aramıştır.

“Eşi ile resmen boşanan bir bayan ayrı olduğu zaman içinde başka bir erkekle nikâhsız ilişki yaşar, daha sonra boşandığı kocası ile tekrar nikâhla bir araya geliyorlar. Bu durumda bu ilişkinin aldatma olup olmadığı soruldu.”²²⁹

Erkeklerin eşlerini aldatma olayında pişmanlık duygusu nadiren yaşanmakta ve çoğunlukla ikinci kadınla da ilişkiler devam ettirilmektedir. Pişmanlık duyulmamasında ikinci kadına dini nikâh yapılmasının önemli bir etkisi vardır. Ancak kadınlar, yanlıştan hemen dönseler bile eşlerine ihanetlerinden dolayı pişmanlık duygusunu çok yoğun

²²⁶ AİRBKK., No:6, Bursa, Nisan, 2007

²²⁷ AİRBKK., No:3, Bursa, Ekim, 2007

²²⁸ AİRBKK., No:1, Bursa, Kasım, 2007

²²⁹ AİRBKK., No:5, Bursa, Kasım, 2007

yaşamaktadırlar. Bir örnekte, 36 yaşındaki bir kadın, eşini aldatan bir başka kadını 3. şahıs zamiri kullanarak anlatmıştır. Anlatan kişi kendisinin problemini 3. şahıs zamiri kullanarak anlatmış olabilir.

“Arkadaşım evli ve iki çocuk annesidir. Eşini başka bir adamla aldatmış hatta onunla beraber olmuş. Şimdi ise yaptıklarına çok pişmandır. Ruhsal durumu çok bozuk, bunalıma girmiş. Suçluluk duygusu onu çok rahatsız ediyor. Acaba bu durumu kocasına söylesin mi?”²³⁰

Aynı soru Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defterine kaydedilmiş, ancak iki soru tek soru şeklinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur.²³¹

Kadın-erkek ilişkilerine dikkat edilmediğinde hem erkek hem kadının, evli bile olsa eşinden başkasıyla duygusal ilişki yaşaması olasılığı artmaktadır. Kocasının arkadaşı ile duygusal bağ kuran bir kadının örneğinde, kaçtığı adamın kendisine şiddet uygulaması nedeniyle yardım talep etmektedir. Örneklerde kocalarına ihanet ederek, kocalarının en yakın arkadaşıyla beraber olan ve evlenen kadınlar, yeni kurdukları birliktelikte huzur bulamamakta ve şiddet görmektedir.

“Evli iken eşinin arkadaşı ile bir duygusal ilişki yaşar ve eşinden boşanmadan o erkekle kaçar, bu arada kocası ile resmen boşanır. Kaçtığı erkek, kendisine hakaret, işkence vs. yapıyor. Çaresiz olduğunu ve kendisine yardım etmemizi istedi.”²³²

Bir başka örnekte de kocasının arkadaşıyla kocasını aldatan ve yasak ilişki yaşadığı adamla evlenen kadın, ikinci kocasından şiddet görmektedir.

“Kadın evli ve kocası kapıcılık yapıyor. Kocasının şoför arkadaşı zaman zaman bunların evine geliyor. Bu eve gelen adam çok para ile geliyor, zenginliğini ifşa ediyor ve bir zaman sonra kadını kandırıyor. Kadın evli iken bu adamla –kocasını bırakıp- kaçıyor. Daha sonra ilk eşinden resmen boşanıyor. Dini nikâhlı ikinci eşi kadını döver. Bu eşinden bir çocuğu olmuş. Bunalımda olduğunu, ne yapması gerektiğini sordu.”²³³

Yasaklarda insanı çeken yalancı bir cazibe olabilir. Fakat gerçek mutluluk meşru olandır. Yanlışta düşen kişiler bunu er geç anlarlar ama bazısı geri dönüş yapabilirken bazısı hatasını telafi edecek fırsatı bulamaz. Evlilikte aldatma olaylarının sonrasında karı-kocanın barışması durumunda, çiftler dini nikâhlarının olup olmadığından endişe

²³⁰ AİRBKK., No:2, Erzurum, Mart, 2008

²³¹ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:

²³² AİRBKK., No:6, Bursa, Kasım, 2007

²³³ AİRBKK., No:17, Bursa, Mart, 2007

ettikleri için Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına başvurmuşlardır. 30 yıllık evliliklerinde kocası başka kadınlarla ilişki yaşamış olmasına rağmen boşanmamış olan bir kadın, eşinin tekrar kendisine döndüğünü ifade etmiş ve dini nikâhlarının durumunu sormuştur.

“30 Yıllık evliler ve 3 çocukları var. Kadın emekli olmuş eşi eskiden de başka kadınlara gidermiş ve 1998 yılından itibaren bir kadına takılır evi, eşi ve çocukları ile ilgilenmez, sadece ara sıra eve gelir tekrar kadına takılırmış. Şimdi ise evine kesin dönmüş ve karısı ile tekrar cinsel ilişki vs. yaşamak istiyormuş kadın: “Eşim eve gelip gitse de biz uzun süredir aile hayatı yaşamıyorduk şimdi benimle aile hayatı yaşamak istiyor biz acaba zina mı işliyoruz?” diye sordu.”²³⁴

Çiftlerin dini görüşlerinin farklı olması, aile içi huzursuzluklara sebep olmaktadır. Yaşanan aile içi huzursuzluklarda; eşler, farklı kişilerde mutluluğu arayabilmektedir. Bu dönemi atlatıp eski eşine dönmek istediğinde ise dini nikâhıyla ilgili şüphe başlar ve bunun cevabını aramak için Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına başvurulur. 25 ve 34 yaşlarındaki bir çift barıştıktan sonra Bursa AİRB’e başvurarak problemlerini anlatmışlardır.

“Karı koca birlikte geldiler. Altı yıllık evli ve bir çocukları var. Tanışarak ve analaşarak evlenirler. Erkek arkadaşlarının etkisi ile bir tarikata girer ve karısına da kapanması, namaz kılması konusunda baskı yapmaya başlar. (...) bir erkek arkadaşı ile karşılaşır ve aralarında duygusal bir ilişki başlar. Bu arkadaşı ile mesajlaşırlar ve birkaç defa pastanede buluşurlar. Erkek arkadaşı “senin evliliğin iyi gitmiyor bende mutsuzum. İkimiz de boşanalım be birlikte evlenelim” der. Bu arada kadın kocası ile barışır ve evine geri döner. Koca: ‘Biz resmen boşanmadık ama karım başka bir erkekle pastanede buluşmuş ve mesajlaşmışlar, biz birbirimize küs iken. Şimdi barıştık, bizim dini nikâhımız duruyor mu?’ diye sordu”²³⁵

Eşler arası yaşanan uzun süreli ayrılıklar, her iki tarafın da üçüncü kişilerle muhatap olma durumunu arttırmaktadır. 30 yaşında lise mezunu bir kadın, eşinin il dışında olduğu zamanlarda eşinin akrabalarından biri tarafından rahatsız edilmekte ve eşine durumu söyleyememektedir. Yardım isteme talebiyle Erzurum AİRB’e başvurarak çıkması muhtemel olan aile huzursuzluğunu önlemek istemektedir.

“Eşim il dışında çalışıyor ve uzun yolculuklar yapmak zorunda kalıyor. Eşimin akrabasından bir bey eşim dışarıda olduğu zaman beni arayıp rahatsız ediyor. Benimle

²³⁴ AİRBKK., No:10, Bursa, Ocak, 2008

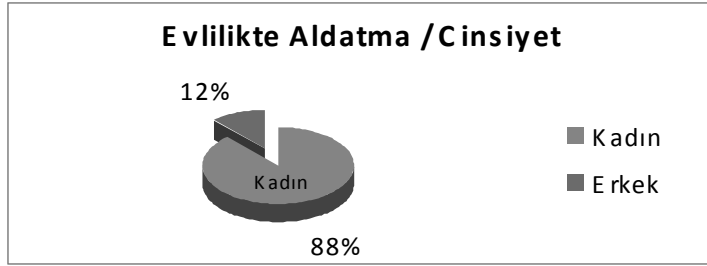
²³⁵ AİRBKK., No:13, Bursa, Ocak, 2007

beraber olmak istiyor. Kendisi ile istemediğimi anlatmak için yüz yüze görüştüm. Ama o bundan da umutlandı. Bana şantaj yapıyor. Ne yapacağımı şaşırdım. Günah işliyor muyum?”²³⁶

Aldatmanın neden gerçekleştiği kadar aldatılma sonrasında yaşananlara bakmak lazım. Aldatmak tam anlamıyla iç dünyada bir yıkım oluşturur. Bu yıkımı toparlayabilmek de zaman alır. Kişinin müdahale edemediği bir olay olmuştur. Aldatılan kişinin inançları derinden sarsılmıştır. İnsanlara güvenme, sevildiğine inanma ve kendine güven duygusu aldatma ile şiddetli bir depreme maruz kalır.²³⁷ Ancak AİRB’e yapılan başvurularda kişilerin psikolojik durumuna, aldatılma sonrasında neler yaşadığına dair yeterince bilgi bulunmamaktadır.

b) Evlilikte Aldatmayla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

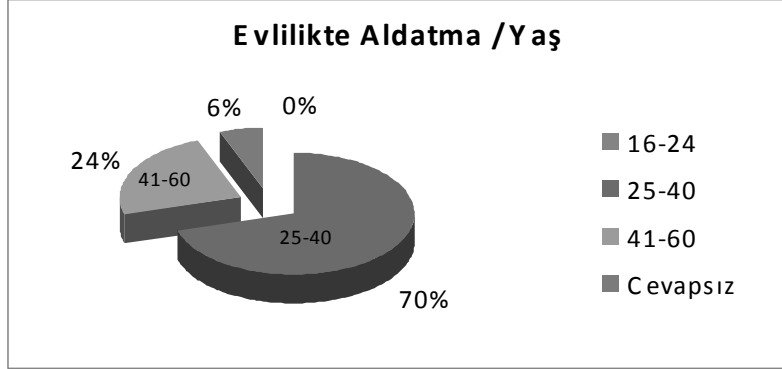
Grafik 61: Evlilikte Aldatmayla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Evlilikte aldatma konusunda sorulan 17 sorudan 15’ini kadınlar sormuştur. Bu konuda sadece 2 erkek soru sormuştur. Ailenin parçalanmasıyla ilgili konularda genellikle kadınlar başvurmuşlardır. Aile içi huzursuzluklarda ve ailenin parçalanması durumlarında kadının mağdur olması, kadının sıkıntısını paylaşma ihtiyacını doğurmaktadır. Bu durumdaki kadınların dine ve din görevlilerine duyduğu güven nedeniyle müftülüklerle başvurdukları tespit edilmiştir.

²³⁶ AİRBKK., No:1, Erzurum, Mart, 2007

²³⁷ Erol, Zehra, “Aldatılmak Kader mi?”, PsikoHayat Dergisi, s.71

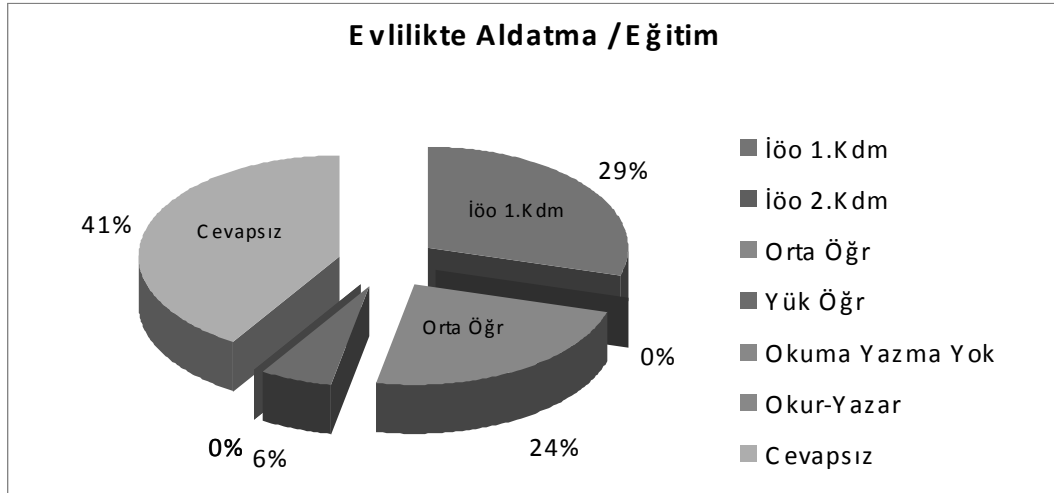
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 62: Evlilikte Aldatmayla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Evlilikte aldatmayla ilgili problem yaşayan ve müftülüklere başvuranların % 70'i yani 12 kişi, 25-40 yaş aralığındadır. Bu durum, eşlerin birbirine ihanetlerinin yoğun olarak yaşandığı dönemin evliliğin ilk yılları olduğunu ve aldatma olaylarının genellikle orta yaş döneminde gerçekleştiğini göstermektedir. Dört kişi 41-60 yaş aralığındadır. Bu konuda soru soran bir kişiyle ilgili bilgi yoktur.

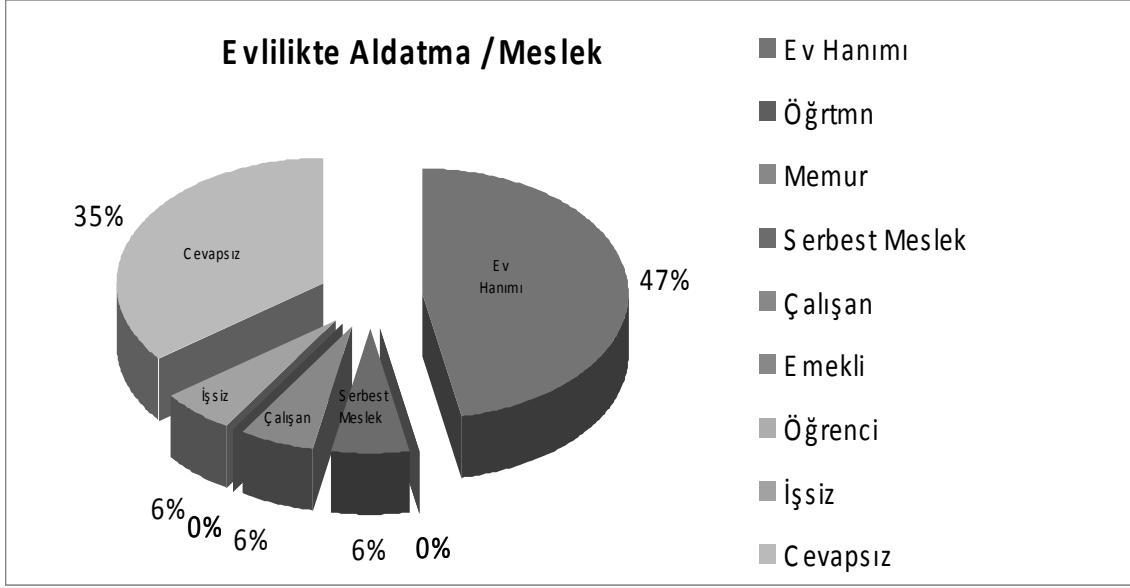
(3) Eğitim Bilgileri

Grafik 63: Evlilikte Aldatmayla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuda beş İlköğretim 1. Kademe mezunu, dört ortaöğretim mezunu, bir yüksek öğrenim mezunu müftülüklere başvurmuştur. Yedi kişinin eğitim bilgileri verilmemiştir.

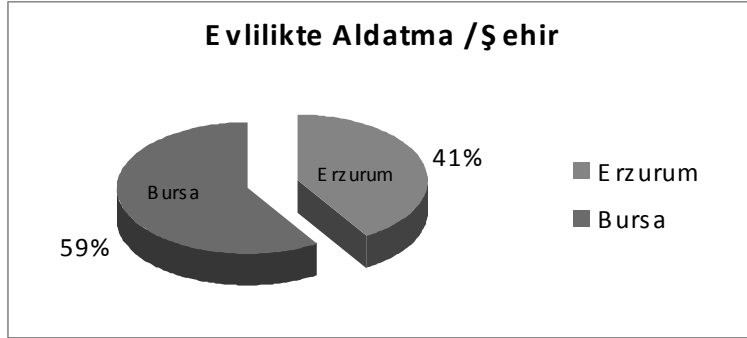
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 64: Evlilikte Aldatmayla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuda sekiz ev hanımı, bir serbest meslek sahibi, bir çalışan ve kendini işsiz olarak tanıtan bir kişi soru sormuşlardır. 6 kişiyle ilgili bilgi yoktur.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 65: Evlilikte Aldatmayla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Evlilikte aldatmayla ilgili 17 sorunun yedisi Erzurum'dan, 10'u Bursa'dandır.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Bu konudaki soruların % 94'ü AIRB'te kayıtlıdır.

%36 oranındaki soru telefonla, %29 oranındaki soru yüz yüze gelmiştir.

Soruların %76'sı 2007 yılında, %24'ü 2008 yılında sorulmuştur.

B. BOŞANMA

1. Boşanma İle İlgili Genel Problemler

Bu bölümde Erzurum ve Bursa müftülüklerine 2005-2008 yıllarında gelen sorular içerisinde boşanma ile ilgili genel konuların işlendiği örnekler ele alınacaktır.

Eşlerden birinin ölümü, evlilik hayatını sona erdiren tabii bir olaydır. Boşanma ise, taraflardan birinin veya her ikisinin arzusuyla evliliğin geçersiz hale gelmesidir. Ancak boşanma, tüm toplumlarda ailenin çocuk yapma, yetiştirme ve en önemlisi çocuğu toplumsallaştırma işlevine zarar verdiği için, şu veya bu yolla denetlenmek ve kısıtlanmak istenmiştir.²³⁸

Resmi nikâh-dini nikâh ikilemi, boşanma konusunda da karşılaşılan problemlerdendir. Evlilik için her iki nikâhın da yapıldığı toplumda, boşanmak için de iki ayrı boşamanın gerçekleşmesi gerektiği zannedilmektedir.

Dinî boşanma/hukukî (resmî) boşanma ikilemi, özellikle kadınların gerek hukukî-malî açıdan, gerek dinî açıdan ve gerekse psikolojik huzursuzluklar açısından mağduriyetine yol açmaktadır. Özellikle erkekler, dindar kadınları, nişanlılık dönemindeki ayrılıktan ya da resmen boşanmadan sonra, "dinî nikâhın benim elimde", "dinî nikâhını vermedim" gibi bir takım gerekçeler öne sürerek tehdit etmekte, ya kadının yeni bir evlilik yapmasını engellemeye çalışmakta, ya da yapmış olduğu yeni evlilikte adeta gayri meşru ilişki yaşadığı suçlamasını yöneltmektedirler. Din açısından bir önemi olmasa da, kadınların dindarlık duyarlılığına yönelik bu suçlamalar, bazen gönüllerini tırmalamakta ve iç huzursuzluğu yaratmaktadır. Bu yüzden, kadınları çok mağdur eden böyle bir ikilem ortadan kaldırılmalıdır.²³⁹

Siirtli bir kadın ve Diyarbakırlı bir erkek 10 yıllık evlilikleri sonrasında anlaşamadıkları için resmen boşanmak için mahkemeye başvurmuşlardır. Dinen de boşanabilmek için Bursa AİRB'e başvurmaktadır.²⁴⁰

Toplumda boşanmış olan kimselerin dışlanması, boşanan çiftlerin boşandıklarını gizlemelerine sebep olmaktadır.

---

²³⁸ Kurt, a.g.e., s.55

²³⁹ Akyüz, Vecdi, 05 Mayıs 2006 Cuma, Yeni Şafak, <http://makale.turkcebilgi.com/kose-yazisi-82925-vecdi-akyuz-din%C3%AE-bosanma-resm%C3%AE-bosanma.html>, 17.01.2009

²⁴⁰ AİRBKK., No:4, Bursa, Nisan, 2007

“Resmen ve dinen boşanmışlar. Çevreden “boşanmış” denmemesi için aynı evde erkek ve kadının birlikte yaşamaları doğru mu diye soruldu.”²⁴¹

Boşanma konusunda erkekler de soru sormak, problemlerini paylaşmak için müftülöklere ve AİRB’e başvurmaktadır.

Hanımının boşanma talebi nedeniyle bir ayrılıp bir barışan 35 yaşındaki bir erkek, boşanmanın gerçekleşip gerçekleşmediğini ve bu sıkıntıyı nasıl aşabileceklerini sormak için Erzurum AİRB’e başvurmuştur.²⁴²

Hanımı ve hanımının ailesi tarafından psikolojik şiddet gördüğü için boşanmak isteyen bir erkek, boşanmanın İslam dinindeki yerini öğrenmek için aramıştır.²⁴³

Evliliğin kadına sağladığı haklardan birisi mehirdir. Erkeğin evlenirken karısına verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği para veya sair bir mala mehir denmektedir. Kur’ân-ı Kerim’de evlenen erkeğin karısına vermek zorunda olduğu mehirle ilgili olarak müteaddit ayetler vardır.²⁴⁴ Mehir, nikâh esnasında belirtilmemiş bile olsa, hatta verilmeyeceği şart edilmiş bile bulunsa yine de evlenen kadın mehire hak kazanır. Mehir, nikâh anında belirlenip belirlenmemesine göre ikiye ayrılmaktadır. Eğer nikâh anında belirlenmişse buna mehr-i müsemmâ, belirlenmemişse buna da mehr-i misil denir. Misil mehir evlenen kızın akrabaları arasında her bakımdan kendi konumundaki kızlara ödenen mehir demektir.²⁴⁵ Boşanmak üzere olan 25 yaşındaki bir memur, eşine ödemesi gereken mehir hakkında sormak için aramıştır.

“Boşanmak üzereyiz. Evlenirken mehir konuşulmadı düğünde takılan takıların tamamı mehir midir?”²⁴⁶

38 yaşındaki bir esnaf, bain talakla ilgili bir soruyu Erzurum müftülüğüne sormuştur.

“Bir bain talakla hanımını boşayan kişi beş altı aydan sonra tekrar nikâhlamak istese olur mu?”²⁴⁷

65 yaşında emekli bir öğretmenin sorusu Hz. Peygamber’e küfreden bir kadını kocasının boşayabilmesiyle ilgilidir.

²⁴¹ AİRBKK., No:2, Bursa, Haziran, 2008

²⁴² AİRBKK., No:2, Erzurum, Ekim, 2007

²⁴³ AİRBKK., No:13, Bursa, Ocak, 2007

²⁴⁴ Nisâ, 4/4, 24

²⁴⁵ Aydın, a.g.m., s.219

²⁴⁶ AİRBKK., No:3, Bursa, Nisan, 2008

²⁴⁷ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:52

“Oğlum evlenip İtalya’ya yerleşti. Bir çocukları oldu. Gelinim Hz. Peygamber’e küfrediyormuş. Oğlumdan boşanmak için mahkemeye başvurmuş. Oğlum boşanacak. Dinimiz buna ne der?”²⁴⁸

Kayınvalidesi ile anlaşamamaları nedeniyle eşiyle tartışmalar yaşayan ve bunların neticesinde kocasının kendisini boşadığı bir kadın Erzurum AİRB’e babasıyla birlikte gelmiş ve ayrılmak istemediğini söyleyerek destek istemiştir.

“Aslen Erzurumluyum ve İspir’in bir köyüne gelin gittim. Eşim orada imam. Kayınvalidemle birlikte oturuyorduk. Fakat bir türlü anlaşamadık sık sık tartışmalarımız oluyordu. Eşim kayınvalidemi İstanbul’a diğer kardeşinin yanına gönderdi. Annesi evden gittiği için bunu hazmedemedi. Mademki annem gitti sen de evden gideceksin dedi. Beni İspire geziye gelen kardeşimle birlikte otobüse bindirip babamın evine Erzurum’a gönderdi. Hatta bana üçten dokuza boş ol dedi. Bunu babama ve yakınlarımıza telefonda söylemiş. Ben ayrılmak istemiyorum. Bana bir çıkar yol gösterir misiniz?”²⁴⁹

Kişiler, özellikle kadınlar; çevrenin nikâh ve boşanmayla ilgili konuşmalarından çabuk etkilenmektedirler. Bu sorulardan biri, erkek-kadın karışık toplumda oynamak, diğeri erkeğin üst üste 3 kere Cuma namazı kılmamış olmasıyla ilgilidir. 28 yaşında Erzurumlu bir kadının sorusu şudur:

“Eşimle birlikte karma düğünlere gidiyoruz ve ben de oynuyorum. Tanıdıklarım nikâhımızın bozulduğunu ve yenilememiz gerektiğini söylüyorlar. Gerçekten nikahımızı yenilememiz lazım mı?”²⁵⁰

25 yıllık evli ve dört çocuk sahibi olan kadının problemi de şu şekildedir:

“Eşinin inançlı birisi olduğunu ama namaz kılmadığını hatta Cuma namazlarını bile kılmadığını söyledi ve: “bir insan üç cumaya gitmezse dini nikâhı düşürmüş. Doğrumu ?” diye sordu.”²⁵¹

Boşanmayla ilgili diğeri bir problem ise sarhoş halinde yapılan boşamanın geçerli olup olmayacağıdır. Bununla ilgili genel durum şudur: Sarhoş olan erkek, sarhoş anında eşini boşayan ifadeler kullanır fakat ayıldığında sarhoşken yaptıklarını hatırlamadığını ve pişman olduğunu söyler. Problemin çözümünü araştırıp sormak,

²⁴⁸ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:10

²⁴⁹ AİRBKK., No:3, Erzurum, Nisan, 2008

²⁵⁰ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:193

²⁵¹ AİRBKK., No:8, Bursa, Kasım, 2007

genelde olduğu gibi bu konuda da kadınlara düşmüş ve müftülüğe başvurmuşlardır. Bu konuyla ilgili 30 yaşındaki bir kadının örneği şudur:

“Kocasını içki içip kumar oynuyor, Allah’a, dine, peygambere küfredip hanımına kâfir diyormuş. Kadının namazı ile alay ediyormuş. Şuuru yerine gelince de hanımından özür diliyormuş. Kadın kocasını Allah’a ve dine küfrettiği için dinî nikâhlarının olup olmadığını soruyor.”²⁵²

Fransa’dan arayan bir kadının alkolik olan eşiyle problemi şu şekilde kayıtlara geçmiştir:

“Erkek alkoliktir. Kocasını içki içer eve gelir ve içki yüzünden kavga yaparlar ve kocası “3 den 9’a boş ol” der. Ertesi gün kadın akşam ki kavgada kocasının söylediklerini kendisine hatırlatınca erkek “ ben dün akşam sana ne söylediğimi bilmiyorum” der ve hiçbir şey hatırlamadığını söyler. Kadın bu durumda talakın olup olmadığını sorar.”²⁵³

Sorulardan birinin Fransa’dan Bursa AİRB’e sorulması, yurt dışında da olsa kişilerin kendi memleketlerindeki dini kuruma güvendiklerini göstermektedir. Bu durum yurt genelinde farklı şehirlerde yaşayanlarda da görülmektedir. Erzurum AİRB’i farklı zamanlarda Kayseri’den, İstanbul’dan ve yurt dışından soru sormak için arayanlar Erzurumlu olduklarını, bunun için Erzurum müftülüğüne ulaştıklarını belirtmektedirler.

Boşamanın ne zaman ve hangi durumlarda geçerli olacağıyla ilgili problemlerde teknolojik gelişmelerin de etkisi görülmektedir. Eşinin kendisini; aynı ortamda yüz yüze değil de telefonda boşadığını söyleyen bir kadın, bu boşamanın geçerli olup olmadığını sormaktadır.²⁵⁴

a) Boşanma Sonrası Yaşanan Problemler

Eşinden boşanan kadınlar, hayatta çeşitli zorluklarla karşı karşıyadırlar. Bunlardan biri, aileleri tarafından uğradıkları psikolojik şiddettir. Eşinin kötü alışkanlıkları nedeniyle boşanıp bir çocuğuyla evine dönen kadın, babasının kendisine ve çocuğuna gösterdiği kötü muamele nedeniyle zor durumda kalmış ve Bursa AİRB’den tekrar evlenmek veya iş bulmak için yardım talep etmiştir. Bu kadınla ilgili notlarda televizyondaki bir evlendirme programına evlenmek için çıktığı belirtilmiştir.

²⁵² AİRBKK., No:1, Bursa, Mart, 2007

²⁵³ AİRBKK., No:1, Bursa, Mayıs, 2008

²⁵⁴ AİRBKK., No:12, Bursa, Haziran, 2007

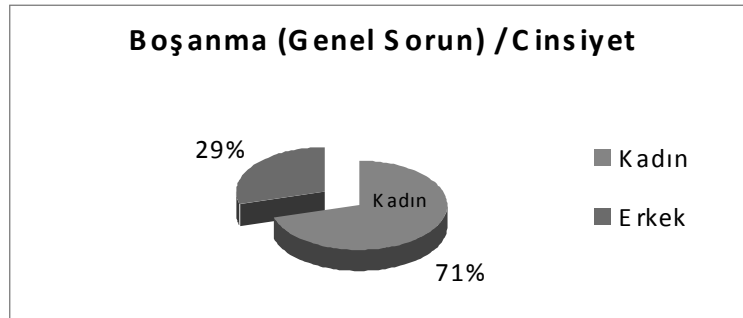
“Boşanıp geri geldiği için babası çok kötü davranır. Çocuğuna “piç” diye seslenir. Babası erkek kardeşinin yanında kaldığı için boşanınca kendisi de erkek kardeşinin yanına gider, gelin kendisini ve çocuğunu istemez. Müftülüğe ‘bana abdestli namazlı, Allah’tan korkan ve çocuğumu kabul eden bir koca ya da bir iş bulun’ diye gelmiş.”²⁵⁵

Eşinden boşanan hanımların karşılaştığı problemlerden birisi de çevredeki çiftlerin mutluluğundan etkilenmesi ve insanlara güvenlerinin azalmasıdır. 50 yaşında ilkokul mezunu olan bir kadının boşanma sonrası yaşadığı sıkıntılardan psikolojik olarak zor durumda olduğu anlaşılmaktadır.

“Eşimle boşandık. Ailesi ile anlaşamadık. Çocuklarımın ihtiyacını gideriyor. Fakat kızımın her şeyine karışıyor. Komşularım benim yanımda sanki beni kıskandırmak ister gibi hep eşlerinden bahsediyorlar. Ben de buna çok üzülüyorum. İnsanlara güvenim çok azaldı. Hiç dostum yok. Ne yapacağımı bilmiyorum.”²⁵⁶

b) Boşanmayla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

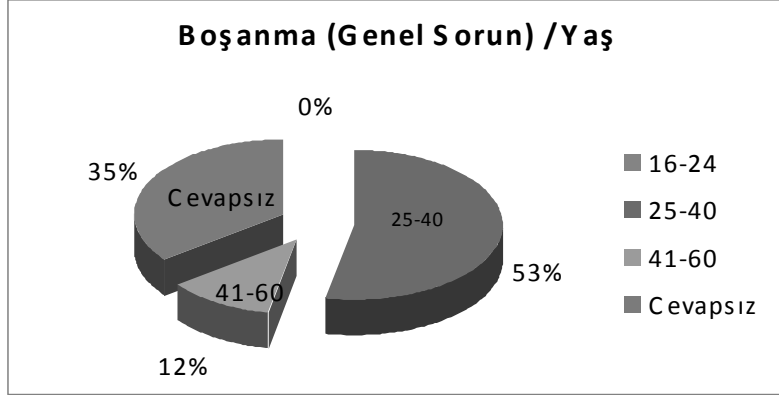
Grafik 66: Boşanmayla İlgili Genel Konularda Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Boşanmayla ilgili genel konularda 12 kadın, beş erkek soru sormuştur.

²⁵⁵ AİRBKK., No:8, Bursa, Mart, 2008

²⁵⁶ AİRBKK., No:2, Erzurum, Eylül, 2007

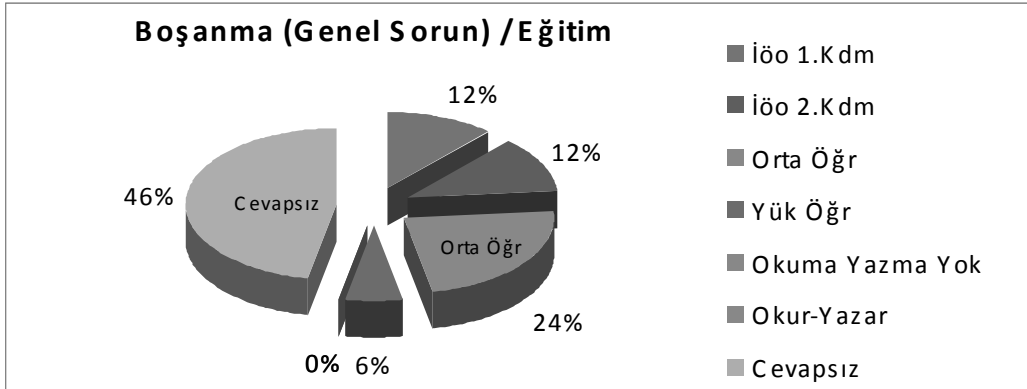
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 67: Boşanmayla İlgili Genel Konularda Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Boşanmayla ilgili konularda soru soranlar, 25-40 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. 24 yaş altından hiç soru gelmezken, 25-40 yaş aralığından dokuz soru, 41-60 yaş aralığından iki kişi soru sormuştur. Altı kişinin yaş durumuyla ilgili bilgi verilmemiştir.

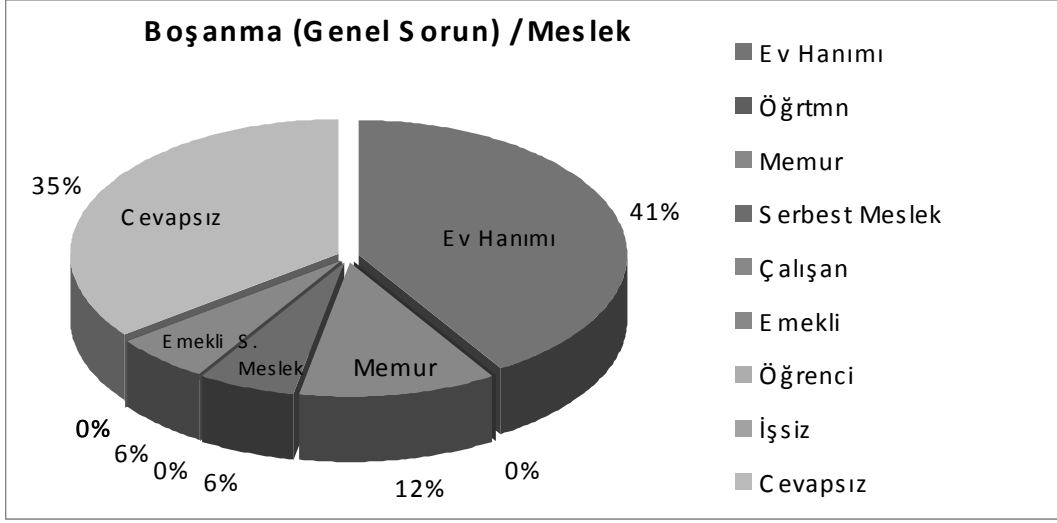
(3) Eğitim Bilgileri

Grafik 68: Boşanmayla İlgili Genel Konularda Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İlköğretim 1. ve 2. Kademe mezunlarından ikişer kişi, ortaöğretim mezunlarından dört kişi ve yüksek öğrenim mezunlarından bir kişi bu konuyla ilgili soru sormuşlardır. Sekiz kişinin eğitim bilgileri verilmemiştir.

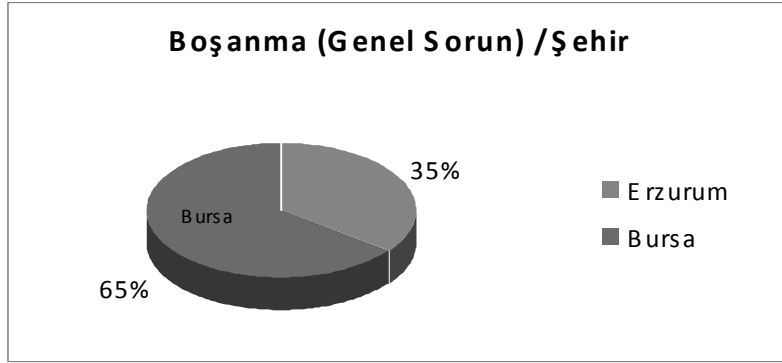
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 69: Boşanmayla İlgili Genel Konularda Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Boşanmayla ilgili genel konularda en çok ev hanımları soru sormuştur. Bunun yanı sıra hemen hemen her meslekten soru gelmiştir. Yedi soru ev hanımlarından, iki soru memurlardan, birer soru serbest meslek sahibi ve emekli grubundan gelmiştir. Altı soruda meslek durumuyla ilgili bilgi verilmemiştir.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 70: Boşanmayla İlgili Genel Konularda Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Boşanmayla ilgili genel konularda Bursa'dan daha fazla soru gelmiştir. 11 soru Bursa İl Müftülüğüne, altı soru Erzurum İl Müftülüğüne sorulmuştur.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Boşanmayla ilgili genel konulardaki soruların %76'sı AIRB'te,, %24'ü Şifahi Sorular Kayıt Defterinde kayıtlıdır.

Bu konudaki soruların %33'ü telefonla, %19'u yüz yüze sorulmuştur. %48'inin nasıl sorulduğıyla ilgili bilgi yoktur. Bu durum, soruların yarıya yakın kısmının 2006 yılında ve 2007 yılının ilk beş ayında sorulmuş olup bu tarihler arasında soruların kaydedildiğı kartekslerde sorunun soruluş şekliyle ilgili bilginin istenmemesinden kaynaklanmaktadır.

2. Kadının Boşanma İsteğı

Evlilikler mutlu ve huzurlu bir yaşam için yapılırken, her evlilik mutlu bir şekilde yürümez. Aile içinde yaşanan sıkıntılar, eşler arasındaki huzursuzluğa sebep olur, bu huzursuzluk giderilmezse evliliğın bitmesi gündeme gelir. Boşanma kararı bazen birlikte alınır. Ancak çoğı kez eşlerden birinin tek taraflı karar vermesiyle boşanma işlemleri başlatılır.

İslam hukukuna göre boşama yoluyla evliliğı sona erdirmesi yetkisi prensip olarak kocaya aittir.²⁵⁷ Dinen boşama yetkisini elinde bulunduran erkek, çoğunlukla sözlü ifadelerle boşanmayı gerçekleştirirken evlilik hayatı kadın için çekilmez bir hale geldiğinde durum ne olacaktır? Kadın böyle bir hayata katlanmak zorunda mıdır; yoksa onun için de bir kurtuluş yolu var mıdır?²⁵⁸ Kadınlar boşanmak için günümüzde mahkemelere başvurumaktadırlar. İslam hukukunda ise kadınların dinen boşanma işlemini gerçekleştirmeleri için izlenebilecek yöntemler şunlardır:

- Muhâlea: Kadının bir bedel karşılığında (genellikle mehrinden vazgeçmek suretiyle) evliliğı bitirmek üzere tarafların anlaşarak evlilik birliğine son vermesidir.²⁵⁹

- Tefvîz-i talâk: Tek taraflı irade beyanı ile boşama, esas itibariyle kocanın hakkıdır. Evlenme akdi yapılırken kadın bu hakkı istemiş ve almış ise kadının da tek taraflı irade ile boşama hakkı vardır.²⁶⁰ Kadının bu hakkı alması tefvîz-i talâktır. Koca nikâhtan sonra da bu talak hakkını hanımına verebilir. Koca vermiş olduğı bu yetkiyi geri alamaz.

---

²⁵⁷ Karaman, a.g.e., s. 104

²⁵⁸ Kurt, a.g.e., s.57

²⁵⁹ Karaman, a.g.e., s.112

²⁶⁰ Karaman, a.g.e., s.104

- Tefrik: Mahkeme kararıyla meydana gelen boşanmaya denir. Bu tür boşanmanın ötekilerden en önemli farkı bunun ancak bir hâkim kararıyla gerçekleşmesi ve hâkimin de ancak belirli sebeplerin varlığı durumunda boşanmaya karar verebilmesidir. Kadının geçerli bir sebebi varsa muhâleaya başvurmadan hâkime başvurabilir. Eğer boşanma için gösterdiği sebepler yeterli ise hâkim boşanmalarına karar verir.

Kadının boşanma isteğinin geçerli olması için gerekli olan sebepler şunlardır:

1. Hastalık ve kusur
2. Kocanın nafakayı temin etmemesi
3. Terk ve gaiplik
4. Fena muamele ve geçimsizlik²⁶¹

Günümüz şartlarında boşanmanın gerçekleşmesi için mahkemelere başvurmak gereklidir. Mahkeme kararıyla boşanan çift, dinen de boşanmış olmakta ve 3 boşama hakkından biri kullanılmış sayılmaktadır.

a) Kadının Boşanma İsteğindeki Nedenler

Bir kadının kolaylıkla yuvasını dağıtması ve çocuklarını zor durumda bırakması düşünülemez. Ancak kadını boşanmaya iten önemli faktörlerin olduğu açıktır. 2005-2008 yıllarında, Erzurum ve Bursa müftülüklerine gelen 268 adet aile konulu sorudan 25'i kadının boşanma isteğiyle ilgilidir. 25 soru ışığında kadının evliliğini sona erdirmesine ve boşanmayı istemesine neden olan faktörler şöyle sıralanabilir:

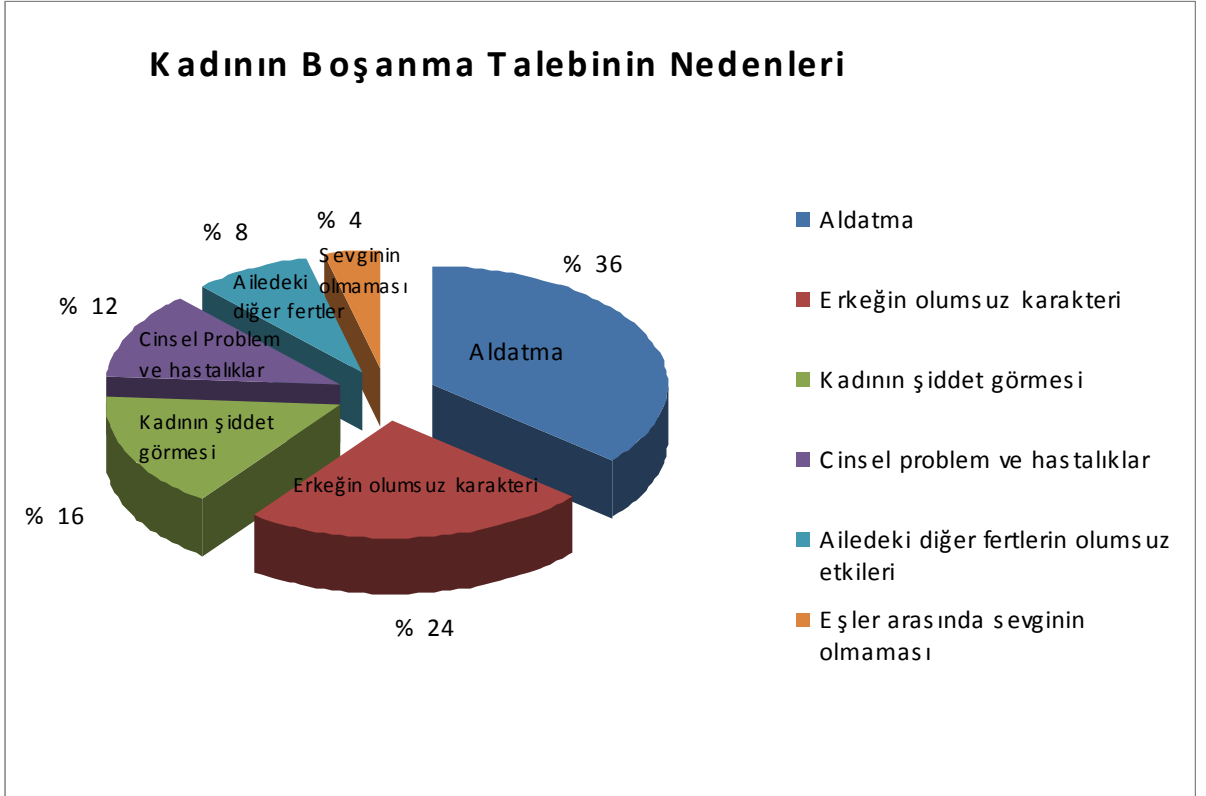
- Erkeğin eşini aldatması
- Erkeğin karakterinin evliliğe zarar vermesi
- Kadının şiddet görmesi
- Erkekten kaynaklanan cinsel problem ve hastalıklar
- Ailedeki diğer fertlerin evliliğe olumsuz etkileri
- Eşler arasında sevginin olmaması

Bu nedenlerin yüzdelik oranları grafikteki gibidir:

---

²⁶¹ Aydın, a.g.m., s.223-237

Kadının Boşanma Talebinin Nedenleri

Grafik 71: Boşanma İsteğinde Bulunan Kadınların Boşanma Taleplerinin Nedenlere Göre Dağılımı

Erzurum ve Bursa müftülüklerine boşanma talebiyle başvuran kadınların %36'sı eşinin kendisini aldattığından dolayı eşlerinden ayrılmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu, kadının boşanma isteğindeki en büyük nedenin aldatılma olduğunu göstermektedir. Eşler arasında sevginin olmaması ise %4'lük bir oranla kadına boşanmayı düşündürmede en az etkisi olan nedendir.

Sosyal olaylar tek bir nedene indirgenerek açıklanamaz. Kadınların boşanma talebinde de yukarıdaki faktörler tek başına etkili değildir. Nitekim örneklerde kadının hem aldatılması hem fiziksel ve psikolojik şiddet görmesi söz konusudur. 20 yıllık evli ve üç çocuğu olan bir ev hanımı hem aldatıldığını, hem fiziksel ve psikolojik şiddete uğradığını şöyle ifade etmiştir:

“Kocam ... 8 yıldır beni aldatıyormuş. Kiracımızın karısı ile dini nikâh yapmış, yaşıyormuş. (...) Evde, kendi çocuklarıma bir şey söylesem eşim beni bir bahane ile

*dövüyor. Çocuklarıma şaka bile yapamıyorum. Eşim bana devamlı “sürtük” diyor.(...) Çok dayak atıyor. Ne yapacağımı bilmiyorum.”*²⁶²

(1) Aldatma

Aldatma, evlilikte eşlerin birbirlerine olan güvenin yitmesine ve aile huzurunun bozulmasına neden olan en büyük etkidir. Eşlerden birinin, evlilik birliğine ihanet etmesi ve eşini başka biriyle aldatması boşanmaları hızlandırmaktadır. Ancak ihanet edenin kadın olması ile erkek olması arasında sonuçları itibariyle çok farklılık vardır. Kadın, eşine olan ihanetini kimseye söyleyemezken erkeğin yaptıkları gerek aile büyükleri gerek toplum tarafından hoş görülmemektedir. Kadın da çoğu zaman bu durumu ekonomik veya farklı problemler nedeniyle sineye çekebilmektedir.

6 yıllık evliliği ve bir çocuğu olan 28 yaşındaki Bursalı kadının boşanma isteğinde nasıl yalnız kaldığı aşağıdaki örnekte görülmektedir:

*“...anladım ki eşim beni aldatıyor. Boşanmak istiyorum ama babam kabul etmiyor. “erkek cahillik yapabilir sonunda sana döner gelir” diyerek boşanma sözünü bile ağızıma aldırıyor hatta “şayet boşanırsan benim evine gelme” diyor.”*²⁶³

Taraflardan birinin zina yapması, diğeri için boşanma davası açma ve boşanma nedenidir. Zina cezalandırılması gereken bir suç olmasa da Medeni Kanununun 161. maddesi zinayı veya başka bir deyişle evlilikte aldatmayı boşanma sebebi saymıştır. Evlilikte, kocanın imam nikâhlı olsun veya olmasın başka bir kadınla yaşıyor olması Medeni Kanun tarafından boşanma sebebi sayılmıştır.²⁶⁴

Aile içi huzursuzlukların olduğu evliliklerde aldatma olayı boşanma sürecine hızlı bir şekilde girilmesine neden olmaktadır.

*“Müracaat eden kadın, eşinin kendini aldattığını ve boşanmak istediğini belirtti. Uzun zamandır aile içinde huzursuzlukların olduğunu ve aldatma olayı ile artık evliliğe son vermek istediğini söyledi.”*²⁶⁵

Bazen de erkeğin evlilik dışı ilişkisi, kadının ve çocukların şiddet görmesine yol açar. Kendisi suçlu olan erkek, suçu başkalarında arar ve elinin altında olup (!) da

²⁶² AİRBKK., No:3, Bursa, Mart, 2007

²⁶³ AİRBKK., No:3, Bursa, Eylül, 2007

²⁶⁴ Koç, Esra, Kaya, Ayşegül, Kadının El Kitabı, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İstanbul, 2007, s.84-85

²⁶⁵ Bkz. Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Kişisel Karteks, No:1, Erzurum, Ocak, 2007

kendisine bir şey diyemeyen eşini ve çocuklarını döverek rahatlama yoluna gider. Aslen Konyalı olan fakat Bursa’da yaşayan 46 yaşındaki bir ev hanımı, eşinin kendisinden önce sevdiği kızla karşılaşmasından sonra bir daha huzur bulamamıştır. 23 yıllık evliliği ve üç çocuğu olmasına rağmen çocuklarının desteğiyle boşanmayı düşünmektedir.

“Kocasının evlenmeden önce sevdiği bir kız vardır. Bu kız başkası ile evlenir. Eşi de kendisi ile evlenir. Eşinin işi icabı Konya’nın Ilgın ilçesine taşınırlar. Orada eşi önceden sevdiği kızı görür ve kız ile ilişkisi tekrar başlar. Gizli gizli buluşurlar bu arada kocası çocuklara ve kendisine kötü davranmaya başlar, içki içer, eve gelir, kendisini ve çocukları döver, bu durum yıllarca sürer. Hatta bir sefer kocası çok kötü döver, komşuları hastaneye götürür ve doktor raporu alır.”²⁶⁶

Aldatma kaynaklı problemlerde erkeğin, evlilik dışı ilişkisinden çocuk sahibi olduğu kadınların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Örneklerden, erkeğin evlilik dışı ilişkisini dini nikâhla meşrulaştırdığını, ancak bundan eşinin yıllar sonra haberi olduğu tespit edilmektedir.

“Kocam beş yıl önce dini nikâhla başka bir kadınla evlenmiş ve bir çocuğu olmuş.”²⁶⁷

“15 yıldır kocası metres hayatı yaşıyor ve sekiz yıl önce birisi ile evlenir, bir çocuğu olur.”²⁶⁸

“Kocasını beş yıldır bir kızla yaşıyor, bunu yeni öğrenmiş ve boşanmak istiyor.”²⁶⁹

“Kocam ara sıra namaz kılar, içki de içer. Hayatında bir kadın var. Birisi ile dini nikâhla yaşıyor. Yeni öğrendim.”²⁷⁰

Kadınlar, genellikle eşlerinin kendilerini aldattıkları kadınlar hakkında bilgi vermezken bazı örneklerde bilgi verilmiş ve karşı tarafın da evli kadın olduğu belirtilmiştir. Kadınlar aynı zamanda eşlerinin dindar olduğunu da belirtirken, kişilerin dindar olan kimselerin yanlış yapmalarına tahammülleri olmadıkları ve ısrarla eşlerinin

---

²⁶⁶ Bkz. Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Kişisel Karteks, No:4, Bursa, Temmuz, 2007

²⁶⁷ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:13

²⁶⁸ AİRBKK., No:2, Bursa, Eylül, 2007

²⁶⁹ AİRBKK., No:5, Bursa, Ocak, 2007

²⁷⁰ AİRBKK., No:2, Bursa, Mart, 2007

dindarlıklarını vurguladıkları görülmektedir. 20 yıllık evli 39 yaşındaki bir ev hanımının eşinin kendisini aldattığından sekiz yıl sonra haberi olmuş ve dindar biri olan kocasının bu ihanetini şöyle ifade etmiştir:

“Kocam hacı ve sakallı biridir. Beş vakit namazını kılan birisidir. Sekiz yıldır beni aldatıyormuş. Kiracımızın karısı ile dini nikâh yapmış, yaşıyormuş. Kiracımızın kocası felçli ve yatalak hasta idi. Kadının iki tane oğlu var. Eşim kadın ile dini nikâhli olarak yaşıyor (...) Bu adam hem hacı hem namaz kılıyor.”²⁷¹

Erkeğin, eşini aldatmasında evlilik birliğinin uzun süreli olması ve arada çocukların olması -burada ele alınan sorular açısından- caydırıcı bir etken olmamaktadır. Örneklere baktığımızda soru soran kadınların %100’ü çocuklarının olduğunu ifade etmişlerdir:

*“h. Ailedeki çocuk sayısı: 7”²⁷²   “h. Ailedeki çocuk sayısı: 2”²⁷³
“6 Yıllık evli, 1 çocuğu var”²⁷⁴   “23 Yıllık evli, 4 çocuğu var”²⁷⁵
“23 Yıllık evli ve 3 çocuğu var”²⁷⁶   “Benim de 3 çocuğum var”²⁷⁷*

Eşlerini aldatan erkeklerin mali durumları incelendiğinde farklılık gösterdikleri kaydedilmektedir. Kimi kadınlar eşlerini işsiz diye tanımlarken, kimisi eşinin zengin olduğunu ifade etmektedir. Buradan hareketle zengin veya fakir olmanın aldatma için bir etken olmadığı söylenebilir.

*“eşi tekstilci ve zengin”²⁷⁸   “eşi fabrikada çalışıyor”²⁷⁹
“Kocam işsiz çalışmıyor... Sürekli hapse girip çıkıyor”²⁸⁰*

²⁷¹ AİRBKK., No:3, Bursa, Mart, 2007

²⁷² AİRBKK., No:1, Erzurum, Ocak, 2007

²⁷³ AİRBKK., No: 6, Erzurum, Ocak, 2007

²⁷⁴ AİRBKK., No:3, Bursa, Eylül, 2007

²⁷⁵ AİRBKK., No:2, Bursa, Eylül, 2007

²⁷⁶ AİRBKK., No:4, Bursa, Temmuz, 2007

²⁷⁷ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:13

²⁷⁸ AİRBKK., No:2, Bursa, Eylül, 2007

²⁷⁹ AİRBKK., No:3, Bursa, Eylül, 2007

²⁸⁰ AİRBKK., No: 6, Erzurum, Ocak, 2007

(2) Erkeğin Karakterinin Evliliğe Zarar Vermesi

Erkeğin olumsuz özellikleri evliliğe zarar vermektedir. Kadının boşanma isteği ile ilgili sorular arasında erkeğin karakteriyle ilgili problemlerin oranı %24'tür. Bu problemler şöyle sıralanabilir:

- Erkeğin kötü alışkanlıkları
- Erkeğin kıskançlığı
- Erkeğin ilgisizliği
- Eşler arası kültürel farklılıklar

Yargıtayın TMK'nun 166. maddesine dayanarak verdiği kararlara göre erkeğin ortak hayatı çekilmez hale getirecek derecede aşırı kıskançlık göstermesi, evini şaşırarak derecede sürekli içki içmesi, eve geç gelmesi boşanma sebebi oluşturur.²⁸¹

Erkeğin içki, kumar gibi kötü alışkanlıkları evliliğe zarar vermektedir. İçki tüm olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. İçki, kişinin ailesine karşı maddi-manevi sorumluluklarını yerine getirmesine engel olmaktadır. 40 yaşında sosyal güvencesi olmayan bir bayan eşinin kendisini terk ettiğini Bursa müftülüğüne şöyle bildirmiştir:

*“Kocamda içki, esrar her şey vardı. Beni iki çocukla bırakıp gitti.”*²⁸²

Erkeğin kıskanç olması, eşler arası güvensizliğe neden olduğu gibi boşanmalara da sebebiyet vermektedir. Aslında kişi, karakteriyle ilgili ipuçlarını evlilik öncesi dönemde vermektedir. Ancak duygusal bir sürecin yaşandığı bu dönemde kişiler, bunları farklı bahanelerle görmezlikten gelmektedirler.

Yeni evlenmiş, 25 yaşındaki bir öğretmenin, eşinin aşırı kıskançlığı ve bu kıskançlığın oluşturduğu huzursuzluk nedeniyle evliliğini bitirmek istemesi ve durumunu müftülüğe sormak için araması, eşler arasındaki güvensizliklerin, boşanmalara yol açtığını göstermektedir.

“On aylık evliyim. Eşim Milli Eğitime bağlı bir okulda öğretmen. İkimiz de tahsilli kişileriz. Fakat problemlerimizi konuşarak halledemiyoruz. Eşim oldukça kıskanç ve şüpheli. Odaların lambasını dışarıda yanık görmüş ve gelip beni bir saat sorgu suale tutuyor. Kim evde vardı. Niçin ışıklar yanıyordu vs. Nişanlı iken de bu tür

²⁸¹ HGK(Hukuk Genel Kurulu), 21.06.1995, E1995/2-501, K.653, İKİD (İlmi Ve Kazai İçtihadlar Dergisi), S.422, s.11609

²⁸² Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:12

tavırları vardı. Evlenince, beni tanıdıkça geçer diyordum. Aksine iyice arttı. Sebepsiz tartışmalar çıkarıyor. Pişirdiğim yemekleri beğenmiyordu. Ailesi çok şımartmış. Bir evde iki yabancı gibiydik."²⁸³

Her insanda yukarıda sıralanan özelliklerin ayrı ayrı olacağı varsayılmaz. Bazı insanlar bir, bazıları iki, bazıları ise daha fazla olumsuz özelliklere sahip olabilir. Nitekim örneklere bakıldığında kötü alışkanlıkların olması, aşırı kıskançlık, eşini aldatma ve diğer problemlerin hepsinin tek kişide olabildiği ve kadının bunlarla mücadele etmek zorunda kaldığı görülmektedir. 30 yaşında üniversite mezunu bir ev hanımının, işsiz olan eşinin kendisini aldatmasını çocuğu için affettiği ancak eşinin kötü huylarıyla mücadelede sabrının tükendiği ifadelerinden anlaşılmaktadır.

"Kocam işsiz ve iş beğenmiyor. Ailesinin maddi desteğine güveniyor. Bundan dolayı ben eziklik yaşıyorum, harcamalarımı yapamıyorum. Çalışmamı istemiyor. Ailemle görüşmemi istemiyor. Beni beş yıl aldattı ve bunu kendi itiraf etti. Beni aldattığı kadından bir çocuğu var. Ben çocuğum için bazı şeyleri affedebiliyorum. Fakat aileme karşı saygısızlığı, beni aşırı derecede kıskanması ve içki içmesi benim tahammül gücümü tüketiyor."²⁸⁴

Aile içi huzursuzlukların çoğu, kötü alışkanlıklardan, evlilik birliğine ihanet etmekten kaynaklanırken bazı durumlarda da kişinin dinî yerlere yoğun bir şekilde giderek ailesini ihmal etmesi problem olmaktadır. Dinî derneklere giderken ailesini ihmal eden erkeğin eşi, bu durum sebebiyle maddi-manevi zor durumda olduğu için evinden ayrılmış, baba ocağına dönmüş ve 15 yıllık evliliğine ve iki çocuğuna rağmen boşanmak istemiştir. İslam hukukunda kocanın eşinin nafakasını temin etmemesi belirli şartlarla bir boşanma sebebidir.²⁸⁵ Kocanın eşi ve çocukları ile ilgilenmemesi halinde Yargıtay'a göre evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı kabulü gerekir. Bu da TMK 166. maddeye girer ve boşanma sebebi oluşturur.²⁸⁶

---

²⁸³ AİRBKK., No:1, Erzurum, Mayıs, 2008

²⁸⁴ AİRBKK., No:1, Erzurum, Şubat, 2007

²⁸⁵ Aydın, a.g.m., s.234

²⁸⁶ 2HD, 03.02.1999, E.13087, K.536, Özüğür, Ali İhsan, Boşanma ve Ayrılık, Seçkin Yay., Ankara, 2000, s.229

“15 yıllık evliyiz. İki çocuğumuz var. Eşim aşçı. Eşim bir tarikata girdi. Yaklaşık bir yıldır gündüzleri işe geceleri ise tarikata bağlı dergâha gidiyor. Kazancını da olduğu gibi tarikata harcıyor. Ben beş aydır bu sebepten dolayı annemin evindeyim. Çocukların biri bende biri babaannede kalıyor. Eşim bayramda bile beni arayıp sormadı. Bütün zamanı tarikatın dergâhında geçiyor. Boşanmaya karar verdim...”²⁸⁷

Eşler arası dini, kültürel vb. farklılıklar, evliliğe adım atarken önemli görünmese bile evliliğin ilerleyen yıllarında aile içi huzursuzluğa sebep olabilmekte ve hatta boşanmalara yol açabilmektedir. Kültür farklılığının eşlerin birbirlerini beğenmemeye ve boşanmaya yol açtığı aşağıdaki örnekte görülmektedir:

“Eşim İlkokul mezunu ve Doğulu bir insan. Çok kaba ve çirkin hareketleri var. Çocuklarıma çok olumsuz yansıyor. Boşanabilir miyim?”²⁸⁸

25 yaşında lise mezunu bir kadın, eşiyle arasındaki kültür farklılığından kaynaklanan boşanma talebini şöyle ifade etmiştir:

“İki yıldır evliyim. Eşimle ailemin zorlaması ile evlendim. Bu evliliğe hiçbir şekilde taraftar olmadım. Benim ile eşim arasında dini, sosyal ve kültürel birçok farklılıklar var. Ailem maddi ve manevi birçok destekte bulundu. (...) Ben altı aylık hamileyim eşimin gerek bana karşı sorumsuzluğu gerekse dini hassasiyetlerim konusunda lakayt davranışları gerekse bu son davranışı beni çileden çıkarttı. Mahkemeye başvurup boşanma davası açacağım...”²⁸⁹

Yukarıdaki örnekte eşler arasında kültür farklılığından kaynaklanan sıkıntıların yanı sıra kadının ailesi tarafından zorla evlendirildiği de göze çarpmaktadır. Hâlbuki yeni kurulacak hayatı sürdürecektir olan evlenme niyetindeki gençlerdir. Karı-kocanın anne babalarının katkısı, destek olmayı aşarak nihaî kararı verme noktasına varmamalıdır. Aile baskısı ile yapılan birçok evliliğin hüsrarla sonuçlandığı gözlenmektedir.²⁹⁰

²⁸⁷ AİRBKK., No:7, Erzurum, Aralık, 2007

²⁸⁸ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:51

²⁸⁹ AİRBKK., No:1, Erzurum, Şubat, 2008

²⁹⁰ Çiftçi, Ali; Biçici, İbrahim, Aile Rehberi, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2005, s.26

(3) Şiddet

Şiddet, insan yaşamının her alanında görülebilen ve dünyada giderek artan önemli bir toplum sağlığı sorunudur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlamaktadır²⁹¹

“Şiddet” kelimesi genel anlamda, aşırı bir duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı nitelendirmekte, başka bir insana veya gruba baskı uygulamak amacıyla yapılan davranışları kapsadığı ileri sürülmektedir. Şiddet denildiğinde ilk akla gelen fiziksel şiddettir. Oysaki şiddetin duygusal, cinsel, ekonomik şiddet gibi pek çok türü vardır. Sözlü ve duygusal şiddet, küfür vb. sözlerle ya da baskı içeren sözlerle uygulanan zorlama, jest ve mimiklerle aşağılama vb. şekillerde kendini göstermektedir.²⁹²

Müftülüklere gelen sorular da sadece fiziksel şiddet dile getirilmiş olsa bile sözlü ve duygusal şiddet yaşandığı da ifadelerden çıkarılmaktadır. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından yapılan bir çalışmada ailelerin %34’ünde fiziksel şiddet, %53’ünde sözel şiddet yaşandığı saptanmıştır.²⁹³

Burada ele alınacak olan “aile içi şiddet” ise kendini aile olarak tanımlamış bir grup içerisinde, zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke-gerginlik boşaltmak amacıyla eşlerden birine yöneltilen her türlü şiddet davranışdır. Aile içi şiddet yinelenen bir süreçtir ve ilişki devam ettikçe tırmanış gösterir.²⁹⁴

Cumhuriyet Üniversitesinde yapılan bir çalışmada (Sivas ilinde bir mahallede oturan, 15-49 yaş grubundaki 162 evli kadın araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.), kadınların %40,7’sinin aile içi şiddete maruz kaldığı, şiddete maruz kalan kadınlara %91’inin eşi, %19,7’sinin ise eşinin yakınları tarafından şiddet uygulandığı

---

²⁹¹ Arın, Canan, “Kadına Yönelik Şiddet”, Cogito Dergisi; Sayı:6-7, YKY., İstanbul, 1996 s.305-312.

²⁹² Fidan, Hafsa, Değişen Dünyada Kadın, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2008, s.40

²⁹³ Güler, Nuran; Tel, Hatice; Tuncay, Fatma Özkan, “Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı”, C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, 27 (2), Sivas, 2005, s.52.

²⁹⁴ Aslantürk, Zeki; Tayfun, Amman, Sosyoloji: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler; Çamlıca Yay., İstanbul, 2001, s.363-365

belirlenmiştir. Kadınlar şiddeti artıran en önemli durumun ekonomik yetersizlik olduğunu belirtmişlerdir.²⁹⁵

Şiddet sadece günümüz aile yapısında değil geçmişte de evlilikleri sarsan bir olay olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle Osmanlı ailesi ile ilgili yapılan çalışmalarda kadınların şiddet gördükleri fakat mahkemelerin kadınlara arka çıktığı tespit edilmiştir. Hatta erkeklerden bir daha eşlerine şiddet göstermeyeceklerine dair kefil göstermek suretiyle teminat alınmış, olayı inkâr edip yemin edemeyenlere de çeşitli cezalar verilmiştir.²⁹⁶ 17. yy. İstanbul kadınlarının, dönemlerinin Şeyhülislamına sordukları soruların incelendiği bir çalışmada, kadınların eşlerinden şiddet gördüklerini ve bunu Şeyhülislama şikâyet ettikleri belirtilmiştir.²⁹⁷

Osmanlı ailesi ile ilgili yapılan çalışmalarda şiddet mağduru kadınların boşama yetkisinin bulunması önemli bir tespittir. Şiddet mağduru kadınlar, şiddetin tekrarlanmayacağına, aksi takdirde ayrılma hakkının kendilerinde olacağına dair kocalarından söz alırlar ve şiddetin tekrarı durumunda mahkemeye giderek boşamayı gerçekleştirebilirlerdi.²⁹⁸

Kadını boşanmaya götüren ve boşanmayı istemesine neden olan faktörlerin arasında ‘şiddet görmesi’ önemli bir etkidir. Özellikle toplumun alt tabakalarında ve kırsal alanda itaatsizlik anında kadına oldukça sert davranıldığı ve bunu dini inançlar temeli üzerine oturtulduğu görülmekteyse de²⁹⁹ aile içi şiddetin, “ideal” görünen aileler içinde de yaşanabildiği unutulmamalıdır. Şiddet gören kadınların bilgilerinde ilk göze çarpan çoğunluğunun eğitilmiş yani ortaöğretim ve yükseköğrenim mezunu olmalarıdır. Bunlardan %25’i yükseköğrenim mezunu iken,%50’si ortaöğretim mezunudur. Meslek durumlarına bakıldığında ise %50’sinin kamu çalışanı ve öğretmen olduğu görülmektedir. Sadece buradaki verilere bakılarak şiddete uğrayan kadınlar, eğitilmiş ve meslek sahibi olanlardır denilemez ancak eğitilmiş ve meslek sahibi olan kadınlar haklarını arayabilmekte ve problemlerini çözümlmek için müftülük gibi resmi

---

²⁹⁵ Güler ve ark., a.g.m., s.55

²⁹⁶ Kurt, a.g.m., s. 526

²⁹⁷ Art, a.g.e., s.165-166

²⁹⁸ Kurt, a.g.m., s. 526

²⁹⁹ Günay, a.g.e., s. 186

kurumlara başvurabilmektedirler. Hatta şiddet gören kadınların %75'i resmi olarak boşanma sürecine girdiklerini ifade etmişlerdir.

*“Zaten resmi olarak da boşanma sürecine girdik.”*³⁰⁰

*“En son uğradığım fiziksel darbe çok şiddetliydi ve ben de rapor alıp evden ayrıldım. Mahkemeye boşama davası açtım.”*³⁰¹

Yukarıdaki örnek, bir bayan öğretmenin ifadeleridir ve gördüğü fiziksel şiddeti rapor olarak resmileştirmiştir.

Başka bir örnekte ise, okuma yazması olmayan bir kadının aşırı şiddet görmesi sonucu boşandığı ifadeleri vardır. Hatta aynı kadın sadece eşinden değil kayınvalidesinden de şiddet görmüştür.³⁰²

Problemlerde kadınlar şiddet görmelerinin nedeni üzerinde durmamışlardır. Zaten hiçbir mazeret, şiddeti meşrulaştıramaz. Fakat kadınların ifadelerinden anlaşılacağı gibi, erkek, hanımının üzerinde kendisini tam yetkili olarak ilan etmiş durumdadır. Bu durum eğitim almamış, özgüveni tam olmayan kadınlarda çoğunlukla sorun olmazken eğitilmiş, ekonomik bağımsızlığı olan kadınlar için sorun olmaktadır. Eşler arasında şiddet, daha çok evlilik öncesi dönemdeki sahiplenme ve yönetme güdüsünün, evlilik ilişkisinde her aşamada devamının istenmesi sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda, yani eşini yönetme idealinin gerçekleştirilemediği durumlarda kendini zayıf hissetmenin verdiği tepkiyle fiziksel şiddet olarak dışa yansımaktadır.³⁰³ Sorularda kadınlar açıkça belirtmemiş olmalarına rağmen kendileri üzerinde yetki kurmak isteyen eşlerine itiraz ettikleri için şiddet görmüşlerdir, denilebilir.

*“Komşuya gitmemden komşuların eve gelmesine kadar her şey problem oldu. Hatta gelenlere bir şeyler ikram etmemi bile problem yaptı.”*³⁰⁴

*“Kamu çalışanıyım. Kocam maaşımı elimden alıyor ve benden habersiz borçlanıyor. Bana şiddet uyguluyor.”*³⁰⁵

---

³⁰⁰ AİRBKK., No:4, Erzurum, Mayıs, 2007

³⁰¹ AİRBKK., No:4, Erzurum, Haziran, 2008

³⁰² AİRBKK., No:2, Bursa, Nisan, 2007

³⁰³ Fidan, a.g.e., s.42

³⁰⁴ AİRBKK., No:4, Erzurum, Haziran, 2008

Örneklerde görüleceği gibi erkek, hanımının nereye gidip gitmediğine, misafirine ne ikram ettiğine ve hatta aldığı maaşa kadar müdahale etme yetkisini kendinde bulmaktadır. Bu şiddet ekonomik şiddete girmektedir. Oysaki kadının erkekler gibi mal edinme hakkı vardır, kendi malında dilediği gibi tasarruf eder, alır, satar. Kocasına ona müdahale edemez. İslam hukukunda karı-koca arasında mal ayrılığı prensibi vardır. Kadının kazancı kendine ait olup onun üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunabilir.³⁰⁶

Aile içi şiddet, sadece fiziksel şiddet bile olsa, kadınlar fiziksel ve ruhsal olarak her yönden olumsuz olarak etkilenmekte hatta uzun süren psikolojik tedaviler almaktadırlar.

“İlk eşimden dayak problemi yüzünden ayrıldım. İkinci evliliğimde de aynı problemi yaşıyorum. Şiddet o kadar fazlaydı ki artık dayanamadım evden kaçtım. Fakat akraba olarak da fazla kimsem yok. Yalnızca üvey kardeşlerim var. Onlar beni hastaneye psikiyatri servisine yatırdılar. Yedi aydır hastanede yatıyorum. Eşim bir defa dahi beni aramadı.”³⁰⁷

Günümüz toplumlarında kadına yönelik şiddet eğilimleri, her türlü eğitim faaliyeti ve yasal önlemlere rağmen varlığını sürdürmektedir. Her halükarda bunun, çözümü çok zor ve çok yönlü bir sorun olduğu ortadadır. Bu sorunu tümüyle ortadan kaldırmak ideal bir hedef olmakla birlikte, bu hedefe ulaşabilmek kolay değildir. Ancak en etkili çözüm yolu, insanların beşer ilişkilerini tanzim eden dinî ve ahlakî öğretileri, bilinç düzeyinde kavrayıp benimsemiş, yaptığı her davranışın hesabını yüce bir kudrete vereceği mesuliyetini taşıyan vicdanlı bireyler yetiştirmekten geçmektedir.³⁰⁸

---

³⁰⁵ AİRBKK., No:2, Erzurum, Ocak, 2007

³⁰⁶ Karaman, a.g.e., s.212

³⁰⁷ AİRBKK., No:4, Erzurum, Mayıs, 2007

³⁰⁸ Güner, Osman, “İslam Düşüncesinde Kadına Yönelik Şiddet Söylemine Bir Bakış”, 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 23, Samsun, 2007, s.61

(4) Hastalıklar ve Cinsel Problemler

Evlilik birliğinin devam ettirilmesini zorlaştırıcı nitelikteki hastalık ve kusurlar boşanma sebebi sayılmaktadır.³⁰⁹ Boşanma sebebi sayılabilecek hastalıklar iki grupta incelenebilir:

aa. Erkeklerde Bulunan Hastalık Ve Kusurlar:

Erkek olsun kadın olsun, buluş çağına eren her insanın cinsel duygularla duygulanması kaçınılmazdır. Gıdası ve uykusunu alan ergin insan dıştan uyarıcı hiçbir mesaj almasa ve kendisini özel korumaya alsa da duygularının iradesi dışında oluşması ve gelişmesini engelleyemez. Hayatın tabii akışı, ihtiyaca dönüşecek bu duygular ve arzuların tatmin edilmesini de gerekli kılar.³¹⁰ Din bu ihtiyacın giderilmesini evlilikle meşru kılmıştır. Zaten cinsel duygular iki farklı cinsi yakınlığa ve bir yuva kurmalarını sağlayan en önemli faktörler arasındadır. Ancak evlilikte cinsel ve ruhsal uyum, çiftlerin en çok istediği şey iken cinsel problemler evlilikleri bitirebilmektedir.

Erkeklerde bulunan iktidarsızlık gibi cinsi münasebete engel bir hastalık ve kusur bulunduğu kadının boşanma talebinde bulunabilmektedir. Evliliğin fiilen devamını engelleyen kocadaki cinsel iktidarsızlık, kadınların boşanma sebebi olarak ileri sürdükleri ve Osmanlı hâkiminin de kabul ettiği bir mazerettir.³¹¹ Bununla ilgili Şeyhu'l-İslam Hayri Efendi devrinde Hey'et-i Te'lifiyyece tanzim edilip Fetva eminliği yolu ile resmîyete intikal ettirilen 10 Mart 1333 tarihli Mazbata'ya ve yine o tarihte resmen kabul edilen Aile Hukuku Kararnamesi'nde kadının eşinin cinsel kusurları sebebiyle boşanma talep edebileceği hükmü vardır.³¹²

TMK'ya göre evlilik birliğini temelden sarsan nedenler açıkça belirtilmemiş ancak aile içi olaylar nedeniyle Yargıtayın aile içi yaşanan cinsel problemler nedeniyle verdiği kararlardan hareketle şöyle söylenebilir: "Cinsel ilişki, evlilik birliğinin devamının temel unsurlarındandır. Hangi nedenle olursa olsun, cinsel doyum ve

---

³⁰⁹ Aydın, a.g.m., s.233

³¹⁰ Uysal, Asım, Evlilik ve Cinsel Hayat, Uysal Yay., İstanbul, 2001, s. 23

³¹¹ Kurt, a.g.e., s. 60

³¹² Topaloğlu, Bekir, İslam'da Kadın, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1988, s. 136

uyumun sağlanamaması evlilik birliğinin temelden sarsılmasına neden olur.”³¹³ Yine bununla ilgili erkeğin iktidarsız olması, kadının cinsel ilişkiye yanaşmaması, cinsel soğukluk, erkeğin bir yıldan beri eşiyle cinsel ilişkide bulunmamış olması gibi olayları geçimsizlik nedeni sayan kararlar vardır.³¹⁴

Erzurum ve Bursa müftülüklerine gelen sorular arasında da erkekten kaynaklanan cinsel problemler veya cinsel problemden kaynaklanan sıkıntılar, kadını boşanma isteği ile karşı karşıya bırakmıştır. 25 yaşında lise mezunu bir ev hanımı eşinin cinsel problemlerinden değil bunun doğurduğu sonuçlar nedeniyle ayrılmak istediğini müftülüğe bildirmiştir.

*“Eşimle iki yıldır evliyiz. Kendisiyle şimdiye kadar aile hayatımız olmadı. Tedavi de olmuyor. Her gün aramızda huzursuzluk çıkarıyor. Bizi birbirimize bağlayacak sevgi-saygı da yok. Bu duruma tahammül edecek durumum kalmadı. Benimde ruhsal durumum bozulmaya başladı. Tedaviye yönelse ya da huzursuzluk çıkarmasa kaderim deyip katlanacağım. Fakat fedakârlık gerektirecek hiçbir şey yapmıyor. Ayrılmayı düşünüyorum.”*³¹⁵

Evli çiftler arasında cinsel birliktelik olmadığı halde çiftlerin çocuk veya çocuklarının olduğu bilinen bir gerçektir. Bu durumda çiftlerin ayrılması daha da zorlaşmaktadır. Ancak, erkeğin cinsel problemlerden kaynaklanan sıkıntılarını ailesine ve çocuklarına yansıtması aile huzuruna iyice zarar vermektedir. Bu durum, kadın için katlanılması zor bir durum oluşturmakta ve kadının psikolojik durumuna zarar vermektedir. 38 yaşındaki bir bayan öğretmen eşinden kaynaklanan cinsel problemlere 14 yıl sabretmiş, ancak eşiyle arasındaki cinsel problemlerin aile huzursuzluğunu bozması nedeniyle ikilemde kalmış ve çözüm aramak için müftülüğe başvurmuştur.

“Eşimle evliliğimiz tamamen mantıklı bir evlilikti. Aynı meslekte olmamız beni onunla evliliğe iten sebeplerden biri oldu.14 yıldır evliyiz ve evlendiğimizden beri onunla karı koca hayatımız olmadı. Birtakım tedaviler sonucu nasıl olduysa ondan iki

---

³¹³ Bu konuya ilişkin birçok karar söz konusudur, 2HD, 03.04.1995, E.3362, K.3926, Özüğür, a.g.e., s.330; 2HD, 03.10.1995, E.71117, K.9764, Özüğür, a.g.e. s.326; 2HD, 03.12.1997, E.11714, K.13134, Özüğür, a.g.e. s.322

³¹⁴ 2.HD. 14.04.1981, E.2765,K.2857, YKD, 1981, S.11, s.1403

³¹⁵ AİRBKK., No:3, Erzurum, Mayıs, 2008

kızım oldu; biri 13 diğeri 8 yaşında. Beyim çok sinirli, daha önce de kendisinden ayrılmayı düşünmüştüm. Hatta bir yıl ayrı kalmıştım. Eş dostun iknaları sonucunda çocuklarım için barışmıştım. Fakat bu duruma daha fazla dayanamıyorum. Çocuklara iyi davransa belki onların hatırına devam edeyim diyeceğim artık bu duruma katlanmıyorum. Kendisine de söyledim; sırf çocuklar için kendisine katlandığımı. ‘şayet onlara iyi davranmayacaksa evliliği devam ettirmemin bir anlamı yok’ dedim. Geçen gün büyük kızımı haksız olarak hırpaladığı için aramız iyice açıldı. Ne yapacağımı bilemiyorum. Artık kesin karar vermek istiyorum. Kendimi bu duruma katlandığım için aptal hissediyorum.”³¹⁶

bb. Beraber Yaşamayı İmkânsız Hale Getiren Hastalıklar:

Bazen de evliliklerde çiftlerden birinin rahatsızlığı, uzun süren hastalığı ve hastalıktan kaynaklanan sıkıntılar, evliliğin bitmesine neden olmaktadır. Aile Hukuku Kararnamesi’ne göre kadın, başkasına zarar vermeden birlikte yaşamaya imkân olmayan hastalıklardan birine yakalanan kocasından ayrılmayı isteyebilmektedir.³¹⁷ Erzurum’da bir kurumda çalışıp mesleği gereği yaşlı ve bakıma muhtaç insanlara bakan bir kadının eşi bakıma muhtaç olduğu zaman boşanmayı düşünmesi ilginçtir. Kadının ifadelerinden, eşinin kendi ailesinin oğullarına sahip çıkmaması ve eşinden ölüme varan tehditler almasının boşanma isteğinde etkili olduğu söylenebilir.

“Bakımevinde çalışıyorum. Genelde hizmetinde bulunduğum insanlar şizofreni, çok yaşlı ve bakıma ihtiyacı olan insanlardır. Bütün bunlara rağmen işim zor olsa da evimin ihtiyaçlarını karşılayabildiğim için çok mutluyum. Fakat birkaç yıldır eşim de şizofreni hastalığı vuku buldu. Eve geldiğimde devamlı huzursuzluk var. Ayrıca beni ölümle tehdit ediyor. Ailesi hayatta olmasına rağmen kimse sahip çıkmıyor. Tedaviye de yanaşmıyor. Hatta birkaç kez emniyetten de destek istemiştım. Daha fazla uğraşmak istemiyorum. Boşanırsam belki ailesi sahip çıkar diye düşünüyorum. Boşanmam doğru olur mu?”³¹⁸

³¹⁶ AİRBKK., No:5, Erzurum, Nisan, 2008

³¹⁷ Çeker, Orhan, Osmanlı Hukukı Aile Kararnamesi, md. 119, Mehir Vakfı Yay., Konya, 1999

³¹⁸ AİRBKK., No:1, Erzurum, Kasım, 2007

(5) Ailedeki Diğer Fertlerden Kaynaklanan Problemler

Aile, karı-koca ve çocuklardan oluşan en küçük toplumsal birim olarak tarif edilse de ister aynı çatı altında ister farklı mekânlarda yaşıyor olsun, çiftlerin kendi aileleri de oluşturulan yeni çekirdek aileyle birlikte düşünülmelidir. Çünkü ailedeki büyükler ve diğer fertler çekirdek ailedeki karı-koca üzerinde etkilidirler. Evlilik birliği kurulduktan sonra eşlerin aileleri ile ilişkiler daha da önem kazanmaktadır. Toplum yaşamında en sık görülen durum, eşlerin aileleri ile ve özellikle de erkeğin ailesi ile sağlıklı ilişkilerin kurulmasında yaşanan zorluklardır. Bilindiği gibi gelin-kaynana çatışması toplumumuzda yaşanan bir sorun kaynağıdır.³¹⁹ Hâlâ geleneksel aile yapısının etkin olduğu Erzurum’da erkeğin eşiyle birlikte yaşama tarzı, aile içi huzursuzluklara sebep olmaktadır. Hatta çoğu kez kadın, eşinin yakın aile fertlerinden şiddet bile görebilmektedir. Ancak bu çalışmada, bu huzursuzluk sebebiyle boşanma sürecine girildiği ifade edilen örnekler ele alınacaktır. Eşlerin aileleri sebebiyle yaşanan diğer problemler ele alınmayacaktır. 25 yaşında lise mezunu bir ev hanımının eşinin ailesiyle birlikte oturması eşler arası huzursuzluğa yol açmıştır.

“Yaklaşık bir yıldır evliyim. Eşimin kız kardeşi ve annesi ile birlikte oturuyoruz. Fakat eşimin kız kardeşi psikolojik olarak hasta ve bana şiddet uyguluyor. Artık dayanamıyorum. Ayrı eve çıkmak istiyorum buna da eşim yanaşmıyor, ailesini terk etmiyor. Ben de sonunda evimi terk ettim, babamın evine gittim. Mahkemeye dava açtım boşanmak için...”³²⁰

Türk toplumunda geleneksel aile yapısı hâkim olduğundan dolayı geniş aile tipleri görülmektedir. Özellikle Erzurum’un orta ve alt tabakalarıyla kırsal kesimde geleneksel yaşam biçiminin hâkim olduğu aile tipi yaygındır.³²¹ Bu sistemde baba ocağından ayrılan gelin, eşinin ailesiyle birlikte bir yaşam sürmek durumundadır. Hatta halk arasında yaygın olan “Gelinin anne babası yoktur.” sözü evlenen kızların sadece yeni ailesine ait olduğunu ve geriye dönüş imkânının olmadığını gösterir. Erkeğin yakın aile fertleriyle birlikte yaşam tarzından olumsuz olarak etkilenen kişi, eve gelin olarak

³¹⁹ Çiftçi; Biçici, a.g.e., s.30

³²⁰ AİRBKK., No:2, Erzurum, Mart, 2007

³²¹ Günay, a.g.e. s.183

gelen kadındır. Aile fertleri sayısınca evdeki sorumluluğu artan kadın, bu duruma dayanmamaktadır.

“Bir kızım var hocam, evli. Yalnız altmış metrekaare bir evde eşi, çocukları, kayınvalidesi, iki görümcesi, görümcelerden birinin dini nikâhlı nişanlısı bir arada yaşıyorlar. Ve eve sürekli misafir gelip gidiyor. Kızım eşine ayrı bir eve taşınmak istediğini söyledi, 1,5-2 yıldır bunun mücadelesini verdi. Damadımın maddi gücü de var fakat buna yanaşmıyor. Şu anda ise kızım artık dayanamamış vaziyette ve boşanma davası açtı. ...”³²²

Son örnekte sıkıntıyı yaşayan kadın değil de babası müftülüğe başvurmuştur. Buradan babanın kızına destek verdiği anlaşılmaktadır.

Evlilik hayatını kocasının evinde sürdüren kadının, İslam Hukukunda eşinin anne-babası gibi yakın akrabalarıyla oturma zorunluluğu olmamasına rağmen ve eşinden kendisine ayrı bir konut tahsis edilmesini istediğinde, kocasının bu talebi yerine getirmesi gerekirken,³²³ örneklerde kadının bu haklarının dikkate alınmadığı görülmektedir. Kocanın, bağımsız bir ev kurmamış olması ve eşini kayınvalide ile beraber oturttuğu anlaşılırsa bunun bir boşanma sebebi oluşturduğu Yargıtay kararlarında da belirtilmiştir.³²⁴

(6) Eşler Arası Sevginin Olmaması

Bir kadınla bir erkeği karı-koca yapan, anne-baba yapan en kutsal duygu sevgidir. Toplumun temeli aile, ailenin temeli de sevgidir. Sevgi iletişiminin bittiği yerde aileden eser kalmaz.³²⁵ Karşılıklı sevginin tükendiği yerde aileler de tükenmekle karşı karşıya gelirler. Ancak toplum baskısı, arada çocukların olması vs. nedenler ile kişilerin sevgi tükenmişliği nedeniyle boşanma isteğine çok az rastlıyoruz. Kocasının hiçbir menfi tutum ve davranışı yokken de kadın, onu beğenmediğinden veya eksikliklerini hoş karşılamadığından muhalâa talebinde bulunabilir.³²⁶ Bununla ilgili bir örnekte, bir kadının, on yılı aşkın bir evliliği ve üç çocuğu olmasına rağmen kocasına

³²² AİRBKK., No:3, Erzurum, Haziran, 2007

³²³ Döndüren, a.g.e., s.239

³²⁴ 2.HD, 02.05.1965 t., 606/1198 sayılı kararı, İKİD, 1965, s.3720

³²⁵ Vakkasoğlu, Vehbi, Ailede Sevgi İletişimi, Nesil Yayınları, İstanbul, 2007, s.18

³²⁶ Kurt, a.g.e., s.59

karşı sevgi hissedemediği için boşanmak istediğini görüyoruz. Üstelik aynı kadın, ifadelerinde eşinin iyi bir insan olduğunu da belirtmiştir. Ancak kadının yedi yıldır tedavi görüyor olması, akla bu sevgisizliği doğuran nedenlerin neler olduğu geliyor. Ancak bununla ilgili bilgiler belirtilmemiştir.

*“13 yıllık evli, üç çocuğu var ve yedi yıldır psikolojik tedavi görüyor. ‘Eşim çok iyi bir insan ama onu hiç sevmiyorum ve onunla birlikte yaşamak istemiyorum, boşansam vebal altında kalır mıyım?’ diye sordu.”*³²⁷

b) Kadının Boşanma İsteğinin Önündeki Engeller

Kadınlar aile içi huzursuzluk ne kadar fazla olursa olsun boşanmaya en son çare olarak başvurmakta dırlar. Aldatılma, şiddete uğrama, hastalık veya cinsel problemler, eşin eve olan ilgisizliği, zarar veren kıskançlığı, kötü alışkanlıklarının olması veya ailenin diğer fertlerinin ailenin mutluluğuna zarar vermesi gibi nedenler dolayısıyla bayanlar boşanma isteklerini müftülüğe iletmişlerdir. Ancak kadın, resmi olarak boşanma davası açmış olsa bile, boşanmayı istemekten dolayı tedirgin durumdadır. Kadının boşanma isteğinin önünde pek çok engel vardır. Ailenin parçalanmasından en çok etkilenenin kadın ve çocuk olduğu bir gerçektir. Kadının ailedeki huzursuzluğa ve hatta maddi-manevi, sözlü-fiziksel şiddete maruz kalmasına rağmen evliliğini niye devam ettirdiği ayrı bir araştırma konusu olabilir. Ancak bu bölümde, sorulardan hareketle kadının boşanmayı isterken önüne çıkan engeller incelenecektir. Buna göre kadının önüne ekonomik, dini, duygusal ve toplumsal olarak bazı engeller çıkmaktadır.

(1) Ekonomik Nedenler

Kadının önüne çıkan engeller arasında en önemli etken; kadının elinde ekonomik gücünün olmaması ve maddi açıdan eşe bağımlı olması gelmektedir. Ekonomik problemlerden dolayı kadın boşanmak istememekte ama evliliğini de bitirmek istemektedir. Kadının tam bir ikilem içerisinde kaldığı şu soruda görülebilir:

“23 Yıllık evli, dört çocuğu var, Bursa’da 23 yıldır yaşıyor, eşi tekstilci ve zengin. 15 yıldır kocası metres hayatı yaşıyor ve sekiz yıl önce birisi ile evlenir, bir çocuğu olur. Kadın: ‘Kocamdan dinen boşansam ama resmi nikâhımız kalsa olur mu ?’ diye sordu.

³²⁷ AİRBKK., No:13, Bursa, Mart, 2007

Din Görevlisi:

-Madem boşanmak istiyorsanız neden resmen boşanmıyorsunuz?

*CEVAP: Hiçbir gelirim yok resmen boşanırsam ne ile geçinirim?*³²⁸

Yıllarca aldatılmış, şiddet görmüş bir kadının çocukları büyüyüp kendisine bakabilecek duruma geldiklerinde boşanmayı düşündüğünü ifade eden örnek, kadının ekonomik bağımsızlığı olmadığı için yıllarca aile içi huzursuzluğa ve şiddete sabrettiğinin göstergesidir.

"23 Yıllık evli ve üç çocuğu var. Ailesinin istediği kişi ile evlenir. Kocasının evlenmeden önce sevdiği bir kız vardır. Bu kız başkası ile evlenir. Eşi de kendisi ile evlenir. (...) Kocasının sevgilisi ile ilişkisi devam ederken, gününbirlik başka kadınlarla da yaşamaya başlar. Adam aybaşında parasını alınca, evden gider, parası bitince 2-3 gün sonra döner.

.....
SORU: Ancak niçin bu kadar beklediniz?

*"Kendi ailem bana sahip çıkmadı zaten kimsem yok. Hiç bir gelirim yok"*³²⁹

Bu konuyla ilgili aşağıdaki örneklerde kendilerinin haberi olmadan eşlerinin dini nikâhla bir başka kadınla evlenmeleri nedeniyle boşanmak istemelerine rağmen ekonomik sorunlardan dolayı çaresiz kaldıkları görülmektedir:

*"Kocam 5 yıl önce dini nikâhla başka bir kadınla evlenmiş ve 1 çocuğu olmuş. Benim de üç çocuğum var. Annem, babam, kardeşim vs. yok. Şu an çok kötüyüm, ne yapacağımı bilmiyorum. Boşanmayı düşünüyorum. Bana yardımcı olun."*³³⁰

*"Kocam birisi ile dini nikâhla yaşıyor. Yeni öğrendim. Ne yapacağımı bilemiyorum. Kocamdan boşansam gidecek yerim yok. Maddi güvencem yok."*³³¹

(2) Dini Kaygılar

Erzurum ve Bursa müftülüklerine gelen sorular incelendiğinde özellikle kadınların boşanma isteklerinde dini kaygılar ön plana çıkmaktadır. Dini yaşayış incelemelerinde ileri yaşlarda bulunanlar ile kadınlar arasında geleneksel dindarlığın

³²⁸ AİRBKK., No:2, Bursa, Eylül, 2007

³²⁹ AİRBKK., No:4, Bursa, Temmuz, 2007

³³⁰ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:13

³³¹ AİRBKK., No:2, Bursa, Mart, 2007

hâkim olduğu görülmektedir. Cinsiyet itibarıyla mevsime göre dine ilgileri değişenler ve dine ilgisiz olanlara erkekler arasında kadınlardan daha çok rastlanmaktadır.³³² Boşanmanın dinimizce hoş görülmemesi, dini kurallara uymada daha hassas olan veya dindarlığa daha meyilli olan kadınların boşanmasının önüne geçen önemli bir faktör olmaktadır. Sorular incelendiğinde boşanmada dini olarak sorumluluğunun olup olmadığını soran kadınlar, boşanma isteği ile ilgili olarak müftülüğü arayan kadınlar içinde %24 oranındadır. Dini kaygılardan dolayı boşanmada tereddüt eden kadınların %83'ü Erzurum'da bulunmaktadır. Zaten bir Doğu ili olan Erzurum, gelişmiş bir Batı ili olan ve gerek çok göç alması ve gerek başka sebepler dolayısıyla çok çeşitli dini yaşam çeşitlerini ve farklı etnik kökenleri barındıran Bursa'dan aile tipleri ve dini yaşayış açısından ayrılmaktadır. Erzurum ve çevresinde geleneksel olarak dinî kültür ve yaşayışın oldukça canlı ve hareketli olduğu bilinmektedir.³³³ Bu durum da Erzurum müftülüğüne gelen sorulardaki dini kaygıları ön plana çıkartmıştır. İlk örnek hariç tüm örnekler Erzurum'dandır.

"Boşanmaya karar verdim. Dinen vebal altında kalır mıyım?"³³⁴

"Boşanmak istiyorum, fakat Allah katında sorumlu kalmaktan korkuyorum."³³⁵

"Ayrılmayı düşünüyorum. Acaba Allah katında mesul olur muyum?"³³⁶

Hatta resmi olarak boşanma sürecine girilse de bayanlar, dini kaygılardan dolayı tereddüt içindedirler ve dini durumlarını sormak için müftülüğe başvurmuşlardır:

"Zaten resmi olarak da boşanma sürecine girdik. Dinen durumum ne olur?"³³⁷

"Mahkemeye boşama davası açtım. Acaba boşanmayı istememden dolayı bana vebal olur mu?"³³⁸

Bir baba kızının boşanma isteğindeki kaygılarını ise şöyle belirtmiştir:

"Şu anda ise kızım artık dayanamamış vaziyette ve boşanma davası açtı. Fakat bunun dinen bir sorumluluğu var mı diye düşünüyor."³³⁹

---

³³² Günay, a.g.e., s.265

³³³ Günay, a.g.e., s.38

³³⁴ AİRBKK., No:7, Bursa, Aralık, 2007

³³⁵ AİRBKK., No:2, Erzurum, Ocak, 2007

³³⁶ AİRBKK., No:3, Erzurum, Mayıs, 2008

³³⁷ AİRBKK., No:4, Erzurum, Mayıs, 2007

³³⁸ AİRBKK., No:4, Erzurum, Haziran, 2008

³³⁹ AİRBKK., No:3, Erzurum, Haziran, 2007

(3) Duygusal Nedenler

Kadın ile erkek yaratılış itibariyle birbirlerinden farklıdır. Erkek, gücü itibariyle ön plandayken kadının duygusallığı dikkat çekmektedir. Kadının tüm yaşamında duygusallık etkili olduğu gibi aile içi yaşamında da etkilidir. Aile içi şiddet ve huzursuzluğa ekonomik ve dini kaygılardan dolayı katlanan kadının duygusallığı da boşanma sürecine girilmesini ertelemekte bazen de boşanmadan vazgeçilmesinde önemli bir faktör olmaktadır.

Kadının boşanmasının önüne geçen en önemli duygusal etken, çocuklarına karşı olan sevgisidir. Boşanmaların çocuklara zarar verdiği ve parçalanmış ailelerin çocuklarının diğer çocuklara oranla hayatta daha çok zorlandıkları bilinen bir gerçektir. Yapılan araştırmalarda boşanmış aile çocuklarında ciddi uyum problemleri olduğu saptanmıştır.³⁴⁰ Çocuklarının zor durumda kalmasını istemeyen anneler çocuklarının mutlulukları için boşanmadan uzak durmakta veya boşanmayı ertelemektedirler.

“Beni beş yıl aldattı ve bunu kendi itiraf etti. Bir çocuğum var ve çocuğum için bazı şeyleri affedebiliyorum.”³⁴¹

“Beyim çok sinirli daha öncede kendisinden ayrılmayı düşünmüştüm. Hatta bir yıl ayrı kalmıştım. Eş dostun iknaları sonucunda çocuklarım için barışmıştım. Fakat bu duruma daha fazla dayanamıyorum. Çocuklara iyi davranırsa belki onların hatırına devam edeyim diyeceğim artık bu duruma katlanmıyorum. Kendisine de söyledim sırf çocuklar için kendisine katlandığımı şayet onlara iyi davranmayacaksa evliliği devam ettirmemin bir anlamı olmadığını”³⁴²

“Kızdım, gittim ve 15 gün ailemde kaldım. Fakat çocuklarımın ağlaması ve yalvarması ile tekrar kocamın ve ailesinin yanına geri geldim.”³⁴³

Kadının boşanmasının önündeki duygusal etkenlerden bir diğeri her ne kadar yanlış yapmış olsa bile kadının kocasına karşı duyduğu sevgidir. Kadın daha duygusal bir yaratılışa sahip olduğu için eşinin yaptığı tüm yanlışları, ona olan muhabbetinden dolayı affedebilmekte veya bu sevgi kadının hemen boşanma kararı almasını ertelemektedir.

³⁴⁰ Çayboylu, İrfan (Yayına Hazırlayan), 2001 Yılı Aile Raporu, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 38

³⁴¹ AİRBKK., No:1, Erzurum, Şubat, 2007

³⁴² AİRBKK., No:5, Erzurum, Nisan, 2008

³⁴³ AİRBKK., No:3, Bursa, Mart, 2007

“Boşanmak istiyorum dava açtım mahkeme sürüyor. Yalnız bırakın mahkeme giderlerini karşılamayı benim bir milyonum bile yok. Kocam da duymuş dava açtığımı telefon açıyor sürekli özel numaradan, ne olur vazgeç boşanmaktan ben pişmanım diye. Ne yapacağımı şaşırdım kocamı da seviyorum ama çok canımı yaktı, artık sabrım tükendi.”³⁴⁴

“Kocasını beş yıldır bir kızla yaşıyor, bunu yeni öğrenmiş ve boşanmak istiyor. Fakat kocası “Ben seni seviyorum, sensiz yapamam, boşanmayalım” diyor. Kocasının ailesi tamamen kadının yanındadır. “Ben ne yapacağımı şaşırdım. Bana fikir verir misiniz?” dedi.”³⁴⁵

(4) Toplumsal Nedenler

Boşanma toplum tarafından hoş karşılanmayan, dini açıdan olması istenmeyen bir durumdur. Kaçınılmaz olduğunda boşanma gerçekleşecektir.³⁴⁶ Cinsiyet itibariyle hem erkek hem kadının boşanma isteği toplum tarafından olumsuz bir durum olarak kabul edilse de kadının üzerindeki toplumsal baskı daha fazladır. Toplumda boşanan kadının dışlanmışlık yaşadığı bir gerçek iken, kadının bizzat kendisinin boşanma isteğine gerek ailesi gerek toplum onay vermemektedir.

Aşağıdaki örnekte kocasının kendisini aldattığını fark eden kadına ailesinin de destek vermemesi üzerine düştüğü çaresizlik görülmektedir:

“Eşimin telefonunda bayanlardan gelen mesajları okudum ve eşim işten çıktıktan sonra eve çok geç geliyor. Mesajları okuduktan sonra anladım ki eşim beni aldatıyor. Boşanmak istiyorum ama babam kabul etmiyor. ‘Erkek cahillik yapabilir sonunda sana döner gelir’ diyerek boşanma sözünü bile ağzıma aldırıyor hatta ‘şayet boşanırsan benim evine gelme’ diyor.”³⁴⁷

Erzurum ve Bursa müftülüklerine gelen sorular incelendiğinde kadının boşanmasının önündeki etkenlerden en az etkili olanın toplumsal engeller olması, toplumsal baskının az olduğunu göstermez. Ancak ekonomik sorunlar, dini kaygılar gibi engellerin kadının boşanmasının önüne geçen daha etkili faktörler olduğu görülmektedir.

³⁴⁴ AİRBKK., No:6, Bursa, Ocak, 2007

³⁴⁵ AİRBKK., No:5, Bursa, Ocak, 2007

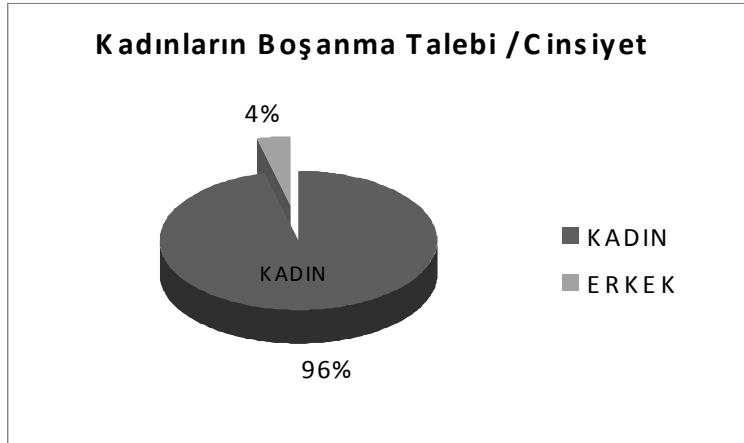
³⁴⁶ Çayboylu, a.g.e, s. 37-38

³⁴⁷ AİRBKK., No:3, Bursa, Eylül, 2007

c) Kadının Boşanma İsteğiyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

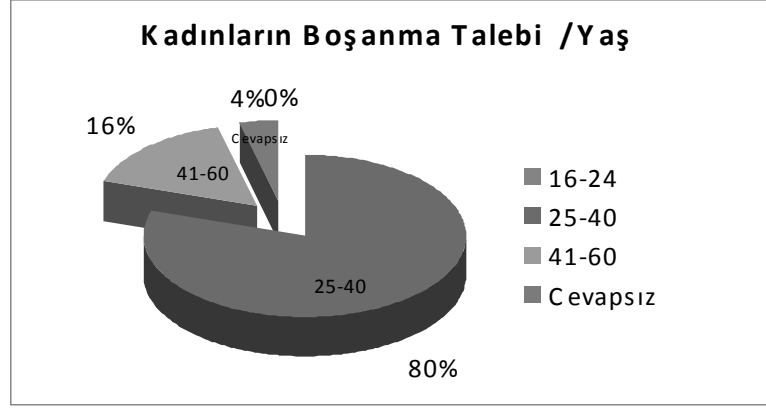
Müftülüklere aile içi problemlerini soran, danışma ve destek alma ihtiyacı içerisinde olan, çoğunluk itibarıyla kadındır. 2005-2008 yıllarında Erzurum ve Bursa’da aile konulu soruları soranların cinsiyet durumuna bakıldığında %84’e yakınının kadınlardan geldiği görülür. Sadece 2007 itibarıyla Türkiye’de tüm Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına %82 oranında kadın başvurmuştur. Bunun pek çok nedeni arasında kadının dini hassasiyetlerinin daha fazla olması söylenebilir. Bunun yanı sıra erkekler, mahalle camii imamı gibi problemlerini kolaylıkla aktarabilecekleri din görevlilerini bulabilirken; kadınların, din görevlilerine ulaşmak için müftülükle irtibat kurmaları gerekmektedir.

Grafik 72: Kadınların Boşanma Talebiyle İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

2005 ve 2008 yılları arasında Erzurum ve Bursa il müftülüklerine ‘Kadınların Boşanma Talebi’ ile ilgili soruların %96’sı kadınlardan gelmiştir. Bu konu, tüm sorular içerisinde kadınların oranının en fazla olduğu konudur. Bu konu, genel olarak boşanma talepleriyle ilgili değil, sadece kadınların boşanma talepleriyle ilgilidir. Bu nedenle kadınların oranının fazla olması normaldir. Bir erkekten gelen soru da kızının boşanma isteğiyle ilgili olduğu için burada ele alınmıştır. Kadınlar, boşanma istekleriyle ilgili soruları bizzat kendileri Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına gelerek veya müftülüğü arayarak sormuşlardır. Bu konuyla ilgili erkeklerden gelen tek soru, emekli bir babanın, kızının boşanma isteğiyle ilgili başvurusudur.

(2) Yaş Bilgileri

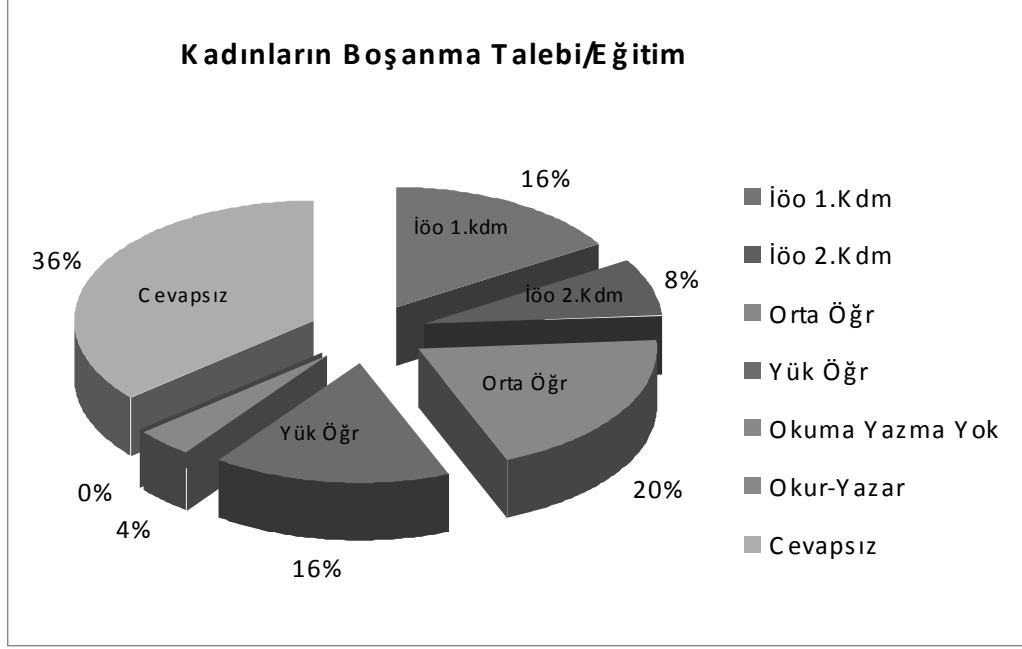

Grafik 73: Kadınların Boşanma Talebiyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

‘Kadınların Boşanma Talebi’ konusunda soru soranların yaş durumları incelendiğinde 24 yaş altı ve 60 yaş üstü gruptan soru gelmediği, ilk göze çarpan olgudur. Soruların % 80’i 25-40 yaş aralığından gelmiştir. %16’lık bir grup 41-60 yaş aralığındadır. % 4’lük oranındaki belgede yaşla ilgili bilgiye ulaşılamamıştır. Bu bilgiler ışığında evliliklerde, gençlik yıllarının ve evliliğin ilk dönemlerinin, evlilikler için riskli bir dönem olduğu söylenebilir. Evlilik süresine göre boşanmaların yüzdesi incelendiğinde, Türkiye’de boşanmaların %44.89’unun evliliğin ilk beş yılı içinde meydana geldiği bilinmektedir.³⁴⁸

³⁴⁸ Türkarlan, Nesrin, “Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Baş etmenin Yolları”, Aile ve Toplum Dergisi, C.3, Sayı:11, MN Tanıtım, Ankara, 2007, s.100

(3) Eğitim Bilgileri

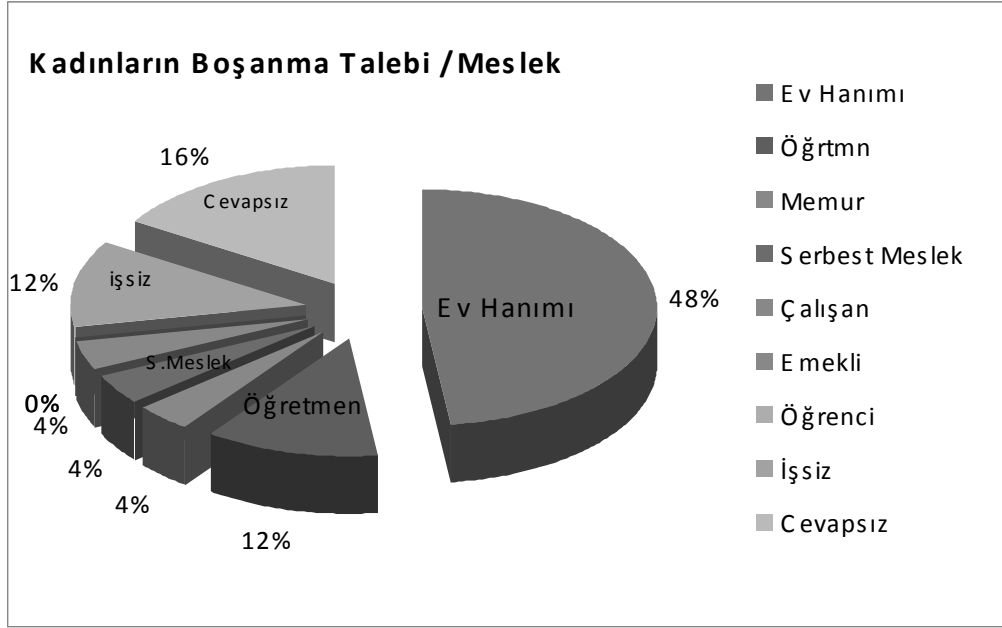

Grafik 74: Kadınların Boşanma Talebiyle İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Soru soranların eğitim durumlarını gösteren veriler incelendiğinde, ilköğretim 1. ve 2. kademedekilerin toplam oranının %24 olduğu görülür. Ortaöğretim mezunu olanların %20, yükseköğrenim mezunu olanların oranı ise %16 olarak tespit edilmiştir. %36 oranındaki evrakta ise bu konuda bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu, kendisine soru sorulan din görevlisinin muhatabına ait tüm bilgileri sormadığını veya cevap alamadığını göstermektedir.

Boşanma ile ilgili araştırmalarda, boşanmalardaki eğitim seviyesinin yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle boşanma davası açan kadınların eğitim seviyesinin yüksek olduğunun tahmin edilmesi güç değildir. Erzurum ve Bursa müftülüklerine gelen sorularda eğitim düzeyiyle ilgili bilgilerde boşanmak isteyen kadınların eğitim düzeyinin yüksek olması dikkat çekicidir. 2005-2008 yıllarında Erzurum ve Bursa müftülüklerine başvuranların eğitim oranı yüksek öğrenim seviyesinde %9 iken, kadının boşanma isteği ile ilgili başvuranların yükseköğrenim seviyesi %16'dır.

(4) Meslek Bilgileri

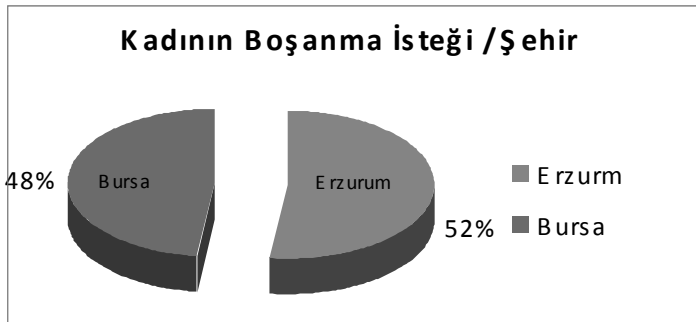

Grafik 75: Kadınların Boşanma Talebiyle İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuyla ilgili soru soranların meslek durumlarına bakıldığında %49'unun ev hanımı, % 16'sının öğretmen veya memur, %8'inin serbest meslek veya çalışan, %12'sinin işsiz, olduğu görülmektedir. %16'sının ise mesleklerine dair bir bilgi yoktur.

%95'lik bir grubun kadın olduğu göz önüne alınırsa ev hanımlarının oranının %49 olması normaldir. Bu konu, Erzurum ve Bursa Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına sorulan soruların içerisinde öğretmenlerin en çok başvurduğu konudur. 2005- 2008 yılları arasında her iki il müftülüklerine başvuran öğretmenlerin oranı genel toplamda %3 iken kadınların boşanma talebi ile ilgili konuda öğretmenlerin başvuru oranı %13'tür.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 76: Kadınların Boşanma Talebiyle İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Kadınların boşanma talebiyle ilgili sorularda Erzurum ve Bursa müftülüklerine başvuranların oranı birbirine yakındır. 2005-2008 yıllarında her iki ile gelen aile konulu sorularda toplam oran incelendiğinde % 58 ile Bursa Erzurum'a göre daha fazla soruya muhatap olmuşken, "Kadınların Boşanma Talebi" ile ilgili konuda % 48 ile 2. sırada yer almaktadır. Bursa'nın nüfusunun eğitim ve çalışma düzeyi bakımından daha gelişmiş olduğu göz önüne alınırsa kadınların boşanma taleplerinin Bursa'da daha fazla olacağı varsayılabilir. Ancak bu oran Erzurum'da daha fazla çıkmıştır..

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Bu konuyla ilgili soruların %88'i AİRB'te, %12'si Şifahi Sorular Kayıt Defterindedir.

Bu konuyla ilgili soruların %36'sı yüz yüze, %28'i telefonla sorulmuştur. %36'sıyla ilgili bilgi yoktur. Genel toplamda %32 oranında soru yüz yüze gelirken, bu konudaki soruların %36'sının müftülüklere bizzat gelinerek sorulmuş olması, konunun boşanma olması ve kadınların bu konularda hassas olup cevabı bizzat görevliden dinlemek istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Soruların %12'si 2006 yılında, %64'ü 2007 yılında, %24'ü 2008 yılında sorulmuştur.

3. Boşama Sözlere

İslâm hukukunun klasik doktrinine göre boşama için kullanılan sözler iki türlü olabilir. Bunlardan birisi boşanmadan başka bir anlama gelmesi mümkün olmayan, örfen özellikle boşanma için kullanılan sözlerdir. "Seni boşadım, boşsun" gibi. Bunlara sarıh/açık sözler denir. Diğerleri de boşanma anlamına gelebileceği gibi, başka anlamlara da gelebilen sözlerdir. Bu örf ve âdete veya kullananın iç iradesine göre boşama iradesinin kadına devredilmesi anlamına gelebileceği gibi, mutlak boşama anlamına da gelebilir. Bu tür ifadelere de kinayeli sözler denir.³⁴⁹

---

³⁴⁹ Aydın, a.g.m., s.227

Boşama niyetinin açıkça belli olmadığı kinayeli sözlerde, nikâhları konusunda tereddüde düşen kişiler, müftülüklerle ve Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına başvurmuşlardır.

Erzurum ve çevresinde; aileye, evlenmeye ve dini nikâha verilen önemin kutsallık derecesinde tutulması, boşanmada da, özellikle geleneksel ailelerde, dini kurallara büyük bir titizlikle uyulması sonucunu doğurmaktadır. Dini nikâhın sağlamlığının korunmasında gösterilen titizlik, pek çok durumlarda sarf edilen sözler nedeniyle nikâhın bozulup bozulmadığı konusunda müftülüğe bu konuda yöneltilen sorulardan da anlaşılmaktadır.³⁵⁰

Boşanma şartlarının toplumda tam olarak bilinmemesinden ve bazı kişilerin de menfaatleri gereği mahkemeye çıkmadan sözle boşayabilme kolaycılığını tercih etmeleri nedeniyle sorunlar ortaya çıkmakta ve bu problemler AİRB'e yansımaktadır. Eşlerin evlilik kurumunun ciddiyetini kavrayamamaları, dini törenin çabuk vazgeçilebilecek bir durum olarak görülmesi, öfke ve sinir halinde boşama ifadelerinin kolayca kullanılmasına sebep olmaktadır.

35 yaşında ortaokul mezunu bir ev hanımının, eşinin kullandığı kinayeli sözler nedeniyle sorduğu soru şu şekildedir.

“Eşim kızgınlıkla bana ‘evden çık’ dedi ve ben de çıktım. Beyim boşama niyetinin kesinlikle olmadığını söylese de ben şüpheye düştüm. Acaba nikâhımızı yenilememiz gerekir mi?”³⁵¹

Erkeğin kullandığı, boşamayı da ifade edebilen kinayeli sözler nedeniyle nikâh konusunda tereddüde düşüldüğünde çoğunlukla çiftlerden biri soru sormak için müftülüklerle irtibata geçmektedir. Az da olsa çiftlerin karı-koca beraberce Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına başvurduğu da görülmektedir.

“Eşi ile kavga sonucunda 3-5 defa ayrılıp birleşmişler. Bay bayan birlikte geldiler ve bayan özellikle ayrılmaları esnasında eşinin kendisine küfrettiğini ve “defol” dediğini, buna benzer sözleri defalarca işittiğini ve bir araya geldiklerinde de nikâh yapmadıklarından, nikâhlarının olup olmadığını soruyor.”³⁵²

---

³⁵⁰ Günay, a.g.e., s.202

³⁵¹ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:260

³⁵² AİRBKK., No:7, Bursa, Kasım, 2007

42 yaşındaki bir esnaf ise eşine, boşama ifade eden sözler söylemesi üzerine Erzurum müftülüğünü aramış ve problemini şöyle aktarmıştır:

“Boşamak veya ayrılmak maksadı gütmeden kızgınlıkla hanımına “Bundan sonra sen benim anam, bacımsın” dedim. Kendisi de çok hasta. Ben ne yapayım?”³⁵³

Kadınların da boşama amacıyla kinayeli sözler kullandığı ve bunun sonrasında nikâhla ilgili tereddütlerin yaşandığı sorulardan anlaşılmaktadır. Aile içinde yaşanan problemler sırasında hanımını iki defa boşayan ve üçüncü kez de boşamaktan korkan Muşlu bir erkek üçüncü talak hakkını hanımına verir. Ancak Bursa AİRB’e başvuran kadının sıkıntısı, eşiyile yaşanan ufak bir problemde boşanmayı düşünmesi üzerinedir.

“Kadın kafasının karman-çorman olduğunu söyler ve zaman zaman eşiyile kavga yaptıklarında ‘Artık bu adamdan kurtulayım’ diye düşünür. Buna benzer düşünceler kafasından çok geçiyor ama boşanma sözünü etmiyor. ‘Kafamdan bu düşünceler geçtiği için dini nikâhıma bir zarar gelir mi? Kendimi bu düşüncelerden kurtaramıyorum. Ayrıca ne zaman işlerim ters gitse “benim dini nikâhım yok, o yüzden işlerim ters gidiyor, ben çok günahkârım, cehennemde yanacağım” diye düşünüyorum. Bana yardımcı olur musunuz?’ dedi.”³⁵⁴

Talak hakkı kendisinde olan kadının, içinden geçirdiği düşünceler sebebiyle nikâhı konusunda devamlı bir tereddüt hali geçirmekte ve vesvese psikolojisini taşıdığı görülmektedir. Kadının, eşine boşama ifadeleri kullandığı diğer soru şu şekildedir:

“Teyzem kocasıyla tartışmış ve kocasına “dünya ahret kardeşim ol” demiş. Acaba aralarındaki nikâh düşmüş müdür?”³⁵⁵

Boşama sözleriyle ilgili problemler, nikâh yapıldığı takdirde nişanlılık döneminden itibaren ortaya çıkmaktadır. Ailelerinden habersiz olarak dini nikâh yapan nişanlı bir çift, tartışmalarında boşama sözleri kullanmışlar ve tekrar barıştıklarında kullandıkları sözlerden dolayı sıkıntıya düşüp Bursa AİRB’e başvurmuşlardır.

“Nişan aşamasında iken aileler karşı karşıya gelmiş ve anlaşmamışlar. Erkek sinirlenip iki gün önce kıza “boş ol” demiş. Dini nikâha rağmen cinsel ilişki olmamış. Soru şu: Şimdi bizim dini nikâhımız bitti mi? Barışınca tekrar evlenebilir miyiz?”³⁵⁶

³⁵³ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:22

³⁵⁴ AİRBKK., No:1, Bursa, Ocak, 2007

³⁵⁵ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:542

³⁵⁶ AİRBKK., No:4, Bursa, Aralık, 2007

Erkekler; aile içi çıkan problemler sırasında sinirlendiklerinde, ağız alışkanlığı, cehalet, nikâhın önemini bilmeme veya boşama sözlerinin doğuracağı alışkanlıkları hesaplayamama nedenlerinden dolayı bir problem çıktığında hemen hanımlarına boşama sözlerini söylemektedirler. Üç yıllık evli ve bir çocukları olan Ardahanlı bir çiftin boşama sözleriyle ilgili yaşadıkları problem, Bursa AİRB Kartekslerinde şöyle yer almıştır:

“Bir buçuk yıl önce eşi ile kavga yaptıklarında eşi üç defa “boş ol” kelimesini kullanmış ve siniri geçtikten sonra “benim niyetim seni boşamak değildi” diyerek evliliklerini devam ettirmişler. İki gün önce (kadın adetli olduğu halde) erkek kızıyor, tekrar “boş ol” kelimesini kullanıyor. Kadın “Şimdi benim dini nikâhım var mı” diye sormak için gelmiş.”³⁵⁷

Öğretmen olan kocası her sinirlendiğinde kendisini boşayan bir kadının örneği ise şu şekildedir:

“Bir yıllık evli olduğunu ve kocasının çok sinirli olduğunu ve en ufak bir tartışmada, kocasının dinen kendisini boşadığını hatta telefon mesajları ile bile kendisini boşadığını yazdığını söyledi. Bu durumda dini nikâhlarının olup olmadığını sordu.”³⁵⁸

Kısa süreli evliliklerde, erkekler sinirlendiklerinde hemen eşlerini boşama yolunu seçtikleri gibi, bu durum uzun süreli evliliklerde de görülmektedir. 24 yıllık evli olan üç çocuk sahibi bir kadın, eşinin çok sık kullandığı boşamayı da ifade edebilen kinayeli sözler nedeniyle Bursa AİRB’e başvurmuştur.

“Erkek kumarhane işletiyor. İnançlı ve Cuma namazlarını kılıyor ancak ne zaman kavga yapsak “anam, bacım ol” diyor ve bana “anlaşamıyoruz biz boşanalım” diyor. Kadın “bizim dini nikâhımız duruyor mu?” diye sordu.”³⁵⁹

Boşama sözleriyle ilgili olarak bazı kişilerin vesveseye kapıldıkları görülmektedir. Bu kişilerin endişeleri; dini kaygıdan çok, psikolojilerinin sağlıklı olmamasından kaynaklanmaktadır. Özellikle kadınların, güsül, abdest gibi ibadet konularında vesvese yaşadıkları gibi, nikâh konusunda da vesvese yaşadıkları görülmektedir. Bununla ilgili her biri ayrı ayrı kayıtlara geçmese de, aynı kişinin,

³⁵⁷ AİRBKK., No:11, Bursa, Nisan, 2007

³⁵⁸ AİRBKK., No:5, Bursa, Ekim, 2007

³⁵⁹ AİRBKK., No:4, Bursa, Ekim, 2007

kocasının söylediği günlük sözler sebebiyle nikâh konusunda şüpheye düşüp defalarca müftülüğü aradığı olmuştur. Vesveseden kaynaklanan sorulardan bir tanesi şudur:

“Kocam bana “senin yaptığın o iş boştu” dedi. Acaba talak olmuş olur mu?”³⁶⁰

Kişiler, tam bilgileri olmadığı için boşama sözleriyle ilgili okuduğu kitaplar sebebiyle şüpheye düşmektedirler. Bu durumda, dini nikâhla ilgili problemlerini çözmek ve konunun aslını öğrenmek için, güvendiği dini kurum olan müftülüklerle başvurmaktadırlar. Bununla ilgili bir örnek şu şekildedir:

“Sekiz yıldır evliyim ve iki çocuğum var. Önceleri eşimin de benim de pek dini bilgimiz yoktu. Şu anda bir şeyler öğrenmeye çalışıyoruz. Kitaplar okuyorum. Son okuduğum bir kitapta bazı sözlerin insanı dinden çıkarabileceği yazıyordu. Şimdi geçmişe dönüp bakıyorum ve acaba eşimin bana karşı söylediği sözlerde bir inkâr ifadesi var mıydı? Varsa dinden mi çıkmış oluyor? Dinden çıktıysa nikâhım nasıl olur gibi sorular kafama takılıyor. Ne yapacağımı şaşırdım. Neye inanacağımı da... İnsanlar birbirinden çok farklı şeyler söylüyor.”³⁶¹

Çiftlerin, aralarında huzursuzluk olmasına rağmen, resmi boşanma sürecini başlatmakta tereddüt ettikleri görülmektedir. 45 yaşında lise mezunu bir kadın, eşinin kendisine karşı gösterdiği ilgisizliğe rağmen boşanma işlemlerinin erkek tarafından başlatılmasını beklemekte fakat dini nikâhla ilgili tereddütleri için Erzurum AİRB’e başvurmaktadır.

“Eşimle uzun müddetten beri problemlerim var. Daha doğrusu aramızda büyütecek kadar çok sorun yok. Buna rağmen eşim beni istemediğini, evliliği sürdüremeyeceğini ve benim boşuna mücadele etmememi söylüyor. Hatta evde İki yabancı gibiyiz. Üç aydan beri yataklarımız ve odalarımız da ayrı. Ben daha önceleri dine pek meyilli değildim. Bu sıkıntılar beni Rabbime yaklaştırdı. Şu an kapalıyım ve dini mevzularda da oldukça hassasiyetim var. Beyimin bütün kötülüklerine rağmen ona karşı davranışlarda kusur işlememeye çalışıyorum. Hatta bana yaptıklarından dolayı günahkâr oluyor diye ona da acıyorum. Eşim ayrılmayı gerektiren sözler söylemesine rağmen mahkemeye de başvurup boşanmıyor. Evliliği bu şekilde devam ettirmek istiyor. Ben bu durumdan rahatsız oluyorum. Şayet nikâhımız dinen düşmüş ise onunla

³⁶⁰ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:557

³⁶¹ AİRBKK., No:4, Erzurum, Mart, 2007

aynı evde olmamdan dolayı tesettürüme de dikkat edemiyorum. Bu konuda beni aydınlatır mısınız?”³⁶²

a) Boşama Sözleri Kullanılarak Kadının Tehdit Edilmesi

Klasik doktrinin gereği olarak talâk hakkının kocaya ait görülmesi onların bu haklarını amacı dışında ve kimi defa bir tehdit vasıtası olarak kullanmalarının önünü açmaktadır. Evlilik; karşılıklı fedakârlık gerektirdiği halde, evliliklerde fedakârlığın sadece kadından beklendiği, aksi durumda boşamayla tehdit edildiği örneklerden anlaşılmaktadır. Erkek, kendisinin değişmesini değil; eşinin, kendisinin hayatına ayak uydurmasını beklemektedir. Erkek, eşine istediği gibi kısıtlamalar getirmekte ve bunları yapmadığı takdirde, elinde bulunan önemli bir gücü yani boşama yetkisini kullanmakla tehdit etmektedir.

Eşi, kendisine ve çocuğuna şiddet uyguladığı, maddi-manevi olarak ilgilenmediği, aldatılmış olmaktan şüphelendiği ve eşinden boşama tehditleri aldığı halde 30 yaşındaki bir kadın, boşanmayı düşünmemekte ve eşinin kendisine söylediği sözlerle boşanmanın gerçekleşmiş olabileceğinden endişe duymaktadır.

“5-6 Yıllık evli, çocuğu var ve eşi kendisine kötü davranıyormuş ve zaman zaman şiddet uyguluyormuş. Eşi çocuğunun ve eşinin giderleri için evini ihmal ediyormuş, hanımı arada başka bir kadın olmasından şüpheleniyor ve soru şu: “Zaman zaman eşimin cebinden habersiz para alıyorum ihtiyaçlarımız için, günaha giriyor muyum? Tartıştığımız zaman bana: ‘ işine geliyorsa böyle, gelmiyorsa çek git diyor’ bu sözle biz boşanmış oluyor muyuz?” diye sordu.”³⁶³

Bursa AİRB kartekslerinden birinde, kadının eşiyle yaşadığı huzursuzluğa rağmen annesinin evinde kalmaktansa eşinin yanında yaşamayı tercih etmesi anlatılmaktadır. Bu durum, erkeğin boşama tehditlerini yaparken kadının bu çaresizliğini gördüğü izlenimini uyandırmaktadır.

“Eşimle sık sık kavga yapıyoruz. Eşim bana balkona, pencereye çıkmayacaksın, komşuya, annelere gitmeyeceksin vs. yasaklar koyuyor ve bazen beni dövüyor bana “ben böyleyim işine gelirse böyle işine gelmezse annenin evine gidersin”

³⁶² AİRBKK., No:2, Erzurum, Nisan, 2008

³⁶³ AİRBKK., No:2, Bursa, Aralık, 2007

dedi. Ben de beş aydır annemin evindeyim, şimdi evime döneceğim ama bizim dini nikâhımız duruyor mu?”³⁶⁴

Erkeğin kendisinin değil, karşı tarafın değişmesini beklediği ve aksi takdirde kadına evden gitmeyi söylediği örneklerden biri de 30 yaşındaki ilkökul mezunu olan bir kadının örneğidir.

“Eşimle aramda 18 yaş fark var. (...) O da istediğim gibi davranmıyor, bildiğini yapıyor. ‘Beğenmiyorsan çık, git’ diyor. Ben namaz kılmasını, uygunsuz filimler izlememesini istiyorum. O benim hep zıttıma davranıyor, geçen gün yatakta yastığımı çekti ve ben de kızdım. Gidip başka bir odada yattım. O da ‘evden çık, git ve bir ev kirala’ dedi. Acaba nikâhımız düştü mü?”³⁶⁵

Kadın, kocası kendisine fiziksel ve psikolojik şiddet gösterdiği ve boşamayla tehdit ettiği halde çeşitli nedenlerle –genellikle ekonomik nedenler- boşanmayı düşünmemektedir. 48 yaşındaki bir kadın, eşiyle arasındaki huzursuzluğa rağmen ayrılmak istemediğini ifade ederek problemini şöyle anlatmıştır:

“Eşim benimle sürekli sebepsiz kavga ediyor. Başkalarının yanında bana hakaretler ediyor. Ve beni boşayacağını söylüyor. Hatta bunun için çocukların okullarının tatil olmasını beklediğini ifade ediyor. Eşimle bu huzursuzluğumuz bir seneden beri var, ayrı yataklarda yatıyoruz. Sürekli küfür ediyor ve “evden çık” diye beni tehdit ediyor. Ben ayrılmak istemiyorum. Fakat eşimin bütün bu söz ve davranışlarından dolayı aramızdaki nikâh düşmüş müdür diye merak ediyorum. Bu konuda ne yapmam gerektiği hususunda beni aydınlatırırsınız?”³⁶⁶

b) “Üçten Dokuz Şart Olsun” İfadeleri

Boşama tehdidi, üçten dokuz şart etme gibi uygulamalar, toplumumuzda yaygın olarak görülmekte ve bunun sonucunda ya bu yönde gerçek bir arzu olmadığı halde aileler dağılmakta veya evliliği kurtarmak için meşru olmayan formlere başvurulmaktadır.³⁶⁷ Örfen ‘3’ten 9’a şart olsun’ ifadesi ‘hanımını bir şarta bağlayarak boşama’ anlamında kullanılır. Yaygın olarak, istemediği bir şeyi yasaklamak isteyen erkek, istemediği şeyi yaptığında hanımını boşamak için kullandığı bir çeşit yemindir.

³⁶⁴ AİRBKK., No:2, Bursa, Ocak, 2007

³⁶⁵ AİRBKK., No:4, Bursa, Nisan, 2008

³⁶⁶ AİRBKK., No:2, Bursa, Haziran, 2008

³⁶⁷ Aydın, a.g.m., s.228

35 yaşında ilkokul mezunu bir kadın, kocasının kendisini zor durumda bırakmak için şu ifadeleri kullandığını belirtmiştir:

“Kocam beni zor durumda bırakmak için daima “üçten dokuza şart olsun” lafzını kullanıyor. “Üçten dokuza şart olsun ki annengile gitmeyeceksin” diyor. Bazen “üçten dokuza şart olsun ki ben akrabalarına gitmeyeceğim” diyor. Ben bundan çok fazla rahatsız oluyorum ne yapmam gerekiyor?”³⁶⁸

40 yaşında ilkokul mezunu bir ev hanımının eşinin şartı da benzer şekildedir:

“Seni babangile (ben) yollarsam üçten dokuza şart olsun” diyen bir kişinin hanımı babasıgile gittiğinde talak vaki olur mu?”³⁶⁹

Örneklerde erkeklerin hanımlarını, anne-babasını ziyaret etmekten alıkoymak istedikleri ve aksi durumda kadını boşamayla tehdit ettikleri anlaşılmaktadır. Fakat kadın bu duruma itiraz etmekte, ancak nikâhının düşeceğinden de korkmaktadır. Hâlbuki İslam hukukunda, erkek, hanımının anne-babasını ziyaret etmesini engelleyemez ancak sınırlandırılabilir. Bu konuyla ilgili olarak 17. y.y.’da İstanbul’da Osmanlı şeyhulislamına sorulan sorulardan biri şudur: “Zeyd’in zevcesi Hind, cumada bir kere anası Zeynep’in evine varıp Zeynep’i görmek murat ettikte Zeyd Hind’i şer’i bir sebep olmaksızın men etmeye kadir olur mu?”³⁷⁰

c) Nikâh Üzerine Yemin Etme

Kişiler; din konusunda, özellikle nikâh konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları için en hassas olunması gereken noktada; nikâh konusunda dikkat etmemekte, nikâh üzerine yemin etmekte, bu da aile yuvalarının yıkılmasına sebep olmaktadır. Bununla ilgili bir problem, gündelik bir iş için nikâh üzerine yemin eden erkeğin yeminini bozmasıyla ilgilidir.

“Eşim altınlarımı borç aldı. Daha sonra (dört ay sonra) ödeyeceğine nikâhımız üzerine yemin etti. O gün geldiğinde borcunu ödeyemezse nikâhımız düşer mi?”³⁷¹

Yedi çocuklu, 58 yaşındaki Samsunlu emekli bir şoför ise, bir işi yapmayacağına, hanımını boşama ifadeleri kullanarak yemin ettiğini ancak yeminini bozduğunu söyleyerek dini nikâhlarının durumunu sormuştur.³⁷²

³⁶⁸ AİRBKK., No:1, Erzurum, Haziran, 2008

³⁶⁹ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:135

³⁷⁰ Art, a.g.e., s.103

³⁷¹ Erzurum Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:481

Böyle şartlı boşamalar, Osmanlı toplumunda da görülmektedir. Erkekler, yapacağı işle ilgili güvenilirliğini arttırmak için nikâhı üzerine yemin etmektedirler. Nikâhları üzerine yemin etmek, erkekler arası dilde kendilerine güven sağlamanın bir koşulu gibidir. Bu örneklerden biri şöyledir: “borcumu sana falan yerde vermezsem avradım üç talak boş olsun”³⁷³

d) Dini Değerlere Kötü Söz Söyleme

Dini değerlere kötü sözler söylemek, boşama sözleriyle ilgili olarak karşılaşılan problemlerdendir. Tartışma sırasında, kızgınlık anında; kişilerin kutsal ve dini değerlerle ilgili söylediği kötü sözler; çiftleri, özellikle kadını, dini nikâh konusunda şüpheyne düşürmektedir.

26 yaşındaki bir ev hanımı, kendi aralarındaki bir tartışmada eşinin dini değerlere kötü sözler söylemesi üzerine Bursa AİRB’e telefonla şu soruyu sormuştur:

“Karı- koca kavga yapmışlar, erkek dine, kutsal değerlere, Allah’a, Peygambere küfretmiş. Kadın: “Dini nikâhımız duruyor mu?” diye soruyor.”³⁷⁴

32 yaşındaki Ankaralı bir kadının problemi ise şu şekildedir:

“Eşimle 14 yıllık evliyiz. iki çocuğumuz var. Evlendiğimiz günden beri devamlı kavga yapıyoruz. En ufak bir tartışmada eşim hem bana hem aileme küfreder, hakaret eder. Son zamanlarda Allah’a ve dine de küfretmeye başladı çok sinirli bir insan, bizim dini nikâhımız duruyor mu?”³⁷⁵

32 yaşında Artvinli bir kadının problemi de, eşinin dini değerlere kötü söz söylemesiyle ilgilidir:

“Kadın kocasının çok sinirli olduğunu, her şeye küfrettiğini, dini nikâhlarının olup olmadığını (kalıp kalmadığını) soruyor”³⁷⁶

24 yıllık evli, iki çocuk sahibi 43 yaşındaki Adıyamanlı bir kadının problemi de eşinin söylediği küfür sözlerinden dolayı nikâhlarının olup olmadığı ile ilgilidir.

“Kocasının ailesi dindar, kocası da Cuma namazını kılar, orucunu tutar fakat sinirlendiği zaman kadere, Allah’a, dine küfreder “senin dinini, kitabını bilmem ne yapayım” v.s. diyerek. “Bizim dini nikâhımız duruyor mu?” diye sormak için gelmiş.”³⁷⁷

---

³⁷² AİRBKK., No:2, Bursa, Ocak, 2007

³⁷³ Art, a.g.e., s.122

³⁷⁴ AİRBKK., No:2, Bursa, Haziran, 2007

³⁷⁵ AİRBKK., No:1, Bursa, Temmuz, 2007

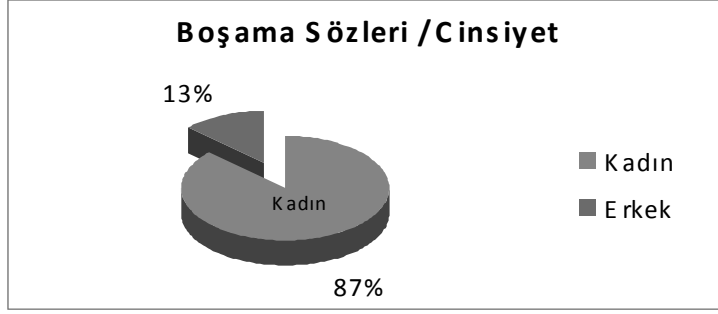
³⁷⁶ AİRBKK., No:6, Bursa, Mayıs, 2007

Kadınlar, eşlerinin dini ve kutsal değerlere kötü sözler söylediğini belirtirken özellikle eşlerinin dindar olduklarını belirtmişlerdir.

e) Boşama Sözleriyle İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler

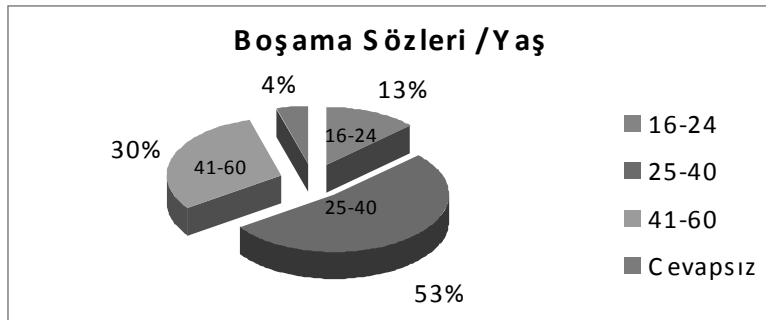
(1) Cinsiyet Bilgileri

Grafik 77: Boşama Sözleriyle İlgili Soru Soranların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı

Boşama sözlerini kullanan erkekler olduğu halde, bu konudaki soruların %87'sini kadınlar sormuştur. Bu konuda gelen 23 sorudan sadece üçünü erkekler sormuştur. Kullanılan boşama sözlerinin nikâhı düşürdüğü göz önüne alınırsa kadınların nikah konusunda daha hassas oldukları görülmektedir.

(2) Yaş Bilgileri

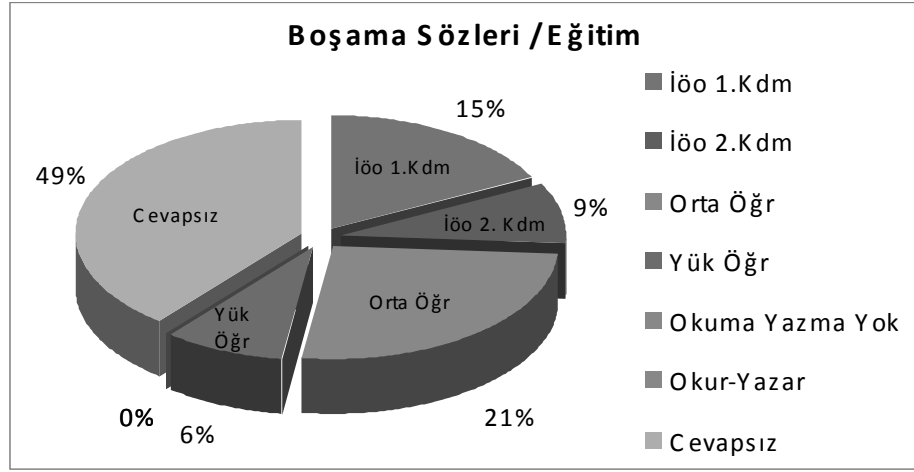
Grafik 78: Boşama Sözleriyle İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Boşama sözleriyle ilgili soru soranların yarısından fazlası 25-40 yaş aralığındadır. Üç kişi 16-24 yaş aralığında, 12 kişi 25-40 yaş aralığında, yedi kişi de 41-60 yaş aralığındadır. Bu konuyla ilgili sadece tek soruda yaşla ilgili bilgi yoktur. Aile içi huzursuzluk, eşler arası geçici ayrılıklar, boşanma ve kadının boşanma isteği gibi

³⁷⁷ AİRBKK., No:6, Bursa, Haziran, 2007

ailenin parçalanmasıyla ilgili tüm konularda soru soranların yaş durumları incelendiğinde ailedeki problemlerin orta yaş grubunda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu da evlilikteki problemlerin çoğunlukla evliliğin ilk yıllarda ortaya çıktığını göstermektedir.

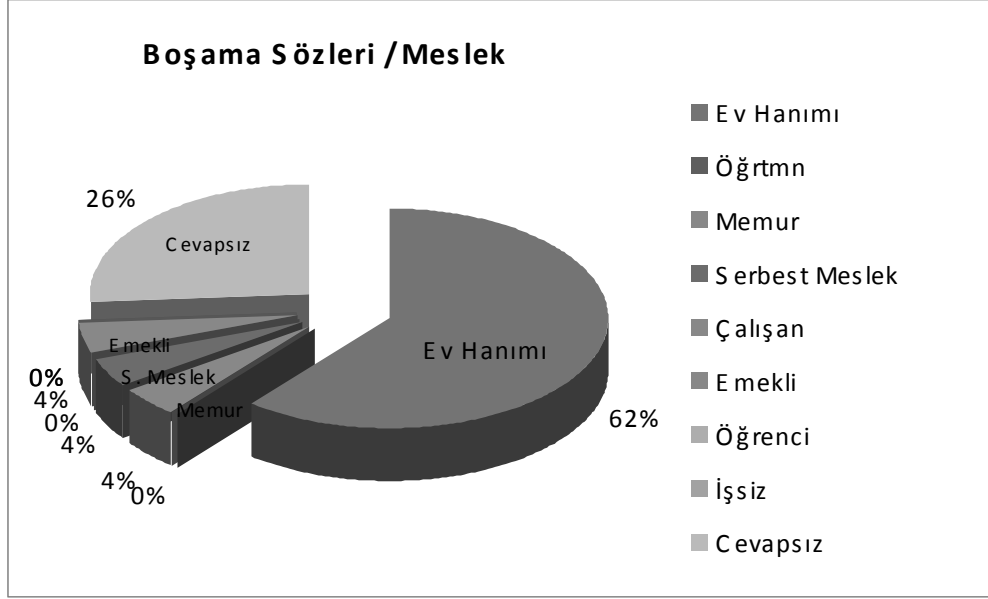
(3) Eğitim Bilgileri

Grafik 79: Boşama Sözlere İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Boşama sözleriyle ilgili sorularda okuma yazması olmayan ve sadece okur-yazarlığı olan gruplar hariç her eğitim grubundan soru gelmiştir. Dört soru İlköğretim 1. Kademe mezunlarından, iki soru İlköğretim 2. Kademe mezunlarından, altı soru orta öğretim mezunlarından, iki soru yüksek öğrenim mezunlarından gelmiştir. Dokuz soruyla ilgili bilgi yoktur.

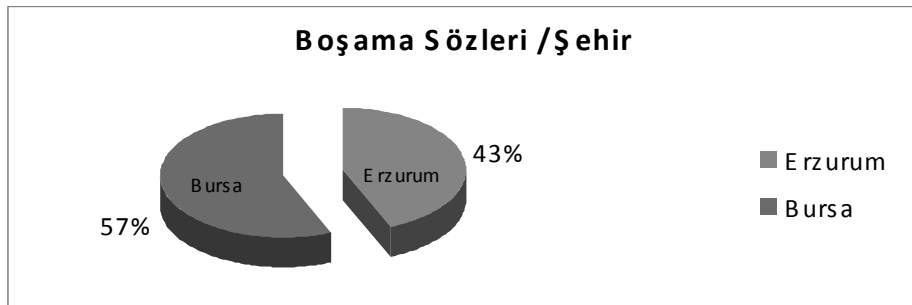
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 80:Boşama Sözlere İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuda soru soranların çoğunluğunun kadın olması meslek gruplarında da en çok ev hanımlarından sorunun gelmesini sağlamıştır. Bu konuda gelen 23 sorunun 14'ünü ev hanımları sormuştur. Memur, serbest meslek ve emekli gruplarından birer soru gelmiştir. Altı soruda meslek durumu belirtilmemiştir.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 81:Boşama Sözlere İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Bu konudaki soruların şehirlere dağılımı dengelidir. 10 soru Erzurum'dan, 13 soru Bursa'dandır. Bursa'nın daha gelişmiş bir şehir olması ile aile problemlerinde kolayca boşama sözlere kullanılması birbiriyle uyumsuzdur. Ancak genel olarak aile problemlerinde problemin çözümü için uğraşmak, yetkili kurumlardan destek

almak, boşanma düşünülüyorsa bile resmi olarak boşanma sürecini başlatmak yerine erkeklerin genellikle boşama sözlerini kolayca kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Boşama sözleriyle ilgili soruların %78'i AIRB'te, %22'si Şifahi Sorular Kayıt Defterinde kayıtlıdır.

Bu konudaki soruların %48'i telefonla, %30'u yüz yüze sorulmuştur. %22'siyle ilgili bilgi verilmemiştir.

Bu konudaki soruların %12'si 2006 yılında, %64'ü 2007 yılında, %24'ü 2008 yılında sorulmuştur.

4. Üç Talak

Kocanın bir evlilik içinde sahip olduğu boşama hakkı üçtür. İlk ikisinde koca dilerse belirli şartlarla boşanmış olduğu eşine geri dönebilir. Bu geri dönüş bâin talâkta yeni bir nikâhla olur, ric`î talâkta yeni bir nikâha gerek de yoktur. Üçüncü boşama hakkını da kullanan koca istese bile ne yeni bir nikâhla ne de nikâhsız eski eşine geri dönebilir. Bu tür bir ayrılığa büyük ayrılık (beynûnet-i kübrâ) denir. Bu şekilde kesin olarak ayrılmış eşlerin tekrar bir evlilikte birleşebilmeleri için kadının bir başkasıyla hileli olmayan bir evlilik yapması ve bu evliliğin de zifaf ile fiilen başlaması gerekmektedir. İşte bu ikinci evlilik, ölümle veya boşanma ile sona ererse kadın isterse yeni bir nikâhla tekrar birinci eşine geri dönebilir. Bu tedbir tek taraflı irade beyanıyla hukuken kolaylaştırılan boşanmaların suiistimal edilmesinin önüne geçilmesi düşüncesiyle getirilmiştir. Bunun önemli ölçüde etkili olduğunu söylemek gerekir.³⁷⁸

3 talakla ilgili sorularda, 3 talakın aynı anda kullanıldığıyla ilgili problemler olduğu gibi, birden fazla boşanmanın farklı zamanlarda gerçekleştiği durumlar da sorulmaktadır.

a) Üç Talakın Aynı Anda Kullanılması

3 talakla ilgili soruların yarıya yakını yani %48'i, boşama ifadesinin aynı anda üç kere kullanılmasıyla ilgilidir. Aynı anda 3 talakın kullanıldığı durumlarda genellikle

---

³⁷⁸ Aydın, a.g.m., s.228

erkek aynı anda üst üste üç defa ‘boş ol’ ifadelerini kullanmıştır. Yeni evlenmiş bir çiftin tartışmaları sırasında erkek, aynı anda üç kere boşanma ifadesi kullanınca dini nikâhlarının durumunu öğrenmek için Bursa AİRB’e başvurmuşlardır.³⁷⁹ Üç yıllık evli ve iki çocuklu bir çift de tartışmaları esnasında erkeğin üst üste ‘boş ol’ ifadesini kullanması üzerine nikâhlarının durumunu öğrenmek için kadın Bursa AİRB’e başvurmuştur. Bu örnekte kadın üniversite mezunu iken, erkeğin ilkökul mezunu olması dikkat çekmektedir.³⁸⁰ Aynı durumu yaşayan başka bir ailede, dini nikâhlarının durumunu soran erkek olmuştur.³⁸¹ Genelde kadınlar Aile İrşat ve Rehberlik bürolarına başvururken, erkeğin de soru sorduğu örnekler vardır.

12 yıllık evli ve iki çocukları olan bir kadın, eşinin yurt dışına gidip orada biriyle evlenmesinden sonra kendisine dönmesi üzerine eşiyle tekrar evlenirler. Problem, eşinin bir tartışma sırasında kendisine üst üste üç defa boşama ifadesi kullanmasıdır. Bayan, probleme geçmeden önce uzunca hayat hikâyesini anlatmıştır. Bu da, bayanın sorusunu sormasının yanı sıra sıkıntılarını da anlatmak üzere Bursa AİRB’e geldiğini göstermektedir.

“12 yıllık evli ve iki çocuğu var. Bayan 16 yaşında iken birisi ile nişanlanır. (...) Adam işleri iyi gitmeyince Türkiye’ye geri döner. Eş dost araya girer barıştırır, iki çocuk olduğu için dini nikâhla tekrar evlenirler. Birkaç gün önce tartışırken kocası kendisine 3 defa “boş ol” der. Şimdi barışmak istiyorlar. Nikâhlarının olup olmayacağını sordu.”³⁸²

Bir başka ailede, karı-koca arasında yaşanan tartışma sonrasında kadın mahkemeye başvurur, erkek ise üç defa boşama ifadesi kullanır. Aradan zaman geçtikten sonra barışmak isterler ve nikâhlarının durumunu öğrenmek için kadın Bursa AİRB’e başvurur. Bu örnekte; kadının, boşanmak istediğinde resmi yollara başvururken, erkeğin, dinin kendisine vermiş olduğu boşama hakkını bilinçsizce kullandığı daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

“Kadın ve kocası şiddetli kavga yaparlar ve kadın o kızgınlıkla mahkemeye boşanmak için dava açar bu arada kocası da 3 defa “boş ol” der. Aradan bir ay ya da

³⁷⁹ AİRBKK., No:4, Bursa, Mayıs, 2008

³⁸⁰ AİRBKK., No:2, Bursa, Mart, 2008

³⁸¹ AİRBKK., No:4, Bursa, Nisan, 2008

³⁸² AİRBKK., No:3, Bursa, Mayıs, 2008

*40 gün gibi bir süre geçer karı koca barışır ve kadın mahkemeden davasını alır, ancak dinen boşanıp boşanmadıklarını öğrenmek ister.*³⁸³

Beş yıl önce yaptıkları bir kavga esnasında üç kere boşama ifadesi kullanan kocasının ifadeleri nedeniyle arayan kadının, olaydan beş yıl sonra soruyu sorması, dini nikâh konusunda veya boşama ifadeleriyle ilgili olarak yeni bilgi sahibi olduğu izlenimini vermektedir.

*“Beş yıl önce beyimle kavga yaptık ve ayrıldık. Beni dinen üç kez boşadı. Ama resmen boşanmadık. 40 gün ayrı aldık. Tekrar bir araya geldik. Bizim dini nikâhımız duruyor mu? Tekrar dini nikâh yaptırabilir mi?”*³⁸⁴

Kuran Kursu öğrencileri, sorularını ve aile içi problemlerini, kendilerinin en kolay ulaşabildikleri din görevlisi olan Kuran Kursu öğreticisine anlatmakta, öğreticiler de ya soruyu soran kimseyi AİRB’e yönlendirmekte veya bizzat kendisi 3. şahıs adına soruyu sormaktadır. Bu da, AİRB’e halkın ihtiyacı olduğu gibi, din görevlilerinin de aile konusunda uzmanlaşmış kişilerin görev aldığı AİRB’e ihtiyaçları olduğunu göstermektedir. Bununla ilgili örnek, aynı anda üç defa boşama ifadesinin kullanılmasıyla ilgilidir ve kartekslerde şu şekilde geçmektedir:

“Yıldırım’dan Kur’an Kursu öğreticisi (...) telefon ile aradı ve bir bayan öğrencisi eşi ile kavga yapmış ve eşi sinirle üç defa “ boş ol” demiş. Şimdi dini nikâhları bitti mi? diye sordu.”³⁸⁵

b) Üç Talakın Farklı Zamanlarda Kullanılması

3 talakla ilgili gelen soruların %32’ye yakın bir kısmı, farklı zamanlarda birden fazla boşamanın olduğu durumlar ile ilgilidir. 38 yaşında işçi bir erkek, farklı zamanlarda hanımını iki defa boşadığını fakat evliliğin devam etmesini söyleyerek çözüm aramak üzere Bursa müftülüğüne başvurmuştur. Erkek, hanımıyla aralarındaki problemin anne-babasından kaynaklandığını belirtmiştir. Erkeğin eşiyle ailesi arasındaki iletişimi dengeleyememesi, bazen anne-babasını terk etme ve onlarla ilgilenmemeye sebep olurken, bazen de hanımıyla aralarının açılmasına ve boşanmalara sebep olmaktadır.

³⁸³ AİRBKK., No:5, Bursa, Ocak, 2008

³⁸⁴ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:16

³⁸⁵ AİRBKK., No:11, Bursa, Haziran, 2007

“Bir çocuklu 10 yıldır evli bir aile, erkek müftülüğe gelerek hanımı ile geçinemediğini, anne ve babasının sözlerini dinlediğini ve öfkeli iken hanımını değişik zamanlarda iki defa dinen boşadığını söyledi. Hanımı teefon ile aradı ve bu boşanma olayının iki defa değil, ikiden fazla olduğunu iddia etti. Kadın “bizim aramızda dini nikâh kalmadı” diyerek evine gelmiyor ve babasının evinde kalıyor. Erkek evliliğin devam etmesini istiyor ve müftülükten yardım istedi.”³⁸⁶

Kadınların nikâh konusunda daha dikkatli oldukları ve boşanmanın birkaç defa vuku bulduğunda araştırıp öğrenmeden tekrar evliliği kabul etmedikleri tespit edilmiştir. Bununla ilgili bir örnekte, eşinden iki kere resmi olarak boşanan 50 yaşında Konyalı bir kadın, çocukları için eski eşiyile tekrar evlenmeyi düşünmekte, ancak dini yönden sakıncası olup olmadığını öğrenmek istemektedir.

“15 sene önce resmen boşanmışlar, beş yıl ayrı kaldıktan sonra tekrar evlenmişler. Aradan yedi yıl geçtikten sonra ikinci kez resmen boşanmışlar. Şimdi kocası tekrar evlenmek istiyor. Kadın iki çocuğu olduğu, özellikle özürülü çocuğu için evlenmeyi düşünüyor ancak tekrar eski kocası ile üçüncü kez evlenmesinin dinen bir sakıncası olup olmadığını öğrenmek istedi.”³⁸⁷

Uzun süreli evliliklerden sonra bile, erkek başka bir kadınla yaşamayı tercih etmektedir. Ancak böyle durumlarda erkeğin ikinci kadınla yaptığı evlilik, uzun sürmemekte ve erkek ilk eşine dönmeyi tercih etmektedir. Ancak eski eşine dönmede, eşini birden fazla boşaması, tekrar evlenmesinde dini olarak problem doğurmaktadır. Bulgaristan göçmeni bir kadın, Mudanyalı eşiyile böyle bir problem yaşamıştır:

“Kadın 21 yaşında evlenir, 20 yıl evli kaldıktan sonra kocası başka kadını sever ve bunu boşar, sevdiği kadınla evlenir. Onunla üç ay yaşadıktan sonra ondan ayrılır ve tekrar eski karısına döner. Kocası ikinci kez dönünce dini nikâh yaparlar ve iki yıl bu şekilde yaşarlar. İki yıl sonra bir tartışmada adam iki defa üst üste “boş ol” der, bunlar ayrılırlar. Adam başka bir kadınla evlenir, onunla da anlaşamaz, boşanır. El altından ilk karısı ile evlenmek için haber yollar. Kadın bir defa resmi nikâhla bir defa da dini nikâhla boşandığı için tekrar evlenmenin dinen caiz olup olmadığını sorar.”³⁸⁸

Sadece dini nikâhla evlenen kadınlar, eşleri kendilerini boşadıklarında mağdur olmakta ve hiçbir hak talep edememektedirler. Boşama olayları birden fazla olduğunda

³⁸⁶ AİRBKK., No:6, Bursa, Ağustos, 2007

³⁸⁷ AİRBKK., No:4, Bursa, Haziran, 2007

³⁸⁸ AİRBKK., No:4, Bursa, Mayıs, 2007

ise kadın, eşiyle de dinen yasaklandığı için tekrar evlenememektedir. 50-55 yaşlarında bir kadın sosyal güvencesi de olmadığını belirterek, 3 talakla ilgili sorusunu şöyle sormaktadır:

“Dini nikâhla evlendim. Eşimle kavga yaptığımızda değişik zamanlarda beni boşadı. Bu boşama olayları üçten fazla oldu. Benim gidecek yerim yok, sosyal güvencem de yok. Bizim dinen bir arada olmamız mümkün değil midir?”³⁸⁹

Resmi olarak evli olan bir erkek, daha sonra dini nikâhla başka bir kadınla evlenir. Ancak dini nikâhlı eşine boşama tehditlerinde bulunmaktadır. Aralarında iki defa boşama vuku bulan bu ailede, kadın üçüncü kez de boşanmakla tehdit edilince Bursa AİRB’e başvurmuştur. Kadının anlattıklarından sonra, müftülüğe eşiyle gelmesi istenmiş ve üç gün sonra da eşiyle gelmişlerdir.³⁹⁰

c) Tek Talak Kullanıldığı Halde Üç Talakla Karıştırılan Durumlar

Kadınların boşanma olayından sonra tekrar evlenmeye karşı durmaları, İslam hukukunda bulunan üç kere boşanmadan sonra aynı kişiyle evlenme yasağıyla ilgilidir. Bu konuyla ilgili yeterli bilgisi olmayan kadın, tek talak vuku bulduğunda da eşiyle tekrar evlenmekten kaçınmaktadır. Böyle bir problem yaşayan Bursa cezaevi tutuklusunu bir erkeğin sorusu, cezaevi vaizi aracılığıyla Bursa AİRB kartekslerine şu şekilde geçmiştir:

“Erkek H tipi Bursa cezaevinde tutuklu, 11 yıllık evli, bir tane çocukları var. Dört yıl önce hanımı ile aralarında bir problem olmuş ve adam karısını dinen boşamış. Akabinde evlilik devam etmiş. Tek talak vuku bulmuş. Şimdi erkek hapistedir. Bu süre zarfında hanımı İstanbul’da dinî bir cemaate intikal etmiş ve orada öğrendiği bilgilerle kocasına “Bizim dini nikâhımız yok. Sen bana haramsın” diyerek uzak duruyormuş. “Ben toplantılarda öğrendim” diyormuş.”³⁹¹

İslam hukukunda üç kere boşamanın gerçekleştiği evliliklerde kadın başka bir erkekle gerçek evlilik yapmadıkça ve bu kocasından ölüm veya boşama yoluyla ayrılmadıkça eski eşiyle evlenememektedir. Üçüncü kez eşinden boşanan erkeğin yeniden eski karısı ile evlenebilmesi için, eski karısının bir başka erkekle evlenip boşanmasının gerekmesi, türlü hilelerin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur ki,

³⁸⁹ AİRBKK., No:2, Bursa, Nisan, 2008

³⁹⁰ AİRBKK., No:3, Bursa, Temmuz, 2007

³⁹¹ AİRBKK., No:7, Bursa, Nisan, 2007

bunlar arasında en meşhur olanı, eskiden beri bilinen ve “hulle” adı verilen şer’î hiledir.³⁹²

Nikâh, boşanma ve 3 talak konusunda yeterli bilgisi olmayan kişilerin, boşanmış kişiler üzerindeki etkisi önemsenmeyecek kadar büyüktür. Bununla ilgili bir örnekte, Mardinli bir ailede, 30 yaşlarındaki bir çiftin huzursuzluk yaşadığı ve farklı zamanlarda erkeğin üç kere eşini boşaması üzerine çözüm arayışı içine girdikleri kaydedilmiştir. Aile kendisince en güvenilir buldukları tarikat şeyhine durumu anlatınca çözüm olarak hulle yöntemi gösterilmiştir. Ancak bu çözüm ailenin aklına yatmayınca evin büyüğü olarak erkeğin babası, Bursa AİRB’e başvurarak problemi şöyle anlatmıştır:

“Oğlum ve gelinim sık sık kavga yaparlardı ve oğlum kavgaları esnasında birkaç defa geline “boş ol “ demiş. Gelin babasının evine gitti. Nikâh konusunda ailesi de şüpheye düşmüş ve gelin “ ben artık seninle bir araya gelemem biz bir araya gelirse zina etmiş oluruz bizim dini nikahımız yok ve 3 talak da ayrı ayrı zamanlarda kullanıldı ve kocam beni boşadı” diyor. Biz tarikat ehliyiz tarikatımızın şeyhine sorduk ve bize hulle yapmamızı tavsiye etti. Gelinim (...) hocanın tarikatından oğlum da Mardin’de bir şeyhe bağlı, yuva yıkılmadan nasıl çözüm buluruz bize yardımcı olun bunları bir araya getirelim.”³⁹³

Karı-koca arasında boşanmanın olduğu durumlarda, tek boşanma bile olsa toplumda, kadının başka bir erkekle evlenmeden eski eşiyile evlenemeyeceği görüşü, tekrar evlenmek isteyen çiftleri şüpheye düşürmekte ve işin aslını öğrenmek üzere müftülöklere başvurmaktadır. Ayrılıp resmi olarak tekrar evlenen karı-kocaya çevreden resmi nikâhlarının olsa bile dini nikâhlarının geçerli olmayacağını söylenmesi, toplumda eksik ve yanlış bilgilerin yaygın olduğunu ve resmi nikâh-dini nikâh ikilemini göstermektedir.

“Beş yıllık evliler bir kavganın büyümesi sonucu 10 ay önce resmen boşanmışlar ve üç ay önce de tekrar resmi nikâh ile evlenmişler. Çevreden “sizin dini nikâhınız olmaz, siz 3 talakla boşandınız” denilmiş. Dini nikâh yaptırıp yaptıramayacaklarını sordular.”³⁹⁴

Araştırma kapsamına giren sorular ele alındığında, kişiler, aile içi huzursuzluklarda huzursuzlukları çözmeyi değil hemen boşanma yolunu tercih

³⁹² Günay, a.g.e., s.202

³⁹³ AİRBKK., No:5, Bursa, Şubat, 2008

³⁹⁴ AİRBKK., No:7, Bursa, Nisan, 2008

etmektedirler. Ancak belli bir süre geçtiğinde tekrar evlenme kararını almaktadırlar. Bu durum, kişilerin öfke ve kızgınlık anlarında çok önemli bir karar olan ayrılık kararını almalarının sağlıklı olmadığını göstermektedir. Kişiler tekrar evlenmek istediklerinde ise dinen bunun mümkün olup olmayacağını öğrenmek için müftülöklere ve AİRB'e başvurmaktağırlar.

23 yaşında Adapazarılı bir kadın, resmi olarak boşandıkları eşıyle tekrar evlenmek için çevresinin söylediği başka bir erkekle evliliğe gerek olup olmadığını sormaktadır.

*"Sekiz aylık evli ve eşı ile tartıştlar. Mahkemeye müracaat ederek resmen boşanırlar. Şimdi boşandıklarına pişman olurlar tekrar evlenmek isterler ve çevreden "başka bir erkekle evlenip ondan boşanacaksın ondan sonra kocanla evlenebilirsin" denmiş. "Biz şimdi ne yapacağız?" diye bize soruyor."*³⁹⁵

30 yaşındaki bir kadının sorusu da yukarıdaki örnekle paralellik göstermektedir.

*"Kadın kocası ile tartışıyor ve kocası öfke ile karısını mahkemeye veriyor ve resmen boşanıyorlar. Daha sonra tekrar bir araya gelmek istiyorlar. Bayan soruyor: "Kocamla tekrar evlenmek için HULLE mi yapmam gerekiyor?" Etraftan öyle duymuş ve bunun ne olduğunu öğrenmek için gelmiş."*³⁹⁶

35 yaşındaki bir kadının örneği, hullenin gerçekleştiği tek örnektir. Eski eşıyle tekrar evlenebilmek için başka bir erkekle evlenir. Aile hayatının da gerçekleştiği fakat boşanmak üzere anlaşılmış bir evlilik yapan kadın, iddet süresini bekleyip beklemeyeceğini sormaktadır. 3 talak gerçekleşmemiş olduğu halde, zifafın yaşanması yönüyle gerçek, boşanmak üzere anlaşılmış olması yönüyle hulle evliliği yaşanmıştır. İddet süresiyle ilgili sorusunu sormak üzere müftülüğe gelen bayanın, hulle evliliği yapmadan önce müftülüğe başvurmaması ilginçtir. Örnek, kartekslerde şu şekilde geçmektedir:

"Kadının beyi gazino, kafeterya vs. işleten bir bey ve bu arada başka kadınlarla da ilişki yaşayan bir adamdır. İlk evlendikleri zaman düşünce yapıları kocası ile aynıymış. Zamanla kadın dine döner, dini emirleri yaşamaya başlar. Bunun akabinde kocası ile aralarında fikir çatışması başlar bu anlaşamama neticesinde dinen ve resmen boşanırlar. Barıştlar ve kocası ile yeniden evlenmeye karar verirler fakat

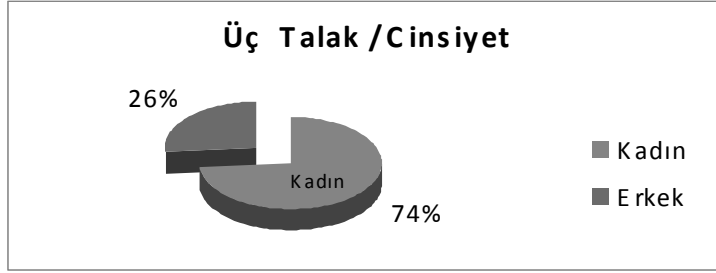
³⁹⁵ AİRBKK., No:12, Bursa, Mart, 2008

³⁹⁶ AİRBKK., No:7, Bursa, Mart, 2007

yeniden dinen evlenebilmek için tarikat yönü de olan bir cami görevlisine fikir sormaya gelirler. (...) Din görevlisi, kadına “dine göre aranızda 3 talak gerçekleşmiş siz başkası ile evlenip yeni kocanız sizi boşadıktan sonra ancak ilk kocanızla evlenebilirsiniz” diyerek, kadını kendine nikâhlar.10 gün kadar kadının evinde birlikte yaşarlar, aralarında cinsel ilişki de vuku bulur, sonra imam kadını boşar. Kadın müftülüğümüze, aile bürosuna gelerek şunu sormuştur: “Ben eski eşimle evlenebilir miyim? Evlenebilmek için bu 4 ay 10 günlük süreyi beklemek mecburiyetinde miyim?” diye sordu.³⁹⁷

d) Üç Talakla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

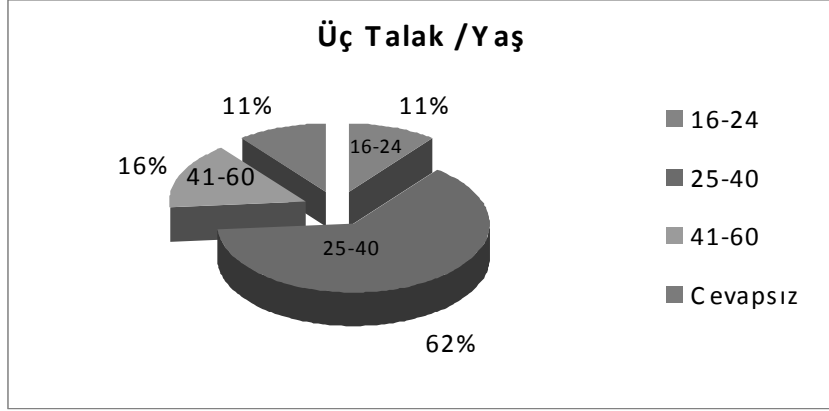

Grafik 82:Üç Talakla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Üç talakla ilgili sorulan 19 sorunun 14'ünü kadınlar, beşini erkekler sormuştur. Boşama sözlerinde olduğu gibi bu konuda da 3 talakla boşamayı gerçekleştiren erkek, bu konuyla ilgili soruyu soran kadındır. Kadınlar, özellikle nikah konusunda erkeklerden daha hassastırlar.

³⁹⁷ AİRBKK., No:12, Bursa,Ocak, 2008

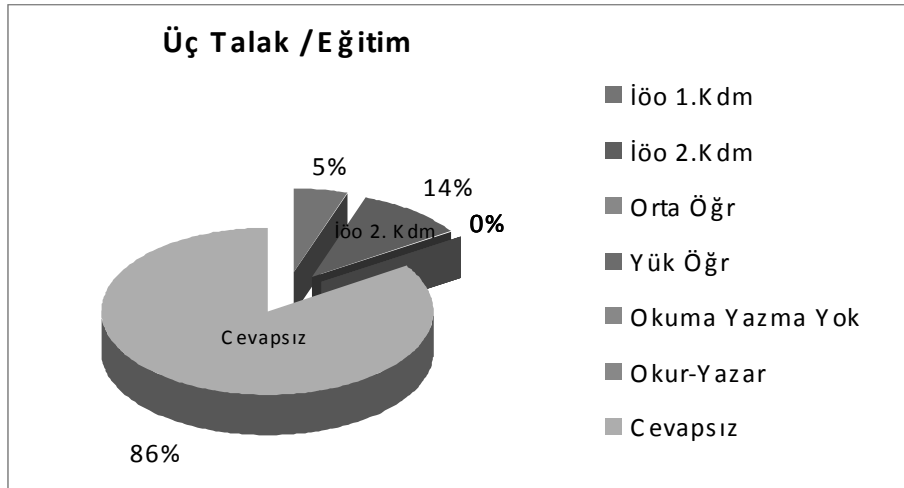
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 83: Üç Talakla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Üç talakla ilgili soruların 12'si 25-40 yaş aralığından gelmiştir. En çok soru gelen grup, ailenin parçalanmasıyla ilgili diğer konularda olduğu gibi, 25-40 yaş aralığıdır. Bu konuyla ilgili 2 soru, 16-24 yaş aralığından, üç soru 41-60 yaş aralığından gelmiştir. İki soruyla ilgili bilgi yoktur.

(3) Eğitim Bilgileri

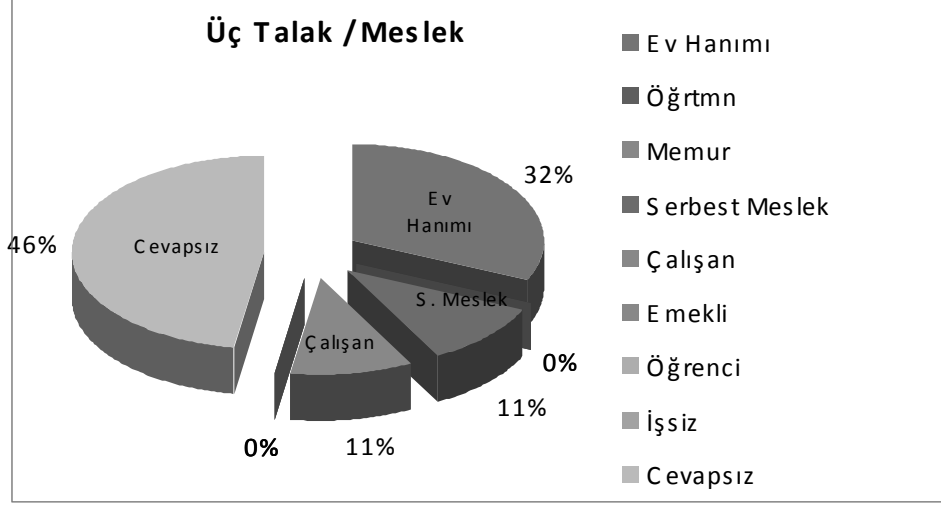

Grafik 84: Üç Talakla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Üç talakla ilgili soruların önemli bir kısmının eğitim bilgileri verilmemiştir. Bu konuda sorulan 19 sorunun 16'sıyla ilgili bilgiler eksiktir. Bu durum soruların hepsinin Bursa'dan alınmış olup Bursa'daki karteklerde genelde eğitim ve meslek bilgilerinin

verilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bir soruda eğitim durumu İlköğretim 1. Kademe olarak, iki soruda eğitim durumu İlköğretim 2. Kademe olarak belirtilmiştir.

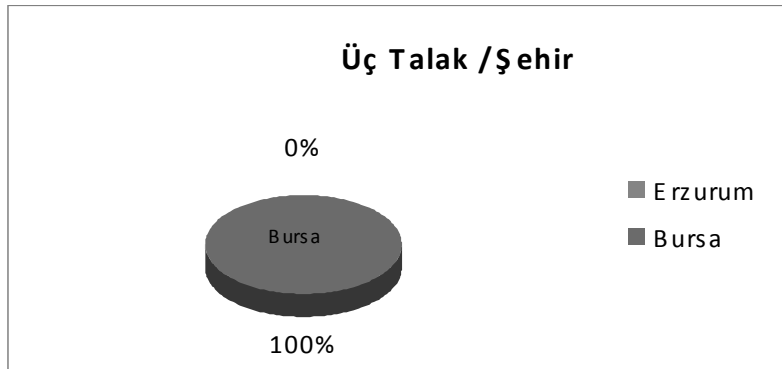
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 85: Üç Talakla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim durumunda olduğu gibi meslek durumuyla ilgili bilgilerde de önemli oranda bilgi eksiktir. Sorulan 19 sorunun 9'unda eğitim bilgisi verilmemiştir. Bu konuyla ilgili soruları altı ev hanımı, iki serbest meslek sahibi, iki çalışan sormuşlardır.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 86: Üç Talakla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Erzurum'dan bu konuyla ilgili hiç soru gelmemiştir. Bu durum, bu konuyla ilgili gelen bütün meselelerin Erzurum'da erkek din görevlileri tarafından cevaplanıp ancak kayda geçirilmemiş olmasıyla ilgilidir. Boşama sözleri ve 3 talakla ilgili 32 sorunun

Bursa'dan gelmiş olması, Bursa gibi gelişmiş sayılan illerde de erkeklerin kolaylıkla aile kurumunu zor durumda bırakan boşama sözlerini kullandıklarını göstermektedir.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Üç talakla ilgili soruların %95'i AİRB'te kayıtlıdır.

Bu konuyla ilgili soruların %63'ü yüz yüze, %16'sı telefonla sorulmuştur. %21'iyle ilgili bilgi verilmemiştir. Genel toplamda %32 oranındaki soru yüz yüze sorulurken bu konudaki soruların %63'ünün yüz yüze sorulmuş olması konunun hassasiyetinden ileri gelmektedir. Çünkü İslam hukukunda üç talakla boşanan bir çiftin tekrar evlenmesi için kadının başka bir erkekle sahih bir evlilik yapmış olması gerekmektedir.

3 talakla ilgili soruların %5'i 2006 yılında, %42'si 2007 yılında, %53'ü 2008 yılında sorulmuştur. 2008 yılının sadece altı ayında sorulan sorular, 2007 yılında sorulan sorulardan daha fazladır.

5. Cinsel Yasaklar

Aile içerisinde yaşanan cinsel beraberlik ve İslam'ın karı-koca arasında koyduğu yasaklar ile ilgili sorunlar, 'Evlilik' bölümü içinde ele alınmıştır. Bu bölümde, nikâhsız birliktelikler ve mahremler arası cinsel tacizle ilgili problemler ele alınmıştır.

24 yıllık evli ve iki çocukları olan bir çift, boşanıp tekrar barışınca, nikâh yaptırmadan aile hayatı yaşamaları üzerine, erkeğin annesi Bursa AİRB'e başvurarak problemini anlatır.

"Oğlu 24 yıllık evli iken hanımı ile kavga yapar ve resmen boşanırlar. İki yıl önce boşanırlar. Adam eşyalarını toplayıp annesinin yanına gelmiş. Aradan altı ay geçtikten sonra çocukları gelir, yalvarır yakarırlar eve dönmesi için. Kadının oğlu da tekrar resmen boşandığı karısına geri döner. Adam resmi nikâh yapmak ister ama kadın, "daha vakti var" diyerek nikâha yaklaşmaz. Dini nikâh da yapılmaz. Ama oğlu bu arada hanımı ile karı-koca ilişkisini devam ettirir. Anne, "oğlum nikâh olmadan çocukları istediği için tekrar hanımı ile beraber. Acaba birliktelikleri zina mı oluyor?" diye soruyor."³⁹⁸

---

³⁹⁸ AİRBKK., No:8, Bursa, Mayıs, 2007

a) Ensest İlişkiler

Ensest terimi, birbirleri arasında kan bağı bulunan, çoğu kültürde yasal veya yasal olmayan kurallarla cinsel birliktelikleri yasaklanmış olan kişilerin cinsel ilişkide olma durumunu ifade eder. Ensest ilişkiler hemen her toplumda patolojik kabul edilen bir durumdur. Ensestin yaygınlığına ilişkin rakamsal veriler vermek oldukça zordur. Bunun temel sebebi ensest ilişki içinde olan bireylerin bunu gizleme eğiliminde olmasıdır. Cinsel istismar dışarıdan değil, en güvenilen ortam olan aileden gelmektedir. Bu kişiler bazen baba bazen abi, dayı, amca olabilmektedir. Araştırmalara göre baba-kız ensest'i daha yaygın bir durumdur.³⁹⁹

İslam dini, bir erkekle bir kadının yalnız kalmasını yasaklamıştır. Bu yasağa mahrem olan kimseler de zaruret halleri hariç uymak zorundadırlar. Çünkü gerek yazılı ve görsel medyadan, gerek müftülüğe gelen sorulardan mahremler arasında da çarpık ilişkilerin yaşandığı bilinmektedir. Bu araştırmaya dâhil olan sorular içerisinde özellikle üvey baba-üvey kız arası çarpık ilişkiler göze çarpmaktadır.

İslam hukuk sisteminin geçerli olduğu 17. y.y. Osmanlı toplumunda verilen fetvaları inceleyen Gökçe Art, 'ensest' denilebilecek ilişkileri çağrıştıran sorulardan hareketle, ele aldığı dönemde Osmanlı toplumunda 'özel alan'ın sınırlarının muğlak olduğunu ve sanki hep erkeği koruyan bir hukuk sisteminin olduğunu ifade etmiştir.⁴⁰⁰ Hâlbuki Osmanlı toplumu ile ilgili yapılan pek çok çalışmada, kadınların ve çocukların haklarının korunduğu tespit edilmiştir. Bunlardan biri konuyla ilgili olan 'ensest'den kız çocuklarını korumak için, çocukların babası dışında bir erkekle evlenmek isteyen kadının çocuklarına bakma hakkını kaybetmesidir. Çocuğunun babasından ayrılarak bir başkasıyla evlilik yapan kadınlar, Osmanlı hukukuna göre, evlatları üzerine gözetim hakkını yitirmektedir. Bu durum, özellikle kız çocuklarını, üvey baba ve üvey erkek kardeşlerin kaprislerinden ve sarkıntılıklarından kurtarmıştır. Nitekim sapık bir üvey babanın, her nasılsa annesinin yanında bulunmak zorunda kalmış dokuz yaşındaki kız çocuğuna tecavüz ettiği kayda geçmiştir.⁴⁰¹ Evlenen kadınların, evlatlarına bakma durumu devam etseydi, şüphesiz bu tarz olayların sayısı daha fazla olacaktı.

---

³⁹⁹ Sağır, Funda Güdücü, "Ailede Gizli Yara 'Ensest'", PsikoHayat Dergisi, Gen. Yay. Dir. Uğur İlyas Canbolat, S. 4, İstanbul, 2009, s.27

⁴⁰⁰ Art, a.g.e., s.76

⁴⁰¹ Kurt, a.g.e., s. 66

Günümüzde bu tarz üzücü olayların yaşandığı, müftülöklere yansıyan sorulardan anlaşılmaktadır. 30-35 yaşlarındaki bir kadının problemi bu yöndedir:

“Bir bayan evlenir, evliliğinden bir kızı olur, eşi ile anlaşamaz ve boşanır. Bayan ikinci evliliğini yapar, kızını da yanına alır. Kızı 10 yaşındadır. Bayanın kocası üvey kızına tacizde bulunur. Örneğin 10 yaşındaki üvey kızının bacaklarını göğüslerini v.s. okşar. Kadının resmi nikâhı var. “Kocam kızıma sarkıntılık ediyor ben bu durumda ne yapacağım?” diye sordu.”⁴⁰²

45 yaşlarında temizlik işlerinde çalışan bir kadın ise eşinin yetişkin yaştaki kızlarını taciz ettiğini belirtmekte ve yardım istemektedir:

“Üç kızım var. Kocam onları taciz ediyor. En küçük kızımı 17 yaşındayken banyoda yıkamış. Ben kendisine kızdım. “ben böyle bir şey yapmadım” diye yemin etti. Ben ne yapayım?”⁴⁰³

Temizlik şirketinde çalışan bir başka kadın, kızlarını eşinden korumak için büyü yaptırdığını söyleyerek, büyüyle ilgili soru sormak için Bursa müftülüğüne başvurmuştur. Sorudan, babanın üvey baba değil de öz baba olduğu anlaşılmaktadır. Bu soruyu soran kişiyle yukarıdaki soruyu soran kişi, -ikisinin de temizlik işinde çalışması dolayısıyla- aynı kişinin olabileceği izlenimini uyandırmaktadır. Ancak kayıtlarda böyle bir bilgiye rastlanmamıştır.

“Kocam kendi kızlarına tacizde bulunuyordu. Ben de evde yokken kızlara bir şey yapmasın diye bir hocaya gidip koyun bağırsağı ile onu bağlattım. Kızlara sarkıntılık etmesin diye bunu yaptım ama hocaya gitmenin günah olduğu söylendi. Ben günaha mı girdim?”⁴⁰⁴

Bir başka örnekte, bekâr bir kadının, dayısıyla arasında yaşanan çirkin bir olay anlatılmaktadır.

“Kadının dayısının hanımı hacca gider. Kadın dayısının evini temizlemek ve dayısına yemek pişirmek için dayısının evine gider. Öz dayısı kadına cinsel tacizde bulunur. Kadın dayının bu haline şahit olunca evi terk eder ve dayısına küser.(...)”⁴⁰⁵

İki farklı cinsin yalnız olarak bir araya gelmeleri istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Onun için bir erkekle bir kadın kesinlikle yalnız kalmamalıdır. Akrabam,

⁴⁰² AİRBKK., No:8, Bursa, Temmuz, 2007

⁴⁰³ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:7

⁴⁰⁴ Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defteri, No:14

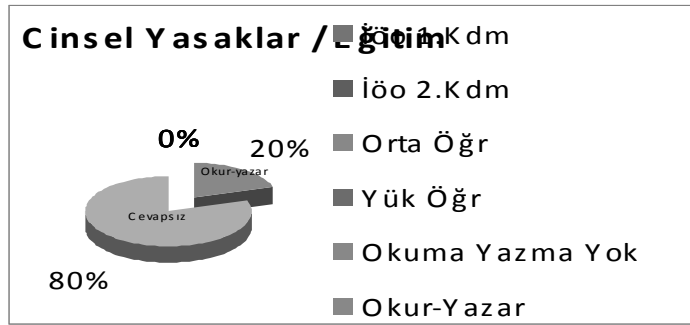
⁴⁰⁵ AİRBKK., No:7, Bursa, Ekim, 2007

komşum, aile dostum denilerek kadın-erkeğin yalnız kalması, önü alınamayacak felaketlere sebep olmaktadır. Bununla ilgili baldız-enişte yakınlaşmalarının yer aldığı sorular, “evlilik engelleri” ve “kürtaj” bölümlerinde incelenmiştir. Ablasıyla evli olduğu halde eniştesinin 2. eşi olmak isteyen bayan⁴⁰⁶ veya eniştesiyle yaşadığı yasak ilişki sonrası hamile kalan bayan⁴⁰⁷, mahremler arasında da haremlik-selamlık durumuna dikkat edilmesinin gerekliliğini göstermektedir. Bu olayların yaşanması, İslam’ın kadın-erkek ilişkilerinde kişilerden çok hassas olmasını beklemesinin hikmetlerini göstermektedir.

b) Cinsel Yasaklarla İlgili Örneklem Grubuna Ait Sayısal Bilgiler

(1) Cinsiyet Bilgileri

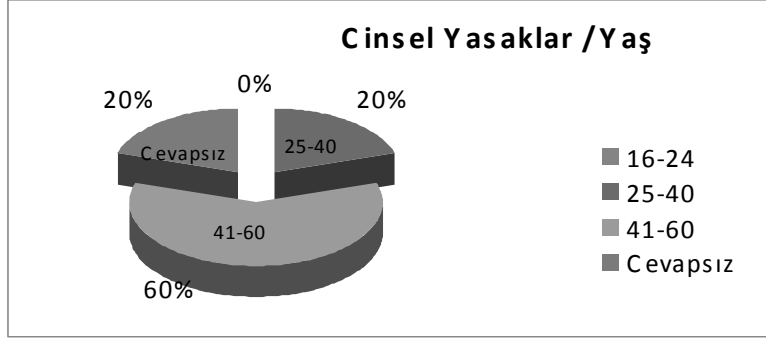
Grafik 87: Cinsel Yasaklarla İlgili Soru Soranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsel yasaklarla ilgili bütün soruları kadınlar sormuştur. Çünkü evlilik dışı ilişkilerde mağdur olan kadındır. Erkeğin ise suçluluk psikolojisiyle müftülüklere başvurması beklenirken hiç başvurunun olmaması dikkat çekicidir.

⁴⁰⁶ AİRBKK., No:5, Bursa, Ağustos, 2007

⁴⁰⁷ AİRBKK., No:9, Bursa, Temmuz, 2007

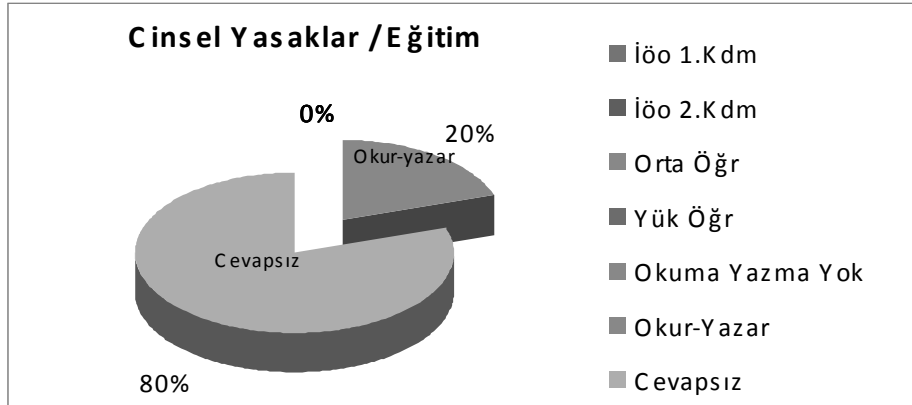
(2) Yaş Bilgileri

Grafik 88:Cinsel Yasaklarla İlgili Soru Soranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuda 24 yaş altından hiç soru gelmemiştir. Bir soru 25-40 yaş aralığından, üç soru 41-60 yaş aralığından gelmiştir. Mağdur olan kişilerin annelerinin müftülüklere başvurması yaş ortalamasını yükseltmiştir. Bir soruyla ilgili bilgi yoktur.

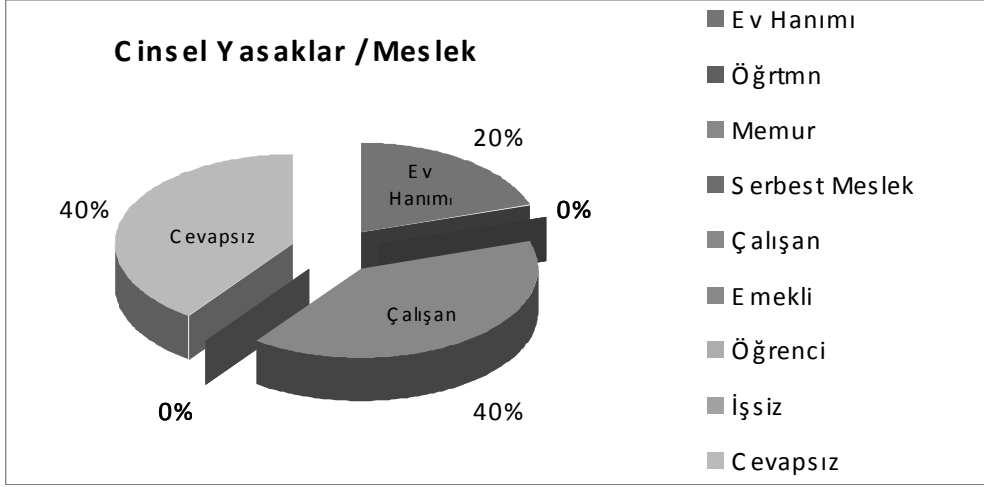
(3) Eğitim Bilgileri

Grafik 89:Cinsel Yasaklarla İlgili Soru Soranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Bu konudaki soruların %80'iyle ilgili eğitim bilgisinin eksik olması, eğitim durumunu değerlendirmeyi imkânsız hale getirmektedir. Sadece tek kişinin okur-yazar olduğu belirtilmiştir.

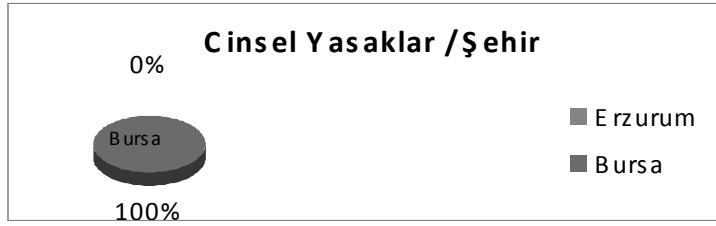
(4) Meslek Bilgileri

Grafik 90:Cinsel Yasaklarla İlgili Soru Soranların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Bu konudaki soruların %40'yla ilgili bilgi yoktur. Bir kişinin ev hanımı olduğu, iki kişinin çalışan olduğu belirtilmiştir.

(5) Şehirle İlgili Bilgiler

Grafik 91:Cinsel Yasaklarla İlgili Soru Soranların Şehir Durumuna Göre Dağılımı

Bu konuyla ilgili soruların hepsi Bursa'dan gelmiştir. Erzurum'dan bu konuda hiç soru gelmemesinin kaynağı iki yönlü olabilir. Biri, Erzurum'un geleneksel yapısı nedeniyle resmi bir kuruma gelip aile hayatıyla ilgili konuların sorulamamış olması diğeri geleneksel aile yapısı nedeniyle enstest ilişkilerin bu bölgede yaşanmamış olmasıdır.

(6) Örneklem Grubuna Ait Diğer Sayısal Bilgiler

Bu konudaki soruların %60'ı AİRB'te, %40'ı Bursa Şifahi Sorular Kayıt Defterinde kayıtlıdır.

Sorular %80 oranında telefonla, %20 oranında yüz yüze sorulmuştur.

Bu konudaki soruların %40'ı 2006 yılında, %60'ı 2007 yılında sorulmuştur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Erzurum ve Bursa müftülüklerine 2005-2008 yıllarında⁴⁰⁸ sorulan tüm sorular incelenerek, aile konulu 268 adet soru ele alınmıştır. Bu soruların 113'ü Erzurum'dan, 155'i Bursa'dandır. Soruları soran kişilerle ilgili bilgiler, cinsiyet durumu, yaş durumu, meslek durumu, eğitim durumu başlıkları altında ele alınmıştır. Soruyla ilgili olarak ise sorunun hangi şehirden sorulduğu, telefonla mı yüz yüze mi sorulduğu, sorunun kayıt yeri ve sorunun sorulduğu tarihle ilgili bilgiler verilmiştir. Soruyu soranla kişiyle ve soruyla ilgili sayısal bilgiler tablolar şeklinde verilmiş, ayrıca her konuyla ilgili bilgiler pasta grafikleri şeklinde sunulmuştur.

Soruların 224'ünü yani %84'ünü kadınlar sormuştur. Erkeklerin sorduğu soruların, kadınlardan daha az olmasındaki en önemli faktör, Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarında bayan din görevlilerinin görev yapıyor olmasıdır. AİRB'e gelen sorular düzenli olarak kaydedilmekte ve aylık olarak DİB'e gönderilmektedir. Her iki ilde de bu işlemlerin koordinatörlüğünü bayan din görevlileri yapmaktadır. Erkek din görevlilerin cevapladığı sorular ise düzenli olarak kaydedilmemektedir. AİRB'in yeni kurulmuş olması, her gelen sorunun müftülüklerde bulunan Şifahi Sorular Kayıt Defterine düzenli olarak kaydedilmemiş olması, araştırma sırasında karşılaşılan teknik problemlerdir. Bu araştırmada her iki il müftülüklerinde Şifahi Sorular Kayıt Defterindeki sorular ve AİRB kartekslerindeki sorular ele alınmıştır.

Sorular, %53'lük oranla en yoğun olarak 25-40 yaş aralığından gelmiştir. Bunu % 28'lik oranla 41-60 yaş aralığından gelen sorular takip etmiştir. 31 soru, yani soruların %12'si 16-24 yaş aralığındandır. %7 oranındaki soruyla ilgili yaş bilgisine ulaşılmamıştır. 16 yaş altı ve 61 yaş üstü aralıklarından %1'lik oranın altında soru geldiği için değerlendirmeye alınmamıştır. Aile problemlerinin en yoğun olarak yaşandığı, evlenmelerin ve boşanmaların olduğu, boşanma sonrası 2. evliliklerin yapıldığı yaş aralığının orta yaş (25-40 yaş) olması, soru soranlar arasında orta yaş grubundan gelen soruların yoğunlukta olmasını sağlamıştır.

---

⁴⁰⁸ 2008 yılının ilk altı ayında sorulan sorular ele alınmış, ikinci altı ayında sorulan sorular, çalışmaya başlanmış olması nedeniyle araştırma dışında bırakılmıştır.

Soru soranların %40'ı ev hanımıdır. Soru soran 224 kadından 105'i, yani yarıya yakın bir kısmı ev hanımıdır. Öğretmen, memur, çalışan ve serbest meslek grubunda olan kimselerin soru soranlar arasındaki toplam oranı % 20'dir. Kendilerini işsiz olarak tanımlayan kişiler %4'lük orandadır. Emekli ve öğrencilerde ise, her bir grubun oranı %1 olup toplamda %2'dir. Ev hanımı dışındaki meslek grupları, kitap ve internet gibi kaynaklardan sorularının cevabını öğrenebilirken ev hanımlarının din odaklı problemlerde bilgi öğrenmede birincil kaynağı olarak en yakınına danışmadır. Kendileri için en güvenilir danışman ise müftülüklerde görev yapan bayan din görevlileridir. Bu durum da müftülüklere ev hanımlarının diğer meslek gruplarından daha fazla oranda başvurmasına sebep olmuştur. Ev hanımlarının müftülükteki bayan din görevlisini aramasının amacı; soru sormadan ziyade sorunlarını anlatmak, sırrını paylaşmak ve hemcinsiyle dertleşmektir. Sadece soru sormak için müftülüğe başvuran kadının, karşısında bayan din görevlisini bulması soru sormasının yanı sıra rahatça ve uzun bir şekilde sorununu anlatmasını sağlamaktadır.

Kendisini ilköğretim mezunu olarak tanıtan kimseler, İlköğretim 1. Kademe adı altında değerlendirilmiştir ve oranları %12'dir. Kendisini ortaokul mezunu veya ilköğretim mezunu olarak tanıtan grup, İlköğretim 2. Kademe adı altında değerlendirilmiştir ve oranı %9'dur. Ortaöğretim mezunları %24'lük oranla en yoğun olan grubu oluşturmuştur. Yüksek öğrenim mezunları ise %9'dur. Okur-yazar olmayanlar ile sadece okur-yazarlık belgesi olanlar sadece altı kişidir. Din Hizmetleri Dairesinden AIRB personeline gönderilen raporlarda da başvuranlarda ilköğretim ve ortaöğretim mezunlarının çoğunlukta olduğu belirtilmiştir. Bu durum, üniversite mezunlarının dine karşı ilgisinde veya problemlerinin cevabını DİB dışında aramalarına bağlanabilir.

Soru soranların %33'ünün mesleğine ilişkin bilgiye rastlanılmamış ve bunlar cevapsız başlığında değerlendirilmişlerdir. %44 oranındaki belgede de soru soran kişinin eğitim bilgileri yoktur. Cevapsızların belli bir orana sahip olması ise karteklerdeki ilgili bölümün boş bırakılmasından kaynaklanmaktadır. Eğitim ve meslekle ilgili bilgilerin eksik olması, çoğunluk itibarıyla din görevlilerinin, telefon ederek veya müftülüğe bizzat gelerek soru soran kimseye şahsî bilgileri soramamalarından kaynaklanmaktadır.

Soruların 115'i yani %43'ü telefonla sorulmuştur. 87'si ise yani % 32'si yüz yüze sorulmuştur. Telefonla sorulan soruların daha çok olmasının sebebi, soru sormada en rahat yöntemin telefon olmasıdır. Ancak yüz yüze sorulan soruların oranı da küçümsenmeyecek orandadır. Özellikle nikâh ve boşanma gibi konularda kişiler müftülöklere bizzat gelerek soru sormayı tercih etmişlerdir. Müftölük bünyesinde açılan AİRB'ler kişilerin sorunlarını rahat bir şekilde anlatmasını sağlamıştır. %25 oranındaki belgede sorunun hangi yolla sorulduğuna dair bilgi yoktur. Bu da AİRB kartekslerinin kurulduğu aylarda farklı biçimlerde, daha sonraki aylarda farklı biçimlerde olmasından kaynaklanmaktadır. İlk kartekslerde sorunun soruluş şekliyle ilgili bilgiye yer verilmemiştir.

Soruların %75'i Erzurum ve Bursa Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarındaki kartekslerden alınmıştır. %25'i ise her iki il müftölüklerinde bulunan Şifahi Sorular Kayıt Defteri incelenerek aile konulu sorular çalışmaya dâhil edilmiştir. AİRB kartekslerinin sayıca fazla olması, bu çalışmanın konusunun aileyle ilgili olması nedeniyledir. Aile konulu soruların Şifahi Sorular Kayıt Defterine yazılmış olması, AİRB'in yeni kurulmuş olması ve din görevlisinin yorum farklılığı sebepleriyledir.

Tüm soruların %42'si Erzurum'dan, %58'i Bursa'dandır. Erzurum Bursa'ya nazaran küçük bir şehirdir. Buna rağmen soru sayısının Bursa'ya yakın olması Erzurum'un geleneksel yapısına bağlanabilir. Erzurum'da karşılaşılan problemlerde dinin yorumu öğrenilmeye çalışılır. Bu durum, müftölöklere gelen sorulardan anlaşılmalıdır. Sadece aile konularında değil, zekât, banka işlemleri hatta miras paylaşımına kadar her türlü konuda müftölöklere danışılmaktadır.

Soruların hangi yıllarda sorulduğu incelenince en çok sorunun 2007 yılında geldiği görölmektedir. En az soru ise 2006 yılında gelmiştir. Çünkü 2006 yılında Erzurum ve Bursa illerinde henüz AİRB kurulmamıştır. AİRB'in kurulması ve sadece aile problemleriyle ilgilenen görevlilerin olması, hem müftölöklere gelen soruların kayıt altına alınmasını sağlamış hem de ailevi problemi olanların müftölöklere yönelmesine vesile olmuştur. 2008 yılında, 2007 yılından daha az soru gelmiş olarak görülmesinin sebebi; bu araştırmada, 2008 yılının sadece ilk altı ayında gelen soruların ele alınması olmuştur.

268 adet soru üç ana başlık altında ele alınmıştır: ‘Ailenin Oluşumu’, ‘Ailenin Temel Unsurları’ ve ‘Ailenin Parçalanması’.

‘Ailenin Oluşumu’ bölümünde evlilik öncesiyle ilgili konular, evlilik engelleri ve nişanlılık başlıkları altında ele alınmıştır.

İslam hukukunda evlenme engelleri devamlı ve geçici olmak üzere iki çeşittir. Devamlı evlenme engelleri aynı cinsten olma, kan hısımlığı, sıhrî hısımlık, süt hısımlığı olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir. Devamlı evlenme engelleriyle ilgili en çok soru sütkardeşlikle ilgili gelmiştir. Sütkardeşlikle ilgili tüm sorular Erzurum’dan gelmiştir. Örneklerden Doğu bölgelerinde sütkardeşliğin devam ettiği anlaşılmaktadır. Kendi kız kardeşiyle evlenmek isteyen bir erkeğin örneği ve hemcinsiyle birlikte cinsel yaşam süren bir genç kızın örneği, bu konuyla ilgili en ilginç örnekleri oluşturmaktadır. Geçici evlenme engellerinden biri, iki kız kardeşin aynı anda aynı kişiyle evlenememesidir. Ancak hem kız kardeşinin yuvasının bozulmasını istemeyen hem de kız kardeşinin eşiyile evlenmek isteyen kadının sorusu geçici evlenme engelleriyle ilgili en ilginç örnektir. Evlenme engelleriyle ilgili olarak farklı mezhepten olan kimselerle evlenmek konusunda tereddütlerin olduğu ve özellikle Alevilik gibi İslam içinden çıkan farklı mezhep mensubu kimselerin farklı dindenmiş gibi algılandıkları tespit edilmiştir.

Nişanlılıkla ilgili sorularda en çok görülen problem, nişanlı olan çiftlerin bu süreç içerisinde dini sınırlılıklar konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Bunun sonucu olarak taraflar arasında ya çok katı kurallar konulmakta ve taraflar hiç görüşmemekte veya sınırlar ihlal edilmektedir. Özellikle Erzurum’da nişanlılık döneminde gençlerin rahatça görüşmesini sağlamak için dini nikâh yapılmakta fakat bu da pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Evlilik öncesi yapılan dini nikâh, nişanlı gençlerin ayrılma durumunda, özellikle kız tarafına sıkıntı oluşturmaktadır. Nişanlılık sürecinin uzun olması, evlilik gerçekleşmeden ayrılıklara sebep olmaktadır.

‘Ailenin Oluşumu’ bölümünde evlilikle ilgili konuların ilki nikâhla ilgili, ikincisi cinsel beraberlikle ilgilidir.

Nikâhla ilgili olarak velayet, mehir gibi nikâhın şartlarıyla ilgili gelen sorular arasından en çok gelen soru gizli nikâhla ilgilidir. Gelen sorular, özellikle evlilikte aldatma olaylarında kişilerin vicdanlarını rahatlatmak için başvuru alan gizli nikâhın

sahihliğiyle ilgilidir. Maddi refah düzeyi arttıka evliliklerde aldatmalar olmaktadır. Biraz dini hassasiyeti olan kimseler ise evlilik dışı beraber olduğu kadına nikâh yapmakta fakat bunu gizlemektedir. Yani dini hassasiyetten veya vicdanını rahatlatmaktan dolayı nikâh yapmakta ancak toplum baskısı nedeniyle bunu çevresinden gizlemektedir. Yapılan gizli nikâhlar ise öğrenildiğinde aile içi huzursuzluklara ve hatta ailelerin dağılmasına yani boşanmalara sebep olmaktadır. Boşanma olsa da olmasa da bu durumdan en çok eşi kendisinden gizli olarak başka biriyle nikâhlanıp yaşam süren kadın etkilenmekte, psikolojik olarak sıkıntılar çekmektedir. Belirli bir süre gizli nikâhla yaşadıktan sonra erkeğin ikinci eşi olarak evlenen kadının resmi nikâh istemede ısrar etmesi ve gizlilikten vazgeçmesi dikkat çekmektedir.

Her konuda karşılaşılan dini nikâh-resmi nikâh ikilemiyle ilgili gelen sorular bu bölümde yoğunluk göstermiş ve ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ülkemizde çoğunlukla resmi nikâhla birlikte dini nikâh da yapılmaktadır. Resmi nikâh olmaksızın dini nikâhla yaşamanın hükmü, resmi nikâh yapıldığında dini nikâha gerek olup olmadığı, resmen boşanınca dinen de boşanılıp boşanılmadığı gelen sorular arasındadır. Resmi nikâhın gerek Doğu illerinde gerek Batı illerinde tek başına yeterli olarak görülmediği, resmi nikâh yaptırmış kişilerin mutlaka dini nikâh yaptırdıkları tespit edilmiştir.

Nikâhla ilgili olarak gelen sorularda ailesinin izni olmadan nikâhın geçerli olup olmamasıyla ilgili başvurular da bulunmaktadır. Dinen bir engel yoksa gençler, ailesinin istediği kimseyle değil kendi tercih ettiğiyle evlenmekte ısrarcı davranmaktadırlar. Ancak aile içi huzursuzluklarda gelen sorulardan ailesinin rızasını almadan evlenen kişilerin özellikle kadınların yaşanan aile içi huzursuzluklarda ailesinin desteğini talep edememekte ve huzursuzluğa sabredip boşanmayı düşünememektedir.

Cinsel beraberlik başlığı altında eşler arası yaşanan aile hayatındaki sıkıntılar ele alınmıştır. Bu konuyla ilgili olarak en çok soru, kadın veya erkekten kaynaklanan problemler nedeniyle yaşanamayan cinsel hayatla ilgilidir. Sağlıklı cinsel birliktelik yaşayamayan çiftler, ayıplanma korkusuyla bunu toplumdaki gizlemekte ve herhangi bir tıbbi veya psikolojik destek almamaktadırlar. Kadından kaynaklanan problemlerin vesvese nedeniyle olduğu sorularda görülmektedir. Cinsel ilişkinin ne zaman, nasıl, hangi aralıkla olması gerektiği, mübarek gün ve gecelerde cinsel ilişkinin olup

olmamasıyla ilgili sorular ve erkeğin ilişki sonrası gusül abdesti almaması nedeniyle kadının yaşadığı sıkıntılar bu konuyla ilgili gelen sorulardır.

‘Ailenin Temel Unsurları’ bölümünde en çok soru çocuklarla ilgili olarak gelmiştir. İkinci olarak kayınvalide-kayınpeder ilişkileriyle, üçüncü olarak anne-baba ilişkileriyle ve son olarak da akraba ilişkileriyle ilgili olarak gelmiştir.

Çocuklarla ilgili olarak en çok soru kürtaj konusunda gelmiştir. Aile içi huzursuzluklar, ekonomik sıkıntılar, çocuk sayısının fazla olması, çocuğun özürsüz doğacak olması kürtaja yol açmaktadır. Kürtaj sonrası pişmanlık duyan babayla ilgili hiç başvuru olmazken anne ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Kürtaj sonrası yaşanan psikolojik sıkıntılar da kişilerin müftülüklere başvurmasına sebep olmuştur. Çocuk eğitimiyle ilgili olarak, çocukların meslek seçimi, hangi okulda okuyacağı gibi sorular sorulmuştur. Çok az da olsa aile planlamasıyla ve çocuk sahibi olmayla ilgili sorular da gelmiştir. Çocuk eğitimiyle ilgili olarak gelen sorular konunun önemi göz önünde bulundurulduğunda çok azdır. Genellikle problem öncesi değil problemin içinden çıkılmaz hale geldiğinde müftülüklere başvurulmaktadır.

Anne-baba ilişkilerinde problem, anne-babanın evli olan çocuğunun yanında kalmak istemesi veya zorunda kalması sonucu ortaya çıkmaktadır. Yaşanan sıkıntılar, aile içi huzursuzluğa sebep olmakta ve karı-koca arasında problemler yaşanmaktadır. Ataerkil aile yapısına sahip olan ülkemizde anne-baba, erkek çocuklarının yanında kalabilirken kız çocuklarının yanında kalmaları hoş karşılanmamaktadır ve anne-babası yanında kalmak zorunda kalan kız çocukları da eşleriyle problem yaşamaktadırlar. Anne-baba, evli olan erkek çocuklarının yanında kaldıklarında ise özellikle toplumumuzda sıkça yaşanan gelin-kayınvalide anlaşmazlıkları görülmektedir. Öyle ki, bu tartışmalar karı-koca arasının açılmasına ve boşanmalara sebep olmaktadır. Gelen sorulara bakıldığında kadın kayınvalidesiyle yaşamak istememekte ve çeşitli nedenlerle buna katlanmak zorunda kalmaktadır. Oğlu kendisinin istemediği kızla evlenen kayınvalideler, bu durumun sebebi olarak gelinini görmekte ve geliniyle oğlunun arasının açılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Gelin-kayınvalide tartışmalarında her iki taraf da sıkıntısını erkeğe anlatmakta ve zor durumda kalan erkek olmaktadır. Örneklerde nasıl davranacağını danışmak için başvuran erkekler olduğu gibi, dini kaygılarla annesini tercih edip eşini boşayan erkekler de bulunmaktadır.

‘Ailenin Parçalanması’ konusu, boşanma öncesi yaşanan problemler ve boşanmayla ilgili problemler olarak iki grupta incelenmiştir.

Aile içi huzursuzluk, eşler arasındaki iletişim kopukluğu, ekonomik problemler, çocuk sahibi olamama, çalışan kadının malındaki tasarruf yetkisini erkeğin kullanmak istemesi gibi nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Ekonomik olarak eşine bağlı olan kadın, harcamalarında, ailesine maddi olarak yardım etmede, eve misafir çağırma konularında özgür hareket edememekte ve psikolojik sıkıntı yaşamasına sebep olmaktadır. Aile içi huzursuzlukla ilgili sorularda genelde cevap alma ihtiyacı değil, kişinin sıkıntısını paylaşma ihtiyacı vardır. Aile içi huzursuzluktan mağdur olan ve etkilenen genel itibariyle kadındır ve bu konudaki soruları soranların %95’i kadındır.

Aile içi huzursuzluklar çözülemediği takdirde yaşanan tartışmalar ve huzursuzluklar, eşlerden birinin evi terk etmesi gibi durumlara yol açmakta ve eşler arası geçici ayrılıklar yaşanmaktadır. Eşler aralarındaki problemleri konuşarak halletme yolunu değil kısa süreli ayrılıkları tercih etmektedirler. Eşler arası yaşanan kısa süreli ayrılıklar sonrası barışma durumunda dini nikâhın durumu konusunda bilgi almak için müftülüklere başvurulmuştur.

Evlilikte aldatmayla ilgili sorularda dikkat çeken bir konu, erkeklerin başka bir kadınla birlikteliklerini, kadınların bazen birkaç yılı bulan bir zaman diliminden sonra öğrenmiş olmalarıdır. Bu konuyla ilgili soruların çoğunluğu, sıkıntılarını paylaşmak üzere arayan kadınlar tarafından sorulmuştur. Evlilikte aldatma genelde erkekler tarafından yapılırken, gelen sorulardan kadınların da evlilikte eşlerine ihanet ettikleri tespit edilmiştir. Evlilikte aldatma olaylarında kadının ekonomik gücü elinde olmadığı için evliliğe devam etmektedir. Bununla birlikte kadının boşanma isteğindeki en önemli faktör, evlilikte aldatmadır. Toplum erkeğin eşini aldatmasını onaylamasa da kabul edilebilir bir davranış olarak görmektedir. Evliliklerde aldatma olsa da kadınların çeşitli nedenlerle evliliklerine devam etmesi, erkeğin aldatmasına imkân tanımaktadır.

Boşanmayla ilgili genel problemlerde; boşanmanın dini boyutu, boşanma durumunda mehrin durumu, sarhoş ve sinirliyen boşamanın geçerli olup olmadığı, hangi boşamadan sonra evliliğe devam edilebilir olduğu sorulmuştur. Erkek üç kere üst üste cumaya gitmediğinde veya erkek-kadın karışık olan düğünlerde kadın oynadığında dini nikâhın düşüp düşmediğiyle ilgili sorular da bu bölümde değerlendirilmiştir.

Kadınların boşanma isteğindeki en önemli faktör, kocasının kendisini aldatmasıdır. Erkeğin karakterinin evliliğe zarar vermesi, şiddet, cinsel problem ve hastalıklar, ailedeki diğer fertlerden kaynaklanan problemler, eşler arası sevginin olmaması gibi konular diğer nedenler arasındadır. Kadının boşanmasının önündeki en büyük engel de ekonomik sıkıntılardır. Bunun yanı sıra kadının boşanmayı istemesinde önüne dini, duygusal ve toplumsal olarak üç önemli engel daha çıkmaktadır.

Boşama sözleriyle ilgili olarak genel itibariyle kinayeli sözlerin boşamaya sebep olup olmadığıyla ilgili olarak sorular gelmiştir. “annem gibisin” ifadelerinin, dini değerlere söylenen kötü sözlerin, nikâh üzerine edilen yeminlerin boşamayı gerçekleştiren sözlerden olup olmadığı sorulmaktadır. Boşama sözleri, erkeklerin kadınları korkutmak ve istediklerini yaptırmak için bir tehdit vasıtası olarak kullanılmaktadır. Bazı örneklerde, boşama sözleriyle boşamayı gerçekleştirdiğinin farkında olmayan erkeğin, zor durumda kaldığında hanımını boşayıp sonra hiçbir şey olmamış gibi evlilik hayatına devam ettiği görülmektedir. Evlilik öncesi dini nikâha gösterilen hassasiyet, boşanma da gösterilmemekte ve boşama sözleri çok rahat kullanılarak evliliklere son verilmektedir. Ailede huzursuzluk baş gösterdiği zaman resmi boşanma değil, dini boşanma tercih edilmekte ve bu da pek çok problemi beraberinde getirmektedir. Kullanılan boşama sözlerinden dolayı endişe eden kadındır ve bu konuyla ilgili soruların % 87’sini kadınlar sormuştur. Konuyla ilgili soru soranların %66’sı 40 yaş altındadır. Bu durum, boşamayı ifade eden sözlerin daha çok erken yaşlarda kullanıldığını, ileri yaşlarda boşama sözlerinin kullanılmamasına dikkat edildiğini göstermektedir.

Üç talak konusunda üç talakın aynı anda kullanıldığı durumlar olduğu gibi, farklı zamanlarda yapılan boşamaların üçten fazla olduğu durumlar da söz konusudur. Bilindiği üzere İslam hukukunda kişilerin boşanma hakkı üçtür. Ancak üçüncü boşamadan sonra aynı kişilerin tekrar evlenebilmesi için kadının başka bir erkekle sahîh evlilik yapmış olması gerekmektedir. Bu bölümde ele alınan sorularda, kişilerin bu konuyla ilgili sahip oldukları eksik bilgiler sebebiyle tereddüde düşüldüğü ifade edilen sorular alınmıştır. Kişiler yanlış bilgileri nedeniyle tek talakta da eski eşiyle evlenebilmesi için kadının başka biriyle evlenmesi gerektiğini düşünmektedir ve tek talak sonrası yapılan bir hulle olayı söz konusudur.

Cinsel yasaklar bölümünde eşler arası beraberlikteki yasaklar cinsel beraberlik bölümünde işlendiği için sadece evlilik dışı ilişkiler ele alınmıştır. Bu bölümde özellikle mahremler arası yaşanan taciz olaylarıyla ve üvey baba-üvey kız arası yaşanan çarpık ilişkilerle ilgili sorular ele alınmıştır. Gelen sorulardan hareketle kişilerin mahremler arasında bile bazı kurallara uymak zorunda oldukları, aksi takdirde istenmeyen olaylarla karşılaşabileceği tespit edilmiştir.

Bu çalışma sırasında karşılaşılan problem, Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarının kurulma aşamasında olmasıdır. AİRB kartekslerinin formatının zaman içinde değişmesi, kartekslerde kişilere ait bilgilerin boş bırakılması, soruların yazımında imla kurallarına dikkat edilmemesi çalışmayı olumsuz olarak etkilemiştir. Bürolarda bayan görevlilerin aktif olarak görev alması, erkek görevlilerin soruları kaydetmemesi erkeklerden gelen aile problemlerinin kayıt altına alınmamasına sebep olmuş ve soruların çoğunlukla kadınlar tarafından sorulduğu izlenimini uyandırmıştır. AİRB’te bayan görevliler kadar erkek görevlilerin de aktif olması gelen bütün soruların kayda geçirilmesini sağlayacak ve AİRB’e gelen sorularla ilgili yapılan araştırmaların daha sağlıklı olmasına vesile olacaktır.

Aile kurumunun önemi ve ailelerdeki huzursuzluklar göz önüne alınırsa evlenecek gençlere evlilik öncesiyle ilgili bilgilerin verildiği kurslar düzenlenmeli ve gençler bilgilendirilmelidir. Gerekirse bu kurstan alınacak olan sertifika, resmi nikâhın yapılması için istenen belgeler arasına alınabilir. Evlilik sırasındaki problemler için ve mutlu yuvalar için evli çiftlere de çeşitli kurslar düzenlenmelidir. Boşanma sürecine giren çiftlerin evliliklerini kurtarmaları veya sağlıklı bir boşanma gerçekleştirebilmeleri için halkın kolayca ulaşabileceği merkezlerde ücretsiz aile danışmanları bulunmalıdır. DİB’in il müftülükleri bünyesinde açtığı Aile İrşat ve Rehberlik Büroları bu konuda atılmış önemli bir adımdır. Ancak bu bürolarda sadece din görevlilerinin bulunması ailelere yardımcı olmakta sıkıntı oluşturmaktadır. Bu bürolarda hukuki yönden yardımcı olabilecek avukat, psikolojik yönden yardımcı olabilecek psikolog, tıbbi yönden destek verebilecek olan psikiyatrinin bulunması veya büroyla işbirliği içinde olması büroların sağlıklı hizmet verebilmesi için çok önemlidir.

KAYNAKÇA

- ARIN, Canan, “Kadına Yönelik Şiddet”, Cogito Dergisi, Sayı:6-7, YKY.,İstanbul, 1996, s.305-312.
- ART, Gökçen, Şeyhulislam Fetvalarında Kadın ve Cinsellik, Çiviyazıları Yay., İstanbul, 1996
- ASLANTÜRK, Zeki; Tayfun, Amman, Sosyoloji: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler; Çamlıca Yay., İstanbul, 2001
- AYDIN, M.Akif, “Aile Hayatı”, İlmihal, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., C.II, Ankara, 2006, s.195-246,
- BEŞER, Faruk, Kadın ve Evlilik, Nun Yay., İstanbul, 2008
- CANBOLAT, Uğur İlyas (Gen. Yay. Dir.), PsikoHayat Dergisi, İDER İnsani Değerler ve Ruh Sağlığı Vakfı Sağlık İktisadi İşletmesi, Sayı:4, İstanbul, 2009
- ÇALIŞKAN, Hasan, Gelin-Kaynana İlişkileri, Kitap Dünyası, İstanbul, 2002
- ÇEKER, Orhan, Osmanlı Hukukı Aile Kararnamesi, Mehir Vakfı Yay., Konya, 1999
- ÇİFTÇİ, Ali; Biçici, İbrahim, Aile Rehberi, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2005
- DÖNDÜREN, Hamdi, Delilleriyle Aile İlmihali, Altınoluk Yay., İstanbul, 1995
- DURMUŞ, Ayten, Geleneksel ve Modern Hurafeler Kıskaçında Kadın, Nesil Yay., İstanbul, 2008
- ERGÜN, Ömer, “TMK’nun 166. Maddesinde Düzenlenen Boşanma Nedenleri”, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi(SBArD), Sayı:6, AKADER Yay.,2005, s.523-556
- FİDAN, Hafsa, Değişen Dünyada Kadın, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2008
- GÜLER, Nuran; Tel, Hatice; Tuncay, Fatma Özkan, “Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı”, C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, 27 (2), Sivas, 2005, s.51-56
- GÜNAY, Ünver, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1999

- GÜNER, Osman, “İslam Düşüncesinde Kadına Yönelik Şiddet Söylemine Bir Bakış”, 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:23, Samsun, 2007, s.51-62
- HORTAÇSU, Nuran, Çocuklukta İlişkiler, İmge Kitabevi, Ankara, 2003
- IŞILOĞLU, Barış, “Anksiyete ve Depresyon Tanısı ile İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyum ve Hastalıkla İlişkisi”, Uzmanlık Tezi, İstanbul, 2006
- KARAMAN, Hayreddin, İslam’da Kadın ve Aile, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006
- KOÇ, Esra; Kaya, Ayşegül, Kadının El Kitabı, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İstanbul, 2007
- KURT, Abdurrahman, Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1998
- _____, “Dünden Bugüne Türk Ailesi”, Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, Mehmet Zencirkıran (editör), Nova Yay., Ankara 2006, s.514-537
- MERİÇ, Nevin, Modernleşme, Sekülerleşme ve Protestanlaşma Sürecinde Değişen Kentte Dini Hayat ve Fetva Soruları, Kapı Yay., İstanbul, 2005
- ÖZUĞUR, Ali İhsan, Boşanma ve Ayrılık, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000
- ŞENER, Arzu; Terzioğlu, R.Günsel, “Bazı Sosyo-Ekonomik ve Demografik Değişkenler ile İletişimin Eşler Arası Uyuma Etkisinin Araştırılması”, Aile ve Toplum Dergisi, C.2, Sayı:8, MN Tanıtım, Ankara, 2005, s.53-59
- TARHAN, Nevzat, Kadın Psikolojisi, Nesil Yay., İstanbul, 2008
- TÜRKARSLAN, Nesrin, “Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Baş Etmenin Yolları”, Aile ve Toplum Dergisi, C.3, Sayı:11, MN Tanıtım, Ankara, 2007, s. 103-108
- TOPALOĞLU, Bekir, İslam’da Kadın, Yağmur Yay., İstanbul, 1988
- UYSAL, Asım, Evlilik ve Cinsel Hayat, Uysal Yay., İstanbul, 2001
- YASDIMAN, Necla, Kuran-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları, Kanyılmaz Matb., İzmir, 2003
- VAKKASOĞLU, Vehbi, Ailede Sevgi İletişimi, Nesil Yay., İstanbul, 2007

ÖZGEÇMİŞİM

1982 Bursa doğumluyum. Aslen Bursa'nın Keles ilçesindenim. İlköğretimin 1. kademesini Diyarbakır, Adıyaman gibi çeşitli illerde ve Bursa'nın İznik, Keles gibi ilçelerinde okuduktan sonra ilköğretimin 2. kademesine ve ortaöğrenimime Bursa Anadolu İmam Hatip Lisesinde devam ettim. Bursa Anadolu İmam Hatip Lisesinde yedi yıllık bir eğitimden sonra Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesindeki eğitimime 2000 yılında başladım. Üniversitenin sağladığı çift lisans hakkından yararlanarak 2004 yılında hem İlahiyat bölümünden hem Din Kültürü Öğretmenliği Bölümünden mezun oldum. 2005 yılında Erzurum İl Müftülüğünde Vaiz olarak göreve başladım. 2007 yılından itibaren vaizlikle birlikte Erzurum Aile İrşat ve Rehberlik Bürosunda görev yapmaktayım. Evli ve bir çocuk annesiyim.

Temmuz 2009 / Erzurum

Esmâ Simav